VAHYİN AYDINLIĞINDA YÜRÜMEK

PROF. DR. İBRAHİM H. KARSLI

DİB YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1153
HALK KİTAPLARI: 265

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Koordinasyon
Yunus AKKAYA

Tashih
Sedat MEMİŞ

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ
Uğur ALTUNTOP

1.Baskı, ANKARA 2015

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 28.05.2015/11

ISBN : 978-975-19-6372-7
2015-06-Y-0003-1153
Sertifika No: 12930

Baskı
Epa-Mat Basım Yayın Ltd. Şti.
Tel: 0312 394 48 63

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

VAHYİN AYDINLIĞINDA YÜRÜMEK

Diyanet Aylık Dergide Yayınlanan Makaleler
(2009-2015)

PROF. DR. İBRAHİM H. KARSLI

DİB YAYINLARI

ÖN SÖZ

İnsan, çıkmış olduğu bu hayat yolculuğunda, hep bir anlam arayışı içerisinde olmuştur. Kimisi, hayatın anlamını dünya malı ve metaında, maddî haz ve tatminlerde, kimisi de bunu sonsuz uhrevî güzelliklere varmada ve manevî olgunlaşmada aramıştır.

Bu yolculukta Kur'an, hak ve hakikati anlamada, madde ve mana ile olan ilişkisinde insana eşsiz bir rehberliği teklif eder. Her şeyden önce o, bütün varlığın sahibi, ezelî ve ebedî dost olan Yüce Allah'ı insana tanıtarak en büyük müjdeyi ona verir.

Yine Kur'an, gerek bu dünyada var oluşun anlamını ve ölüm sonrası sonsuz hayatı öğretmekle gerekse dünya metaı karşısında dengeli bir yol tutmasını telkin etmekle gerçek saadetin yollarını insana gösterir.

Elinizdeki kitapta yer alan yazılar, Diyanet Aylık Dergi'de Mayıs 2009-Haziran 2015 tarihleri arasında yayınlanan makalelerimizin yeniden gözden geçirilmiş halidir. Başlıklarda ve içeriklerde bazı düzeltmeler yapılmıştır.

Bu yazılar Kur'an'la çağdaş okuyucu arasında bir köprü kurma gayesiyle kaleme alınmıştır. Yazılar, Kur'an, iman, ibadet, ahlak, sosyal hayat, din adamı ve aile konularında yoğunlaşmaktadır.

Yazılarda girişte verilen ayetler esas alınmıştır. Fakat bunların sadece tefsir kaynaklarındaki izahlarıyla yetinilmemiştir. Ayrıca ayetler, gerek içerisinde bulundukları bağlam, gerekse taşıdıkları dil özellikleri açısından yeniden ele alınmış; içerdikleri inceliklere ve hikmetlere işaret edilmiştir.

Yine günümüz insanının yaşadığı inanç, ibadet ve ahlaka dair problemler, ayetlerin mana ve muhtevaları açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Konular, hem ayetlerin içerdiği mana incelikleriyle hem de sosyal ve psikolojik boyutlarıyla ele alınmıştır.

Kitap, bir nebze de olsa okuyucuların Kur'an'la tanışmasına vesile olursa, kendimizi mutlu hissedeceğiz. Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Haziran 2015
Prof. Dr. İbrahim H. KARSLI

1. BÖLÜM:
KUR'AN'IN ANLAMI
İLE BULUŞMAK

Kur'an: Şifa Kaynağı

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا
فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Ey insanlar! İşte Rabbinizden size bir öğüt, kalplerde olabilecek her türlü [darlık ve hastalık] için bir şifa, inananlar için bir rehber ve rahmet [olan Kur'an] geldi."
(Yûnus, 10/57)

Kur'an'ın furkan, zikir, beşir vb. birçok ismi vardır. Fakat yukarıdaki ayet mealinde de geçtiği gibi, bunların içerisinde belki de en etkileyici ve anlam zenginliğine sahip olanlardan biri "şifa"dır. Bunun en önemli sebebi, muhtemelen kelimenin Türkçemize geçmiş olması ve yediden yetmişe herkes tarafından anlaşılan bu mana içeriği ile kullanılıyor olmasıdır.

Kelime, dilimizde bedenî ve psikolojik bütün hastalık ve rahatsızlıklardan kurtuluşu ve iyileşmeyi ifade etmektedir. Kur'an'da bu anlamda kullanıldığını da tespit ediyoruz. (Şu'arâ. 26/80) Ancak burada görüldüğü gibi "şifa" kelimesi, Kur'an'ın bir sıfatı olarak geçmekte ve kalple ilgili olarak kullanılmaktadır.

Kalpler için şifa olan, aslında bedenler için de şifadır. Ancak Kur'an, kalpleri muhatap alır ve bütün vurguları ona yapar. Çünkü insanın dünyadaki ve ahiretteki saadeti kalbe bağlıdır. Kalp sağlam olursa gidişat sağlam olur, ama kalp hastalanırsa düşünce ve fiiller de hasta olur. Zira insan kalbiyle idrak eder, onunla sever, onunla kin tutar. Onunla ister, onunla reddeder. Orası âdeta ruhsal sırların ve manevî sıfatların yatağıdır. Bu bakımdan kalbe hâkim olan, insana hâkim olur. İşte Kur'an'ın hedefi insan, insanın manevî hayatının merkezi de kalp olduğu için, Kur'an'ın şifa özelliği burada tecelli etmektedir.

Kur'an insanlığa şifadır, çünkü çıkmış olduğu bu hayat yolculuğunda insana rehberlik eder, böylece onu başıboşluk, kararsızlık ve şüpheler girdabına kapılmaktan kurtarır. Bin bir çeşit ideoloji, inanç, dünya görüşü, hayat tarzı arasında kılavuzsuz bir şekilde bocalamasına fırsat vermez. Gerek iç gerek dış

dünyasından gelen ayartma ve saptırmalar karşısında şaşkına dönmesine müsaade etmez. Hayatın gelgitleri ve kasırgaları karşısında onu yapayalnız bırakmaz.

Kur'an, her alanda tutunacağı ilahî buyrukları insanın önüne koyar. Kime kulluk edecek, nasıl kulluk edecek, ahlakını neye göre belirleyecek, hangi prensiplere göre yaşayacak, neyi hak neyi batıl görecek, neyi sevecek neden nefret edecek? İşte Kur'an, bütün bu konularda insanı rehbersiz bırakmamıştır. Aksi halde insanın hali ne olurdu acaba?

Kur'an, insanlığa şifadır, çünkü onu yalnız bırakmaz, bütün varlığın sahibinin ona "veli/dost" olduğunu ilan eder. Öyle dost ki, bütün mülkün sahibi, dilediğini aziz, dilediğini zelil kılan, şefkat talep edenlere şefkat eden, imdat isteyenlerin imdadına yetişen, ahiret ve dünyanın maliki, en yüce ve en güzel sıfatların sahibi.

Böylece insana en büyük müjdelerden biri olan "Allah'ın dostluğu" müjdesi verilmiş olur. Çünkü o, daima bir yerlere sığınmak, birilerine bağlanmak ister. Ancak bu şekilde iç dünyasındaki huzursuzluğu giderir. İşte Kur'an, sığınılacak ve bağlanılacak olanın, aciz varlıklar değil; ezelî ve ebedî Allah olduğunu insana bildirir. Mümin insan da hayatı boyunca O'nun dostluğuna erebilmeyi amaç edinir. Bunun için dur durak bilmeden çalışır ve çabalar.

Kur'an insanlığa şifadır. Çünkü hayatın dünyadan ibaret olmadığını ve asıl hayatın ölümden sonra başladığını ve ebedi olduğunu ilan eder. İnsanı faniliğe mahkûm, çürüyüp gidecek bir duruma düşmekten kurtarır. Böylece ölümün özellikle ileriki yaşlarda oluşturduğu kaygı ve korkuları azaltır. Hatta ilahî aşka mazhar olmuş bazı kimselerde Allah'a kavuşma arzusuyla ölüm, bir sevinç kaynağı haline bile gelebilir.

Kur'an, insanlığa şifadır. Çünkü onun önüne hayatı çok büyük bir fırsat olarak koyar. İnsana eşsiz değerde böyle bir şans tanır. Çünkü bu hayat, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin hayal edemeyeceği nimet ve güzelliklere (bk. Buhârî, Tefsir, 32/1) nail olma zeminini oluşturur. Öyle nimetler ki insanın bu dünyada peşine düşüp amaç edindikleri, onların yanında pek değersiz ve sönük kalır. Bu, şüphesiz ki insana verilebilecek en büyük müjdelerdendir. Kur'an bu şansı da varlıklar arasında sadece insana tanımıştır.

Kur'an, insanlığa şifadır. Çünkü insan, kaygıları, sıkıntıları, şüpheleri, gelecek endişeleri ve duygusal çatışmaları olan bir varlıktır. İşte bütün bunların tedavi ve şifası Kur'an'ın emir ve tavsiyelerine bağlanmakla mümkün olmaktadır. Böylece insan içindeki kin ve husumetin ağırlığını atmakta, mutsuzluğuna sebep olan haset hastalığından kurtulmakta, ikiyüzlülük ve kibir gibi manevî ve psikolojik rahatsızlıklardan özgürlüğe kavuşmakta, taklit, taassup ve kötü niyetin pençesinden kurtulmaktadır.

Yine bu sayade insan, gönül huzuruna erişmekte, kalbindeki kasvet dağılmakta ve geleceğe ümitle bakmaktadır. Böylece hayat, insanı bitkin hale getiren anlamsız bir koşuşturmaca olmaktan çıkmakta, aksine Allah'a mülaki olma ve sonsuz güzelliklere kavuşma arzusuyla yaşanan bir hayır yarışına dönüşmektedir.

Kur'an insanlığa şifadır. Çünkü çağımızın yaygın bir hastalığı olan "yabancılaşma"nın da bir çaresidir. İnsanın kendi kendisine yabancılaşması ve

diğerleri ile sıcak ilişkiler kuramamasının ilacıdır. Zira Hz. Peygamber, *“Sevmeyen ve sevilmeyen insanda hayır yoktur.”* der. (Ahmed b. Hanbel, 2/40)

Yine yabancılaşma, insanın gerçeklerden kopması, yalnızlık duygusu, güçsüzlük ve umutsuzluk duygularını da beraberinde getirmektedir. Ancak Kur’an, bütün imkânsızlıkların kuşattığı, ümit ışıklarının söndüğü şartlarda dahi insana yeni kapılar aralamakta ve ayağa kalkıp yürümenin yollarını ona göstermektedir.

Kur’an, insanlığa şifadır. Çünkü insanı kendisiyle barışık hale getirir. Allah’ın kendisine olan ihsanına karşı derin bir şükran duygusunu ona kazandırır. Böylece manevî boşluğa düşmek onun için söz konusu olmaz. Çünkü müminin bütün hayatı, bir anlam arayışı içerisinde geçer.

Mümin, ölüm sonrası hayatı garanti edebilmek için, büyük bir kararlılık içerisinde çalışıp çabalar. Önüne çıkan her türlü zorluk ve sıkıntıya karşı metanet sahibidir. Çünkü her zorlukla beraber bir kolaylık bulunduğuna (bk. İnşirâh, 94/5-6), yine musibetlerin Allah’ın bir takdiri olduğuna dolayısıyla sabretmesi gerektiğine inanır. (bk. Bakara, 2/155)

Kur’an’ın insana bahşettiği bu şifa ve rahmet iklimini herhalde en dokunaklı şekilde anlatanlardan biri Seyyid Kutup’tur. Yazımızı onun cümleleriyle tamamlayalım. Kur’an’a dair duygularını o, şu şekilde dile getirmektedir:

“Hamd olsun Allah’a, bana Kur’an’ın gölgesinde bir müddet yaşamayı nasip etti. Orada hayatımda hiç tatmadığım nimetleri tattım. Hayatı yücelten, onu kirlerden arındıran ve mübarek hale getiren bu nimetin lezzetini orada hissettim. Ben aciz bir kulum. İnsana yapılan bu ulvi ve yüce ikram, ne büyük bir lütuftur. Hayatın bu Kur’an vasıtasıyla vardığı o yükseklik, ne büyük bir yüksekliktir. Kerem sahibi Allah’ın insanoğluna bahşettiği bu kıymetli makam ne büyük bir makamdır. Kur’an’ın gölgesinde, yeryüzünde dalgalanan İslam dışı hayat tarzını, dünya ehlinin önem verdiği küçük ve değersiz şeyleri yükseklerden temaşa ederek yaşadım.” (Seyyid Kutub, fî Zılâli’l-Kur’an, Mukaddime)

Kur’an:
Çağları Aşan Mesaj

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ

الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْراً كَبِيراً

“Gerçekten bu Kur’an, en doğru yola götürür ve iyi işler yapan müminler için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.”
(İsra, 17/9)

Kur’an, dün olduğu gibi bugün de en doğruya ve insan için en faydalı olana götürür. Asr-ı Saadet’te nasıl bedevî bir topluluğu medenî bir ümmete, barbar bir gürûhu örnek bir cemaate dönüştürdüyse, bugün de aynı potansiyele sahiptir. Yarın da benzer imkân ve fırsatı insanlığa sunmaya hazırdır. Çünkü dün insana doğru yolu gösteren Kur’an, bugün zamanın ilerlemesi ile demode olmamış; öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir.

Kur’an, kendi içinde tutarlı ve insanın fıtratıyla uyuşan değerleri sunduğu için hiçbir zaman medeniyetin gerisinde kalmamıştır. Hep insanlığın önünden gitmiş; yolunu ve ufkunu aydınlatmıştır. Zamanla mukayyet olmayan çağlar üstü niteliği dolayısıyla hep güncel kalmış, aktüelliğini ve haklılığını daima sürdürmüştür. Hatta mesaj ve çağrılarının haklılığı gün geçtikçe daha iyi anlaşılmıştır.

Kur’an’ın doğruya götürmesi, hakikate rehberlik etmesi belirli bir milletle sınırlı değildir. Hangi ırktan olursa olsun, hangi coğrafyada bulunursa bulunsun, sesine kulak veren, çağrısına yönelen herkes için bu fırsat söz konusudur. Çünkü Kur’an belirli bir milletin ihtiyaçlarından doğmuş ve sadece onun sorunlarına cevap vermek için gönderilmiş bir kitap değildir. Yine o, insanın belirli faaliyet alanlarında ilke ve prensipler koyup diğerlerini ihmal etmemiştir. Aksine inançtan ibadete, ahlaktan muamelata kadar her alanda en doğru ve en faydalı olana davet etmiştir.

Kur'an'ın emirlerinden hangisi dün insanlığa faydalıydı da bugün lüzumsuz hale gelmiştir? Meselâ namaz için böyle bir şey söyleyebilir miyiz? Dün insanı kötülük ve çirkinliklerden arındıran ve onu yücelten özellikleri ile faydalı ve gerekliydi de bugün böyle bir ibadet çeşidinden insan müstağni midir? Dün âdeta bir mektep gibi, insanı, insanlığı ile buluşturan, aşama aşama olgunlaştırıp, melekvari özellikleri kendisine kazandıran bu ibadet tarzına, günümüz insanının ihtiyacı kalmadığını kim söyleyebilir? Öyle ise, insanın ruh dünyasına değerler katan, ahlakına güzellikler kazandıran bu ibadeti sürekli vurgulayan Kur'an, dün olduğu gibi bugün de insanı en doğru ve en faydalı olana davet etmiyor mu?

Dün toplumda sosyal adaleti temin eden, fakirle zengin arasında ülfet ve kardeşlik köprülerini tesis eden, böylece kıskançlık, husumet ve kamplaşmayı ortadan kaldıran zekât, bugün lüzumsuz hale mi gelmiştir? Varlıklı insana hayır yapma, paylaşma ve yardımlaşma şevkini yaşatan, bunu yaparken de fakiri incitmeme duyarlılığını ona kazandıran bu ibadet tarzı, bugün anlamını mı kaybetmiştir? Bencilliğin, dünyevîleşmenin, mal ve mülk sevdasının sürekli tahrik edildiği bir dünyada, ulvî duygularla karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek böyle bir ibadetin yapılmasına artık ihtiyaç mı kalmamıştır? Bu anlamda getirdiği yardımlaşma ve paylaşma ilkeleriyle Kur'an, belki de dünden daha fazla bugün, insanın ihtiyaç duyduğu evrensel bir hakikate çağırmaktadır.

Yine Kur'an içkiyi insana yasaklamıştır. İçki, insana dün zararlıydı da bugün onun psikolojisi, bedeni ve sinirleri üzerindeki bütün zararları izale mi edildi? Medeniyetteki gelişme dolayısıyla faydalı hale mi geldi? Yoksa gün geçtikçe bu zararların neler olduğu daha iyi mi anlaşılmaktadır? Meselâ içki, dün insanın akıl sağlığını tehdit eden, onu huzursuzluğa, şiddete hatta cinayete götüren kötü bir alışkanlık konumundaydı da bugün insanlık, bu tür tehlike ve problemlerden kurtuldu mu? Yahut da alkol alanların akıl, beden ve ruh sağlıklarını temin eden bir tedavi şekli veya ilaç mı geliştirildi?

Günümüzde trafik kazalarının en önemli nedenlerinden biri alkol değil midir? Yine ailede huzursuzluk, şiddet ve boşanmalarda alkol ve uyuşturucu etkili olmuyor mu? Dolayısıyla, dün olduğu gibi bugün de içki yasağıyla Kur'an, insanlık için en faydalı ve en doğru olana çağırmıyor mu?

Bireyselleşmenin, aşkın değerlerden uzaklaşmanın bir neticesi olarak insanın gittikçe aileden, onun sıcak ortamından uzaklaşması, onu daha mutlu bir hale mi getirmiştir? Yoksa, aileye ihtiyaç bırakmayacak şekilde insana sevgi ve şefkat hislerini aşılayacak yeni, fıtrî bir donanım mı geliştirildi? Kur'an'ın getirdiği değerlerin ihmal edilmesi neticesinde zayıflayan aile bağlarının sebep olduğu boşanmaların gittikçe artması hayırlı bir gelişme mi olmuştur? Öyle ise boşanan eşleri karamsarlığa, strese hatta biyolojik rahatsızlıklara; çocukları ise içe kapanmaya, güvensizliğe ve anormal davranışlara götüren boşanmaların insana fayda getirdiğini kim söyleyebilir? Şu halde "en sevilmeyen helalin boşanma olduğu" konusundaki İslamî gerçek bugün daha iyi anlaşılmıyor mu?

Dün Kur'an, anne-babaya merhameti, şefkati emrediyordu da, bugünkü medeniyet geliştirdiği yeni yöntemlerle bunu başka yollarla telafi mi etmektedir? Anne-babanın böyle bir ilgiye ihtiyaçları mı kalmamıştır? Ferdileşme ve ahlakî değerlerden uzaklaşmanın bir neticesi olarak bakım evlerine terk edilen yaşlı

anne-babalar, evlatlarının kendilerine reva gördükleri bu ilgisizlik ve sevgisizlikten çok mu memnunlar? Karşılıksız ve koşulsuz seven anne-babaların, şefkat ve merhamete en fazla ihtiyaç duydukları bir dönemde yalnızlığa terk edilmeleri iyi mi olmuştur? Huzur evlerinin(!) sayılarının gittikçe artması, toplum açısından sevindirici bir gelişme midir? Öyle ise Kur'an *"Anne-babaya alçakgönüllü olarak acıyıp kol kanat ger."* (İsra, 17/24) derken, evrensel bir gerçekliği belirtmemiş midir?

Dün Kur'an, adalete, iyilik yapmaya, yakınlara vermeye çağırıp, kötülük ve çirkinliği yasaklarken insanlığa iyilik etmişti. Peki, bugün insan, adaleti tesis etti, iyiliği en ideal manada yaygınlaştırdı, kötülük ve çirkinliğin kökünü kazıdı da Kur'an'ın bu yöndeki irşatlarına ihtiyaç mı kalmadı? Aksine Kur'an, manevî olanla ilişiklerin zayıflamaya yüz tuttuğu bir dünyada bugün bile milyonlarca insanın elinden tutmakta; şiddet, haksızlık, hayâsızlık ve çirkefliğin bin bir çeşidinden onları uzaklaştırmakta, hayır, cömertlik, fedakârlık, diğerkâmlık konularında onları yarışa çağırmaktadır.

Yine Kur'an dün olduğu gibi bugün de yeryüzünde mazlumların, mağdurların, ezilmişlerin umut kapısı, yaşama sevinci, hayatın anlamı olmaya devam etmektedir. Yollarına ışık tutmakta, gönüllerine güven ve huzur serpmektedir.

Kur'an, insanların "ben" "ben" dedikleri bir dünyada paylaşmayı, özveriyi, merhameti öğretmektedir. Yine gittikçe yaygınlaşan şiddet, hoyratlık ve acımasızlığa karşılık kendisine gönül verenleri şefkate, inceliğe ve nezakete davet etmektedir. Bu tür prensipleriyle de Kur'an, insanı en doğru ve en tutarlı olana götürmüyor mu?

Yine bugün Kur'an, ırk ve cinsiyet ayrımcılığının, adaletsizliğin, adam kayırmanın, ötekileştirmenin yaygınlaştığı bir dünyada, *"Kendiniz, ana-babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun."* (Nisa, 4/135) diyerek, en doğru olana çağırmıyor mu?

Ayrıca Kur'an, insanı ne bu dünyanın nimet ve güzelliklerinden mahrum etmekte ne de onu dünya metaının tutsağı haline getirmektedir. Asıl olanın ebedi nimetler ve sonsuz güzellikler olduğunu bildirerek burada yaşadığı hayatın geçici ve fani olduğunu ona ihtar etmektedir. Dolayısıyla Kur'an, ne Yahudilikte olduğu şekliyle dünyayı öne çıkarmakta ne de Hristiyanlıkta olduğu gibi dünyayı dışlamaktadır. Aksine getirmiş olduğu dünya ve ahiret dengesiyle yine insanı en doğru olana çağırmaktadır.

Vahyin Gölgesinde Hayat

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكٖيمٍ خَبٖيرٍۙ

"Elif Lâm Râ. Bu [Kur'an], sonsuz hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından, bütün yönleri ile ayetleri mükemmel hale getirilmiş, sonra da ayrıntılı bir şekilde açıklanmış bir kitaptır."
(Hûd, 11/1)

Kur'an'ın gölgesinde insan, fikirde, duyguda derinleşmeyi, büyük düşünmeyi ve ilkeli yaşamayı öğrenir. Hayatı, ele geçirilen en büyük fırsat olarak görür. Çünkü sonsuz mutluluk ve güzelliğin yolu buradan geçer. İnsanda, tevhide dayalı yeni bir perspektif ve bakış açısı gelişir. Eşya ve insanlar arası ilişkilere ait değerler buna göre şekillenir.

Kur'an'ın gölgesinde, kâr-zarar kelimeleri, yeni anlamlar kazanır. Böylece kâr ve zarar etmenin ölçüleri değişir. Dünyada kazanmak, her zaman bir kazanç; dünyada kaybetmek de her zaman bir zarar olarak görülmez. Bazen dünyevî planda kazanıyor gözükenler kaybettiklerini; kaybediyor gözükenler de kazandıklarını fark ederler. Asıl kazancın burada değil, ahirette olduğunu anlarlar. Demek ki mümin, dünyevî planda kaybetse bile, her daim kazanma şansına sahip olur. Yeter ki Rabbine bağlı olsun.

Kur'an'ın gölgesinde dünya hayatı, özel hayattan aile hayatına, çalışma hayatından toplumsal hayata, bütün yönleri ile manevî bir ticarethaneye dönüşür. Yine Kur'an sayesinde insan, hem bu dünyada hem de ahirette kazanır. Dünyasını kazanırken ahiretini kaybetmez veya ahiretini kazanırken dünyasını kaybetmez.

Kur'an'ın gölgesinde insan, sadece maddî bir varlık olarak yaşamıyor. Madde ile mana beraber, iç içe yaşanıyor. Çünkü manevî değerlerin insanın hayatında belirleyici olması hedefleniyor. Kur'an asıl olanın mana olduğunu insana öğretiyor. Maddî olanın geçici, arızi; manevî olanın ise kalıcı olduğunu gösteriyor. Böylece insan, kendisini cezbeden, hayatın zorluklarına katlanmasını

sağlayan ilahî iltifat ve müjdelere muhatap oluyor.

Kur'an'ın gölgesinde, okuduğumuz her bir ayet, gönül dünyamızda yeni bir anlam kazanıyor, manevî bir iklimi teneffüs etmemize sebep oluyor. Bir gün, ilahî sıfatlardan birinin kuşatıcılığı ve sonsuzluğunu yaşıyoruz. İdrakimize rengini veriyor, onu hissederek zamanımız geçiyor. Bir başka gün, Allah yolunda fedakârlıkta bulunmanın anlamını yeniden keşfediyoruz. Hatta bu uğurda insanın kendini feda edip, şehitlik mertebesine ermesinin yüceliğini kavrıyoruz.

Kur'an, bir gün barış ve esenlik yurdu olan cennetin güzelliği ile hayalimizi süslerken, bir başka gün hesap sahneleri ile kalbimizi ürpertiyor, hafızamızda silinmez izler bırakıyor. Bir gün, hayatın inişli çıkışlı yollarında sabırlı ve kararlı olmanın gereğini anlarken, bir başka gün, salih ameller konusunda çok daha fazla gayret etmenin önemini idrak ediyoruz. Kısaca, Kur'an'ın gölgesinde, yere düşmüş insan kalkmayı, ayakta durabilen insan yürümeyi, yürüyebilen insan da koşmayı başarıyor.

Hayat anlamını kaybettiğinde, yaşanmaz hale geldiğinde, imdadımıza yetişen, elimizden tutan yine Kur'an'dır. Çünkü o, bizi teselli eder ve yeniden hayata bağlar. Duygu ve düşüncelerimiz gölgelendiğinde zihnimize şekil verir, hedeflerimizi yeniden tayin eder. Nûru önümüzü aydınlatır, huzuru gönlümüzü kuşatır. Rehavete düştüğümüzde, hayatın cazibesi iç dünyamızı kapladığında, vahyin diriltici soluğu ile kendimize geliriz. İnsan, varlık, hayat, ölüm ötesi yeniden anlam kazanır, herşey yerli yerine oturur.

Kur'an'ın gölgesinde insanın zihni ve gönlü dağınıklıktan kurtulur. Kendi istikametini bularak hedefine yönelir. Enerjisini toplayarak tevhitle amacına ulaşır. Kendi iç dünyasında bir keşmekeşliğe, bölünme ve parçalanmaya maruz kalmaktan kendini kurtarır. İnsan, hep fıtratıyla, tabiatıyla uyuşan şeylere çağrıldığını görür.

Kur'an'ın gölgesinde insan, vicdanının sesine kulak verir, iç dünyası ile bütünleşir, kendisi ile barışık hale gelir. Yabancılaşma, sevgisizlik ve merhametsizlikten uzaklaşır. Kin, husumet ve kıskançlığın insan için bir yük ve huzursuzluk kaynağı olduğunu görür. Hem cinslerine ırk, renk, bölge, güçlü-zayıf, zengin-fakir, güzel-çirkin ayrımı yapmadan bakar. Kategorize ederek insanlarla ilişki kurmanın doğru olmadığına inanır.

Kur'an'ın gölgesinde insan, Allah dilemedikçe hiç kimsenin bir şey dileyemeyeceğine inanır. Çünkü O, rahmet kapısını açmadıkça, kimsenin bunu aralamaya gücü yetmez. Yine O, rahmetini dilediğine vermek isteyince, kimsenin buna mani olma imkanı yoktur.

Kur'an'ın gölgesinde insan, sebeplerin gerekliliğine inanır. Fakat onların esas belirleyici olmadığını da kabul eder. Bazen sebepler sonuç vermez. Bazen de sebepsiz sonuçlar oluşur. Çünkü sebeplerin de sonuçların da yaratıcısı O'dur. Böylece insan, izzet ve şerefin nerede olduğunu anlar. Yüceliğin ve yüksekliğin sonsuz kaynağını keşfeder. Beşerî arzu ve heveslerin aldatıcılığına, dünyevî değerlerin çekiciliğine kapılmaktan kurtulur. Onurlu ve haysiyetli bir hayat yaşar.

Kur'an'ın gölgesinde insan, nefsinin hile ve yönlendirmelerini, şeytanın tuzak ve saptırmalarını aşmanın daha kolay olduğunu görür. Şeytanın ve nefsinin

elinde oyuncak olmaktan kendini kurtarır. Böylece hayata, şeytani vesveseler ile değil, rahmani bir gözle bakmayı öğrenir. İnsanın iç dünyasında, kendisini olumsuzluklardan alıkoyan fakat hayırlı amellere çeken bir irade oluşur.

Kur'an'ın gölgesinde insanda gittikçe güçlenen bir iç denetim meydana gelir. Kararlılık ve disiplin, temel ilkelerden olur. Böylece insan, Allah rızasını kazanmak için adımlarının daha bir sıklaştığını fark eder. Herkese hoşgörüyle yaklaşmanın gerekliliğini anlar. Manevî olgunlaşmanın nasıl bir ivme kazandığını bizzat kendi nefsinde görür. Ahlakî zaaflarını, bu ilahî kelâmın uyarı ve müjdeleri ile kısa zamanda nasıl düzelttiğini tecrübe eder.

Kur'an'ın gölgesinde insan, hayatı ve ölüm sonrasını tanır, varlığın sahibinin kendine olan lütuf ve ihsanının ne kadar cömertçe olduğunu görür. Bütün bunlar karşısında, Allah'ın önüne koyduğu eşsiz fırsatları, nasıl değerlendirmediğine hayıflanır. Evet insan, kendisini bekleyen sonsuz güzelliklere sırtını nasıl çevirir? Ebedi saadeti bırakıp geçici değerlere nasıl talip olur? Allah'ın sayısız lütuf ve ihsanı karşısında, nasıl bu kadar nankörleşir?

Evet, son asırlarda insan gururlandı ve kibirlendi. Kur'an'a iftira ve bühtanda bulundu. Onun artık eskidiği ve demode olduğu iddiasını ileri sürdü. Hâlbuki o, ondört asır boyunca olduğu gibi bu gün de dileyene hayat veriyor. Bir kandil gibi önünü aydınlatıyor. Karanlık ve kararsızlıkdan aydınlığa ve itminâna kavuşturuyor. Kendine inananlara ümit vererek onların coşkusunu diri tutuyor. Hayatlarına anlam katarak onları sıradanlaşmaktan kurtarıyor.

Vahyin Aydınlığında Yürümek

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتاً فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُوراً يَمْشِي بِهِ فِي
النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذٰلِكَ
زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“[Ruhen] ölü iken hayata kavuşturduğumuz ve insanlar arasında yolunu bulması için kendisine ışık tuttuğumuz kimse, hiç içinden çıkamayacağı derin karanlığın içine [gömülmüş] biri gibi olur mu? İşte kafirlere yaptıkları böyle güzel gösterilmiştir.”
(En’âm, 6/122)

Kur’an, inananlarla inanmayanların hiç de bir olmadığını belirtir. Hem duygu, düşünce ve yaşayışlarının hem de uhrevî hayatları itibariyla, akıbetlerinin temelden farklı olduğunu daima vurgular. Böylece müminin, dinî şuurunu canlı tutmaya çalışarak onun İslamî kimliğine ve manevî değerlerine sahip çıkmasını hedefler.

Kur’an, insanları iman ve ahlak açısından mümin, münafık ve kâfir olarak üç kısma ayırır. Her birinin bu değerleri benimseyip benimsememeleri bakımından farklılıklarına işaret eder, sahip oldukları psikolojik hayata ilişkin bilgiler verir. Böylece, dinî hayatı kabul edenlerle etmeyenler arasındaki farklılığı kalın çizgilerle ayırır.

Kur’an’da, inananla inanmayan arasındaki farklılık, tevhitte şirkte, duyguda düşüncede, sevgide düşmanlıkta, maddede ve manada, kısaca hayata bakış ve yaşayışın her alanında belirgin bir şekilde ortaya konur. Bu konuya Kur’an’da değişik vesilelerle temas edilir. Neticede mümine farklı oluşunun farkına varma şuuru kazandırılır. Her yönden kendine özgü manevî bir şahsiyet oluşturması, mümince benliğinin farkına varması, değişik dünya görüşündeki insanlarla kendi arasındaki ayrım noktalarının idrakinde olması sağlanır.

Makalenin girişinde verilen ayette de görüldüğü üzere iman etmek, bir

benzetmeyle ölümden sonra diriliş olarak ifade edilir. Bu sayede insan sadece hayat bulmuyor; aynı zamanda hidayetin aydınlığına gark oluyor. Ölümden sonra diriliş, canlanış ne kadar farklıysa, inkârdan sonra hidayete ermek de o kadar farklıdır. Ölümün yüzü ne kadar korkutucu ve soğuksa, inkâr da o kadar hissiz ve ürkütücüdür. Çünkü inkârda eşya, insan ve bütün canlılar gezegene fırlatılmış anlamsız nesneler konumundadır. Oysa imanla, bütün bunlar yerli yerini bulur, varlık düzenindeki değerine kavuşur.

İnkârda eşya, kendi başına, varlığın bütününden kopmuş iken, imanda varlığın kaynağına bağlanır; tüm mahlûkatla beraber manevî bir anlam kazanır. Her şey, "yaratılmış olma" ortak paydasında buluşur. İnkârda eşya, soğuk, donuk ve sessiz iken, imanda harekete geçer, konuşur, aidiyetini ifade eder, varlığın aslına mensubiyeti konusunda imalarda bulunur. Yine inkârda eşya, sessiz sedasız iken, imanda Yaratan'ı tesbih eder, O'na olan bağlılığını haykırır. (bk. Âl-i İmrân, 3/83) Âdeta koro halinde hep bir ağızdan O'nu yüceltme ve takdis bestesini terennüm eder. (bk. İsrâ, 17/44)

İnkârda insan ufkunun daralması, sığlaşması, imanda ise insan idrakinin ötelere, ebediliklere açılması ve aydınlanması söz konusudur. İnkârda insan, bir adım ötesini göremezken, imanda idraki, ebediliklere açılır ve sonsuzluğun hayalleriyle yaşar. İnkârda insan, dünya materyalinin peşine düşüp onu aşamazken, imanda mananın derinlik ve enginliklerine açılır.

İnkârda insanın zihnine üşüşen "Ben neden yaratıldım, hayatın anlamı nedir, ölümden sonra durumum ne olacak, hakikat nedir? gibi sorular cevapsız kalırken, imanda bütün bu sorular karşılığını bulur; insanın önü aydınlanır, gönlü huzura erer. İnkârda hayat, bir muamma iken, imanda hayat karanlıkların aydınlanması, şifrelerin çözülmesidir.

İnkâr, insanın şaşkınlığını ifade ederken, iman, insanın istikametini tayin edip yola koyulmasıdır. İnkâr, insanın kararsızlığını ve tedirginliğini ifade ederken, iman, insanın yönünü Allah'a çevirip teslimiyet zırhıyla O'na bağlanması, kopmaz bir kulpa yapışması demektir. (bk. Lokman, 31/22; Bakara, 2/256)

İnkâr, varlığın özünden, kaynağından kopmayı, iman ise Yaratıcı ile bir ülfet bağı kurmayı, O'ndan ilham alıp güç devşirmeyi ifade eder. Mümin, kökleri yerde çakılı, dalları göklere uzanmış bir ağaç gibi iken, inkâr eden, kökü topraktan sökülmüş, kararsız ve dayanıksız bir ağacın durumuna benzer. Mümin, her gün tazelenmeyi, gürbüzleşip meyve vermeyi, inkârcı ise meyvesiz bir ağaç gibi verimsiz ve ürünsüz kalmayı ifade eder.

Mümin olanla olmayan arasındaki fark, âlem içindeki yerini bilenle bilmeyen arasındaki fark kadar büyüktür. Çünkü birisi, geceler boyunca namazda secde ederek yahut ayakta durarak kendini ibadete adayan, ahireti gözeten, Rabbinin rahmetini dileyen kimse iken (bk. Zümer, 39/9), diğeri bu hasletlerden nasibi olmayan biridir.

Yine mümin olmayanla mümin arasındaki fark, zifiri karanlık ile aydınlık, ölü ile diri, âma ile gören, serinletici gölge ile yakıcı sıcak (bk. Fatır, 35/9-22), sağır ile işiten arasındaki fark kadar büyüktür. Zira birisi, Allah'ın yolundan alıkoymak için çırpınan ve bu yolu eğri göstermeye çalışan, ahireti yok sayan, Hak'kı işitme yetilerini kullanmayan, görmek ve fark etmek istemeyen kimsedir. Diğeri ise

gerçek imana erişen, dürüst ve erdemli davranışlar ortaya koyan ve Rabbine alçak gönüllülükle boyun eğen kimsedir. Dolayısıyla cennetlik olan, orada yerleşip sonsuza kadar yaşayacak olandır. (bk. Hûd, 11/19-24) Çünkü o, bir ömür boyu duyguda, düşüncede, sevmede düşmanlıkta, ferdi ve sosyal hayatında Allah'ın boyası ile boyanma gayreti içerisinde olmuştur. (bk. Bakara, 2/138)

Kur'an'ın Anlamı ile Buluşmak

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا

الْاَلْبَابِ

"Bu Kur'an, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır."
(Sâd, 38/29)

Kur'an'ın temel amacı, insanın Allah'ı tanıyıp O'na kulluk etmesi, ilahî buyruklar istikametinde yaşayarak dünya ve ahirette saadete ermesidir. Bahsedilen bu ana gayenin gerçekleşebilmesi için, Kur'an'ın ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde insanın bir hayat boyu ilkeli bir yaşam tarzına sahip olması gerekir. Zaman zaman yanlışlara sapsa da, onun temel amacı ve hayat felsefesi, Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır.

İnsan, hem Rabbine karşı olan kulluk görevlerinde hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde doğru yoldan sapmaması için Kur'an'ın irşat ve uyarıları ile daima yüz yüze bulunmalıdır. Çünkü ancak bu şekilde vahyin hedefleri doğrultusunda kendini eğitmesi ve terbiye etmesi mümkündür. Dolayısıyla Kur'an eğitimi hayat boyu devam eden bir süreçtir. Çünkü Kur'an'la irtibatı kopan bir aklın ve kalbin, nefsani ve şeytani saptırmalara maruz kalacağı açıktır. Yine Kur'an ekseninde kopan bir aklın, toplumdaki yanlış örf ve âdetleri, batıl davranış kalıplarını zamanla din olarak kabul etmeye başlayacağı çokça rastlanan bir durumdur.

İnsanlar, Kur'an'ı anlama ve gereklerini yerine getirme konusunda sağlıklı bir yaklaşıma sahip olmadıkları takdirde, onunla ilgili değişik ilişki biçimleri geliştirmektedirler. Bunlar, Kur'an'ın gönderiliş gayesi ile ilişkisi olmayan davranış tarzlarıdır.

Mesela göz değmesini gidermek veya muhtemel bazı hastalık ve musibetlerden korunmak için değişik ayetlerin yazılı olduğu muskalar taşımak, mushafları teberrüken arabalarda veya çalışma ofislerinde bulundurmak bunlardan

bazılarıdır. Oysa bunlar, Kur'an'ın yetiştirdiği örnek bir toplum olan ashabın hayatında görmediğimiz davranış şekilleridir. Çünkü onların bütün amacı, nazil olan ayetleri anlamak ve yaşamaktı.

Bugün toplumumuza baktığımızda Kur'an'ı anlama konusundaki çabalarımızın oldukça yetersiz olduğu görülecektir. Bir ömür geçiyor, neredeyse Kur'an'ı elimize almıyoruz. Halkımızın büyük çoğunluğu bu durumdadır. Yüzünden okumayı öğrenmeleri ve ölülerimizin ruhuna göndermek üzere birkaç sureyi ezberlemeleri ile Kur'an konusunda çocuklarımıza olan sorumluluğumuzu yerine getirdiğimizi zannediyoruz. Hâlbuki birkaç sureyi, manasını özümsemeden ezberlemekle, Kur'an'ın aydınlık dünyasına adım atmamızın mümkün olmadığı ortadadır.

Kur'an'ı, manasını bilmeden, tilavet etmek elbette ki sevaptır. Çünkü Yüce Allah'a yaklaşmamıza vesile olan hiçbir yöneliş karşılıksız kalmaz. Meselâ yolda insanların yürümesine mani olan bir taşı kaldırmak veya tebessümle insanlara yaklaşmak dahi sevap fiillerdendir. Dolayısıyla Kur'an tilaveti de, Yüce Allah'a bir yaklaşma, bir yöneliş olduğu için geniş manada ibadet kavramı içerisine girer.

Ne var ki, "Manası anlaşılsa da anlaşılmasa da Kur'an okumak ibadettir." diyerek bu iki amelin aynı seviyede faziletli olduklarını söylemek doğru olur mu? Çünkü Kur'an'ın temel amacı getirdiği ilahî buyrukların yaşanmasıdır. Bu da anlaşılmasına bağlıdır. Böyle temel bir amacı olduğuna göre, hâlâ manasını anlamadan, sadece onu tilavet etmeyi teşvik etmek, doğru bir yaklaşım değildir.

Ayetleri anlamadan tilavet etmek, geçmiş dönemlerin şartları dikkate alındığında anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü basın yayın gelişmemiştir; bugünkü manada meal ve tefsirler rahatlıkla bulunamamaktadır. Dolayısıyla insanlar da Yüce Allah'a yaklaşmaya vesile olsun düşüncesi ile Kur'an'ı tilavet etmekte idiler. Kur'an'ın muhtevası ile ilgili bazı bilgileri de va'z ve sohbetler yoluyla elde ediyorlardı. Ancak basın yayının bu kadar geliştiği, çeşitli türden meal ve tefsirin rahatlıkla temin edildiği günümüz şartlarında, hâlâ Kur'an'ı anlama çabası içerisinde olmamak kabul edilebilecek bir durum değildir.

Günümüzde halkımızın belirli bir kısmının hayatında Kur'an tilavetinin önemli bir yeri vardır. Ancak çoğunlukla Kur'an'ın manası dikkate alınmadan okunmaktadır. Kur'an'a olan sevgi ve saygının bir neticesi olarak hatimler indirilmekte, Ramazanlarda mukabeleler takip edilmektedir. Kur'an tilavetini hayatının bir parçası haline getiren nice Müslüman, hatimler indirmekte hatta Ramazanlarda Kur'an'ı baştan sona birkaç defa tekrarlamaktadır. Bu çabalar elbette ki boşuna ve anlamsız değildir. Çünkü insanımız, bunu ibadet şuuru içerisinde yapmakta ve ilahî kelamı, manasını anlamasa da tilavet etmekten manevî bir haz almaktadır.

Ancak unutmamak gerekir ki, bu tür çabalar içerisinde bulunanlar, belki de gereğini yerine getirmedikleri bir ayeti tekrarlamakta, ne var ki, ibret nazarıyla onu okuma fırsatını hiçbir zaman bulamamaktadırlar. İbadet niyetiyle defalarca tekrarlanan bir ayetin pratikte ihmal edilmesi ve günah işlenmeye devam edilmesi bir çelişki değil midir?

Şu halde bu kimseler, okudukları ayetlerden bir iki sayfasını açıklamalı bir meal veya tefsir eşliğinde anlamaya çalışsalar ve buradaki ilahî uyarı ve irşatlarla

kendi hayatlarını test etseler, dindarlıklarının gelişmesi açısından elbette ki, çok daha faydalı bir iş yapmış olurlar.

Kur'an'ın hedef kitlesi akıl sahipleridir. İnsanın aklını harekete geçirmek, onun kalbine dokunmak ilâhî kelâmın temel hedefidir. Diğer bir ifadeyle insana ulaşmada Kur'an'ın en büyük silahı, onun düşünce melekelerini devreye sokmaktır. Girişte verilen ayete ilave olarak şu ayeti de bu konuda örnek olarak verebiliriz: *"Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik."* (Yûsuf, 12/2)

Yine Kur'an'ın bizzat kendisi, ayetleri anlamamayı, anlama gayreti içerisinde bulunmamayı, Müslümanların değil, inanmayanların bir özelliği olarak ortaya koyar ve şöyle der: *"Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?"* (Muhammed, 47/24) Ayrıca Kamer suresinde şu ayetin dört defa tekrarlandığını hatırlamak istiyoruz: *"Andolsun biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?"* (Kamer, 54/17)

Görüldüğü gibi, Kur'an kendisini anlamayı vurgulamakta; mesajlarını anlayacak akıl ve gönüllere çağrı üstüne çağrılar yapmaktadır. Çünkü başka şekilde insanı ikna etmesi ve ona birtakım davranış kalıpları kazandırması mümkün değildir. Dolayısıyla anlamadan Kur'an okumak insanın aklını işlevsiz hale getirmektir. Bu da, ifade yerinde ise, Kur'an'ın elini kolunu bağlamak ve onu pasif bir konuma düşürmektir. Bir başka açıdan bu durum, insanın Kur'an karşısında pasif bir konumda bulunması ve ayette ifade edildiği şekilde, onu mehcur / terk edilmiş bir durumda bırakmasıdır. (bk. Furkan, 25/30)

Netice olarak şu söylenebilir: Kur'an'la olan ilişkimizi, şekli ve salt duygu boyutundan kurtararak, Hz. Peygamber'le başlayan ve sahabe ile devam eden dönemlerdeki gibi, bilgi boyutuna taşımamız gerekmektedir.

Vahyi bilgi, hayatın değişik faaliyet alanlarında karşılaşacağımız durumlarla alakalı olarak ilgili ayetleri hatırlayabilecek ve yolumuzu aydınlatabilecek bir düzeyde olmalıdır. Çünkü akılda tutulmayan ve kalbe nakşedilmeyen ayetlerin bizim hayatımıza yansıması ve ışık tutması mümkün değildir. Nitekim İsrailoğulları bağlamında, vahyi aklımızdan çıkarmamamız ve sımsıkı bir şekilde ona sarılmamız gerektiğine işaret edilir. (bk. Bakara, 2/63)

Bu bağlamda, mesela hak-hukukun söz konusu olduğu bir yerde, adaletli davranmanın ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan ayeti hatırlayabilmeliyiz. (bk. Nisa, 4/135) Yine başımıza bir musibet geldiğinde veya bir imtihana tabi tutulduğumuzda, Mevla'nın bizleri sabretmemiz sebebiyle müjdelediğini ifade eden ayeti düşünebilmeliyiz. (bk. Bakara, 2/155)

Yine kin, husumet ve kibir gibi nefsani ve şeytanî dürtmeleri iç dünyamızda hissettiğimizde, ilgili ayetlerin içerdiği uyarı ve ikazları aklımıza getirebilmeliyiz. (bk. Haşr, 59/10; Lokman, 31/18) Kısaca, Kur'an'ı hayatımıza taşımak ve onun aydınlığında yürümek için, ayetleri akıl ve kalbimizle muhakkak buluşturmalıyız.

Kur’an Öğretiminde Zihniyet Değişikliği

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّٓا اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ

“Onlar arasında Kitab’ın (Tevrat’ın) gerçek bilgisine sahip olmayan, kitap ile ilgisiz insanlar vardır. Bütün bildikleri kulaktan dolma bilgi ve kuruntulardır. Onlar ancak zan ve vehim içindedirler.”
(Bakara, 2/78)

İnsanlığa yapılan son çağrı Kur’an, ilk müminler tarafından apayrı bir ilgiyle karşılanmıştır. Onlar, bu ilahî çağrıyı tam bir fırsat bilmiş; bütün gönülleriyle ona bağlanmışlardır. Gelen vahiyler, Hz. Peygamber’in çevresindeki hak sevdalılarının yolunu aydınlatmış, doğru ile yanlışı, güzel ile çirkini görmelerini sağlamıştır.

Kur’an, sonraki dönemlerde de insanlığın yolunu aydınlatmaya devam etmiştir. Müslümanlar, bu ilahî çağrının rehberliğinden istifade etmiş ve onun yönlendiriciliğinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, ilk müminlere göre sonrakilerin vahiy karşısındaki tutumlarında farklılaşmalar olmuştur. Şöyle ki ilk dönemlerde esas itibariyle ilahî kelamın uygulaması ibadet iken, sonraları ağırlık noktası onun tilavetine kaymıştır. Yine Asr-ı Saadet’te vahiy, hayatın kurucu unsuru iken, sonraları daha ziyade ilmi araştırmaların konusu hâline gelmeye başlamıştır.

Kur’an’ın nazil olduğu dönemlerde Hicaz bölgesinin en okumuş ve aydın kesimi Yahudilerdi. Ne var ki onların bir kısmı ümmi ve Tevrat konusunda tam bir cehalet içerisinde idi. Din hakkında mesnetsiz bilgilere, evham ve hurafelere inanıyorlardı. Nitekim başta verdiğimiz ayet, bu gerçeği bizlere anlatmaktadır.

Buna göre onların din hakkındaki bilgisi sadece hayal meyal anlayışlardan, atalarından işittikleri temenni ve arzulardan ibaretti. Bunlardan bir kısmı doğru olup gerçekleşse de büyük bir kısmı hiçbir delile dayanmayan kuruntu ve

mesnetsiz bilgilerdi. Onlar, doğru ile yanlışı, hak ile batılı ayırt edebilecek bir durumda değillerdi. Çünkü hurafeye dayalı bir din anlayışları vardı. Bu duruma gelmelerinin en önemli sorumlusu da Tevrat'ı kendilerine anlatmayan ve öğretmeyen din adamlarıydı.

Günümüz Müslümanlarının da benzer bir durumla karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü onların kahir ekseriyeti Kur'an'ı okumamaktadırlar. Okuyanların önemli bir kısmı da onu anlama gayreti içerisinde bulunmamaktadırlar. Neticede onlar, Kur'an'ın hayat bahşeden, ümit vaat eden dinamik muhtevasından kopuk, doğruluğu tartışılır, kulluk şuuru vermeyen, birtakım bilgilerle yetinmektedirler. Kur'an'ı defalarca hatmettiği hâlde, onun muhtevasından bihaber olduğu için, inanç, düşünce ve yaşayışındaki hataları düzeltmeyen insanların sayısı pek de az değildir.

Gelenekten tevarüs eden Kur'an'ın tilaveti anlayışında esas olan, tecvit ve meharici huruf kurallarına göre onun okunmasıdır. Onun inceliklerini anlamak, üzerinde derinlemesine düşünmek, esas itibariyle avamın değil, âlimlerin işidir. Bu anlayış, toplumumuzda hâlâ devam etmektedir. Kur'an'ın okunması, öğrenilmesi dendiğinde, ilk anda tilavet kurallarına göre onun öğrenilmesi akla gelmektedir.

Müminler Kur'an tilavetine oldukça önem vermektedirler. Çünkü gelenekte buna çok ciddi bir vurgu vardır. Dolayısıyla Kur'an'ın salt tilavetini öğrenmekle, ona karşı olan sorumluluklarını yerine getirdiklerine ve bunu başardıkları takdirde de çok büyük bir vebalden kurtulduklarına inanmaktadırlar. Onun tilavetini öğrenemeyenler de daima vicdanlarında bir rahatsızlık, kulluklarında bir eksiklik hissetmektedirler.

Bugün hâlâ anlaşılmadan Kur'an'ın tilavetine devam edilmesinin en önemli nedeni, gelenekten devraldığımız bu anlayıştır. İkinci bir sebep de insanların öğrenme, anlama ve düşünme konularında yeterli gayret içerisinde olmamalarıdır.

Kur'an'ın kendisiyle kurulacak ilişkide onu anlamanın, hatta derinlemesine üzerinde düşünmenin birincil ilke olduğu ne yazık ki, unutulmaktadır. Bu durum doğal olarak işin kolayına kaçılmasına ve sadece Arapça metninin tilavet edilmesi ile iktifa edilmesine yol açmaktadır. Ülkemizde Kur'an öğretimiyle meşgul olan kurumlar, büyük ölçüde eğitim öğretim faaliyetlerini bu şekilde anlamakta ve uygulamaktadırlar.

Bütün bu anlatılanlar, anlamadan Kur'an'ı tilavet etmenin boş, anlamsız bir iş olduğunu akla getirmemelidir. Belirtmek gerekir ki bu da Allah Teâlâ'ya bir yöneliştir ve zikirdir; dolayısıyla O'nun rızasının kazanılmasına sebep olan amellerden biridir. Ancak bilinmesi gerekir ki bu, Kur'an'ın kendisiyle kurulacak ilişkide hedeflediği bir yöntem değildir. Çünkü Kur'an'ın hedefi insanın anlama yeteneklerini harekete geçirmektir. Dolayısıyla geleneksel tilavet alışkanlığı, belki okuma yazma bilmeyenlerin, onun mesajını öğrenme imkân ve vasıtalarına sahip olmayanların başvuracakları bir yöntemdir.

Dili, kültürü farklı değişik milletlerin İslam'a intisap ettikleri ilk dönemlerde veya Kur'an'ın muhtevasını öğrenme imkân ve vasıtalarının oldukça kısıtlı olduğu sonraki dönemlerde geleneksel tilavet tarzı normaldi. Ancak bugün

durum oldukça farklı bir boyut kazanmıştır. Hem okuma yazma bilenlerin oranı oldukça artmış; hem de piyasada onlarca tefsir ve istifade edilecek çok sayıda meal bulunmaktadır. Dolayısıyla hâlâ Kur'an'ı anlama konusunda yeterince gayret gösterilmemesi anlaşılır bir durum değildir.

Şunu söylemek mümkündür: Müslümanlara emredilen tilavet tarzı, Kur'an'ın dilini bilenler için orijinal harfleri ile onu okumaktır. Onun dilini bilmeyenler için de mana ve mefhumunu anlamaktır. Bu da, ancak meal ve tefsirleri okumak ve anlamakla mümkün olur. Aksi takdirde anlamadan Kur'an tilavetine devam etmek, İslamî bir kimlik ve vahye duyarlı bir toplumu inşa etmede oldukça önemli bir eksiklik oluşturacaktır.

Bugün hâlâ bu konuda söz sahibi olanların, onlarca ayetin emrettiği, anlayarak okuma usulünü görmezlikten gelerek, anlayarak okuma ile anlamadan okumanın aynı şeyler olduğunu söylemeleri şaşılacak bir durumdur. Dolayısıyla Kur'an'ı öğretme konumunda bulunan kişi ve kuruluşların, Kur'an'ın tilavetine verdikleri önemi, en az onun anlaşılmasına da vermeleri gerekmektedir. Hatta anlaşılmasına daha fazla önem ve öncelik verilmelidir. Aksi bir durum vebal olur. Çünkü Kur'an anlaşılmadığı müddetçe insan aklının vahyin nuruyla aydınlanması mümkün değildir.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Başta verilen ayette de belirtildiği gibi ilahî kelamı bilmemek, onu anlamamak, vahiy toplumlarının sonraki dönemlerde maruz kaldıkları temel bir sapmadır. Bu, ne yazık ki bugünkü Müslümanlar için de geçerli olan bir durumdur. Bu açıdan Kur'an tilavetinde bir zihniyet değişikliğine gitmek gerekmektedir. Bu da anlayarak onun okunmasıdır. Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in amacı da zaten bu değil miydi?

İnsana Verilen En Büyük Müjde

وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Kur'an müminler için gerçekten bir hidayet rehberi ve rahmettir."
(Neml, 27/77)

Müslümanlar Kur'an'ı bir rahmet kaynağı olarak kabul eder ve ona böyle inanırlar. Zaten Kur'an da kendisini böyle nitelendirmiyor mu? Rahmet sıfatının onun temel bir karakteri olduğu da söylenebilir. Çünkü bu sıfat, birçok defa Kur'an'la ilgili olarak kullanılmaktadır. Bu durum, onun bir rahmet kaynağı oluşunun üzerinde iyice düşünmemiz gerektiğini de bizlere hatırlatmaktadır. Bu yazıda konunun sadece bazı yönlerine işaret edeceğiz:

Günümüz insanı şiddet, hoşgörüsüzlük, uyuşturucu, depresyon, aile yapısının çözülmesi vb. çeşitli problemler yaşamaktadır. Suç oranları gittikçe artmaktadır. Bütün bunlar, insanlığın geleceği konusunda ciddi endişelere sebep olmaktadır.

Yaşanan bu sosyal problemler ve Kur'an'ın getirdiği prensipler birlikte düşünüldüğünde, vahyin insanın saadeti açısından ne kadar isabetli teklifler içerdiği daha iyi anlaşılacaktır. Mesela ruhsal bunalım ve depresyon, çağımızın önemli hastalıklarındandır, Önümüzdeki yıllarda da kalp hastalığından sonra en tehlikeli ikinci hastalık olacağı belirtilmektedir. Nitekim ülkemizde antidepresan ilaç kullanımının gittikçe arttığı araştırmalar tarafından ortaya konmaktadır.

Depresyonun birçok sebebinden bahsetmek mümkündür. Ancak her hâlde en önemlisi, günümüz insanının manevî, varoluşsal bir boşluk içerisinde bulunmasıdır. Hayat, maddî zevkleri yaşamaya ve hazcılığa indirgenmiş; dolayısıyla anlamını kaybetmiştir. Bu dünyada bulunuş amaçları konusunda insanlara tatmin edici bir bilgi ve bilinç verilmemektedir.

İnsanın önemli özelliklerinden biri, maddî ihtiyaçlarının ötesinde hayatına yüklediği anlam, inandığı varoluşsal ülkü ve amaçlardır. Nitekim insanın, her an bir anlam boşluğuna düşebileceği Allah Teâlâ tarafından bilindiği için, yaratılışın bir amaç ve hikmetinin olduğu Kur'an'da sık sık tekrarlanır. Şu ayet bunlardan biridir: *"Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"*

(Mü'minun, 23/115)

Bu soruyla insanı uyaran Kur'an, başka ayetlerde de onun Allah'a ait olduğu, O'na kulluk için yaratıldığı ve nihayetinde O'na varacağını beyan eder. (bk. Bakara, 2/156; Zâriyat, 51/56) Yine Kur'an, ölüm ve hayatın gayesinin en güzel ameller üretmek olduğunu bildirir. (bk. Mülk, 67/2)

Böylece Kur'an, insanın zihnini kemiren "Ben kimim?" "Niçin yaşıyorum?" "Ölümden sonra nereye gideceğim?" sorularına cevap vererek ona hedef ve istikamet tayin eder. Yine insan bu şekilde, bir taraftan hayır faaliyetleri konusunda muazzam bir motivasyon kazanır. Diğer taraftan da zorluk ve sıkıntıların üstesinden gelmede eşsiz bir cesaret ve direnç elde etmiş olur.

Getirdiği dünya görüşü ile Kur'an, mutsuzluk sebeplerinden birisi olan başıboşluk ve gayesizlikten insanı kurtarır; kimlik krizine düşmesini önler. Ruhunu tatmin edip sonsuz kurtuluşa ermesini sağlayacak ulvi bir davaya bağlanmasını insana emreder. İnsanlar benimsedikleri ilahî değerler sayesinde bir kimlik kazanır; mutlu ve huzurlu olurlar.

Kimlik problemi yaşayan insanlar, kendini güvende hissetmezken, kimlik ve davasını özümsemiş insanlar kendilerini rahat ve huzurlu hissederler. (bk. Nevzat Tarhan, Toplum Psikolojisi, Eylül 2011, 42) Nasıl ki insan için evi bir huzur ve sükûn kaynağı ise (bk. Nahl, 16/80), aynı şekilde benimsediği dinî değer ve dünya görüşü de böyle bir rol oynar; kişi onunla yaşadığı müddetçe kendini rahat ve güvende hisseder.

Diğer taraftan Kur'an, insanın önüne sonsuzluğa açılan bir kapı aralıyor. Böylece onu dünyaya hapsolmaktan kurtarıyor ve onu rahatlatıyor. Aslında insan dünyaya eğilimli bir varlıktır; ancak diğer taraftan da sonsuzluklara bakan bir yönü vardır. Nitekim Hz. İbrahim tarafından bu dile getirilir. (bk. En'am, 6/76)

Kur'an insandaki bu duyguyu tatmin etmeye yönelik şöyle cevap verir: *"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak."* (Rahman, 55/26-27) *"Sizin yanınızdaki tükenir, Allah'ın yanındaki ise bakidir."* (Nahl, 16/96)

İnsanın ruhsal gerilim ve bunalıma düşmesinin sebeplerinden birisi de, karşılaştığı musibetleri anlamlandıramamasıdır. Oysa Kur'an küçük büyük her olaya bir anlam yüklüyor; böylece hayatın şifrelerini çözmemizi sağlıyor. Bu da, insana rahatlatıcı bir çıkış yolu oluşturuyor.

Mesela bazı olayları anlamaktan aciz kalınca onu Allah'a havale ediyor, "Bir hikmeti vardır" diyoruz. Veya bizi sarsan bir durumla karşılaştığımızda "Şer gördüğümüzde, Allah Teâlâ bir hayır takdir etmiş olabilir." diyoruz yahut da bir imtihana tabi tutulmuş olabileceğimizi düşünüyoruz. Böylece musibet ve felaketler karşısında kafamız, kalbimiz allak bullak olmuyor; karamsarlığa kapılmıyoruz. Kısaca her durumda Kur'an imdadımıza yetişiyor ve bir çıkış yolu olduğunu bizlere gösteriyor.

Yine insan tabiatında bağlanma ve adanma duyguları vardır. İnsan bunları doğru bir şekilde karşıladığı zaman mutlu olur. Aksi takdirde de kendini boşlukta hisseder. Bir işe yaramadığı hissine kapılır, kendine yabancılaşır. İşte Kur'an, getirdiği dünya görüşü ile insan fıtratındaki bağlanma ve sığınma duygularını tatmin etmektedir. Zaten İslam, kendi isminden de anlaşılacağı üzere, bağlılarına

Allah’a teslim olmayı emreder.

Bu teslimiyetin, dünya ve ahirette gerçek kurtuluşa götüreceği şu şekilde ifade edilir: *“Kim etrafına hep iyi davranarak yüzünü ve özünü Allah’a teslim ederse o kimse, en sağlam tutamağa sarılmıştır.”* (Lokman, 31/22) Bu anlamda Kur’an, âdeta semadan yeryüzüne sarkıtılmış ilahî bir ip (hablullah)tir. İnsan ona sımsıkı sarıldığında, hayatın hengâmesine kapılıp kaybolmaktan, manevî bir yok oluşa sürüklenmekten kendisini kurtarır.

İnsanı ayakta tutan, ona yaşama şevkini veren ümitleridir. Ümidini kaybeden insan hayata tutunma cesaretini de kaybeder. Allah Teâlâ’ya inanma, insana verilebilecek en büyük müjdedir. Zaten Kur’an’ın bir özelliği de müjdeleyici olması değil midir? (bk. Nahl, 16/89)

Yüce Yaratıcı’ya bağlı bir kimse, hayatın silleleri karşısında hiçbir zaman yaşama azmini kaybetmez. Çünkü Kur’an her sayfasında ümit ışıkları ile insanın önünü aydınlatır, ona güven ve cesaret verir. O bakımdan çaresiz sineler ona yöneldiklerinde ümitle dolarak geri dönerler. Onlar, görünürde kaybetseler de, sonsuz bir mükâfata erme ümidini hiç bir zaman yitirmezler. (bk. Hicr, 15/55-56)

Kur'an'ı 'Terkedilmiş' Bırakmak

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً

"(O gün) Peygamber; 'Ya Rabbi, halkım bu Kur'an'ı terkedip ondan uzaklaştılar' der."
(Furkan, 25/30)

On dokuzuncu asrın son yıllarında İngiliz Parlamentosunda kürsüye çıkan Sömürgeler Başkanı Gladstone, elindeki Kur'an'ı göstererek şunu söyler: "Bu Kitap Müslümanların elinde kaldıkça biz onlara gerçek anlamda egemen olamayız. Ne yapıp etmeli; ya Kur'an'ı ortadan kaldırmalıyız ya da Müslümanları Kur'an'dan uzaklaştırmalıyız."

Açık yüreklilikle itiraf etmek gerekirse, bu zihniyete sahip olanların amaçlarına ulaşamadıklarını söyleyemeyiz. Onların Kur'an'ı ortadan kaldırmaları mümkün değildi; çünkü buna güçleri yetmezdi zaten. Ancak büyük çoğunluğu itibarıyla günümüz Müslümanlarının Kur'an'a karşı görevlerini yapmadıkları da bir vakıadır. Kur'an elimizde mi? Ne yazık ki bugün Kur'an elimizde değil, raflardadır. Tabii bu durumun Müslümanlardan kaynaklanan bir çok nedeni vardır.

Bizler, televizyonun karşısına geçip belki saatlerce onu seyrediyoruz. Kur'an da hemen yanı başındaki raftan bir terk edilmişlik hâli içerisinde bizi seyretmekte ve lisan-ı hâliyle âdeta şöyle şikâyet etmektedir: "Ey Müslümanlar! Televizyona ayırdığınız vaktin az bir kısmını da olsa acaba ne zaman bana ayıracaksınız?"

Elbetteki bu durum, Müslümanların Kur'an'la bir ilişkilerinin olmadığı anlamına gelmemektedir. İçerisinde doğup büyüdükleri kültür, örf ve âdetler yoluyla Kur'an'ın bazı emir ve yasakları onların hayatında şöyle veya böyle etkisini sürdürmektedir. Cenazelerde, namazlarda ve cuma gecelerinde Kur'an okumaktadırlar. Yine belirli bir kesim ibadet niyetiyle Kur'an'ı tilavet etmeye devam etmektedir. Oldukça az bir kısmı da onu anlama gayreti içerisinde bulunmaktadır.

Müslümanların oldukça az bir kesimi, düzenli olarak Kur'an'la hidayete erdirici ve olgunlaştırıcı bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Büyük bir kısmı Kur'an'ı eline alıp onu okumamakta, onunla sıcak, dinamik ve verimli bir beraberlik kurmamaktadır. Dolayısıyla Kur'an, toplumumuzun büyük çoğunluğu itibarıyla okunan, anlaşılan ve sıcağı sıcağına hidayetinden istifade edilen bir konumda bulunmamaktadır. O, düşünce ve davranışlarımıza rengini vermemekte, feyiz ve bereketinden gerektiği şekilde istifade edememekteyiz.

Kur'an'la ilgili çocuklarımıza karşı olan sorumluluğumuzu hakkıyla yerine getiremedik. Onları hocaya gönderip sadece namaz surelerini ezberlemelerini ve yüzünden okumayı öğrenmelerini yeterli gördük. Biz de yüzünden tilavet etmekle ona karşı görevimizi yaptığımızı sandık. Manasını anlama, Rabbimizin mesaj ve çağrılarını öğrenme şeklinde neredeyse hiçbir gayretimiz olmadı.

Kur'an kendi geliş gayesini, anlaşılmak, üzerinde derin derin düşünmek olarak ortaya koymaktaydı. Ancak biz bunu değiştirdik; ona farklı bir rol ve misyon yükledik, onunla yeni bir ilişki tarzı geliştirdik. Sevap kazanmak için onu okumayı birincil görevimiz olarak gördük; onu anlama işini âlimlere ve hocalara devrettik. Anlamadan Kur'an'ı tilavet etmek elbette ki sevaptı. Ama Kur'an'ın insanlığa gönderiliş amacının bu olmadığı da besbelliydi.

Kur'an'la ilişki biçimi değişmişti. Asırlar boyunca yeni tarz ve usuller icat edilmişti. Bunlardan birisi de, Kur'an'ın işte falan ayetini şu kadar okuyarak vesvese ve evhamdan, sıkıntı ve beladan kurtulmaktı. Üstelik insanın nail olacağı sağlık sıhhat, nimet ve refah da buna bağlıydı.

Mesela halk dindarlığına hitap eden kitaplardan birinde Ayete'l-Kürsi ile ilgili olarak şu ifadeler geçmektedir: Okunduğunda kırk bin melek iner. Her derde devadır. 170 defa okunursa her türlü sıkıntı gider. 50 defa okunursa rızık ve sıhhat sahibi olunur. 7 defa okunursa evham ve vesveseler yok olur. İşte bizim Kur'an'la kültürel olarak böyle bir ilişki biçimimiz de vardır.

Kur'an böyle bir niyetle okunurken, doğal olarak Ayete'l-Kürsi'nin esas geliş amacı da unutulmaktadır. Bu da, bilindiği gibi, müminlere sahih bir tevhit tasavvurunu kazandırmaktır. İşte bizler, Kur'an'ı anlamadan okumaya devam ettiğimiz müddetçe, onun içerdiği ilahî hakikatlerden gafil kalıyoruz. Böylece belki yıllarca onu tekrarlıyoruz; ancak onun insanlığa gönderiliş amacından mana ve muhtevasından da uzak kalıyoruz.

Bunun, Kur'an'la olan ilişkimizde, ifade yerinde ise, bir sapma, bir eksen kayması olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Kur'an konusunda üstatlarımız olan Ashab-ı Kiram, yukarıda örneğini verdiğimiz ayeti böyle bir amaçla okumamışlardır. Onlar, bu ayet sayesinde Kur'an'ın en temel konusu olan tevhit tasavvurunu iyice özümsemiş; neticede Allah Teâlâ'ya olan bağlılık ve teslimiyetleri de artmıştır.

Hz. Peygamber'e muhalif olanlar, Kur'an'ı inkâr ederek ona mehcur/terk edilmiş muamelesini reva gördüler. Nitekim başta verdiğimiz ayette görüldüğü gibi o, mahşer gününde onlardan şikâyetçi olacaktır. Müslümanlar bugün, maddî varlığı itibarıyla Kur'an'ı terk etmemişlerdir. Aksine Kur'an'a olan iman ve saygılarına hiçbir diyecek yoktur.

Müslümanların değerler dünyasında Kur'an en yüce ve en şerefli yeri işgal

etmektedir. Ancak Müslümanlar bugün, onun manevî varlık ve feyzinden, hidayet ve ruhaniyetinden uzak kalmışlardır. Onun aydınlık dünyasının ışıltılarını içlerinde hissedememektedirler. Dolayısıyla bir yönüyle onlar da Kur'an'ı okumayarak, onu anlamayarak ona mehcur/terk edilmiş muamelesini yapmıyorlar mı?

Müslümanlar, Kur'an'ın nazil olduğu Mekke, Medine şehirlerine ayrı bir yücelik ve şeref atfetmişlerdir. Ecdadımız, onu yazmak için hat sanatının el emeği göz nuru muazzam eserlerini meydana getirmişlerdir. Yine başta Mısır olmak üzere İslam dünyasında dinleyenlere en güzel manevî haz ve heyecanları yaşatan sayısız Kur'an okuyucusu yetişmiştir. Bunlar, İslam medeniyetinde Kur'an'la ilgili öne çıkan önemli bazı tezahürlerdir. Nitekim konu kültürümüzde şu şekilde formüle edilmiştir: Kur'an Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da da yazıldı.

Önümüzdeki dönemde Müslümanlar buna bir dördüncüsünü eklemek mecburiyetindedirler. Artık Kur'an'ın anlaşıldığı mekân ve ülkelerden de bahsetmeliyiz. Elbette ki Kur'an tarihte tefsir edilmiş ve anlaşılmıştır; ancak günümüzde avamıyla havasıyla yeniden o incelenmeli ve anlaşılmalıdır.

Kur'an, yeniden amelin, hayatın ve medeniyetin kaynağı olmalıdır. Dolayısıyla ona karşı olan sorumluluğumuz, yaygın olduğu şekliyle sadece bin bir hatim merasimleriyle bitmemektedir. Çünkü esas sorumluluğumuz, onun anlaşılması ve yaşanmasıdır. Dolayısıyla bin bir hatim merasimleri, ancak baştan sona onun bin bir defa anlaşılıp hatmedilmesi kampanyalarına dönüştüğü takdirde gerçek anlam ve amacına ulaşacaktır. Müslümanlar da ancak bu şekilde manevî ve ahlakî dönüşümün kapılarını kendilerine açmış olacaklardır. Yine ancak bu sayede onlar insanlığa örnek, ümit ve ışık kaynağı olma imkânını elde edeceklerdir.

Kur’an’ı Yüceltirken Ona Yabancılaşmak

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

“Andolsun biz, Kur’an’ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Yok mu düşünüp öğüt alan?”
(*Kamer, 54/22*)

Kur’an, getirdiği dünya görüşü ile milletimizin tarihsel yürüyüşünde, kültür ve medeniyetinde temel belirleyici olmuştur. Son iki asırda toplumumuzun Kur’an kaynaklı bir kısım değer ve pratikleri tartışma alanına çekilmiştir. Hatta bunlardan bazıları toplumsal hayatta eski etkisini kaybetmiştir. Bununla beraber Kur’an, en genel anlamda Türk toplumunun ortak değerlerinden biri olma vasfını sürdürmektedir.

Pratik hayatında insanımız Kur’an’ın bazı emir ve yasaklarını yerine getirmese de, değişik vesilelerle onun kutsiyetinden ve bereketinden faydalanmayı ummaktadır. Manalarını anlamasa da onu tilavet ederek Yaratıcı’ya yaklaşmayı, O’nun rızasına ermeyi arzulamaktadır. Bazı sure ve ayetleri tekrarlayarak musibetlerden korunacağına, dertlerine çare bulacağına inanmaktadır. Bu anlamda toplumumuzda Kur’an-ı Kerim âdeta bir dua kitabı işlevi görmektedir.

Türk toplumunun Kur’an’a karşı olan saygısı, bazen onun maddî varlığı bağlamında ayrı bir boyut kazanır. Bu saygı, onun içerdiği emir ve buyruklara saygıdan bağımsız bir hâl alır. Hatta talep ettiği hayat tarzıyla çelişen kuru, ruhsuz bir niteliğe dahi bürünür. Böylece insanlar onun buyruklarını yerine getirmese de onu yüceltmeye devam ederler.

Toplumumuzda Kur’an’a olan saygı biraz da korku ile karışık bir özellik ortaya koyar. Çünkü insanlar yemin ederken “Kur’an çarpsın” ifadesini kullanırlar. Getirdiği dünya görüşüyle rahmet ve şifa kaynağı olan Kur’an’a böyle bir anlam nasıl yüklenmiştir? Bu, dikkat çekici bir sorudur.

Millet olarak biz, Kur’an’a sıradan bir kitap muamelesi yapmayız. Genelde o, bir mahfaza içerisinde tutulur. Ele alındığında öpüp başa konulur. Bir yere

taşınırken gelişigüzel hareket edilmez. Belden aşağıya sarkıtılmaz. Hele hele yere konması onun kutsiyetiyle hiç de bağdaştırılmaz.

Burada şu çelişkiye dikkat çekmek gerekir: Kur'an'la olan ilişkide insanlar, bir taraftan onun maddî varlığını yüceltmiş; diğer taraftan ise onun muhtevasına yabancılaşmışlardır. Dolayısıyla o, anlaşılan, üzerinde akıl yürütülen bir kitap olmaktan gittikçe uzaklaşmıştır. Bahsedilen anlayış, günümüzde belirli ölçüde değişse de hâlâ hem halk kesiminde hem de dinî öğretim ve hizmet kurumlarında varlığını sürdürmektedir. Oysa bizim için önemli olan, bizzat Kur'an'ın bu konudaki yaklaşımıdır. İnsanları muhatap alırken, amaç ve metodunun ne olduğudur?

Bilindiği gibi Kur'an'ın temel yöntemi, insanın bütün anlama ve idrak vasıtalarını harekete geçirmektir. (bk. Kâf, 50/37) Müslüman şahsiyeti inşa ve ihya etmeyi gaye edinen bir kitaptan bundan başkası da beklenemezdi. Kur'an'ı anlamaya, onun üzerinde inceden inceye düşünmeye davet eden onlarca ayeti burada zikretmek mümkündür. (bk. Nisa, 4/82; Muhammed, 47/24; Sâd, 37/29)

İşin garip tarafı, aklı ve kalbi harekete geçirmeye bu denli önem veren bu ilahî kelamın, anlaşılmasının hâlâ ikinci plana itilmesi ve buna gereken önemin verilmemesidir. Bu, günümüzde sahip olduğumuz meal ve tefsir imkânları düşünüldüğünde, Kur'an adına talihsiz bir gidişat ve izahı mümkün olmayan bir durumdur.

Bu yaklaşımın, Kur'an'ın hidayetinden Müslümanların istenilen şekilde istifade etmelerini engellediği açıktır. Yine bu hâlleriyle Müslümanların geleceğe yürümeleri ne kadar mümkündür? Öyle ya, medeniyet kaynağı olan bu ilahî kelam üzerine yoğunlaşmadan İslam medeniyeti yeniden nasıl inşa edilecektir? Bilgi ve düşünce üretiminde yarışın olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Böyle bir vasatta Kur'an'ı anlamadan, ona dayalı bir düşünce iklimini üretmek ne derece mümkündür?

Merhum Nurettin Topçu şöyle der: "Kur'an'ı çok okuyor ve az düşünüyoruz. Büyük kitap, bir musiki güftesi midir? Ne münasebet! Onu karşılayacak kalbimiz mi yok? Buna da inanılmaz… Neden Türk çocuğu, düşünen dünyanın ortasında ve muazzam bir hikmet hazinesinin başında manayı bırakır da iskelete bağlanır?" (Nurettin Topçu, Yarınki Türkiye, Dergâh, İstanbul 2010, 60)

Kur'an'la ilgili bahsedilen yaklaşım, sonraki dönemlerde oluşmuştur. Çünkü Ashab'ın onunla olan ilişkisi kabukla değil özle, zarfla değil mazrufla, lafızla değil muhteva ile ilgiliydi. Mushaf'ın maddî varlığı onlar için ne salt bir araştırma objesi, ne de sadece bir sanat vesilesi veya kutsama nesnesi idi. Onların bütün meselesi anlamak ve yaşamak; işitmek ve itaat etmekti. Evet, Allah'ın boyası ile boyanmak, vahyin rengini almak, onların esas gayesi idi. (bk. Bakara, 2/138)

Kur'an'la kuracağımız ilişki, onun rahmet dünyasına yabancılaşmamız sonucunu doğurmamalıdır. Dolayısıyla Müslümanlar Kur'an'ı ibret nazarıyla okuyup anlamalılar. Aksi takdirde büyük buluşmanın, huzur-u ilahîde hesap vermenin vahametini idrak edemeyeceklerdir. (bk. Müzzemmil, 73/17) Ölüm sonrasında kendilerini bekleyen, aklın ve hayalin almayacağı olağanüstü güzel ve çekici cennetleri bilemeyeceklerdir. Yine insanları bekleyen uykuları kaçıran

türden korkutucu ve belalı cehennem hayatını yeterince fark edemeyeceklerdir. (bk. Furkan, 25/12)

Yine Kur'an'ı anlamadan ve düşünmeden okumak, onun feyzinden ve ruhaniyetinden mahrumiyete sebep olmaktadır. Çünkü bu durumda ticaret, siyaset, sanat vb. alanlarda yapılan çalışmalar bir ibadet şuuru içerisinde yapılmamaktadır. Zira Kur'an'ın ruh ve feyiz dolu ayetleri, insanların akıl ve duygularıyla buluşmamakta, dolayısıyla hayatlarına kendi renk ve desenini verememektedir.

Diğer taraftan Müslümanların, Kur'an'ı öğüt almak maksadıyla okumamaları, ufuklarının daralmasına, idraklerinin körelmesine sebep olmaktadır. Dini sadece bazı emir ve yasaklar bütünü olarak algılamaktadırlar. Geçmişten geleceğe yüklendikleri büyük emanet ve sorumluluğu fark edemez hâle gelmektedirler. Hayatın ve varoluşun derin anlamını unutmaktadırlar. Çünkü Kur'an'dan uzak bir hayat, varlığa dar bir pencereden bakma sonucunu doğurmaktadır.

Kur'an'a yabancılaşmamak için onu hayata taşımamız gerekir. Bunun için de hayatın içinde ayetlerle ilişki kurabilecek bir vahiy kültürüne ihtiyacımız vardır. Mesela ticaret yapıyorsak, bu faaliyetin Allah'ı zikirden ve ibadetlerden alıkoymaması ayetini aklımızdan çıkarmamalıyız. (bk. Nur, 24/37)

Yine musibetlere maruz kaldığımız bir durumda, *"Andolsun ki biz sizi biraz korku ve açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele!"* (Bakara, 2/155) ayetini unutmamalıyız. Hak ve adalet sorumluluğunun gittikçe unutulduğu bir dünyada *"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun. Adaletle şahitlik eden kimseler olun."* (Maide, 5/8) ikazını gerektiğinde hatırlayabilmeliyiz. Kin ve husumet duygularının depreştiği durumlarda *"Ey rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı kötü bir düşünce ve duyguya yer verme."* (Haşr, 59/10) ayetlerini terennüm edebilmeliyiz.

Kur'an'ı, Tabiatı ve Tarihi Anlamak

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۞ إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ

وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Kitab'ın indirilişi, mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır. Şüphesiz, göklerde ve yerde, inananlar için (Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren) nice deliller vardır."
(Casiye, 45/2-3)

Akıl sahibi olmak, sadece dinî açıdan sorumlu tutulmak için şart değildir. Allah (c.c.)'ın razı olacağı Müslümanca bir hayat için de aklın kullanılması gerekir. Nitekim girişte verilen ayette görüldüğü gibi, Kur'an'ın iniş sebeplerinden birisi bu şekilde ortaya konmaktadır.

Kur'an, bir ilim ve hikmet hazinesi olarak muhataplarını kendisini düşünmeye davet eder ve bunu değişik vesilelerle tekrarlar. Mesela bir başka surede konu şu şekilde dile getirilir: *"Anlayıp kavramanız için biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik."* (Yûsuf, 12/2)

Dini tefekkür, insandaki akıl-kalp birlikteliğini sağlayacak şekilde bütün anlama vasıtalarının devreye girmesidir. Kur'an bunu bir metot olarak kullanır. Çünkü düşünce ve tefekkür dünyası zinde olmayan insanların, dinî hayatı zayıf kalacaktır. Dolayısıyla birtakım değer ve davranışların kazanılabilmesi için, ayetlerin düşüncenin konusu hâline gelmesi son derece önemlidir.

Ne var ki, günümüzde Müslümanların Kur'an'la olan ilişkisine baktığımızda, bunun genel olarak anlama merkezli olmadığını görüyoruz. Bu ilişki, esas itibarıyla fikri değil duygusaldır, akli değil ibadet amaçlıdır. Yine bu ilişki, İslamî şahsiyeti inşa etmekten ziyade sevap kazanmayı, dünyayı imar etmekten daha çok ahirette mükâfata ermeyi hedeflemektedir.

Bahsedilen anlayışın bir neticesi olarak Kur'an'a saygı, içerdiği ilahî buyruklara

saygıdan Mushaf'ın maddî varlığına saygıya ve ondan bereket ummaya dönüşmüştür. Kur'an bir taraftan yüceltildi ama diğer taraftan hayattan uzaklaştı.

Müslümanlar, bugün bu ilahî kelamın anlaşılmasına yeterli zamanı ayırmamaktadırlar. Artık bu alışkanlıklarını değiştirmeleri ve her gün bir süre onun üzerinde imâl-i fikirde bulunmaları gerekmektedir. Aksi takdirde onun itikada, ibadete, ahlaka, tarihe ve topluma dair emir ve öğretileri ihmal edilecektir. Oysa geçmiş Müslümanların ve İslam medeniyetinin ilham kaynağı vahiy kültürü değil miydi? Bugün de böyle olması gerekmiyor mu?

Müslümanlar, büyük çoğunluğu itibarıyla Kur'an'ı anlamayı ihmal ettikleri için, tabiat ayetlerini anlamayı da önemsemez olmuşlardır. Çünkü kavli ayetler, sürekli olarak kevni ayetleri anlamaya davet etmektedir. (bk. Casiye, 45/3-6)

Kur'an'ın buradaki asıl amacı, uluhiyet ve tevhit tasavvurunun oluşmasıdır. Ancak bununla evren üzerinde bir tecessüs fikrini, dolayısıyla tabiat bilimlerinin gelişmesinde oldukça önemli bir arka planı oluşturduğu açıktır.

Kur'an, tabiattaki normal işleyişi ayet olarak isimlendirdiği gibi, bu işleyişi aşan mucizeyi de ayet olarak isimlendirmektedir. Bu da ilginç bir durumdur. Bununla belki de şu hususu bizlere hatırlatmaktadır: Mucizeye dikkat kesildiğiniz gibi, Kur'an ve tabiat ayetlerinde de sizi hayrete düşürecek sırlar ve hikmetler vardır. Öyle ise, neden onları tefekkür etmiyorsunuz?

Kur'an'ın dünya görüşünde bütün varlık, insanı Rabbine çağıran sayısız ayetlerle doludur. Varlık her çeşidiyle Yaratıcı'nın sonsuz ilmine, eşsiz kudret ve yaratma gücüne delalet etmektedir. Hayvanlardan bitkilere, mantarlardan mikroskobik canlılara tüm mahlukat, insanı hayrete düşüren bir mükemmellikte yaratılmıştır. Bu anlamda bütün varlık, anlaşılmayı bekleyen, sırlarla dolu bir kitap gibi insanın önünde durmaktadır.

Ne var ki günümüz Müslüman topluluklarının, tabiatı anlama, oradaki eşsiz işleyiş ve sistemleri çözme konusundaki gayretleri kifayetsizdir. Mucize ve keramet türü anlatımlar onların dikkatini daha fazla çekmekte, olağanüstülüklere ayrı bir ilgi göstermektedirler. Ama çağdaş medeniyetin sahibi Batılılara baktığımızda, tabiatın işleyişinde olağanüstülük onları ilgilendirmemektedir. Onlar, mucizeyi (!) evrendeki olağan işleyişi keşfetmede ve onları teknolojiye dönüştürmede aramaktadırlar.

Ancak belirtmek gerekir ki, Batı dünya görüşünde de tabiat, insanın sadece maddî yönden istifade edeceği bir fırsat ve imkânlar bütünüdür. Onun metafizik, manevî bir anlamı yoktur. Kanunları keşfedildikçe, teknolojiye uygulanıp insanın istifadesine sunuldukça bir değer ifade eder.

İnsanoğlu bugün varlığın sırlarını keşfetmede olağanüstü bir konuma gelmiştir. Ama Fen Bilimleri'nde elde edilen onca bilgi, Yaratıcı'ya şükretme konusunda insana pek bir şey söylememektedir. Kâinat kitabından insan bir fazilet dersi çıkarmamaktadır. Tabiat ve insan yaratılışındaki fevkaladelikler, bu konuda ulaşılan bilgiler, manevî bir anlayışa ve tevhidi bir duyarlılığa yol açmamaktadır.

Bu tespitler, sadece gayrimüslim dünya için değil, İslam toplumları için de büyük ölçüde geçerlidir. Çünkü bugün eğitim kurumlarımızda tabiat bilimleri alanında okutulan kitaplarda, bahsedilen anlayış etkinliği sürdürmektedir. Bu da, parçalanmış bir zihin yapısından başka bir şey değildir.

Kur'an'ı, tabiatı ve tarihi (toplumu) anlamak, İslam medeniyetinin üç temel sacayağını oluşturmaktadır. Müslümanlar, bu üç alanı, bilginin ve anlamanın konusu yapmadıkları müddetçe, insanlığa umut vaat eden bir kültür ve medeniyet inşa etmeleri mümkün olmayacaktır.

Kur'an'ın anlamı ve yorumu tarihte söylenmiş ve tüketilmiş değildir. Aksine Müslümanlar, Kur'an'ı, usulü çerçevesinde her çağ ve dönemde yeniden anlar ve yorumlarlar. Diğer taraftan Müslümanların tabiatı ve tarihi anlamaları, diğer medeniyetlerin anlamaları üzerinden değildir. Onlardan istifade ederler. Ama bizatihi kendileri İslam'ın temel öğretileri çerçevesinde bu alanları araştırmalarının konusu yaparlar.

Müslümanların Kur'an'ı anlamaya gerekli ihtimamı göstermemelerinin sonuçlarından biri de şudur: Kur'an'ın önemli bir kısmını kıssalar oluşturmaktadır. Bu anlatımlarda toplumların yükselmesi ve çöküşüne neden olan yasalardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar, buradan hareketle Kur'an'dan mülhem Sosyal Bilimlerle ilgili öğretiler geliştirebilirlerdi. Ne yazık ki bu sahadaki çalışmalar henüz yetersiz bir durumda bulunmaktadır. Kur'an, bu açıdan büyük bir dikkatle anlaşılmayı ve araştırılmayı beklemektedir.

Bu sahada yapılacak çalışmalar sadece teorik değil, aynı zamanda pratiğe yönelik olmalıdır. Nitekim Kur'an buna da işaret eder ve şöyle der: *"Yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Kendilerinden önceki toplumların başlarına gelenlere bakmazlar mı?"* (Yûsuf, 12/109; ayrıca bk. En'am, 6/11)

Ayette dikkati çeken husus, geçmiş milletlerin tarihinin kitaplardan değil, bizzat gidip yerinde müşahede edilmesidir. Kazılarda elde edilen bulgulardan, müşahhas delillerden hareketle yeni bir tarih yorumunun yapılmasıdır. Ancak Müslümanların bu alanda da ihtiyaç duyulan çalışmaları yaptıklarını söylemek zordur. Çünkü hâlâ üniversitelerimizde okutulan Arkeoloji ilmi, büyük ölçüde yabancıların yaptığı çalışmalara, dolayısıyla onların ön kabul ve okumalarına dayanmaktadır.

Sonuç; yeniden ihya ve inşa için, vahiy kültürü bilginin ve hayatın kaynağı hâline gelmelidir.

İlk Kur'an Nesli

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍۙ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ
لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ ذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ

"Muhacirlerin ve ensarın ilkleri ile onlara güzelce uyanlardan Allah razı olmuştur, onlar da O'ndan razıdırlar. Allah onlara sonsuza dek hep içinde kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Büyük bahtiyarlık işte budur."
(Tevbe, 9/100)

Allah Rasulü, asırlar önce Mekke'de son bir defa daha vahiy meşalesini tutuşturdu. Hakikat sevdalıları birer birer onun etrafında toplandılar. Muhabbetle, iştiyakla ahir zaman elçisini bağırlarına bastılar. Çünkü o, onların hakikat arayışına ve vicdanlarına tercüman olmuştu.

İlahî çağrıya iman edenler, âdeta yeniden dünyaya gelmişlerdi. Varlık, hayat, sil baştan farklı bir anlam kazanmıştı. Allah'a teslimiyet, O'nun rızası doğrultusunda gayret göstermek, gayelerin gayesi hâline gelmişti. İslam davasının yücelmesi, onların en büyük ideali olmuştu. (bk. Enfal, 8/72-74)

Hayat onlar için artık sonu boş bir mücadele değildi. Aksine Allah'ın lütuf ve rızasını kazanmak için insana bahşedilen eşsiz bir fırsattı. Ebediyete uzanan bir ümit, bir sevdaydı. (bk. Yûnus, 10/26) Kısaca dünya hayatı, esas anlam ve değerini ölümden sonraki ahiret hayatından alıyordu.

Gelen her bir ayet, ilk Müslümanların iman ateşini tutuşturan bir kıvılcımdı. Gönül semalarında parlayan, yollarını aydınlatan bir ışıktı. (bk. Ankebut, 29/49) Ayetler, kalpleri ulvi duygu ve düşünceler dünyasına taşıyordu. Fazilet hisleri ile gönüller coşuyordu. (bk. Enfal, 8/2)

İlk müminlerin önlerinde iştiyakla koştukları bir 'gelecek' vardı. Bu, onların hayallerini süslüyor, Allah yolunda adanma duygularını pekiştiriyordu. Vahiy meleğinin gelişini beklemek, onların en büyük tutkusuydu. Çünkü o, Rableri ile konuşmanın aracısı, O'ndan gelecek haberlerin müjdecisi idi.

Allah Rasulü, Mekke'de vahiy kandilini yaktı. Hıra'da doğan nur, etrafa yayıldı. Kur'an nuru gönülleri, akılları aydınlattı. Böylece Allah'ın elçisi nur saçan bir kandil oldu. (bk. Ahzab, 33/46) Küfrün, zulmün karanlığından bunalan sineler, bu ışığın etrafında pervaneler gibi uçuştu.

Ayetler, Ashab-ı Kiram'ı sadece Allah'a kulluğa, yeryüzünde barış ve adaleti yaymaya çağırdı. Onlar vahyi, iyiliğin ve faziletin ta kendisi olarak gördüler. Rablerinden kendilerine ne indirildiği sorulduğunda, gelenin 'hayır'dan başka bir şey olmadığını ifade ettiler. (bk. Nahl, 16/30)

Bununla sanki asırlar sonrasında, İslam'ı korku ve şiddetle özdeşleştirmeye çalışanlara tek kelimeyle cevap veriyorlardı. Evet, Kur'an 'hayır'dan başka bir şey getirmemişti. Allah Rasulü de müminler için hayırlı olandan başka bir şey düşünmemişti. (bk. Tevbe, 9/61)

Allah Rasulü, zulümden, aşağılanmaktan yorgun düşen gönüller için bir umut ışığı oldu. O, köleler, yetimler, kadınlar; kısaca bütün ezilen ve horlananlar için bir müjde hâline geldi. Çünkü nice zamandır, yanaklarını okşayacak, sırtlarını sıvazlayacak, ellerinden tutacak bir kurtarıcının hasreti içinde idiler.

Aslında Allah Rasulü'nün bu çağrısı, dünya hayatında onlara pek rahat bir gelecek vaat etmiyordu. Çünkü iman etmek, Rasul-i Ekrem'e bağlanmak, ateşten gömlek giymekle eşdeğerdi. Artık, ağır bir yükün altına girmişlerdi. Çile ve meşakkatler, zor imtihanlar onları bekliyordu. Ama bütün bunlar onları korkutmuyordu. Varsın olsun; sonsuz güzelliklerin, ebedî saadet ve esenliklerin kapısı artık onlara açılmıştı ya. (bk. Tevbe, 9/20)

Kur'an, kendisini müminlere verilen bir müjde olarak tanıtır. (bk. Neml, 27/2) İşte Ashab-ı Kiram bu müjdenin peşine düşmüştü. Buna nail olabilmek için durmadan dinlenmeden çalışmış, mallarını ve canlarını bu uğurda feda etmişlerdi. Kur'an'ın 'yürü' dediği yerde yürümüş; 'dur' dediği yerde durmuşlardı. Ayetlerin 'kalk' dediği yerde kalkmış, 'otur' dediği yerde oturmuşlardı. Kısaca murad-ı ilahî onlar üzerinden gerçekleşmişti.

Gelen ayetlerle kalpleri imanla doldu, huzura erdiler. Vahyi birbirine müjdelediler. (bk. Zümer, 39/23; Tevbe, 9/124) Bu ayetler, onlar için eşsiz bir enerji kaynağı oldu. Yollara revan oldular. İlahî hakikati başka coğrafyalara, susamış gönüllere taşımak için uçsuz bucaksız çölleri geçtiler, dağları, tepeleri aştılar. Kıbrıs'a, Anadolu'ya, Kuzey Afrika'ya ve diğer coğrafyalara vardılar. Oralarda ruhlarını teslim ettiler. Nitekim onlardan önemli bir kısmının kabri Arabistan yarımadası dışındadır.

Sahabe-i Kiram, imana, ibadete susamış gönüllere ab-ı hayatı taşımak için ömürlerini feda ettiler. Onlar dini, hareket ve atılım ruhundan uzak, heyecandan yoksun, durağan bir inanç olarak kabul etmediler. Aksine onlar dini, ulvi bir davadan kaynaklanan amel-i salih ve hareket metodu olarak gördüler.

İlk Müslümanlar, rahat ve rehaveti tercih etmediler. Aksine onlara göre Müslüman olmak, ceht ve gayret üzere bulunmak, fedakâr olmak demekti. Yine

Müslüman olmak, değişime ve inkılâpçı bir ruha sahip olmaktı. Bu uğurda mukadder zorluk ve sıkıntılara katlanmaktı.

Ashab'ın bazısı İslam'ın adalet ilkesinin sembolü oldu, Hz. Ömer gibi. Bazısı, dürüstlüğün ve samimiyetin simgesi oldu, Hz. Ebu Bekir gibi. Bazısı Hz. Osman gibi edep ve hayânın, bazısı Musab b. Umeyr gibi ahiretin ebedî güzelliklerini dünyanın fani güzelliklerine tercih etmenin, bazısı da Ebu Zer gibi dünya malından uzak durmanın, züht ve takvanın sembolü oldu. Kısaca İslam daveti, onlardaki iman ve ahlak cevherinin ortaya çıkmasının nedeni oldu.

Ashab'ın dünyasında Allah'a iman, atadan, toplumdan intikal eden donuk bir inanç kalıntısı değildi. Çünkü hayatlarından uzak bir tanrı tasavvurunu onlar geride bırakmışlardı. Kur'an sayesinde onlar, Allah'a imanın ne demek olduğunu yeniden keşfetmişlerdi. Her şeyi gören, her şeyden haberdar, kuluna şah damarından daha yakın ve dualara karşılık veren bir Allah tasavvuru vardı onlarda artık.

İlahî murakabe şuuru, onların duygularının, düşüncelerinin ayrılmaz bir parçasıydı. Bu inanç, onları harekete geçiren, haramlardan alıkoyan, hayırlara koşturan manevî bir kuvvetti. İç dünyalarını dolduran gönüllerini doyuran bir ümitti. Duygularını coşturan, iradelerini şahlandıran bir hayat kaynağıydı.

Ashab-ı kiram, dinî uygulamaların zahiri, şekli boyutuna takılıp kalmadı. Aksine onların özüne, ruhuna indiler. Takva boyutunu yakaladılar. Dinin özde bir olgunlaşma, bir fedakârlık ve diğerkâmlık olduğunu ortaya koydular.

Ensar ve muhacirler, hayatı, insani erdemleri ve ilahî rızayı kazanma yarışı olarak kabul etmişti. Çünkü onlar, *"Öyle ise hayırlarda yarışın", "Rabbinizin bağışlamasına mazhar olmak için yarışın"* çağrılarını çok iyi anlamışlardı. (Bakara, 2/148; Âl-i İmran, 3/133) Dolayısıyla evrensel hakikatleri, iyilik ve faziletleri yaymak için çalıştılar. Bu uğurda ön safta yer almak için yarıştılar. (bk. Mü'minûn, 23/61)

2. BÖLÜM: ASIL SAVAŞ İÇİMİZDE

Benim Derdim Benimle

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ

اِذَا اهْتَدَيْتُمْۜ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ

تَعْمَلُونَ

"Ey inananlar, sizler kendinizi düzeltmeye bakın, doğru yolda olduğunuz müddetçe hakikatten sapanlar size zarar veremezler. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O zaman Allah size yaptıklarınızı haber verecektir."
(Mâide, 5/105)

Şüphesiz çağdaş medeniyetin en bariz özelliklerinden biri, insanı kendi benliğinden uzaklaştırması ve harici âlemi bilgi ve ilgisinin odağına yerleştirmesidir. Günümüz insanı, şu veya bu amaçla, tabiat, eşya, kısaca algılanabilen maddî varlıklar konusunda azımsanamayacak bir bilgi birikimine sahip olmuştur. Ancak bu bilgi, varlığı bir bütünlük içerisinde anlamlandırmaya, nihai gerçekliği kavramaya yaramayan şeklî ve zahirî bir bilgidir.

Yine bu bilgi, hakikat karşısında izafi bir değere sahip olan hatta zandan öteye geçmeyen bir bilgidir. (bk. Necm, 53/28) Nitekim şu Kur'anî beyanların, bahsettiğimiz türden bir bilgiye dikkat çektiği anlaşılmaktadır: *"Onlar bu dünya hayatının yalnız görünen yüzünü tanırlar; ahiretten ise tamamen habersizdirler. Onlar kendi iç dünyalarında bir muhasebe yapmayı hiç düşünmezler mi?"* (Rûm, 30/7-8)

Pozitif bilgi birikimi, bu özelliği sebebiyle, içsel boyutta insanın önüne gerçekçi bir hedef koyamamış; dolayısıyla onun kendini aşması ve yücelere tırmanmasına zemin hazırlayamamıştır. Aksine, ruhsal bakımdan insanın fakirleşmesine, neticede asalet ve değerini kaybetmesine sebep olmuştur. Vahiy ise, seküler medeniyetten farklı olarak insanın bütün anlama çabalarının önüne içsel boyutta kıvama ermeyi ve böylece kendini aşmayı koymuştur.

Bu anlamda insan, kendi deruni dünyasında amaçsız ve davasız bir şekilde

dolaşan başıboş bir gezgin değildir. Aksine o, attığı her adımda, yaşadığı her lâhzada, Allah'a kavuşma arzusu ve yakınlaşma iştiyakını soluklayan bir tavır adamıdır. Yine o, şeytani güçlerin önüne çıkardığı her engeli aşmayı, her tuzağı geçmeyi taahhüt etmiş bir "ihsan" fedaisidir.

Bu bağlamda vahyin, bir ömür boyu, insanı zirvelere doğru tırmandırdığı, nefes nefese "ihsan" boyutuna onu taşımaya çalıştığını görüyoruz. Çünkü inanan insan, her nerede olursa olsun, O'nunla beraber olma sırrını yaşayan kimsedir.

Mümin, şu ayette belirtildiği üzere her anını ve kımıldanışını ilahî renge boyayan, kısaca kutsal aşı ile hayatını aşılayan bir hakikat eridir. *"Biz Allah'ın boyasıyla boyanmışızdır. Boyası Allah'ın boyasından daha güzel olan kimdir? Biz ona ibadet edenleriz (deyin)."* (Bakara 2/138) Bu yönüyle mümin, ilahî huzurda ve teftişte oluş keyfiyetini, âdeta tabiatının bir parçası hâline getirmiştir.

İlahî dinler, insanın içsel serüvenine daima ayrı bir önem vermişlerdir. Kalp, her zaman onların vurgu yaptıkları odağı oluşturmuştur. Çünkü kalbine itina göstermeyen bir medeniyetin, insana vaat edeceği herhangi bir değer, ona katettireceği bir mesafe yoktur. Bu sebeple benliğin inşa ve ihyası için, insanın önce kendi içsel denetimini ve disiplinini sağlaması gerekmektedir. Nitekim konuyla ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır: *"Ey inananlar, sizler kendinizi düzeltmeye bakın, doğru yolda olduğunuz müddetçe hakikatten sapanlar size zarar veremezler."* (Mâide, 5/105)

Vahyin öğrencisi, kalbî hayatının topoğrafyasını karış karış dolaşan, oradaki inişleri, çıkışları, yalçın kayalıkları ve engebeleri yakından bilen bir kimsedir. O, iç dünyasından geçenleri teste tâbi tutar. Böylece şeytanî yönlendirme ve ayartmalar karşısında derin bir bilinç uyanıklığı ve berraklığına kavuşur. Nitekim A'râf 7/201'de bu konuya şöyle temas edilir: *"Şüphe yok ki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman hemen akıllarını başlarına toplar ve (olup biteni) açık bir biçimde kavramaya başlarlar."*

Ayetin bahsettiği takva kimseler, o derece içsel bir bilince sahip bulunmaktadırlar ki, düşlerde olduğu gibi yakalanamaz, ele geçmez, hayalimsi görüntü, imaj ve tasavvurları dahi fark eder; böylece şeytanî ayartmalar karşısında soylu bir duruş sergilerler.

Bu kimseler, olanca dikkatleriyle, tökezlemeden, yara bere almadan, manevî oluşumlarını kesintisiz bir şekilde sürdürme mücadelesini verirler. Ancak insan olmalarının bir neticesi olarak, zaman zaman negatif kutba savrulmaktan kendilerini kurtaramazlarsa da bu savrulmalar, onların sarkacın karşı tarafında tövbe iştiyakıyla daha hızlı vurmalarına sebep olur.

Onlar, her an bir imtihana tabi tutulabilecekleri ürpertisi içerisindedirler. Çünkü hayatın onlara sunduğu bütün imkân ve fırsatlar, yine karşılaştıkları her sıkıntı ve musibet, evet bütün bunlar birer sınanma vesilesidir. Şu veya bu şekilde denenebilecekleri ve kaybedebilecekleri endişesini her daim yaşarlar. Ancak bu onların manevî olgunlaşmalarının da temel kaynağını oluşturur. Onlar bu sayede zorlukları aşar, yücelere tırmanma fırsatını elde ederler.

Tıpkı Hz. Süleyman misalinde olduğu gibi. O, Allah'ın özel lütfuna ve çeşitli mucizelere mazhar olmuş, güç ve kuvvet verilmiş bir peygamberdi. (bk. Neml, 27/15-17) Ancak binlerce kilometre uzakta bulunan Belkıs'ın tahtı, göz açıp

kapamaya fırsat bulamadan kendisine getirilince, ilahî bir lütfa mazhar olduğunu hemen fark etmiş ve şu sözler lisanından dökülmüştür: *“Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur.”* (Neml, 27/40)

Takva duyarlılığı olanlar, karşılaştıkları her türlü belâ ve mahrumiyet karşısında, ümitsizliğe ve karamsarlığa kendilerini kaptırmanın bir tükeniş olduğunun çok iyi farkındadırlar. Böyle anlarda onlar, olanca dikkatlerini toplar, zorluğun, meşakkatin bunalttığı, şeytanî ayartmaların bastırdığı demlerde, iç dünyalarını kaplamaya yüz tutan ümitsizlik dalgaları ve karamsarlık kasırgalarına karşı dimdik ayakta durmayı başarırlar.

Bu kimseler bilirler ki, dünyada ümitsizlik girdabına kapılacak, yeis dalgaları arasında kaybolup gidecek birileri varsa, en son sırada kendileridir. Bu halleriyle onlar, bütün ümitlerin tükendiği, çarelerin son bulduğu zamanlarda dahi rahmeti sonsuz olana sığınma ve bağlanmanın rahatlığını ve imtiyazını yaşarlar. İç dünyalarını kaplamaya yüz tutan keder dalgalarına karşı, bütün benliklerini saran huzuru ve gönüllerini kuşatan güven ışıltılarını derinden hissederler.

İnanan insan, sürekli olarak yaptıklarını ölçer biçer ve kritiğe tabi tutar; dış dünyada yaşanan oluşumların içteki yansımalarını tahlil eder. Deruni hayatındaki gelgitleri ve kasırgaları yakın takibe alır; telkin ve yönlendirmeleri denetim ve vizeye tabi tutar. En ince ayrıntısına varıncaya kadar, içsel oluşumları süzgeçten geçirir.

Bu kimse iç dünyasındaki olumlu ışıltılarla olumsuz karaltıları birbirinden ayırır. Hatalardan uzak olduğu yanılgısına ve nefsini tezkiye etme hastalığına kendisini asla kaptırmaz. Kısaca o, hayatı, bir oluş, yüceliş ve olgunlaşma fırsatı olarak kabul eder. Bu fırsatı kaçırmamak için de elinden gelen olanca gayreti gösterir.

Yaratan'dan Ötürü Sevmek

قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ
وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا
وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ
فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kötüye gitmesinden kaygılandığınız ticaret ve hoşlandığınız konutlar size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihattan daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah günaha dalmış bir topluluğu asla doğru yola erdirmez."
(Tevbe, 9/24)

İnsan, seven bir varlıktır. Bu duygu, onun en tabii yönü ve ihtiyacıdır. Ona "sevme" deseniz de, canlı veya cansız, insan veya hayvan muhakkak bir şeyleri sevecektir. Ancak kimleri ve neleri ne kadar sevmeliyiz? Gönlümüzde hangi varlıklara daha fazla yer vermeliyiz?

Bu soruları belki anlamlı bulmayabiliriz. Zira sevgi, somut, ölçülebilir bir şey mi diye aklımıza gelebilir. Bu tespitin doğruluk payı vardır. Çünkü sevgi, ölçüleri, birimleri hacimleri aşan bir duygudur. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, sevgi konusunda Kur'an'ın öncelikleri var ve bunlar doğrultusunda muhataplarını yönlendirmeyi hedefler.

Bugün İslam'a mensup insanlar olarak bu konuda sanki bir kafa karışıklığı içerisindeyiz. Aslında Kur'an nazarında sevgi bir bütünlük arz etmektedir. Bugün

olduğu gibi, sadece insana, şu veya bu varlığa karşı bir sevgi söz konusu değildir. Aksine bu, İslam'ın değerler sistemiyle uyuşmayan bir durum ortaya koymaktadır.

Allah sevgisini bir tarafa bırakarak, insan veya bir başka varlığın sevgisinden bahsetmemiz doğru değildir. Yine peygamber sevgisini bir tarafa bırakarak insan sevgisinden bahsetmemiz uygun değildir. Bizim Hz. Peygamber'e olan sevgimiz onun Allah'ın elçisi olması dolayısıyladır.

Biz yaratılanı Yaratan'dan dolayı severiz. Aynı şekilde diğer canlıları ve tabiat varlıklarını sevmemiz de, Allah'ın varlığına onların bir işaret olmalarından kaynaklanmaktadır. Tıpkı Yunus Emre'nin şu dizelerinde belirtildiği gibi:

"Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlam seni
Seherlerde kuşlar ile çağırayım Mevlam seni."

Şu halde, bütün sevgiler, geçerliliklerini Allah sevgisinden almaktadır. Yani O'na bağlandığı takdirde bir anlam ifade etmektedirler. Bu yönüyle olgunlaştırıcı ve erdirici sevgi, ancak O'nu sevmek ve O'na bağlanmakla mümkün olmaktadır.

Bilindiği gibi, tarih boyunca gelen bütün peygamberler, insanları Allah'a kulluk yapmaya çağırmışlardır. Aslında bizler bunu şu şekilde de ifade edebiliriz:

Gönderilen bütün peygamberler, insanlara neleri ve kimleri ne kadar seveceklerini öğretmek için gelmişlerdir. Bu açıdan kulluğun sevgiyle çok yakından bir ilişkisi vardır. Bir anlamda, insan neyi fazla seviyorsa ona kulluk etmektedir. Çünkü onu hayatının amacı haline getirmekte, hayat enerjisini onun uğrunda tüketmektedir.

Kur'an'ın sevgi tasavvurunu bir piramide benzetebiliriz. Bu piramidin en zirve noktasını Allah sevgisi oluşturmaktadır. Bu, bütün sevgilerin kaynağıdır. Daha alt sırada peygamber sevgisi vardır. Üçüncü sırada Allah yolunda cihat sevgisi gelmektedir. Bu sıralamayı makalenin girişinde verdiğimiz ayetten çıkarıyoruz. Bu sevgilerin hepsi Allah sevgisine dayanmaktadır. Dördüncü sırada ailenin bireyleri olan anne-baba, eş ve çocuk sevgisi vardır. (bk. İsrâ, 17/23; Rûm, 30/21) Onun alt sırasında müminlere karşı olan sevgi gelir. (bk. Hucurât, 49/10; Haşr, 59/9; Enfâl, 8/63) Tabii bunlar arasında yakın akraba ve komşulara karşı olan sevgi ayrı bir özellik taşır. En alt sırada da diğer canlılar ve tabiat varlıkları gelmektedir.

Kur'an'ın sevgi piramidinde sıralama bu olmakla beraber, oluşma süreci açısından baktığımızda, sevginin maddî olandan manevî olana bir gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır. Sevgi maddî olanı sevmekle başlar, manevî olanla kemale erer. Kendini ve kendine ait olanları sevmekle başlar, kendisinin dışındakileri, doğadaki güzellikleri ve nihayet bütün bu güzelliklerin yaratıcısı olan Yüce Allah'ı sevmekle kemale erer. (Karaman vd., Kur'an Yolu, II, 743)

Tarih boyunca gönderilen peygamberler, insanda fıtrî olarak bulunan sevgiyi bahsedilen ölçüler çerçevesinde öğretmişlerdir. Bu anlamda Allah'ın seçkin elçileri, insanları bir sevgi eğitiminden geçirmişlerdir. Dolayısıyla bu sıralama bozulunca, yeni bir eğitime tabii tutmak için yeni peygamberler gönderilmiştir. Bu itibarla belki şöyle söyleyebiliriz: Eğer insanlar kimleri sevecekleri ve ne kadar sevecekleri konusunda hata etmemiş olsalardı, Yüce Allah'ın birçok peygamber göndermesine gerek kalmayacaktı.

Ne var ki, böyle olmamıştır. Çünkü insanlar, bazen en az sevilecek varlıkları en

fazla, en fazla sevilecek varlıkları da en az sevmişlerdir. Böyle olunca da, sevgi konusunda ilahî değerler sistemi bozulmuş; bir anlamda insan şirke bulaşmıştır.

Şu halde sevgi, insanın yaratılışında mevcuttur. Dolayısıyla bir şekilde bir yerlere bağlanacak ve bu psikolojik ihtiyacını giderecektir. Ancak görüldüğü üzere insan bu enerjiyi zaman zaman gelişigüzel kullanmış böylece kulluktan sapmıştır.

İslam'ın geliş amacının, sevgi konusunda bozulan değerler sistemini yeniden kendi esas mihverine yerleştirmek olduğunu söyleyebiliriz. Tabir yerinde ise İslam daveti taşları yerine oturtmuş; böylece insan zihniyetini ilahî değerler bazında köklü bir değişikliğe uğratmıştır.

İfade ettiğimiz şekilde, İslam'ın dünya görüşünde ilahî sevgi, zirve noktasını temsil etmektedir. Nitekim Bakara suresinde müminlerin en fazla Yüce Allah'ı sevdikleri şu şekilde belirtilir: *"İnsanlar arasında Allah'tan başkasını O'na ortak koşanlar vardır. Onları Allah'ı severcesine severler. Halbuki inananlar, Allah'ı başka her şeyden daha çok severler."* (Bakara, 2/165)

Görüldüğü gibi ayet Allah sevgisi konusunda insanları iki kısma ayırmaktadır. Her iki grup da aslında Yüce Allah'ı sevmektedir. Ancak bu sevginin mahiyeti konusunda aralarında farklılıklar vardır.

Birinci grupta olanlar Allah'ı sever; ancak en az O'nun kadar ortak kabul ettikleri diğer varlıkları da severler. Burada dikkati çeken husus, insanların şu veya bu şekilde bir Allah sevgisine sahip olmalarıdır. İnsanlar, tarih boyunca değişik varlıklara kulluk etmişlerdir. Bu kimi zaman taş, maden, ot, güneş, ay, lider, veli, peygamber, servet gibi somut varlıklar olmuş; kimi zaman da iktidar, kuvvet, makam, şöhret ve itibar gibi soyut olgular olmuştur.

Bugün Müslümanlar açısından baktığımızda, somut varlıklara kulluk edilmemektedir. Ancak soyut varlıklara bağlanma, onları amaç edinme, bütün hayat aktivitesini bu uğurda harcama, Müslümanların itikadi hayatlarını tehdit etmektedir.

Ayette geçen ikinci gurup da müminlerdir. Bunlar, yaradılışları icabı diğer varlıkları severler. Annelerini, babalarını, eşlerini, çocuklarını, arkadaşlarını, evlerini, vatanlarını, bayraklarını, diğer canlıları, doğayı vb. sevebilirler. Bu anlamda insanın, beraber bulunduğu, aynı mekânları paylaştığı varlıklara karşı kendisinde bir ülfet ve bir muhabbet oluşabilir. Bu fıtrî bir eğilimdir. İslam, bunları meşru hatta yerine göre gerekli görmektedir. Ancak birinci gruptan farklı olarak müminler, her şeyden daha fazla Allah'ı severler.

Şu halde bu ayetten çıkaracağımız sonuç, diğer varlıklara karşı olan sevginin, Allah sevgisi seviyesinde olmaması veya onun yerine geçmemesidir.

Kısaca, sevginin odağında Allah sevgisi olduktan sonra, diğer varlıkların sevilmesi doğal bir durumdur. Ancak belirtmek gerekir ki, Allah sevgisi de tek yönlü değildir. Başka bir ifadeyle sadece kuldan Allah'a yönelik bir çabayı değil; aynı zamanda Allah'tan kula yönelik bir alâkayı da ifade etmektedir. Dolayısıyla Yüce Allah'la aramızdaki ilişki, şu ayette belirtildiği gibi aslında bir sevme ve sevilme ilişkisidir. *"Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler."* (Mâide, 5/54)

O’na Sığınma Zamanı

فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ

“O halde hemen Allah’a koşun, O’na sığının. Şüphesiz ben, size O’nun katından gönderilmiş açık bir uyarıcıyım.”
(Zâriyât, 51/50)

İnsanlık tarihinde her dönemin kendine has özel şartları olmuştur. Bu şartlar altında müminler her zaman birtakım engel ve zorluklara maruz kalmışlardır. Fakat onlar, sadece Allah’a kulluk etme ve erdemli bir hayat yaşama mücadelesini daima sürdürmüşlerdir. Hak’ka bağlanmayı ve O’na kul olmayı hayat felsefesi haline getirenler, günümüzde de sıkıntılar yaşamaktadırlar. İmanî duyarlılıklarını zayıflatan, İslamî hayatlarını etkisiz hale getiren teşebbüslerin ardı arkası kesilmemektedir.

Günümüzde insanların manevî hayatları sürekli örselenmeye ve aşınmaya maruz bırakılmaktadır. Dış dünyada meydana gelen bütün müessif gelişmeler doğal olarak insanın iç dünyasına yansımakta; şüphe, kararsızlık ve sonuçta manevîyattan soğuma ve uzaklaşmalar meydana gelmektedir. Bu süreçte imanî duyarlılıklar körelmekte, ahlakî hassasiyetler zaafa uğramakta, iffet ve hayâ duyguları tarumar olmaktadır.

Kimlikleri yozlaştıran, manevî değerlerden koparan bütün bu gelişmeler karşısında bir kısım müminler direnirken, diğer bazıları kayıtsız bir tutum sergilemektedir. Oysa Yaratıcı, nimet ve güzelliklerini bütün cömertliği ile insanın önüne sermektedir. Dolayısıyla insana yaraşan hamd ve şükür olduğu halde buna yanaşmamakta, aksine fesat ve isyana koşmaktadır.

Şu halde yapmamız gereken nedir? Diğer bir ifadeyle, ifsat ve isyan rüzgârlarının kasırgaya dönüştüğü, küfür ve günah dalgalarının çepeçevre her tarafı kuşattığı bu hengâmede bizleri sahil-i selâmete, barış ve esenliğe götürecek çözüm yolları neler olabilir? Elbette ki bu sorulara değişik açılardan bakarak çeşitli cevaplar vermek mümkündür. Fakat öncelikle dönüp kendimize bakmamız

ve kendi muhasebemizi yapmamız gerektiği açıktır.

Meseleye bu açıdan baktığımızda, her halde Mevla (c.c.)'ya olan bağlılığımızı yeniden gözden geçirmemiz gerekmektedir. Zira bu, konunun özünü oluşturmakta, ibadet, ahlak ve sosyal hayatla ilgili diğer bütün hususlar buna dayanmaktadır.

Allah-kul ilişkisinde en temel kavramlardan biri takvadır. Takva bir açıdan Allah'a sığınma manasını ifade etmektedir. Nitekim büyük tefsir âlimi Muhammet Hamdi Yazır, Bakara suresinin girişinde (bk. Bakara, 2/2) dilbilimsel bir tahlil yapar ve takva kelimesine himayeye girmek, korunmak ve iyice sığınmak anlamlarını verir.

Sözlerinin devamında Yazır, en kapsamlı ve en kuvvetli korumanın, ancak Allah'a ait olduğunu belirtir. Zira insanın koruması geleceği bütünüyle kuşatmadığı gibi, şimdiki halde dahi görünen acı zararların ve olumsuzlukların hepsini kapsamamaktadır. Bundan dolayı gerçek korunma ancak Allah'ın korumasına girmekle ve O'na sığınmakla mümkün olur. Böylece insan ahirette de zarar ve acı verecek şeylerden korunmuş olur.

Allah'a sığınmak, O'nun koruması altına girmek, İslamî duyarlılıklarımızın her gün biraz daha aşındırıldığı günümüz dünyasında, müminlerin sahip olması gereken en temel vasıftır.

Kur'an, çölde yolculuğa çıkan bir Arab'ın, ihtiyaç için öncelikle yanında bulundurması gereken azığı ima ederek, aslında bütün zamanlarda ve mekânlarda yaşayan Allah yolcularına esas manevî beslenme kaynakları olan takvayı yani Allah'ın koruması altına girmeyi şöyle hatırlatmaktadır: *"Azık tedarik edin; çünkü azığın en hayırlısı takvadır."* (Bakara, 2/197)

Takva, bizim hayat yolculuğumuzda manevî varlığımızın bekası için mutlaka yanımızda bulundurmamız gereken azıktır. Bu anlatım tarzıyla Kur'an, maddî, biyolojik hayattan hareketle manevî hayatın temel dinamiklerine işaret etmektedir.

Bu metot İlahî Kelâm'da çoğunlukla kullanılır. Böylece yaşanan hayatın gerçeklerinden esas amaç olan iç âleme, deruni hayata geçiş yapılır. Nitekim bir başka ayet vesilesiyle elbisenin, insana bahşedilen bir nimet olduğundan söz edilir. Konu, hemen manevî alana kaydırılarak, insanı değersizleştiren bütün kötülük ve çirkefliklerden onu koruyan "takva elbisesi"ne işaret edilir ve şu çağrı yapılır: *"Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerini örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takva elbisesidir."* (Â'râf, 7/26)

Allah'a sığınma ve O'na iltica etme, müminin sonsuzluklara ve eşsiz güzelliklere kavuşmasının garantisini oluşturur. Bu yola kendisini adayan kimse, Rabbiyle olan gönül bağının kesintiye uğramaması için çırpınır. Arzu ve iştiyakla O'na yönelir. (bk. İnşirâh, 94/5-8)

Mümin, bir işten sonra diğerinin ardına düşerken, diriliğini kaybedip nesne haline dönüşmez; aksine hep manevî hayatını zinde tutup olgunlaşma yolunda çaba sarf eder. Canlılığını ve dinamizmini sürdürebilmek için Kur'an'da ve evrendeki ayetleri çözmeye ve iç dünyasında hissetmeye çalışır.

Mümin, ötelerin ötesinden gelen ilahî çağrı ve uyarıları ruh dünyasına sindirme gayreti içerisinde olur. Varlığın derinliğinden yükselip insanın vicdan ve

idrakinde yankılanan anlamları tahlil etmeye çalışır. Böylece, başta-sonda, dünyada-ukbada ve bütün varlık düzeylerinde hamd ve şükrün sadece O'na ait olduğunu iyice anlar.

Mümin bir taraftan hayatın karmaşa ve kargaşası içerisinde sabırla ve kararlılıkla yoluna devam ederken, diğer taraftan deruni hayatında, tıpkı Hz. İbrahim'in ifadelerinde belirttiği üzere, Rabbine olan yolculuğunu ve hicretini sürdürür. (bk. Ankebût, 29/26; Sâffât, 37/99) Böylece o, manevî hayatını tahrip edecek, dinî yönelişlerini örseleyecek ortamlardan uzak durmaya; aksine gönül dünyasına yansıyacak Rahmanî ışıltıları yakalayabileceği mekânlarda bulunmaya gayret eder.

Şu ilahî beyanda da ifade edildiği gibi, müminin Rabbine olan ilticası acil bir durum arz etmektedir*: "O halde hemen Allah'a koşun."* (Zâriyât, 51/50) Zaten elzem olan da bu değil midir? Çünkü sonuçta varılacak ve ebedî olarak kalınacak yer sadece O'nun yanıdır. Sonuç bu olduğuna göre, hazırlıkların buna göre yapılmasından daha doğal ne olabilir? Önemli olan, sonucun nereye varacağı değil midir?

Sonuçta kazananlar, gerçek mutluluk ve kurtuluşu elde edenlerdir. Nihai sonuca göre hayatını düzenlemeyen ve büyük buluşmayı unutanların, pişmanlığın bastıracağı o günde unutulacakları ve hasret içerisinde dövünecekleri kesindir. (bk. Mü'min, 40/32; Meryem, 19/39) Öyle ise mümin sonuca odaklanan, sonuçta kazanacak mı kaybedecek mi, bunun hesabını ve endişesini taşıyan insandır. (bk. Mü'minûn, 23/60)

Çile ve sabır peygamberi Hz. Yûsuf'un yakarışında ifade ettiği gibi mümin, koruyucu ve kayırıcı olan Allah'ın velayetine girmeyi, O'nun dostluğunu dünya ve ahirette elde etmeyi amaç haline getiren kimsedir. O, şöyle niyazda bulunur: *"Gökleri ve yeri yaratan Rabbim! Dünya ve ahirette beni koruyup kollayan velim Sensin. Canımı, bütün varlığıyla kendini sana adamış biri olarak al ve beni dürüst ve erdemli insanların arasına kat."* (Yûsuf, 12/101)

Her halde bir müminin elde edebileceği en yüce makam, ilâhî yakınlığa ve dostluğa mazhar olabilmektir. Dünyada O'nun dostluğunu kazanabilenler, şüphesiz ki, ahirette de O'na dost olacaklardır. Çünkü O, müminlerin dostudur (bk. Bakara, 2/257) ve salihleri dost edinir. (bk. Â'râf, 7/196) Bu kimseler, dünyanın önlerine serdiği geçici değer ve rütbelere tenezzül etmeyen, mutlak izzet ve şerefin Allah'ın yanında olduğuna bütün yürekleriyle inanan insanlardır.

Şeytan: Yol Kesen Harami

لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ

“Senin dosdoğru yolunun üzerinde elbette oturacağım.” (*Â’raf, 7/16*)

Bilindiği gibi manevî ve ahlakî değerler bağlamında Kur’an, birbirine zıt iki kutuplu bir tasavvur ortaya koyar. Yani insandaki şer kuvvetlerle hayır kuvvetleri arasındaki mücadeleyi bize anlatır. Bu mücadele, kaynağını insanın iç dünyasından almakta ve onun psikolojik hayatının önemli bir gerçeğini ortaya koymaktadır. İnsan, farkında olsun veya olmasın bu gerilimi hayatı boyunca yaşar.

Bunlardan hayır kutbunu melek temsil eder. Melek, Allah’a teslimiyetin O’nu tesbih ve takdis etmenin, yüceltmenin bir sembolüdür. Bu anlamda o, âdeta ibadet ve itaat etme ilkesi kendisine kodlanmış bir varlıktır. (bk. Bakara, 2/30)

Bu iki kutuptan şer kutbunu da şeytan temsil eder. Şeytan, Kur’an’ın dilinde başta İblis olmak üzere bütün şer ve karanlık güçleri ifade eder. Varoluş gayesini, vahyin yolundan insanı saptırmak şeklinde belirler. (bk. Â’râf, 7/16) Ardı arkası kesilmeden, dur durak demeden insanın yapacağı kulluğu engellemeye, işleyeceği hayırları bloke etmeye çalışır. Bu anlamda Allah’a yürüyüşün ve manevî yükselişin önündeki en önemli engeldir.

Kur’an’ın yaklaşık yüz ayetinde bu olgu değişik yönleri ile işlenir. Peki, müminler olarak bizler, zihin, duygu ve kalp dünyamızın oldukça önemli bir gerçekliğini oluşturan şeytan hakkında yeterince bilgi ve bilinç sahibi miyiz?

Belirtmek gerekir ki şeytan, insan üzerindeki etkinliğini son derece sinsi bir şekilde yürütmektedir. (bk. Nâs, 114/4) Çoğunlukla insanlar bunun farkında değildir. Kendilerine göre, düşünce ve davranışları makul olup son derece haklı gerekçelere dayanmaktadır. Nitekim bu durum, yaptıkları amellerin insanlara süslü ve güzel gösterilmesi şeklinde dile getirilir. (bk. Neml, 27/24)

Kur’an, insanlara bazı fiillerin şeytanın arzuladığı işler olduğunu hatırlatır. Yine Kur’an, şerler konusunda insanı bilinçli hale getirmek için, şeytan olgusunu âdeta

tablolaştırarak insana anlatır. Bu bağlamda şu ilahî beyan, soyut oluşumların somut bir anlatımla dile getirilmesine bir örnek oluşturur: *"Çünkü şeytan ve kabilesi, onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler."* (bk. Â'râf, 7/27)

Anlaşılan o ki, şeytanî güçlerin insanı görmesi, sürekli bir şekilde onu ayartma ve saptırma çabası içerisinde bulunmalarıdır. İnsanın onları görmemesi de, son derece sinsi bir şekilde gerçekleştirilen bu yönlendirmelerin çoğunlukla farkına varılamamasıdır. Ancak Allah rızasına ayarlanmış sorumluluk sahibi kimseler bunların dışındadır. Onlar, iç dünyalarında yaşanan hayır-şer geriliminin, şeytan kaynaklı olduğunun bilincindedir. Manevî bir duyarlılığa sahip bu kimseler, deruni hayatlarındaki olumsuz çağrıları sezebilmekte ve şeytani oluşumların farkına varabilmektedir. (bk. Â'râf, 7/201) Onlar, zaman zaman iç dünyalarında olumsuz çağrılarla yüklü birtakım duyuş, düşünüş, hatıra ve imajların canlandığını hissederler.

Bütün bu içsel oluşumlar, çoğunlukla o anda insanın içerisinde bulunduğu şartlarla da alakalı olmayabilir. Namaz kılan bir insanın, hiç alakası olmayan bir hatıra ve hayalle zihin dünyasının meşgul edilmesi bunun örneğini oluşturmaktadır. Ancak iç dünyamıza yöneldiğimizde veya deruni bir murakabeye daldığımızda, bu tür tecrübeleri tespit etmemiz mümkün olabilmektedir.

Bahsettiğimiz bu oluşlar, ahlakî bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, bir kısmının çirkin bir kısmının güzel veya bir kısmının hayır bir kısmının da şer yüklü mesajlar içerdikleri görülür. Bu açıdan insanın iç dünyası karmaşık bir yapı arz eder.

Şeytan, sürekli olarak doğrulardan uzaklaştırarak şer yönünde insanı saptırmaya çalışır. Bütün insanlar bu durumları yaşar. İşte insanın zihin dünyasında meydana gelen bu oluşumların sebepsiz olması mümkün değildir. Şu halde insan şeytanı görmese de onun vesveselerinin farkına varabilmektedir.

İnsan kimi zaman şeytanî güçlerin çok yönlü girişimlerine maruz kalır; sonuçta gönül, kalp ve zihin dünyası itibarıyla âdeta karanlık arzuların istilasına uğrar. (bk. Mücâdele, 58/19) Böylece günahın kendisine herhangi bir zararı olmadığı, aksine bu sayede birçok faydalar elde edeceği ve lezzetleri tadacağı yönünde inanmaya başlar. Bu durumda insan batılı hak, yanlışı doğru ve çirkini güzel görür. İbadetlerin insana külfet ve yorgunluktan başka bir şey kazandırmadığı, bunların anlamsız ve saçma işler olduğu, boşu boşuna müminlerin bunlara katlandıkları vesvesesi verilir.

Yine bu süreçte insan, sürekli olarak, dünyevî haz ve lezzetlerin bir daha ele geçmeyeceği, dolayısıyla eldeki fırsatların helâl-haram demeden iyi değerlendirilmesi gerektiği yönünde âdeta ikna seanslarına tabi tutulur.

Şeytan tarafından yapılan telkinlerle, bu hayatta peşin bir şekilde yaşanacak haz ve lezzetler dururken, bunlardan kendini mahrum edip gelecekte vaat edilen nimetlerin peşine düşmesi, insana anlamsız bir çaba olarak gösterilir. Çünkü bu mantığa göre, dünyevî haz ve lezzetler insanın hemen yanı başında hazır beklemektedir. Ahirette elde edileceği iddia edilen nimetler ise, uzun vadede gerçekleşecek bir inançtan öteye geçmemektedir.

Şeytanın aldatma yollarının en önemlilerinden biri, Allah'ın affına ve

bağışlamasına insanı güvendirmesidir. (bk. Fâtır, 35/5) Bu süreçte insanın zihin dünyası şu tür telkinlere muhatap olur: Şu anda keyfine göre yaşa, henüz yaşın erken, ibadet yapacak zaman çok, hayatın tadını çıkarmaya bak, üstelik Allah'ın merhameti ve bağışlaması sonsuzdur.

Elbette ki, mümin insanın Allah'ın rahmet ve merhametine güvenmesinden daha doğal bir şey olamaz. Ancak görüldüğü gibi bu, insanın gözünde öyle büyütülüyor ki, telkin ve vesveseyle günah işlemekte herhangi bir mahzur görmeyecek bir hale gelebiliyor. Bu, şeytanın yola getirmekte zorluk çektiği kişilere karşı denediği en aldatıcı metottur. Burada Allah'ın sıfatlarından birini kullanmakta, böylece O'nun af ve mağfiretinin enginliğini telkin ederek insanı zaafa düşürebilmektedir.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Şeytanın insan üzerindeki etkisi izafi bir durum ortaya koymakta, yani manevî durumuna bağlı olarak kişiden kişiye değişmektedir. Başka bir anlatımla şeytanın insan üzerinde etkisi, onun manevî donanımıyla ters orantılı bir nitelik ortaya koymaktadır. İnsanın manevî ve ruhî donanımı arttıkça, şeytanın insan üzerindeki yönlendirmesi azalmakta, ruhî donanım azaldıkça onun etkisi artmaktadır. (bk. Nahl, 16/99-100)

Öyle ise insanın kötülüğe kapılmasında esas etkili olan, iç dünyasından gelen olumsuz dürtülere ve ayartmalara kendisini kaptırmasıdır. Veya kendi iradesiyle yaptığı tercihlerdir. Nitekim hesap gününde şeytan bu konudaki rolünü bizzat kendisi itiraf eder. (bk. İbrahim, 14/122) Dolayısıyla şeytanın bütün mahareti insanı vesvesesiyle çağırması, çirkin olanı güzel, şer olanı da hayır şeklinde insana göstermesidir. Nitekim işaret edilen bu ayetin sonunda *"Beni suçlamayın yalnızca kendinizi suçlayın"* der.

İsar:
Kurtuluşa Giden Yol

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ
هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا
وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ
شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Muhacirlerden önce bu yöreye yerleşmiş ve gönüllerine de imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine hicret edenlerin hepsini severler. Onlara verilenlerden dolayı kalplerinde hiçbir haset duymazlar. Aksine son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa işte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”
(Haşr, 59/9)

Bütün canlılar, muhtemel zararlardan kendilerini koruma, gelecek menfaatlerden de azami ölçüde faydalanma güdüsüne sahiptir. Bu iki temel dürtü onların yaşayış tarzlarını ve hayat mücadelesini belirler. Dolayısıyla kendi faydaları peşinde bir hayat sürerler. Bu özellikleriyle bir anlamda bencil bir tabiat ortaya koyarlar.

İnsan da diğer canlılar gibi bu temel özelliklere sahiptir. Bilhassa çocuğun davranışlarında bu daha iyi gözlemlenir. Çünkü çocuk, paylaşma eğilimine sahip değildir. Ele geçirme ve sahip olma arzusu onun davranışlarını tayin eder. Ancak büyüdükçe kendi bencil menfaatleri yanında başkalarını da düşünmeye başlar. Bu aldığı eğitime ve ahlakî değerlere bağlı olarak kişiden kişiye fark eder. Böylece onu diğer canlılardan ayıran bir temel yönü, yani ahlakî davranışlarda bulunabilme meziyeti gelişir. Ancak belirtmek gerekir ki, insan ne kadar eğitilirse

eğitilsin bencil eğilimlerini tümüyle gideremez. Yaşadığı müddetçe bunların etkisinden tamamen kurtulamaz. Kısaca eskilerin dediği gibi "önce can, sonra canan" demeye devam eder.

"Ben merkezci" ve "egoist" ifadeleri, "bencil"le aynı manada kullanılmaktadır. Bu kavramların tanımladığı insan tipi, ahlakî anlamda bir gelişmemişliğe atıfta bulunur. Çünkü bunlar, paylaşma, diğerkâmlık ve özveride bulunmaya yabancı kimselerdir. Bencilliğin bir sonraki aşaması, yani narsist kişi tedavi edilmesi gereken anormal bir yapıyı ortaya koyar.

Egoist insan, kendi nefsinde hapsolan, başkalarıyla duygudaşlık/empati ve sağlıklı beraberlikler kuramayan kimsedir. Dolayısıyla o, fedakârlıkta bulunma hissinden de yoksundur. Hep kendisini merkezde görür. Başkaları ona alkış tutmalı ve hizmet etmelidir. Ancak onun hiç kimseye karşı böyle bir sorumluluğu yoktur. Yine insanlar onun ayağına gitmeli, fakat başkalarına karşı onun böyle bir görevi yoktur.

"Ben merkezci" insan, kendisini âdeta güneş gibi görür; diğer insanlar da onun etrafında dönen uydu mesabesindedir. Onun içerisinde bulunduğu hareket veya mensup olduğu düşünce, hakikatin ta kendisidir. Ancak onun yer almadığı fikir ve yönelişlerin, doğruluktan nasibi yoktur. Çünkü o, âdeta doğruluğun ölçüsüdür.

Egoist insan, başkalarını rahatsız etme hakkına sahiptir. Ancak kendisinin rahatsız edilmesi suçtur. Meclislerde onun başköşeye oturma önceliği vardır. Başkalarını eleştirebilir, fakat sakın onu eleştirmeye kalkışmayın, en büyük hatayı işlemiş olursunuz. Başkalarını eleştirirken son derece acımasızdır, ancak kendisi eleştirildiğinde bir o kadar hoşgörüsüzdür. O, insanların kusurunu topluluğun içerisinde söyleme hakkına sahiptir. Ne var ki onun kusurunun böyle bir ortamda söylenmesi, ifade yerinde ise kıyametin kopması demektir. Kısaca o, insanlarla beraber yaşama lütfunda bulunan, ama aslında onların fevkinde ayrıcalıklara sahip biridir.

Modern medeniyet, ne yazık ki insandaki egoist eğilimleri daha da tahrik etmiştir. Bu özelliği ile yaşadığımız zamanlar, bencilliğin beslendiği ve palazlandığı dönemler olmuştur. "Ben"in arzu ve istekleri âdeta yüceltilmekte ve kutsanmaktadır.

Bu özelliği ile çağdaş insan, fedakârlık ruhundan uzak, arzu ve kaprislerinin tutsağı olmuştur. Heva ve heveslerinin ardından şuursuzca koşmaktadır. Tarihte belki de ilk defa insanın egoist duyguları, bu denli kontrolden çıkmış ve onu felakete doğru sürüklemektedir. Kapıldığı bu vahim gidişattan onu kurtaracak olan, dini, manevî değerlere dönmesinden başkası değildir.

İlahî dinler, birçok olumsuzluğun kaynağını oluşturan bencillik hastalığını daima terbiye etmeyi hedeflemişlerdir. Bu bağlamda insan, hem cinslerinin derdiyle dertlenmeye, özveride bulunmaya, şefkatli ve merhametli olmaya çağırılmıştır. Hasbilik ulaşılması gereken bir ideal olarak onun önüne konulmuştur. Bencil duygularının doğuracağı olumsuz sonuçlardan korunmakla ancak kurtuluşa ereceği, insana telkin edilmiştir.

Kur'an'da fazilet ideali, ulaşılması gereken bir hedef olarak insanın önüne konur. (bk. Bakara, 2/177; Âl-i İmran, 3/92) Bu ise ancak, insanın nefis tuzağını aşma mücadelesi vermesi, insanların derdiyle hemdert olması ve onlar için sevdiği

şeylerden vazgeçebilmesi ile mümkündür. Bencil insanın Kur'an dilinde zıddının, "birr"e ulaşan kimse olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu, sevdiği şeyleri kendisine ayıran ve kendisini önceleyen değil, başkası için harcayabilen insandır.

Demek ki Kur'an, bencilliğin tedavisi için fedakârlıkta bulunmayı ve sevdiği şeylerden harcamayı bizlere telkin etmektedir. Dolayısıyla yaygın ifadesiyle yaşama mücadelesi veren değil, yaşatma mücadelesi verenlerden olmamız gerekmektedir. Hayat ancak bu şekilde anlamlı olabilir çünkü.

İhtiyacımıza rağmen, muhtaçlara, yetimlere ve olumsuz şartların mahkûmu olanlara verebiliyor muyuz? Maddî ve manevî anlamda ihtiyaç sahiplerine yardım söz konusu olduğunda bunu bir fırsat olarak değerlendiriyor muyuz? Başkalarını kendimize tercih etmeyi ve hasbiliği bir hayat felsefesi hâline getirebiliyor muyuz? Yoksa "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın!" felsefesine mi sahibiz? Veya "Gemisini kurtaran kaptandır.", "El için yanma nara, yak çubuğu keyfini ara." anlayışıyla mı hareket ediyoruz?

İşte bu soruların cevabı, bizim nerede durduğumuzu belirlemek açısından büyük önem arz etmektedir. İlahî Kelâm, Allah'ın has kullarının bunları yaparken muhataplarından hiçbir karşılık beklemediklerini beyan eder. Onlar, hayat felsefelerini şu şekilde ifade ederler: *"Biz, sizi yalnız Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz."* (İnsan, 76/9)

İslam tarihinden fedakâr ve merhamet timsali insanların sayısız örneğini vermek mümkündür. Ancak Kur'an'ın ebedileştirdiği Ensar'ın yardım severliği herhâlde bunlar arasında müstesna bir yere sahiptir. Onlar, Mekkeli Müslümanların Medine'ye gelmelerinden önce İslam'a girmiş olan kimselerdi. Medine'ye hicret edenleri bütün şefkat ve merhametleri ile kucaklayarak evlerini ve servetlerini kardeşleriymiş gibi onlarla paylaşmışlardı.

Kur'an bu tabloyu şu ifadelerle ebedileştirir: *"Muhacirlerden önce bu yöreye yerleşmiş ve gönüllerine de imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine hicret edenlerin hepsini sever. Onlara verilenlerden dolayı kalplerinde hiçbir haset duymazlar. Aksine son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden ve mal hırsından korunursa işte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."* (Haşr, 59/9)

Ayetin nazil oluşuyla ilgili olarak birçok hadis kitabında geçen şu olay nakledilir: Rasulüllah'a bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın elçisi, ben açlıktan dermansız bir hâle geldim." Hz. Peygamber yakınlarına haber gönderdi, ancak onların yanında yiyecek hiçbir şey yoktu. Bunun üzerine "Bu adamı gece misafir edecek kimse yok mu, Allah ona merhamet edecek." diye çevresindekilere sordu. Derhal Ensar'dan bir zat -ki Ebu Talha olduğu zikredilmiştir- ayağa kalktı: "Ben" Allah'ın Rasulü diye cevap verdi ve adamı alıp evine götürdü. Sonra da hanımına, "Allah'ın elçisinin misafirine ikramda bulun." dedi. Hanımı, "Vallahi benim yanımda bir kız çocuğumun yiyeceğinden başka bir şey yoktur." dedi. Kocası da ona, "O hâlde kız çocuğu akşam yemeği istediği zaman onu uyut, kandili de söndürüver, Rasulüllah'ın misafiri için biz bu geceyi aç geçiştiriverelim." Dedi. Gerçekten de öyle yaptılar. İşte bu olay üzerine ayet nazil olmuştur. (Buhârî, Et'ime, 1, Ahkâm, 38; Müslim, Kassame, 6; Ebû Davud, Cenaiz, 67)

Yine ayette geçen "îsâr", yani mümin kardeşini kendine tercih etme bağlamında

şu ibret dolu olay anlatılır: Rasulüllah'ın sahabelerinden birine bir koyun kellesi hediye edildi. O da "kardeşim falan ve ailesi buna bizden daha fazla muhtaçtır." dedi ve hediyeyi ona gönderdi. O da bir başkasına, derken bu şekilde tam yedi ev dolaştı. Nihayet yine öncekine dönüp geldi. İşte bu olay üzerine *"Yoksulluk içinde bulunsalar bile, diğerlerini kendilerine tercih ederler."* ayeti nazil olmuştur. (Hâkim, el-Müstedrek, II, 484)

Ayet, cimrilik ve bencillikten kendilerini koruyanların felâha erecekleri müjdesiyle son bulur. Bu anlamda "müflih" kelimesi, engelleri yarmak, onları aşıp geçmek manasına gelmektedir. Dolayısıyla mümin, modern hayat felsefesinin telkin ettiği "insan, insanın kurdudur" anlayışını bir tarafa bırakıp, bencilliğin önüne çıkardığı engel ve tuzakları yarıp geçen ve sonsuz mutluluğa erme yolunda îsârı kendisine ilke edinen kimsedir.

Hac: Allah'a Hicret

إِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖي بِبَكَّةَ مُبَارَكاً وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ

"Şüphesiz ki insanlar için kurulan ilk mabet, Mekke'de âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olan Kâbe'dir."
(Âl-i İmrân, 3/96)

İnsan, aslında bu hayatta bir yolcudur. Topraktan nutfeye, anne rahminden dünyaya, çocukluktan gençliğe, gençlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten yaşlılığa, yaşlılıktan tekrar toprağa devam eden bir yolculuk. (bk. Mü'min, 40/67) Orada da kalmıyor. Kabirden mahşere, mahşerden hesaba ve devamı… Neticede, insan Allah'tan gelmekte ve yine O'na dönmektedir. (bk. Bakara, 2/156)

İnsan, şu hayatta devamlı hareket halindedir. O'nun bu durumu doğumdan ölüme sürer gider. Bir yerden öbür yere intikal eder durur. Ancak bu, peygamberlerin şahsında ayrı bir anlam kazanır. Çünkü onlardaki yürüyüş ve hareket, içteki manevî ve derunî intikali yoğunlaştırmak ve daha ileri bir noktaya taşımak için yapılır. Yoksa manevî değişim ve gelişmenin olmadığı bir yürüyüşün anlamı yoktur. Bu manada peygamberler ve Allah dostları, bir taraftan hicret etmiş; öte taraftan ise iç dünyalarındaki yürüyüşlerini sürdürmüşlerdir. Hz. Yûsuf, Hz. Musa ve son olarak da Hz. Peygamber bunun ilk akla gelen örnekleridir.

Hac da zahirî olarak bir yürüyüş ve yer değiştirmedir. Bu, fiziki anlamda bir mekân değişikliği olduğu gibi aynı zamanda iç dünyamızda gerçekleşen bir hicrettir. Yüce Yaratıcı'ya olan bir seyrüseferdir. Şeytanî sapmalardan Rahmanî yönelişlere, nefsanî düşüşlerden manevî yücelişlere devam eden bir yürüyüş. Batıldan hakka, kötüden iyiye, çirkinden güzele devam eden bir yolculuk. Hacı, "Rabbim Allah'tır" diyen ve O'nun yolunda kararlılıkla yürüyen kimsedir. (bk. Fussilet, 41/30)

Aslında hacı, zahirde binlerce kilometreyi kat eder ve yerinden yurdundan

ayrılır. Ama gerçekte o, esas yolculuğu kendi iç dünyasında yapar. Çünkü o, aklını ve kalbini aydınlatacak ışığın peşindedir. Değerler dünyasına yeni anlamlar ve güzellikler katma gayretindedir. Tıpkı Medine'yi yurt edinen ve gönlüne imanı yerleştiren Ensar'da olduğu gibi. (bk. Haşr, 59/9)

Hacı, Kutlu Elçi'nin önüne diz çökme bahtiyarlığına erememiş, onun mübarek dilinden dökülen kelimeleri dinleyememiştir. Ancak asırlar sonrasında onun bıraktığı manevî mirastan istifade etmeye çalışmaktadır. Bu da, büyük bir lütuf ve bahtiyarlık değil midir?

Dünyanın dört bir yanından kutsal mekânları ziyarete gelen insanlar, aslında kendilerini aramaktadırlar. Hac, bir anlamda kendini unutan insanın yeniden kendini keşfetme fırsatıdır. Hacılar, kendi iç dünyalarında açılacak manevî kapı ve yolların peşindedir. Yine onlar, deruni hayatlarında kodlanmış şifreleri çözmenin gayretindedirler.

Dışarıdan bakan biri, hacıların başka bir şeyin peşinde olduklarını zanneder. Oysa onlar, kendi iç dünyalarında vahiy meşalesinin aydınlığında yürümektedirler. Bu halleriyle onlar, hep Yüce Yaratıcı'nın hoşnutluğunu talep ederler. O da, vahyin rehberliğinde onları esenlik ve mutluluk yollarına kavuşturur. (bk. Mâide, 5/16)

Hacı, aydınlık Medine'nin kadim sakinleri Ensar ve Muhacirleri hayal eder, onları yeniden anlamaya çalışır. Evet, o kutlu insanlar, bugünkü gibi ışıltılı ve parıltılı şehirlerde yaşamıyorlardı. Ancak onların, vahyin aydınlattığı manevî güzellikler diyarında hayat sürdükleri muhakkaktı.

Yine onların, bugünkü gibi, sokaklarında, evlerinde etrafı bir ışık cümbüşüne çeviren aydınlatma araçları yoktu. Aksine onlar, loş mekânlarda yaşıyorlardı. Lâkin onların, iç dünyaları aydınlanmış kimseler oldukları kesindi. Tıpkı *"Allah, müminleri koyu karanlıklardan aydınlığa çıkarır"* (bk. Bakara, 2/257) ilâhî beyanında buyrulduğu gibi.

Ensar ve muhacirlerin, bugünkü gibi bayındır ve mamur şehirlerde yaşamadıkları açıktı. Ama onların gönüllerini imar edip orayı güzelliklerle bezeme konusunda yarıştıkları muhakkaktı. Onlar, imanı sevmiş ve onunla süslenmiş (bk. Hucurât, 49/7), vahyi de mutlak hayır ve hakikatin kaynağı olarak kabul etmişlerdi. (bk. Nahl, 16/30)

Sahabîler, çağımız müminleri gibi, kuşlar misali binlerce metre yükseklerde, modern donanımlı lüks uçaklarla uçamıyorlardı. Ama düşünceleri ile duyguları ile hayata kattıkları anlam ve derinlik ile yücelerde kanat çırptıkları, melekleri çağrıştıracak hasletlere sahip oldukları tartışmasızdı. Nitekim bu özellikleri sebebiyle Cenab-ı Hak onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardı. (bk. Tevbe, 9/100)

Ensar ve muhacirler, bu çağın iletişim ve haberleşme imkânlarından mahrum idiler. Ancak mazlum ve mağdur insanların hal dilinden çok iyi anlıyor; bütün içtenlikleri ile seve seve yoksulların, yetimlerin ve esirlerin karınlarını doyuruyorlardı. (bk. İnsan, 76/8)

Hacı, Mekke'de, Medine'de Kur'an'ı okuyup anladığında, imandaki ziyadeleşmenin ne demek olduğunu daha iyi hisseder. (bk. Enfâl, 8/2) Okunan ayetler, onun iç dünyasını zenginleştirir, kalıcı izler bırakır. Vahyin lahûtî

atmosferinin kendisini çepeçevre kuşattığını fark eder. Mahşer sahneleri ile insanı bekleyen Hesap gününün ne denli ürpertici olduğunu yeniden keşfeder. (bk. Me'âric, 70/11-17)

Kur'an'ın gönlümüze, kalbimize suskun kalan ayetleri, kutsal mekânlarda konuşmaya başlar. Daha önceleri duyamadığımız, hissedemediğimiz anlamlar dile gelir. İnsan, bu beldede, sıcakta ferahlatan esinti gibi vahyin gönlünü serinlettiğini hisseder. Okunan ayetler, insanın bilinç dünyasında ayrı bir şekilde yansır.

Hacda Kur'an'ı nazil olduğu yerde, kendi bağlamında okuma ve anlamanın güzelliği yaşanır. Hamd ve övgünün sadece Yüce Yaratıcı'ya mahsus olduğu daha derinden hissedilir. İşte, insanın burada duyduğu, gördüğü her şeyden ibret alması, kısaca manevîyatla dolması, Allah'ın apaçık delillerinden başka bir şey değildir. (bk. Âl-i İmrân, 3/96)

Hacı, ihrama girerek, dünyevî makam ve mevkilerden soyutlandığını, bütün insanlarla eşit seviyede olduğunu hisseder. Yine ihrama girerek, kirlerden ve çirkefliklerden arınmaya karar verir. Kuba mescidini ziyaret ederken hacının bu düşünceleri yeniden canlanır. Çünkü bu mescidi takva üzere inşa edenler de temizlenmeyi, pak olmayı hayat felsefi olarak seçen insanlardı. Onlar, şirkten, riyadan, kinden, cimrilikten kısaca bütün çirkeflik ve kötülüklerden arınmayı hedeflemişlerdi. (bk. Tevbe, 9/108) İnsanı sevimsizleştiren, onu insanlığından uzaklaştıran günahlardan temizlenmek, onların hayat felsefelerinin ta kendisi idi.

Hacda telbiye getirerek ilâhî buyruklara teslim olduğumuzu ifade ederiz. Bunu lisan ile söylerken, iç dünyamızda da şöyle bir sorgulama yaşarız. Acaba bizler Müslümanlar olarak gerçek manada Allah'a teslim olabilmiş miyiz? Bütün bu telbiye ve teslimiyet nidaları hayatımızda ne kadar gerçekleşiyor? Bir adanma şuuru içerisinde, kulluğumuzun gereklerini yerine getiriyor muyuz? Dinin yaşanması ve yaşatılması için gereken çabayı gösteriyor muyuz? Birbirimize karşı kardeşlik hukukunun gereklerine ne kadar riayet ediyoruz? Uhrevî, sonsuz güzellikler için mi çalışıyoruz; yoksa dünyevî ve geçici olanın peşinden mi sürükleniyoruz? Zahirde hak ve hakikatin peşinde gözüküp gerçekte dünyevî arzu ve heveslerimizi mi tatmin ediyoruz? Yoksa servet, şöhret ve şehvet bizim gizli mabutlarımız mı? Bizler, semavî çağrıların harekete geçiremediği, diriliş ikliminden uzak insanlar mıyız? Zor anlarda, musibet zamanlarında Yüce Mevla'nın bizimle ilgili takdirine rıza gösterebiliyor muyuz?

İşte bu tür soru ve cevaplar, hacıyı derinden düşündürür. Hesap gününe hazırlanmanın gerekliliğini ona iyice hatırlatır. Böylece hac vesilesiyle, "Nereye gidiyorsunuz?" (bk. Tekvîr, 81/26) ilâhî uyarısının, insanı yeniden bir iç muhasebeye sevk ettiği bir süreç yaşanır.

Hacı, tavafta yaşadığı ruhanî haz ve neşeyi hayatında pek yaşamamıştır. Kendisini Allah'a bu kadar yakın hissetmemiştir. Dualarını bu denli içten yapmamıştır. O, en anlamlı rukû ve secdelerini burada yapar, iç dünyasında yeni idrak alanları yakalar. Tavafı hayatında belki ilk defa yapıyordur. Ancak sanki yıllardır Beytullah'ın etrafında dönüyormuşçasına manevî bir vecd halini yaşar.

Zihni kaplayan gölge ve engeller kalkar, kalpteki ağırlıklar yok olur. Hacı, hemen yanı başındaymış gibi Rabbine alçak gönüllülükle yalvarır, sessiz ve

derinden yakarır. Kuruyan gözleri yaşarır. Günah ve isyanlarını mahcubiyetle hatırlar. Böylece, imanın şahlanışına burada yeniden şahitlik eder.

Hacı, gecenin geç saatlerinde Harem-i Şerif'de yahut Mescid-i Nebevî'de, uyku mahmurluğu ile etrafını sisli puslu görmektedir. Fakat onun, iç dünyasında parıldayan lâhutî kıvılcım ve ışıkları açık seçik aldığı kesindir. Böylece o, gecenin karanlığında ışıl ışıl manevî bir iklimi geliştirme çabasındadır.

Hacı, İslam dünyasının yaşadığı olumsuzluklara, insanın yüreğini burkan gelişmelere rağmen, iç dünyasında ümit, yaşama aşkı ve aydınlık bir iklimi oluşturma peşindedir. Feyz ve rahmet ikliminden istifade ederek, kendi ülkesine aydınlık ve manevîyat taşıma peşindedir.

Hz. Muhammed: Sorumluluk Timsali

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

"Onlar iman etmiyorlar diye üzüntüden neredeyse kendini yiyip bitireceksin."
(Şu'arâ, 26/3)

Sorumluluk, sıradan bir insan için söz konusu olduğunda, normal bir duyguyu, ahlakî bir vasfı anlatır. Ancak, bir peygamberin sorumluluğundan bahsedildiğinde, çok istisnai bir kavram üzerinde konuştuğumuzun bilinmesi gerekir. Çünkü bu, diğer insanların tecrübe ettikleri, dolayısıyla kavrayabilecekleri bir durum değildir. Öznel, yani nebevî tasavvura ait özel bir durumdur. Nasıl ki, nübüvvetin gerçek mahiyeti, Allah'la peygamber arasında bir sır ise, nübüvvet sorumluluğunun deruni boyutları da bizim açımızdan bir sırdır, yani gerektiği şekilde onu anlamamız mümkün değildir.

Bu anlamda, peygamberlerin yalnız kaldıklarını da söyleyebiliriz. Onların derdini gerçek manada anlayabilecek, onlarla empati/duygudaşlık kurabilecek kimseler yoktur. Zira bir peygamberin zihin dünyasını, yine bir peygamberden başkası anlayamaz. Diğer insanlar, onları sadece anlar gibi, hisseder gibi olurlar. Ancak Kur'an ve hadis, Hz. Peygamber'in şahsında bu duyguya dair bazı bilgileri bizlere vermektedir. Bu bilgiler, âdeta onun iç dünyasına açılan pencerelerdir. İnsanları erdem ve fazilet ufkuna taşıyan bir şahsiyetin, içsel hayatını ortaya koymak açısından söz konusu bilgiler son derece önemlidir. Yine insanlık çapında böyle bir dava adamını var eden içsel dinamikleri görmek açısından, bunlar üzerinde durulmaya değer konulardır.

Peki, Peygamber'in sorumluluğunun kaynağı ne idi? Kur'an'a baktığımızda, vahyin ona ilka edilen *"ağır bir söz"* olarak nitelendirildiğini görürüz. (bk. Müzzemmil, 73/5) Çünkü hem Allah'tan telakki edilmesinde, hem de getirdiği sorumluluklar yönüyle peygamber için çok ciddi zorluklara sebep olmuştur. Bu açıdan, İnsanın yüklendiği görevler arasında, peygamberlikten daha ağır olanı yoktur dersek, her halde mübalağa etmiş olmayız. Nitekim bu olgu, İnşirah

suresinde *"Hz. Peygamber'in kemiklerini çatırdatan yük"* olarak nitelendirilir. (İnşirah, 94/3)

Bu ifadeler, nübüvvet görevinin ne denli ağır ve yorucu olduğunu, gayet güzel açıklamaktadır. Hz. Peygamber, özellikle risaletin başlangıcında bu zor sorumluluğu yerine getirip getiremeyeceği konusunda tereddütler yaşadı. Çünkü o, nübüvvetin ne demek olduğunu erken fark etti. Hayatı boyunca da bu metafizik gerilim devam etti. Çilelere katlandı, mübarek ruhu acı ile kıvrandı.

Nitekim sahip olduğu bu ruh hali sebebiyle, birçok defa ilahî uyarılara maruz kaldı.

Şuarâ sûresi 3. ayeti bahse konu uyarılardan biridir. Burada şöyle buyurulmaktadır: *"Ey Rasulüm! inanmıyorlar diye üzüntünden neredeyse kendini yiyip bitireceksin."* Sorumluluk duygusunun, bir peygamberde hangi boyutlara vardığını görmek açısından bu ifadeler dikkat çekicidir. Çünkü "kendini helakten, yok etmekten" bahsedilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in bizzat kendisi, çektiği çileleri şu şekilde itiraf eder: *"Beni Hûd suresi ve benzerleri ihtiyarlattı."* Hangi ayetin buna sebep olduğu kendisine sorulunca, *"O halde, sana emredildiği üzere dosdoğru ol..."* (Hûd, 11/112) ayetine işaret etmiştir.

Peygamberimizdeki nübüvvet ahlakının en önemli özelliklerinden biri, ısrar ve devamlılıktı. Aksi takdirde, netice alması da zaten zor olurdu. Nitekim, küfrün bazı ileri gelenlerinin kapısını defalarca çaldı, onlara daveti götürme konusunda durmadan dinlenmeden çalıştı, insanların hidayeti konusunda son derece iştiyaklı idi.

Yetiştirdiği ashabın, dini tebliğ konusunda ne denli gayret içerisinde olduklarını iyi biliyoruz. Onlar, insanlara tevhidin diriltici mesajını ulaştırabilmek için binlerce kilometre yol kat ettiler, ülke ülke, diyar diyar dolaştılar. Çünkü tebliğsiz ve davetsiz geçirilen her anı bir vebal olarak görüyorlardı. Ashabın durumu bu olunca, her şeyi kendisinden talim ettikleri Hz. Peygamber'in tebliğ konusundaki gayreti, elbetteki çok daha farklı idi.

Peygamberimizdeki sorumluluğun temel dinamiklerinden biri de, son derece şefkatli ve acıyan bir kalbe sahip olmasıydı. İnsanların küfürde ısrar etmeleri âdeta bunalmasına sebep oluyordu. Çünkü o, inkârın dünyevi ve uhrevî ne vahim sonuçlar doğuracağını çok iyi biliyordu. Aslında o, tebliğ görevini yerine gitirdikten sonra, gerisine karışmayabilirdi. Zaten, kendisinden de bu istenmiyor muydu? Ama böyle yapmadı, daha doğrusu yapamadı. Defalarca uyarılmasına rağmen, insanların hidayeti konusundaki aşırı arzusunu kontrol edemedi. Çünkü şefkat ve merhamet dolu gönlü, insanların amellerinden doğacak feci akibete bir türlü razı olmuyordu.

Resul-i Ekrem'in sorumluluk duygusu, çok farklı bir noktadaydı. Çünkü o, insanların göremediklerini görebiliyordu. Bu sebeple onları bekleyen gelecek, onun kadar hiç kimseyi tedirgin etmedi. Şirkin, günahın ve isyanın, insan için ne korkunç sonuçlar doğuracağını ondan daha iyi bilen yoktu. Allah'a hesap vermenin ne anlama geldiğini o çok iyi biliyordu. Dolayısıyla, insanın sorumsuzluğu, hayatı ciddiye almayışı, aymazlığı kadar onun uykularını kaçıran, mübarek ruhunu acıtan başka bir şey yoktu.

Allah Resulü, kul olarak sorumluluğunun farkındaydı. Çünkü göklerin, yerin ve

dağların imtina ettiği, ancak insanın yüklendiği "emanet"in ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Yine o, peygamber olarak, sorumluluğunun tam idrakindeydi. Ümmetinin akıbetini, onun kıyamet günündeki ahvalini düşünüyordu. Mahşerde onlara şahitlik edecekti, işte o sahneyi düşündükçe dehşete düşüyordu. Çünkü o, müminlere, kendilerinden daha dost ve daha yakındı.

Bir defasında, Resul-i Ekrem, İbn Mesûd'a Kur'an okumasını söyler: O da, Nahl suresinde geçen şu ayeti okur: *"Her ümmetin içinden kendilerine bir şahit getireceğimiz, seni de bu ümmete şahit olarak getireceğimiz o günü, bir düşün!"* (Nahl, 16/89) Ayet okununca, Hz. Peygamber kendisini tutamaz ve hüngür hüngür ağlamaya başlar. Çünkü mahşerde hesap vermek, ümmetine şahitlik yapmak onun en hassas noktasını oluşturuyordu. Ayet de oraya dokununca, duygularına hâkim olamamış ve ağlamıştı.

Hz. Peygamber, Veda Hutbesi'nde insanlığa son sözlerini söyledi. Verdiği mesajlardan sonra da "Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?" ifadelerini tekrarladı. Aslında o, hayatı boyunca şu soruları kendi kendine hep sormuştu: Allah'ın ayetlerini tebliğ ettim mi? O'nun dinini insanlara ulaştırdım mı? İnsanlığa karşı görevimi yerine getirdim mi? Bu endişeyi hep yaşadı, insanlar inkârda direndikçe, kendini hep sorumlu ve vebal altında hissetti.

Kısaca söyleyecek olursak Hz. Peygamber, insanlığa âdeta sorumluluğun ne demek olduğunu öğretmek için gelmişti. Bu duygu, en ideal manada onun şahsında bizlere gösterilmişti. O, davasına odaklanmış, görevini hakkıyla yerine getirebilmek için durmadan dinlenmeden çalışmıştı. Böylece insanlık için kendini feda etmenin ne demek olduğunu bizlere göstermişti. Öyleyse, bu çağın müminleri olarak yüklendiğimiz ağır sorumluluğun gereklerini bir defa daha yeniden düşünelim.

Hatırlayanlar O Gün Hatırlanacak

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسٖيتَهَاۚ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى

“Allah buyur ki; ‘Bu böyledir. Nasıl ayetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttuysan, bu gün de sen öyle unutulursun.’”
(Tâhâ, 20/126)

Bilindiği gibi Kur’an’ın değişik isim ve sıfatları vardır. Kitap, vahy, furkân, rûh, hablullah bunlardan bazılarıdır. “Zikr” kelimesi de bunlardan biridir. (bk. Nahl, 16/44) Kelimenin Tevrat’ı ifade etmek üzere kullanıldığını da biliyoruz. (bk. Nahl, 16/43) Zikr, bir şeyi unuttuktan sonra hatırlamak ve akılda tutmak anlamlarına gelmektedir.

Elbette ki ilâhî kelâmın bu şekilde isimlendirilmesinin birçok hikmeti vardır. İlk akla gelen, burada vahyin insan fıtratıyla olan ilişkisidir. Çünkü insan tabiatının önemli özelliklerinden biri unutkan olmasıdır. Nitekim bir yoruma göre “insan” kelimesinin “en-nesy/unutmak” kökünden geldiği ifade edilir. Yine bu durum, “İnsan, nisyan (unutma) ile maluldur” şeklinde ifade edilir.

Kısaca insanın “unutkan” olma zaafı, Kur’an’ın “hatırlatıcı” özelliğiyle karşılanmaktadır. Böylece insan tabiatında bulunan fakat göz ardı edilmiş, unutulmuş hakikatler kendisine hatırlatılmaktadır. Dolayısıyla buradaki unutma, sıradan bir hafıza yetersizliği şeklinde değerlendirilmemelidir. Aksine ebedî hakikat karşısındaki maksatlı ilgisizlik ve duyarsızlık konusunda insan uyarılmaktadır.

Kur’an, “zikr” ismini kullanarak aynı zamanda insanda bir zaman tasavvuru inşa etmeyi hedeflemektedir. İnsanın zihin dünyasının ne geçmişten kopuk geleceğe çakılı, ne de gelecekten habersiz geçmişe odaklı olduğunu söyleyebiliriz. O, geçmiş, şimdi ve gelecekle iç içe yaşar. Geçmişini hatırlayarak şimdi ve geleceğini kurgular. Aslında bu durum, canlılar arasında sadece insana mahsus bir özellik değil midir? Geçmişin hatıra ve tecrübeleri, geleceğin hayalleri ile “şimdi”de buluşur; hepsi birlikte insanın düşünce ve eylemlerinin temelini meydana getirir.

Kur'an, insandaki bu fıtri özelliği yani zaman algısını, dinî ve ahlakî değerler bazında yeniden şekillendirir. O, geçmişten bahsederken, sadece tarihsel bir olgu ve olay olarak onları yad etmek amacında değildir. Başka bir ifadeyle, mazide kalan bu olayları hatırlatmakla keyifli dakikalar geçirmek veya nostaljik duygular yaşatmayı amaçlamaz. Aksine muhatapların şimdi ve geleceklerini inşa etmelerini hedefler. Böylece, bizim "şimdi"ye saplanıp kalan ve zihni güdükleşen insanlar olmamızı değil, geçmiş ve geleceğin ufkuyla şimdiyi kurgulayıp yaşamamızı istemektedir.

Aslında Müslüman şimdisi için değil, geleceği için yaşayan insandır. Gelecek, yani dünya ötesi, ebedî âlem onun zaman tasavvurunun odak noktasını oluşturur. Bütün eylem ve çabaları geleceğe yapılan bir yatırımdır. Gelecek olmadan şimdi ve geçmişin bir anlam ve önemi yoktur.

Böylece Kur'an, müminlerin geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki irtibatı koparmamalarını hedefler. Geçmişten geleceğe bir bakış açısı kazanmalarını ister. Geçmişten hareketle şimdiki zamanları değerlendirmeyi ve geleceğe hazırlanmayı amaçlar. Böylece külli bir zaman tasavvuru kazanmalarını hedefler.

Kur'an, her şeyden önce kendi ayetlerine karşı bir unutkanlığa ve aldırışsızlığa düşmememiz uyarısını yapar. Demek ki hatırlatıcı olan vahiy, önce kendisinin unutulmamasını ister. (bk. Bakara, 2/63) Çünkü ayetler, insanın ihtiyaç duyduğu bütün uyarı ve hatırlatmaları zaten yapar.

Şu halde Kur'an ilahî mesajlara bütün gücümüzle sımsıkı sarılmayı ve onları hatırdan çıkarmamayı bizlere emretmektedir. Çünkü kişi ayetleri hatırladıkça, dünyada varoluş amacını ve Rabbini hatırlayacaktır. Aksi bir durum da, Allah'ın rahmetinden uzaklaşmaya ve kalplerin katılaşmasına sebep olacaktır. (bk. Mâide, 5/13)

Yine ayetlerin unutulması, hesap gününde Allah'ın insanı unutması ve onu terk etmesine sebep olacaktır, (bk. Tâhâ, 20/126)

Kur'an'ın insana hatırlattığı ilk şey, Rabbine verdiği sözdür. Bu 'Elest Bezmi' olarak bilinir. Burada insan, O'nun Rablığına şahitlik etmektedir. (bk. Â'râf, 1/172) Ayette geçen bu ifadeler şu şekilde de yorumlanmaktadır: Muteal Kudret'in varlığını sezme ve algılama yatkınlığı insanda yaratılıştan zaten vardır. Fakat kendini beğenmişlik, nefsine düşkünlük vb. sebeplerle bu gözardı edilebilir. (Muhammed Esed, Kur'an Mesajı, 1996, I, 310)

İşte Kur'an, tabiatlarında küllenmiş bulunan bu hakikati görmeye insanları davet ederek, şuurlu bir hayat yaşamalarını istemektedir. Bir nisyana/ unutkanlığa maruz kalıp gaflete kapılmamalarını; aksine varlığın sahibiyle alakalarını mütemadiyen canlı tutmalarını hedeflemektedir.

Yine bu bağlamda Allah'ı hatırlayanların O'nun tarafından hatırlanacağı ifade edilir. (bk. Bakara, 2/152) Muhakkak ki bu durum, hem bu dünyada hem de ahirette geçerli olacaktır. Allah'ın hatırlanması müminin hayatında belirli zamanlara münhasır bir durum da değildir. Her mekân ve durumda O'nun zikri söz konusudur. (bk. Âl-i İmrân, 3/191)

Allah'ı az hatırlamak, müminlerin değil, aksine münafıkların bir vasfı olarak ifade edilir. (bk. Nisâ, 4/142) İnsanın gaflet içerisinde bulunmaması, aksine zihnine hâkim ve uyanık olması, gaflete düştüğünde de derhal kendine gelip Rabbini

hatırlaması istenir. (bk. Kehf, 18/24)

İlk insan Hz. Adem'den itibaren insanoğlu hep unuttuğu için günaha düşmüş ve isyan etmiştir. (bk. Tâhâ, 20/115) Şu halde günah, bir unutma ile başlıyor ve ilahî uyarının dikkate alınmaması ile devam ediyor. Fakat takva sahibi müminler sadece yanılarak günah işlerler. Onlar isyanda ısrarcı olmazlar. İşledikleri günahın, hatanın ardından hemen Mevlayı hatırlar ve günahlarından bağışlanma dilerler. (bk. Âl-i İmrân, 3/135)

İnsanın unuttuğu en önemli konulardan biri de, kayda değer hiçbir şey değilken mükemmel bir varlık olarak yaratılmış olmasıdır. (bk. Meryem, 19/67) Allah onu yarattı ve insan olma şerefiyle onu şereflendirdi. Fakat o, bunun farkına varamadı. Kendini yaratan ve yaşatana yabancılaştı.

İnsanın hak ve hakikatten yüz çevirmesinin en önemli sebepleri, şeytan (bk. Mücadele, 58/19) ve dünya metaıdır. (bk. Fâtır, 35/5) Bunlar vasıtasıyla insan her an bir unutma ve gaflete düşme riski ile karşı karşıyadır. Her zaman hakikatle kendisi arasına bir perde çekilebilir. Gören göz görmez, düşünen kalp anlamaz hale gelebilir. İşte hatırlatıcı özelliği ile Kur'an, bu perdeyi kaldırmayı ve daldığı gaflet uykusundan insanı uyandırmayı hedefliyor,

Evet, hatırlayanlar, bu dünyada olduğu gibi ahirette de hatırlanacaktır. Acımasız hayat mücadelesi ve koşuşturması içerisinde daima Rabbinin hoşnutluğunu arayanlar elbette ki o gün unutulmayacaktır. Dünyanın debdebesi, aldatıcılığı ve çekiciliğine kapılmadan Allah'ın rızasını arzu edenler, şüphesiz ki görmezden gelinmeyecektir. Baş döndürücü lütuflara eriştikleri halde ayakları yerden kesilmeyen, Hz. Süleyman misali *"Bu, Rabbimden bana bir lütuftur."* (Neml, 27/40) diyebilenler, o gün muhakkak ki gözetilecektir.

Nail oldukları lütuflar sebebiyle şımarıp gururlanmayanlar, yine maruz kaldıkları mahrumiyetler dolayısıyla ümitsizliğe kapılmayanlar, o günde elbette ki himaye edileceklerdir. (bk. Hûd, 11/9-11) Koyu karanlıkların insanı bunalttığı bir dünyada balığın karnında sıkışan Hz. Yûnus misali yalvarıp yakaranlar da unutulmayacaktır. (bk. Enbiya 21/87) Yine hastalıkların pençesine düştüğü halde Hz. Eyyûb misali sabır ve metanetle bunu karşılayanlar da aynı şekilde o gün unutulmayacaktır. (bk. Sâd, 38/41)

Her Dem İmtihandayız

اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوا اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

"Şimdi bu insanlar sadece 'inandık' demekle kendi hâllerine bırakılacaklarını, dolayısıyla hiçbir sıkıntı ve zorlukla sınanmayacaklarını mı sanıyorlar?" (Ankebût, 29/2)

İnsan, kendi iradesi dışında ilâhî takdirin bir neticesi olarak bu hayata gönderilmektedir. Ancak o, nebevî çağrıya dikkat etmediği müddetçe dünyada bulunuşunun yüce gayesini kavrayamamakta; çoğunlukla, kendince belirlediği fani ve küçük hesaplar peşinde ömrünü tüketmektedir.

Bahsedilen bu sorumsuzluğu Kur'an, *"Ne o, yoksa sizi iş olsun diye yarattığımızı, dolayısıyla bizim huzurumuza gelip hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?"* (Mü'minûn, 23/115) ifadeleriyle dile getirir. İlâhî kelâm, dünyada bulunuşun bir amacı olduğunu insana özellikle belirtir ve Allah'a kulluk konusunda, mutlaka bir denemeye tabi tutulacağını ona tekrar tekrar hatırlatır.

Kur'an'a göre imtihan, göklerin ve yerin yaratılış amacı (bk. Hûd, 11/7), ölüm ve hayatın gayesi (bk. Mülk, 67/2) ve insanoğlunun yeryüzündeki serüveninin adıdır. Bu açıdan imtihansız bir hayat anlamsızdır. Bu imtihanın hikmetlerinden biri de, insanın dinî ve ahlakî açıdan olgunlaşmasıdır. İnsan bu dünyada Allah'a kulluk edip etmeme, en güzel ve en faydalı ameli üretip üretmeme konusunda imtihan edilmektedir.

Şu halde hayat, bencil arzuları ve doymak bilmez ihtirasları tatmin etmek için değil; adalet, kardeşlik ve barışa katkı sağlayacak amelleri gerçekleştirmek için vardır. Bu ahlakî gayeye hizmet etmeyen dünya görüşü, ideoloji ve dinler, insanın yaratılış amacına hizmet etmemektedir. Aksine onu yanlış hedeflere yöneltmekte, imkân ve istidatlarını israf ve istismar etmektedirler.

Mümin, imtihan bilinciyle sürekli bir gerilim halini yaşar. Kazanmak veya kaybetmek, başarmak veya başaramamak endişesini daima taşır. Evde, sokakta,

iş yerinde; kısaca hayatın her alanında imtihan edildiğini hiçbir zaman unutmaz.

Evde İslam'ın öngördüğü ahlakı, sevgi ve saygıyı mı yaşamakta, yoksa nezaket ve incelikten yoksun bir hayat mı sürmektedir? Sokakta, yasak olandan gözlerini sakınmakta mı, yoksa iffet ve hayâdan uzak bir davranış mı sergilemektedir? İş yerinde, kamu malını bir emanet olarak görmekte mi, yoksa helâl-haram demeden katıp karıştırmakta mıdır? Görev ve sorumluluğunda titiz midir, yoksa işini savsaklamakta mıdır? Yönettiği kimselere adaletli mi davranmakta, yoksa yakın çevresini kayırıp diğerlerine haksızlık mı yapmaktadır?

Mümin, duyguları ile imtihan edilmektedir. Bu açıdan çevresinde olanlara karşı kin, husumet vb. hislerini denetleyebilmekte midir? (bk. Haşr, 59/10; Nazi'ât, 79/40) Yoksa kıskançlık ve bencilce eğilimlerine mahkûm olup fitne ve tefrikaya mı alet olmaktadır? Yine mümin, sahip olduğu nimet ve güzelliklerle şımarmakta mıdır? Yahut maruz kaldığı mahrumiyet dolayısıyla karamsarlığa kapılıp nankörleşmekte midir? Yoksa gerek nimet, gerekse mahrumiyet anında sabırla yoluna devam edip güzel ameller üretmek için gayret göstermekte midir? (bk. Hûd, 11/9-11)

Mümin, ibadet hayatında imtihan edilmektedir. Meselâ namazı bir yük olarak mı görmekte, yoksa bütün titizliği ile huşu içerisinde Allah'a yönelmekte midir? Namazı sebebiyle kınananlardan olma korku ve endişesini taşımakta mıdır? (bk. Mâ'ûn, 107/4) Camilere sadece cumadan cumaya mı uğramakta, yoksa cemaatle namaz kılabilme arzu ve iştiyakını duymakta mıdır? Hz. Peygamber'in cemaatle ilgili müjde yüklü beyanlarına mazhar olma arzusunu taşımakta mı, yoksa rehavet içerisinde evde kıldığı namazlarla sorumluluğunu yerine getirdiğini mi zannetmektedir?

Yine mümin, mal-mülk konusunda imtihan edilmektedir. Servetin Allah'ın bir ihsanı olduğuna mı inanmakta, yoksa kendi bilgi ve becerisinden kaynaklandığını düşünüp böbürlenmekte midir? (bk. Kasas, 28/78) Allah'ın bahşettiği mal-mülkten ihtiyaç sahiplerine infak etmekte mi, yoksa "malım eksilir, fakir düşerim" gibi şeytanî vesveselerle kendisini aldatmakta mıdır? (bk. Bakara, 2/268) Doymak bilmez bir mal sevdası ile ihtiyaç sahiplerini görmezden mi gelmektedir?

İnsanın bu hayatta sınandığı konular içerisinde belki de en aldatıcı olanı, maddî ve manevî nimet ve servete mazhar olduğu halde, bunların bir imtihan olduğunun farkına varamamasıdır. Bu açıdan, her nimet ve güzelliğin, aynı zamanda bir imtihanı beraberinde getirdiği unutulmamalıdır. (bk. Tekâsür, 102/8)

Yine mümin, cihat ve İslam'a davet konularında imtihan edilmektedir. Dolayısıyla dinin yaşanıp yaşatılması konusunda bütün gücüyle çaba sarf etmekte mi (bk. Muhammed, 47/31), yoksa derinlikten yoksun, şeklî bazı dinî gelenekleri yerine getirmekle bütün yükü sırtından attığını mı zannetmektedir?

Mümin, bir taraftan ilâhî emirleri yerine getirip getirmeme, diğer taraftan da maruz kaldığı maddî-manevî sıkıntı ve musibetlere karşı sabır ve metanetiyle denenir. Bazen çocukları ve eşi ile (bk. Enfâl, 8/28), kimi zaman kardeşi (bk. Yûsuf, 12/5) ve en yakınındaki anne ve babasıyla imtihan edilir. Bazen de hastalık, yangın, sel, iflas gibi musibetlerle denemeden geçirilir. (bk. Bakara, 2/155) Kimi zaman sevdiklerini kaybetmekle, kimi zaman da dost olması gereken en yakınındaki insanların kendisine düşman olmasıyla denenir. (bk. Teğâbun, 64/14)

Belirtmek gerekir ki, yaşanan bütün bu sıkıntı ve musibetler, müminler açısından bir çeşit terbiye ve olgunlaşma işlevi de görürler. İnsan bu sayade hayatın künhüne vakıf olur. Her şeyin fâni, bâki olanın ise sadece Allah Teâlâ olduğuna yakinen inanır. O'na olan bağlılığı ve sadakati artar. Şiddet ve zorluk esnasında perdeler kalkar, kul ile Mevla baş başa kalır. Nitekim bu durum, Bakara 156'da şu şekilde dile getirilir: *"Biz bu dünyada Allah'a kulluk için varız. Vakti geldiğinde de O'na dönüp huzuruna çıkacağız".*

Evet, nasıl ki ateşte kızdırılan demir, çekiç darbeleriyle şekil alır, belirli bir kıvama girerse, belâ ve musibetler karşısında da müminin İslamî şahsiyeti gelişir, olgunlaşır ve kıvama erer.

Hayatta hayır-şer, hak-batıl, helâl-haram, güzel-çirkin hep iç içe ve bir arada bulunur. Bunlar, adeta harmanlanmış olarak insanın önüne konulur. Bu sebeple, içerisinde bulunulan her durumun hayır tarafı olduğu gibi şer tarafı da vardır. Dolayısıyla imtihan bilincine sahip olmak, bunların arasından hayırlı olanı ayıklayabilmek ve onu yapabilmektir. Nefis, şeytan vb. tuzaklara düşmeden, faziletli olanı yapabilme becerisini gösterebilmektir.

Nasıl ki bir imtihanda, her bir sorunun cevap seçeneklerinden sadece bir tanesi doğru ise aynı şekilde, kulluk imtihanında da bir tek doğru seçenek vardır; o da "Allah rızası"dır. Bizi ebedî kurtuluşa eriştirecek olan sadece ve sadece odur. Aynı şekilde, girilen bir imtihanda her bir sorunun çeldiricileri varsa, kulluk imtihanında da Allah rızasının yanında başka çeldiriciler vardır. Bunlar, bizi şaşırtan, ayağımızın sürçmesine sebep olan doğru zannettiğimiz şıklardır. Şeytanın, nefsin allayıp pullayıp önümüze sürdüğü, ancak hile ve tuzaktan başka bir şey olmayan seçeneklerdir.

Şu halde, nasıl ki girdiğimiz bir imtihandan başarıyla çıkabilmek için, önceden ciddi hazırlanmamız ve imtihan süresince bütün dikkatimizi toplamamız gerekiyorsa, kulluk imtihanını kazanabilmek için de son derece dikkatli olmamız, kısaca takva duyarlılığı ile donanıp ilâhî buyruklara itaat etmemiz gerekmektedir.

İslam Mahza Hayır ve Fazilettir

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا خَيْراًۜ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌۜ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَۙ

"Allah'a karşı gelmekten sakınan kimselere, "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde, "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada iyilik yapanlara bir iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah'a karşı gelmekten sakınanların yurdu ne güzeldir." (Nahl, 16/30)

Tevhidin özü, "Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığı" ilkesine dayanmaktadır. Başka bir anlatımla, mümin olmak, Yüce Allah'ı yegane ilâh kabul etmeyi ve O'nun dışında tanrılığı iddia edilen güçleri reddetmeyi ifade etmektedir. Gönülden böyle bir inanca sahip olmanın ve gereğini yerine getirmenin, insan ve toplum üzerindeki tezahürleri nelerdir? Kısaca ifade edecek olursak, şunları söylemek mümkündür:

Öncelikle ilâh, kelime manası itibariyle, kalbin huzura ermesi ve rahatlaması anlamına gelmektedir. Yine bu kelime, iç huzuru veren, korku, sıkıntı ve endişeleri gideren, emniyet ve güven telkin eden, akılları hayrete düşüren manalarını içermektedir. Bu açıdan baktığımızda, Allah'a bağlanma, şu ayet mealinde belirtildiği gibi en temel huzur ve mutluluk kaynaklarındandır. *"İyi bilin ki, gönüller ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."* (Ra'd, 13/28)

Allah hakkındaki marifet arttıkça, O'na olan muhabbet artacaktır, muhabbet arttıkça O'na olan teslimiyet artacaktır. Bu da kişide gönül huzuru ve güven duygusunun artmasına sebep olacaktır.

Yine Allah'a karşı duyulan huşu/saygı insanın diğer varlıklara karşı olan korku ve endişelerini giderecektir. Yaygın ifadesiyle, "Allah'tan korkmayan, her şeyden korkar, Allah'tan korkan ise hiçbir şeyden korkmaz". Kısaca Allah'a karşı, gönülden duyulan saygı ve sevgi, kalplerin huzur ve sükûna ermesine sebep

olacaktır.

Yine insan, yaratılışı itibariyle korkuları, zaafları ve endişeleri olan bir tabiata sahiptir. Yalnızlık, çaresizlik, kederler, hastalıklar, musibet ve felaketler, onun hayatında her zaman karşılaşabileceği durumlardır. İnsan, hayatı boyunca kendini tehdit eden, korku ve fobilere sebep olan durum ve varlıklardan korunmaya çalışır. Fakat bazı insanlarda korku ve endişe, saplantılara dönüşür; hayatın normal akışı bozulur, hatta psikolojik ve psikiyatrik tedavi alma ihtiyacı bir zorunluluk hâline gelir.

İşte Allah'a karşı duyulan sevgi ve saygı, insandaki bu psikolojik ve duygusal sapmaları büyük ölçüde giderir. Böylece, insandaki zihinsel ve duygusal potansiyel yüce amaçlar istikametinde şekillenir. Kişinin Allah'a gönülden bağlanması, onun gücüne güç katar. Görünür-görünmez, maddî-psikolojik, kısaca bütün endişe ve korkulara karşı eşsiz bir direnme ve dayanma gücü kazanır (bk. Âl-i İmrân, 3/3, 173; Mâide, 5/54) Çünkü insan, sonsuz kudret ve ilim sahibi Allah'a sığınır ve O'nun engin şefkat ve merhametine ümit bağlar.

Allah'ın rahmân yani sonsuz merhamet sahibi oluşu, bütün canlılar için bir varlık sebebidir. Çünkü O'nun sayesinde hayat bulmuş ve varlıklarını devam ettirmektedirler. Müminler açısından ise, durum çok daha farklı bir boyut kazanmaktadır. Çünkü onlar, Allah'ın kat kat rahmetine nail olmaktadırlar. (bk. Ahzâb, 33/43) İman edip muhabbetle O'na bağlananlar, adeta O'nun rahmetine gark olmuşlardır. Onlar ümitsizlik nedir bilmezler; sonsuz bir iyimserlik duygusuna sahiptirler. Zira sonuç, günahlardan sakınan muttakilerin olacaktır. (bk. Kasas, 28/83)

Yine Allah'a bağlılık, irade eğitimi açısından oldukça mühimdir. İradesi güçlü olanlar da hayatta başarılı olurlar. Daha çok iradesine sahip olanların daha başarılı olacakları muhakkaktır. Bunun aksini söylemek de mümkündür. Yine iradesi güçlü olanların karşılaştıkları zorlukları aşmada daha kararlı ve metanetli olacakları açıktır. Aksi takdirde, insanın sıkıntılar karşısında umutsuzluğa kapılması ve yenik düşmesi kaçınılmaz olacaktır.

Abdest, namaz, oruç vb. ibadetlerin düzenli bir şekilde eda edilmesi de bu açıdan son derece önemlidir. Özellikle günde beş vakit kılınan namaz, insanın irade eğitimi yönünden oldukça mühimdir. Kısaca, Allah'a sevgiyle bağlanmak ve buyruklarına tavizsiz teslim olmak, insana kuvvetli bir irade ve içgüdülerini kontrol etme yeteneği kazandırır. (Nâzi'ât, 79/40) Bu, aynı zamanda ticaretten eğitime, sanattan askerliğe, hayatın her alanında disiplinli olma ve zorlukları göğüsleme açısından önemli bir avantaj sağlar.

Allah'a sevgiyle bağlanmayan insan, daima nefsani arzularının yönlendirmesine açıktır. İhtiras ve bencilce heveslerini yerine getirmenin peşindedir. Ulvî bir amaç gütme ihtimali zayıftır. (bk. Meryem, 19/59) Daha ziyade heva ve heveslerini tatmin etmek, hayattaki temel önceliğidir. Allah'a teslim olmayan insan, kibir, gurur, şehvet, şöhret, gösteriş, cimrilik vb. şeytanî dürtülerin kontrolüne girmeye her zaman yatkındır. Keyfine düşkündür; başkaları için rahatının bozulmasını, huzurunun kaçmasını istemez, fedakârlıkta bulunmayı aklından geçirmez. Şöyle veya böyle çevresine bazı destek ve yardımları dokunsa bile çoğunlukla bir beklentisi vardır. Çünkü kendine maddî-manevî fayda sağlamayan, kâr

getirmeyen işlerin peşine düşmeyi ahmaklık kabul eder. Kısaca şehvet, şöhret ya da servet, onun hayattaki temel amaç ve öncelikleridir.

Peki, Allah'a içten ve sevgiyle bağlananlar böyle midir? Aksine onlar, kendi iç dünyalarında manevî bir disipline sahiptirler. Nefis ve hevâlarının arzularına değil; sadece Allah'a kulluk etmektedirler. Böylece onlar, sırf kendilerini düşünen bencil insanlar olmaktan kurtulmuş, ulvî değerlere gönül veren fertler haline gelmişlerdir.

Böyle kimseler, ihtiyaçları olduğu halde başkalarını kendilerine tercih ederler; fedakârlığı ve özveriyi bir yaşayış tarzı, hayatı da bir fazilet yarışı hâline getirirler. (bk. Mü'minûn, 23/61)

İşte faziletlerle donanmış böyle bir hayat, Allah'a karşı duyulan içten bağlılığın bir neticesinden başka bir şey değildir. İlâhî dinler, tarih boyunca bu temel ahlakî değerleri insanlara tebliğ etmiş ve bu hasletleri hayat tarzı hâline getiren sayısız insan yetiştirmiştir. (bk. Âl-i İmrân, 3/146) Günümüz insanını düşündüğümüzde, bahsedilen insan modeline ne kadar muhtaç olduğmuz daha iyi anlaşılacaktır.

Gerçek manada insanın ahlaklı olmasının temelinde Allah'a gösterilen saygı ve sevgi yatmaktadır. Çünkü insan, yaptığı fedakârlığın veya hayrın karşılığını görmek ister. İlâhî dinlerde de bu fıtrî gerçeklik dikkate alınmıştır. Bu açıdan, dinin ortaya koyduğu cennet-cehennem, ebedî kurtuluş, Allah rızası gibi inançlar dikkate alınmadığında, insanın ahlakî eylemde bulunma iradesi büyük ölçüde zayıflar.

İnsan, ancak bütün gönlüyle dinî ve yüce değerlere bağlanırsa, nefsinin ölçü tanımaz arzu ve isteklerini gemleyebilir, bencil duygu ve dürtülerini kontrol altına alabilir. Rahatının ve keyfinin kaçması pahasına diğer insanların iyiliği ve hayrı için koşabilir. Hatta öyle bir an gelir ki insan, malını ve canını dahi hak ve hakikat uğrunda feda etmekten kaçınmaz. (bk. Bakara, 2/207; Tevbe, 9/111)

Kısaca, insandaki cömertlik, dürüstlük, hayâ, iffet, vefa vb. bütün ahlakî değerler, Allah sevgisi ve saygısının gönüllerde kökleşmesi ile gelişir ve güçlenir. Nitekim millî şairimiz Mehmet Akif, aşağıdaki dizelerde bu gerçeği gayet veciz bir şekilde dile getirmektedir:

Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır;
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfi Yezdân'ın
Ne irfanın kalır tesiri katiyen, ne vicdanın.

Kibir Hastalığı

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً

إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍۚ

"Kibirli davranarak yüzünü insanlardan çevirme, yeryüzünde çalım satarak yürüme! Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez." *(Lokmân, 31/18)*

Kibir; kişinin, kendisini olduğundan büyük görmesi, layık olmadığı bir büyüklük duygusuna kapılmasıdır. Bu tür bir fiil, dinî açıdan günah olduğu gibi, psikolojik açıdan da anormal bir davranış ve hastalıklı bir durumdur.

Türkçemizde bu tür kişiliğe sahip olan kimse, "Burnu bir karış havada", "Kendini dev aynasında görüyor", "İnsanlara üstten bakıyor", "Çalım satıyor" gibi deyimlerle ifade edilir.

Kibirli kişiler, çevrelerinde bir etki bıraktıkları izlenimi verseler de bu geçicidir ve genelde toplum tarafından sevilmeyen ve hoş karşılanmayan insanlardır.

Kibir, insanlar arası ilişkileri tahrip eden bir günahtır. Büyüklük duygusuna kapılanlar, bulundukları toplum için bir problem kaynağıdırlar. Çünkü insana insan olarak değil, daima kategorize ederek, yani ast üst ilişkisi içerisinde bakarlar. Kolay kolay kimseyi beğenmezler; sürekli olarak başkalarını kusurlu görür; onları eleştirirler. Emir vermeyi sever, insanları karalamak ve incitmekten çekinmezler. Eleştiriye tahammülleri yoktur. Herkesten iyi ve başarılı olduklarını düşünürler.

Kibirli kişiler, çevrelerindeki insanlarla daima bir rekabet duygusunu yaşarlar; hayatı adeta bir yarış pisti gibi görürler. Hep ön planda görünmek ister ve diğer insanlara, fark atma peşinde olurlar. Bundan dolayı da sık sık huzursuzluk yaşar ve mutsuz olurlar.

Yine kibirli insanlar kendilerini ayrıcalıklı insanlar olarak görürler. Kapıldıkları bu büyüklük saplantısı, aslında yetersizlik duygusundan başka bir şey değildir.

Gerçekte onlar bir aşağılık duygusunu yaşamaktadırlar. İşte, bu duygularını bastırabilmek için, kendilerini büyük gösterme çabası içerisine girmektedirler.

Kur'an, kibrin sembol ismi olarak İblis/Şeytan'ı görür. Çünkü o, ateşten yaratılmış olmasını, topraktan yaratılan insana karşı bir üstünlük nedeni olarak görmüş ve ona saygı secdesinde bulunmamıştır. (bk. Bakara, 2/34; Â'râf, 7/12-13; İsrâ, 17/62) Bu bakımdan, kişinin kibre kapılması, yani taşımadığı sanal birtakım meziyet ve güçleri kendinde vehmederek havalara girmesi, şeytanlaşmaya açılan bir kapıdır.

Kişinin kendisini böyle bir duyguya kaptırması, aslında küfrün bir yansıması, yani inkârcı insanın bir özelliği olarak Kur'an'da ortaya konulur. Kelime bu bağlamda "kibr" olarak değil de "istikbar" kalıbında geçer. (bk. Bakara, 2/87; Sebe', 34/31-33)

Büyüklük duygusuna kapılmak veya kendinden büyük, itaat edilecek başka bir merci kabul etmemek, inkârcılığın altında yatan en önemli psikolojik etkenlerdendir. Çünkü kulluk/ibadet, kendinden yüce kabul edilen bir makama itaat etmeyi, boyun eğmeyi, teslimiyeti, mütevazı olmayı gerektirir. İşte inkârcı insan, böyle bir konumu kabullenememekte ve bu durumu içine sindirememektedir.

Kur'an'da, kibirli insanın tipik örneklerinden biri de Karun'dur. O, servetin azgınlaştırdığı, sahip olduğu bütün mal-mülk ve saltanatı kendi marifet ve meziyeti olarak gören ve büyüklük duygusuna kapılan bir kişilik ortaya koyar. (bk. Kasas, 28/78)

Aslında bahsedilen durum, her insanın düşebileceği bir yanılgıdır. Eğer insan, sahip olduğu zekâ, kabiliyet, güzellik, mal-mülk, vb. kazanımlarının, ilahî bir lütuf olduğunu bilmezse, bunları kendisinin bir marifeti ve eseriymiş gibi kabul etme hatasını işleyecektir. Bu da onun kibre düşmesine, aldatıcı bir büyüklük duygusuna kapılmasına sebep olacaktır.

Karun tarihsel bir kişiliktir; ölüp gitmiştir. Ancak onun şahsında Kur'an, her dönemdeki insanın maruz kalabileceği bu sapmaya bizim dikkatimizi çekmektedir. Şu halde, böyle bir duyguyu kendi içimizde yaşatıyor muyuz? Veya ilahî bir bahşiş olarak sahip olduğumuz nimetlerden bir büyüklenme ve gurur payı kendimize çıkarıyoruz muyuz? İşte bunların muhasebesini yapmalıyız.

Kur'an, bu tür ahlakî sapmaları inkârcıların şahsında dile getirse de bunlar, mümin insanların da her zaman düşebileceği hatalardır. Nitekim girişte verilen ayet mealinde, kibirli insanın içerisinde bulunduğu bu günah hâli, Kur'an tarafından gayet edebî bir şekilde dile getirilir ve yasaklanır. Bu ifadeleriyle Kur'an, muhataplarını söz konusu ahlakî sapmadan uzaklaşmaya çağırır. Çünkü Kur'an'ın amacı, psikolojide olduğu gibi, sadece bu durumu izah etmek ve sebeplerini ortaya koymak değil; aksine insanların bu çirkin davranışlardan arınmalarını sağlamaktır.

Lokmân sûresi 18. ayetinde, kendini beğenen kibirli insanın yaşadığı bu ruh hâlinin, beden diline nasıl yansıdığı bizlere anlatılır. Burada "sa'r" kökünden gelen bir kelime kullanılır. Bu, develerin yakalandığı bir hastalıktır; boyunlarının bükülmesine sebep olur. Şu halde "tas'ir", boynu rahatsız deve gibi başını yana eğmek demektir. Bu da, kibirli kimselerin âdetidir. Dilimizde buna 'kasılmak'

denir. İşte ayette kibirli kimsenin, başkasını küçük görerek ondan yüz çevirmesi, bu benzetmeyle anlatılmaktadır.

Belirtmek gerekir ki küçük görmek, sadece kibirli kimsenin "yüzünü diğer insanlardan çevirmesi" ile gerçekleşmez. Bu, zaman zaman sözlü ifadelerle de olur; öyle ise ayetten, kibrin bir sonucu olarak bütün hafife alma ve küçümseme fiillerinin yasaklandığı neticesini çıkarabiliriz. Ayetin sonunda "muhtâl" ve "fehûr" kimselerden bahsedilmekte ve Allah'ın bunları asla sevmeyeceği ifade edilmektedir. Muhtâl, kibir ve gurur, "fehûr" da öğünme ve böbürlenme hastalıklarına yakalanmayı ifade eder.

Konuyla ilgili benzer ifadeler, İsrâ 37'de de geçmektedir. Burada, büyüklük duygusu içerisinde toplumda dolaşmak yasaklandıktan sonra, bu ahlakî zaafa sahip insanlara hitaben, *"Sen ne yeri yarabilir ne de boyca dağlara ulaşabilirsin"* serzenişinde bulunulmaktadır. Bu beyanlar, büyüklük duygusuna kapılan insanın içerisinde bulunduğu ruh hâlini anlatması bakımından dikkat çekicidir. Burada kibir duygusuyla kasıldıkça kasılan insanın, içsel dünyasının tam bir tasviri yapılmaktadır.

Sanki bu kimse, yürürken sert adımlarla bastığı toprağı yarmak istemekte; boyca da dağların zirvesine varma duygusunu taşımaktadır. Adeta o, delecek gibi adımlarını yere sert basmakta ve yine sanki dağlara ulaşacak gibi bir büyüklük hissine kapılmaktadır. Kibirli insana yöneltilen bu müstehzi ifadelerle, büyüklenme ve kasılmanın ne kadar çirkin bir fiil olduğu ortaya konmaktadır.

Ayet, yasaklanan fiilin haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü burada, kişinin ahlakında fesat, niyetinde kötülük vardır. Yine burada, insanlara üstünlük taslamak, güç ve kuvvetiyle tedirgin etmek suretiyle onları küçümsemek söz konudur. Nitekim nakledildiğine göre, bir defasında Hz. Ömer yürüyüşünde gurur ve kibirli olan bir delikanlı görür ve ona şöyle seslenir: "Kibir ve azametle yürümek, sadece Allah yolunda, cihatta caizdir. Çünkü burada düşmanın korkutulması gerekmektedir." (İbn 'Âşûr, Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr, 15, 103-104)

Kalpleri Taşlaşanlar

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ

قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا

لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ

خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki içinden ırmaklar fışkırır, taş vardır ki yarılır da içinden sular akar. Yine taş vardır ki Allah korkusuyla [yerinden kopup] düşer Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.” (Bakara, 2/74)

“Kalp hastalığı”, çağımızın en yaygın hastalıklardan biridir. Hele şahsımızla ilgili olduğunda bizleri oldukça tedirgin eder; duymak istemeyiz bu kelimeleri. Çünkü bu hastalığa yakalanmak, hayatımızın riske girmesi demektir. Bu anlamda kalp hastalığı çağdaş insanın korkulu rüyasıdır desek, her halde mübalağa etmiş olmayız.

Kur’an da kalp hastalığından söz etmektedir. (bk. Bakara, 2/11) Ancak bunun, bahsettiğmiz hastalıkla bir ilgisi yoktur. Ortak yönleri, her ikisinin de zamanımızda yaygın olmalarıdır. Bir diğer ortak özellikleri de öldürücü olmalarıdır. Birincisi, insanın maddî varlığını ikincisi de, manevî varlığını ortadan kaldırmaktadır. Nitekim dilimizde *‘kalbi kararmak’* deyimi bu ikinci anlamda olup insanın dinî inanç duygu ve değerlirini kaybetmesi demektir.

Modern dünya görüşü akla, din ise kalbe vurgu yapar. Kalp ve akıl âdeta iki medeniyeti yani Batı ve İslam medeniyetini birbirinden ayran temel olgulardır. Modern insan “akıl insanı”, dindar insan ise “kalp insanı”dır.

Aslında manevî değerler sistemi, aklı göz ardı etmez. Ancak aklın yerine kalbi önceler, ama bu, kalpten kopuk bir aklî işlev değildir. Aksine Müslümanın

hayatında her şey kalple ilişkisi çerçevesinde anlam ve değer kazanır.

Kalp, dinî hayatımızın, imanî duyarlılığımızın merkezi, dindarlığımızın bir nevi aynasıdır. İnsanın takvasını ve Allah katındaki durumunu kalbi yansıtır. Kalp, Peygamber'de vahyin beşiğidir. (bk. Şu'arâ, 26/194)

Kalp dindar insan açısından imanın (bk. Nahl, 16/106), huzurun (bk. Fetih, 48/4), rahmet ve şefkatin yatağıdır. (bk. Hadid, 57/27) İnkârcı açısından ise şüphenin (bk. Tevbe, 9/45), korkunun (bk. Enfâl, 8/12), şirk ve nifak hastalıklarının (bk. Tevbe, 9/49) otağıdır. Kısaca kalp, dinî hayatın merkezi ve göstergesidir.

Kur'an nazarında kalp ya hastadır yahut da selimdir, sağlıklıdır. Yani şirk ve diğer günahlardan korunmuştur. Ancak insanın günahlara karşı eğilimli olduğu da bir gerçektir. İşte bundan dolayı mümin insan, daima şöyle yalvarır ve yakarır: *"Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola eriştirdikten sonra kalplerimizin inkâra kaymasına fırsat verme! Bize rahmet ve merhametini lütfet! Çünkü sen sınırsız lütuf sahibisin."* (Âl-i İmrân, 3/8)

Ebedi kurtuluşa erenler, sadece ve sadece günahlardan arınmış bir kalple Allah'a varanlardır: Nitekim konu hakkında Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır. *"O gün insanoğluna ne malının mülkünün ne de çoluk çocuğunun bir faydası olacaktır. O gün ancak Allah'ın huzuruna (şirkten ve diğer günahlardan) arınmış bir kalple gelenler kurtulacaktır."* (Şu'arâ, 26/88-89)

Kalpler, Allah'ı anmakla huzur bulur. (bk. Ra'd, 13/28) Çünkü Allah, daha üst ve daha ötesi olmayan, sınırdan ve miktardan münezzeh yüceler yücesidir. Allah'a iman, duygu, korku ve ümidin son durağına varmak demektir. Gönüller, O'nun dışında hangi dünya nimetine yönelirse yönelsin, hangi isteğe ulaşırsa ulaşsın; daha iyisi, daha üstünü ve ötesi bulunduğundan hiçbirinde tatmin olmaz. Bunlarla ruhunun özlemini gideremez ve heyecanını doyum noktasına ulaştıramaz. İşte mümin insan, bu sebeple sadece Allah'a yönelmekle mutlu olur; inkârcı insan da ıstıraptan kurtulup gönül huzuruna eremez. (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Rad, 13/28)

Kalbe arız olan ufak tefek illetlerin tedavisi mümkündür. Ancak kalp bir mühürlenmeye, damgalanmaya dursun; artık mührün ondan sökülmesi, damganın ondan silinmesi mümkün değildir. (bk. Bakara, 2/7-10) Kalbin mühürlenmesi, gerçeğe karşı körelmesi, hakikati görebilme yetisini kaybetmesi demektir.

İnsan bahsedilen duruma, nefsanî arzu ve heveslere kendini tamamen kaptırmak suretiyle düşer. Böyle insanlar, servet, şöhret ve şehvetten ya birinin ya da birkaçının tuzağına kapılmış kimselerdir. Bütün arzuları, kısa vadeli görünen görünmeyen haz ve zevklerini tatmin etmektir. Onlar, ilahî hakikatler karşısında laubalidir. Bu sebeple, yaratılış ve canlılardaki incelik ve esrarı görüp anlayamazlar. Çünkü gaflet, şehvet, isyan ve bencillik gözlerini köreltmiştir. Nitekim ayette buna şu şekilde temas edilmiştir: *"Hayır! Bilakis onların işledikleri günahlar kalplerini kirletmiştir."* (Mutaffifin, 83/14)

Eski ümmetleri tükenişe sürükleyen sebep, kalplerinin katılaşmasıdır. Zira onlar, zamanın ilerlemesi ile manevî heyecan ve coşkularını kaybettiler. Vahyin diriltici ilhamlarını alamaz oldular. Kur'an onlardaki bu duyarsızlığı, bizlere ders olsun diye şu etkileyici temsille anlatır: *"Sonra bunun ardından kalpleriniz yine*

katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılır da içinden sular akar. Yine taş vardır ki Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer." (Bakara, 2/74)

Yine Hadid suresi 16'da, bu muhtemel tehlike karşısında dikkatlerimiz şöyle çekilir: *"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'nun tarafından gönderilen ilahî hakikatler sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı henüz gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Öncekilerin üzerinden uzun zaman geçmişti de kalpleri katılaşmıştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdi."*

Bu ayetin nerede nazil olduğuna dair farklı görüşler olmakla beraber, sonuç itibarıyla burada bir uyarı söz konusudur. Ayetin ilk dönemlere ve ashab-ı kiramdan bazılarına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, böyle bir uyarı onlara karşı yapılabiliyorsa, bu uyarının bizim açımızdan çok daha anlamlı ve gerekli olduğunda kuşku yoktur. Zira bugün müminler olarak bizler, ne yazık ki böyle bir kalp katılığını yaşıyoruz. Kur'an'ın nazil olmasından günümüze asırların geçmesi, duygularımızın gevşemesi ve heyecanlarımızın sönmesine sebep olmaktadır.

Ancak unutmamak gerekir ki, zamanın geçmesi ve manevî coşkunun zayıflaması, onun tekrar elde edilemeyeceği anlamına gelmez. Dolayısıyla Allah'a bağlanma ve kavuşma arzusu, bazı dönemlerde körelse de sona ermesi düşünülemez. Çünkü O'nun rızasını kazanma arzusunun yerini başka hiçbir şey dolduramaz. O, bütün neşe ve mutlulukların, ebedî saadet ve güzelliklerin gayesidir. Peygamberlerin izini takip eden rabbaniler, hep bu neşe ve iştiyakla ilahî rıza yolunda yürümüşlerdir. (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Hadîd, 57/16)

Hadîd sûresi 16. ayetin devamında ilahî desteğin her zaman müminlerin yanında olduğuna işaret edilir ve "*Biliniz ki Allah Teâlâ yeri ölümünden sonra diriltir*" ifadeleri gelir. Yani ölümden sonra yeri dirilten Allah, manevî ölümden sonra bizleri tekrar diriltmeye, kalplerimizi yeni bir dikkat ve hayat neşesi ile kendine getirmeye kadirdir. Yeter ki bu konuda bizler, gerekli şartları yerine getirelim; ihmalkâr davranmayıp samimi olarak gayretlerimizi sürdürelim.

Hz. Yûsuf:
Bir Yücelişin Hikayesi

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ

نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"İşte biz böylece Yûsuf'u ülkede güç ve iktidar sahibi yaptık. Dilediği yerde konaklayabilir ve dilediğini yapabilirdi. Biz, merhametimizi istediğimize bu şekilde nasip ederiz ve güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmeyiz." (Yûsuf, 12/56)

Kur'an'da geçen Yûsuf kıssası, küçük Yûsuf'un gördüğü bir rüyayı, babası Yakup peygambere anlatması ile başlar. Rüyasında on bir yıldız, güneş ve ay kendisine secde etmektedir. Bu rüya, bir anlamda Yûsuf'un hayatının açılımını simgeliyordu. Küçük Yûsuf'un ileride nail olacağı izzet ve şerefe işaret ediyordu. Aslında her birimiz, gençlik yıllarından itibaren içimizde bir hülya taşımıyor muyuz? Sonraki hayatımızı da bu şekillendirmiyor mu?

Her nimete kem gözle bakanlar, onu içine sindiremeyenler olduğu gibi, Hz. Yûsuf'un geleceğini de kıskananlar olacaktı. Nitekim babası bunu peygamber kimliği ve derin feraseti ile sezmiş ve rüyayı kardeşlerine anlatmamasını ona tembihlemişti. Aksi takdirde, onlar kaprislerine yenik düşer bir kötülüğe yeltenebilirlerdi. Biz, Hz. Yakub'un bu tavrından, babaların çocukları arasında kıskançlığa yol açacak gelişmelere fırsat vermemeleri dersini çıkarıyoruz.

Yine bu uyarı, bizlere şunu hatırlatıyor: İhanet yakından gelebilir. Yanıbaşımızda bulunan birinin bir gadrine uğrayabiliriz. Aslında yakınlarımız bizi seven, bizi kayıran ve koruyan kimselerdir. Olması gereken de budur. Ne var ki bir zaman geliyor ki, şeytanın ayartmasıyla bize husumet besleyebiliyorlar. Bazı ihanetlere teşebbüs edebiliyorlar.(bk. Teğâbun, 64/14)

İşte Hz. Yûsuf'un başına da, babasının korktuğu gelmişti. Kardeşlerinin haince emellerine maruz kalmıştı. Ona yapılabilecek en büyük kötülüğü yani öldürülmesini dahi düşünmüşlerdi. Ancak sonuçta, onu bir kuyuya atıp orada

terk etmenin daha uygun olacağına karar verdiler. Babalarına da yalan söylediler. Sözde Yûsuf'u kurt yemişti. İşte kıskançlık bu denli tehlikeli idi; insanı en kötü tertiplere ve ihanetlere sürükleyebiliyordu.

Yûsuf kuyuda iken Mısır'a doğru devam eden bir kervan çıkageldi. Kovalarıyla kuyudan su çekmek isterken, bir de ne görsünler? Kuyunun dibinde bir çocuk! Bu, gerçekten onlar için sürprizdi. Mısır'a varınca, onu ucuz bir fiyata, birkaç paraya sattılar. Ona hatırı sayılır bir değer biçmemişlerdi. Mısırlı bir yetkili evlat edinmek veya ondan istifade etmek üzere onu satın aldı.

Kur'an konuyu anlatırken, işte tam bu noktada kıssaya bir ara verir ve şu tespitleri yapar: *"İşte böylece Yûsuf'un ülkede iyi bir konuma gelmesine zemin hazırladık. Ayrıca ona rüyaları yorumlama, olayların gerçek mahiyetini anlayıp kavrama kabiliyetini verdik. Allah, iradesini gerçekleştirmede her zaman mutlak galiptir. Ne var ki insanların çoğu bu gerçeği bilmez."* (Yûsuf, 12/21)

Surede bu ifadelere yer verilir. Ancak Hz. Yûsuf'un imtihanı devam etmektedir. Efendisinin eşi, onunla beraber olmak ister. Fakat Hz. Yûsuf'un iffeti ağır basar, bu çirkin fiile bulaşmaktan kendisini kurtarır. Kadının ısrarı yine devam eder ve şu tehdidi savurur: *"Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacaktır."* (Yûsuf, 12/32)

İffet abidesi Hz. Yûsuf, bu şantaj karşısında Mevla'ya sığınır ve bütün müminlere ibret olacak şu manidar cevabı verir: *"Ya Rabbi! "Zindan, bu kadınların davet ettikleri o işten daha sevimli gelmektedir bana. Eğer sen onların hilesini benden uzaklaştırmazsan, onlara meyledip cahilce davrananlardan olabilirim."* (Yûsuf, 12/33) Allah Teâlâ, onun duasını kabul buyurur ve kadınların hilelerinden onu korur.

Hz. Yûsuf suçsuzdur, bununla beraber hapse konur. Hapis hayatı yıllarca sürer. Sonunda gördüğü bir rüyayı yorumlaması üzerine kralın iltifatına mazhar olur; çağrılır ve hazinelere bakmak gibi oldukça önemli bir makama getirilir.

Burada yine kıssanın akışına ara verilir ve şu ilahî beyanlar gelir: *"Biz böylece Yûsuf'u ülkede güç ve iktidar sahibi yaptık. Dilediği yerde konaklayabilir ve dilediğini yapabilirdi. Biz, merhametimizi istediğimize nasip ederiz ve güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmeyiz. Elbette ki, ahiret mükâfatı inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır."* (Yûsuf, 12/56-57)

Burada anlatılanlar, Hz. Yûsuf kıssasından seçilen bazı temalardır. Kıssa bunlarla sona ermiyor. Ancak naklettiklerimizden önemli birtakım sonuçlara varıyoruz. Bunları da şu şekilde özetlememiz mümkündür:

Hz. Yûsuf'la ilgili gelişen olayların zahirine bakıldığında, hiç de iç açıcı bir tablo ile karşılaşmayız. Çünkü önce kardeşlerinin gadrine uğrayarak, bir kuyuya atılmıştı. Kuyuda onu bulanlar da, üç beş kuruşa köle pazarında satmışlardı. Bütün bunlar, aslında bir kimsenin yaşayabileceği en onur kırıcı ve en ağır imtihanlardı.

Allah Teâlâ, bütün bu talihsiz olaylarla, aslında izzet ve itibar sahibi bir Yûsuf'un geleceğini hazırlıyordu. Çünkü O, şerden hayır, ölüden diriyi yaratandır. Gelişen olaylar, rüyanın muştuladığı Yûsuf'a gebe idi. Ancak zahiren tablo farklı idi. Suyun yüzeyi ile derinlerdeki akış, farklı istikametteydi. Zahire, yüzeye bakanlar aldanabilirdi, zaten çoğunlukla da böyle olmuyor muydu?

Kur'an bize olayın hem zahiri hem de batınını, perde arkasını gösteriyor.

Zahiren parlak olanın batını her zaman parlak olmadığı gibi, zahiren acı olanın batını da her zaman acı olmaz. İnsanın hoşlanmadığı birçok şey vardır ki, aslında bunlar onun hakkında hayırlıdır. Yine sevdiği birçok şey vardır ki bunlar da onun hakkında iyi neticeler doğurmaz. (bk. Bakara, 2/216)

Görünenin arka planında ilahî kudret, parlak gelecekleri hazırlayabilir, hazırlamaktadır da. Buna hiç kimsenin mani olması da mümkün değildir. İnsanlar istemese de olaylar O'nun irade buyurduğu istikamette gelişecek ve neticelenecektir. (bk. Hûd, 11/107) Çünkü ırmağı tersine akıtmak mümkün değildir. Ancak olayların zahirine takılıp kalanlar, buradaki ilahî planı göremezler.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Her birimiz şu veya bu şekilde Hz. Yûsuf'un hayatının bir benzerini yaşıyoruz. Kimi zaman düşüyor, kimi zaman kalkıyoruz. Kimi zaman alçalıyor kimi zaman yükseliyoruz. Ama sonuçta da Yüce Mevla'nın bizler hakkındaki iradesi gerçekleşiyor. Çünkü O, mülkün gerçek sahibidir. Dilediğine mülkü verir, dilediğinden geri alır. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltır. Her türlü hayır ve iyilik O'nun elindedir. O her şeye kadirdir. (bk. Âl-i İmran, 26)

Takva:
En Hayırlı Azık

وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ

"[Ey müminler! Ahiret için] azık hazırlayın. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Bana karşı gelmekten sakının." (Bakara, 2/197)

İçerisinde yaşadığımız sosyal ve kültürel şartlar, İslam anlayışını değişik yönleriyle etkiledi. Bu bağlamda şeriat, cihad, mucahid vb. terimler anlam değişikliklerine uğradı; hatta Kur'anî içeriklerinden uzaklaşıp olumsuz çağrışımlar yüklendiler.

Şükür ki, 'takva' ve 'muttaki' kelimeleri, zikrettiğimiz terimlere göre asli muhtevalarını ve anlamlarını büyük ölçüde korumaktadır. Çünkü kullanıldıklarında, 'ideal bir dindarlık' veya 'ilahî buyrukları yerine getirme konusunda sorumluluk sahibi insan' akla gelmektedir. Ancak günümüzde takvanın, içsel derunî yönünden ziyade şekli, zahirî yönünün öne çıktığı görülmektedir.

'Takva' kelimesi, lügat manası itibarıyla bir şeyi 'korumak' anlamına gelen 'v-k-y' kökünden türemiştir. Yine aynı kökten türeyen 'itteka' kelimesi, bir zarardan bir şey aracılığı ile korunmak, sakınmak, anlamlarını içerir. 'Muttaki' ise korunan, sakınan, korkan anlamlarına gelir.

Mümin, Allah'ın buyruklarını çiğnemekten, günahlardan, cehennemden sakınır. Yarın O'nun huzurunda vereceği hesaptan endişe eder. Ancak Allah'ın korumasına girmeyi, O'na sığınmayı arzular.

Merhum Hamdi Yazır'ın da ifade ettiği gibi, en kapsamlı ve en güvenceli koruma, Cenab-ı Hak'ka aittir. Çünkü bir insanı düşündüğünüzde, onun koruması, geleceği kapsamadığı gibi, şimdiki zararları gidermek için de yeterli değildir. Bundan dolayı gerçek korunma, ancak Allah'ın korumasına girmekle gerçekleşir. Aslında 'Rahman' sıfatı dolayısıyla inanan-inanmayan herkes Allah'ın korumasındadır. Fakat müminler, Allah'ın korumasına girmeyi arzular ve 'Rahîm'

sıfatı sebebiyle de buna mazhar olurlar. (Bakara suresi 2. ayetinin tefsiri)

Kur'an, daha ilk ayetlerinde, bir anlamda, muhatap kitlesini belirler ve 'muttakilere' bir hidayet rehberi olduğunu ifade eder. (bk.Bakara, 2/2) Takva şuuru kişiye bir bilgilenme ve aydınlanma imkânı verir. Kalbin kapılarını ilahî çağrıyı almaya ve kabullenmeye müsait bir hale getirir. Kalbi takvaya hazırlayan Kur'an'dır; Kur'an'ın çağrılarını almaya hazırlayan da takvadır. Takva, kalbin manevî ritminin Kur'an'ı almaya ve özümsemeye ayarlanmasıdır.

Ebu Hüreyre'ye nispet edilen bir benzetmede takva şöyle anlatılır: "Yolda yürürken dikenler görürsün; ya yolu değiştirirsin ya da dikene dokunmadan geçmenin bir yolunu arar ve bulursun; işte takva da budur; hayatı Allah Teâlâ'nın yasakladığı kötülüklere bulaşmadan yaşamaya çalışmaktır."

Takva sahibi insan, şehvet-şöhret, makam-mevki, para-pul ihtiraslarının önüne serdiği dikenli yolda, manevî hayatını çizdirmeden yol alma çabasını sürdüren kişidir. O, günahın tuzağına düşmeden, dalaletin çamuruna bulaşmadan yaşama mücadelesi verir. Gönlündeki takva meşalesinin inkâr ve isyan rüzgârıyla sönmesine fırsat vermemek için çırpınıp durur.

Takva, Allah'a karşı derin bir sorumluluk bilincine sahip olmamızdır. Dindarlığımızın, Mevla'ya yapmamız gereken kulluğumuzun zirvesidir. O, aslında kalbe ait, görünmez, deruni bir yöneliştir; ancak yaptığımız amellerin 'olmazsa olmaz' şartıdır. Dinî hayatımızın temeli, Rabbimizle olan rabıtamızın esasıdır. Bütün hayatımızda yaptığımız amellerin özünü o oluşturur ve hayatımız bu sayede anlam kazanır.

Allah katındaki değerimiz takva ile ölçülür. Yaşadığımız bu hayattan geriye kalacak ve Allah'a varacak olan da takvamızdan başkası değildir. Nitekim kurban bağlamında konu şu şekilde dile getirilir*: "Fakat unutmayın ki ne onların etleri, ne de kanları asla Allah'a ulaşacak değildir. Lakin O'na ulaşan tek şey, kalplerinizde beslediğiniz takvadır."* (Hac, 22/37)

Dinler tarihinin de ortaya koyduğu şekilde, zaman içerisinde insanlar, dinî hayatlarını özden yoksun, şeklî birtakım törenlere dönüştürürler. Kurbanla ilgili ayet, zahiri öne çıkaranlara, içsel derinlikten yoksun ritüellere Kur'an'ın verdiği önemli bir cevaptır. Çünkü insanlar, çoğunlukla şeklî olarak bir takım ibadetleri yerine getirirler ve böylece görevlerini yaptıklarını zannederler. Oysa bundan daha zor olanı, yapılan ibadetle beraber kalbî bir derinliğin yakalanması ve Allah'a karşı saygı şuurunun kuvvetlendirilmesidir.

Kur'an, takvayı, Arapların günlük yaşantıları açısından oldukça önemli olan 'azık' örneğiyle anlatır. Günlerce süren bir çöl yolculuğuna imada bulunur. Bu yolculukta iki şey çok önemlidir: Bunlardan birisi güvenlik diğeri de yanımıza alacağımız yiyecek ve içecek maddeleridir. Eğer yanımızda erzağımız yoksa, uçsuz bucaksız çölün bir yerinde aç, susuz kalmamız ve perişan olmamız işten bile değildir.

İşte çıkmış olduğumuz bu hayat yolculuğunda da takva bu denli önemlidir. Onsuz manevî hayatımızı sürdürmemiz mümkün değildir. Nitekim ayette şöyle buyrulur: *"(Ey müminler! Ahiret için) azık hazırlayın. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Öyleyse bana karşı gelmekten sakının."* (Bakara, 2/197) Nasıl ki beden aç bırakıldığı takdirde ölüm kaçınılmazsa, manevî hayat da takva

gıdasından mahrum kaldığında ölüme gitmesi mukadder olur.

Yine Kur'an takvayı elbiseye benzetir. Şöyle ki, *"Ey Ademoğulları! Size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise verdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takva elbisesidir."* (Â'râf, 7/26)

Elbise nasıl ki insanı sıcaktan ve soğuktan korursa, takva da dünyada manevî düşüş ve yok oluştan, ahirette de hüsran ve zarara uğramaktan onu korur. Elbise nasıl ki yağmurda, doluda, karda, kışta bizleri sağanaktan, soğuktan korursa, takva elbisesi de mahşerin o kasvetli gününde mahcubiyetin donduruculuğundan bizleri korur. Yine elbise, güneşin yakıcı etkisinden bizleri nasıl muhafaza ederse, takva elbisesi de inkârın ve isyanın sebep olduğu hem dünyanın hem de cehennemin yakıcılığından bizleri korur.

Takva vurgusu Kur'an'da tekrar tekrar geçer; bunun hikmetini anlamak zor değildir. Çünkü insan her an bir şuursuzluğa ve gaflete kapılabilir. İşte insan, bu duruma karşı uyanık olmaya, Rabb'ine karşı saygıda kusur etmemeye çağırılmaktadır.

Kur'an, takva sahiplerinden bahsettiği her durumda en güzel müjdeleri verir. Meselâ Talâk sûresinin ilk sayfasında peş peşe gelen ayetler bunun etkileyici örnekleridir.

Herhangi bir yorum yapma gereği duymadan bunları meal olarak veriyoruz: *"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onu dert ve sıkıntıdan kurtarır. Hiç ummadığı yerlerden onu rızıklandırır. Allah'a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah iradesini mutlaka yerine getirir."* (Talâk, 65/2-3) *"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun işinde bir kolaylık nasip eder."* (Talâk, 65/4) *"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun günahlarını örter, mükâfatını bol bol verir."* (Talâk, 65/5)

Sabrın Sonu Selamet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ إِنَّ اللهَ
مَعَ الصَّابِرِينَ

"Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/153)

Kur'an, hayatı bir okul, mümini de bu okulun öğrencisi olarak görür. Bu okul olgunlaşma, tekâmül okuludur. Yüce Mevla, bizim bu okuldan bütün gayretimizi kullanarak olgunlaşmak suretiyle, diğer bir ifadeyle kötü huylardan arınarak, iyi huylarla bezenerek mezun olmamızı murad ediyor. Pişmeden, olgunlaşmadan kendisine varmamıza razı değildir.

Kur'an'da sabretmenin sürekli telkin edildiğini ve mükâfatının büyüklüğünden sıklıkla bahsedildiğini görüyoruz. Bu, söz konusu ahlakî vasfın, müminin bir hayat tarzı olması gerektiğini gösterir. Çünkü insanın bu dünya hayatında yüklendiği sorumluluk ağırdır. (bk.Ahzab, 33/72)

Müminin, bir taraftan dış dünyada hak ve hakikatin insanlara ulaştırılması için önüne konulan engelleri aşması, diğer taraftan da iç dünyasında nefsin ve şeytanın tahriklerini göğüslemesi gerekmektedir. (bk. Â'râf, 7/22) Üstelik, yaratılışı itibarıyla da o zayıftır. (bk. Enbiya, 21/37) İşte bu zorlukların altından kalkabilmesi için, insanın sabırla donanması gerekmektedir.

Sabırla inadı birbirine karıştırmamak lazımdır. Aslında ikisinde de bir ısrar vardır. Ancak sabır, doğru yolda gösterilen sebat ve kararlılıktır; dolayısıyla insanı yücelten bir fazilettir. Sabırsız insan, ruhen olgunlaşmamış ham insandır. İnat ise, batıl bir dava uğruna direnme ve nefisten kaynaklanan körü körüne bir ısrardır.

Yine sabretmeyi, zulme rıza şeklinde görmemek gerekir. Kötülüğe katlanmak, aşağılanmaya boyun eğmek sabır değildir. Şerre, zillete rıza göstermek sabırla karıştırılmamalıdır. Aksine şerre rıza şer; küfre rıza küfürdür. Mümin, izzet ve

onur sahibidir. (bk. Münafıkûn, 63/8)

Mümin, insani ilişkilerinde elbette ki yumuşak huylu ve mütevazı olacaktır. Ancak hak ve hakikatin hafife alınması ve zulümler karşısında hiç de suskun değildir. (bk. Mâide, 5/54) Nitekim Mehmet Akif, mümindeki bu soylu duruşu kendi şahsında şu etkileyici ifadelerle tasvir eder:

Yumuşak başlı isem kim demiş uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum.
Kanayan bir yara gördüm mü, yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim,
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim hakkı tutar kaldırırım.

Sabır, başta peygamberler olmak üzere hak ve hakikat erlerinin en temel vasıflarındandır. Çünkü birçok ahlakî vasıf sabır sayesinde kazanılır; Müslümanca yaşamanın gerekleri ni yerine getirmek sabırlı olmaya bağlıdır. Nitekim Hz. Peygamber, *"İman nedir? sorusuna "Sabırlı ve hoşgörülü olmak."* cevabını verir. (İbn Hanbel, IV, 3861)

Öyle konular vardır ki, bu durumlarda mümin, tam olarak iradesinin hakkını verdiği ve olanca tahammülünü gösterdiği için sınırsız mükâfata nail olur. (bk. Zümer, 39/10) Her halde hak ve hakikat uğrunda savaşanlar, sabrın en üst düzeyde test edildiği kimselerdir. Kur'an bunlardan bahsederken, "sâbır" kelimesini (işrûne sâbirûne / sabırlı yirmi kişi) kullanır ve âdeta azim ve kararlılık konusunda onların abideleştiklerine işaret eder. (bk. Enfal, 8/65) Yine sabırlı nice küçük topluluğun büyük bir topluluğa galip geldiği ifade edilir. (bk.Bakara, 2/249)

Sabır, her ne kadar kulun olanca azmini ortaya koyarak kazandığı ahlakî bir vasıf olsa da, kul yine de bu fazileti kendinden görmemeli; aksine Allah'ın bir ihsanı olduğunu bilmelidir. (bk.Nahl, 16/127) Nitekim Hz. Peygamber, *"Kim sabrederse, Allah ona dayanma gücü verir. Hiç kimseye sabırdan hayırlı ve daha bereketli bir ikram yapılmamıştır"* buyurur. (Müslim, Zekât, 124)

Sabretmek, hem maddî hem de manevî yönden sürekli kazandıran bir haslettir. Dünyada başarmanın, ahirette de ebedî mutluluğun formülüdür. Sabırlı olmadan ne ahlaklı olmak ne de ibadetlerin gerektiği şekilde yerine getirilmesi mümkündür.

Mümin açısından sabırda iki yüzlülük yoktur. İşyerinde gösterilen tahammül ve hoşgörü akraba ve komşulardan esirgenmemelidir. Sokakta sabırlı olmak gerektiği gibi aile içerisinde de bu ihmal edilmemelidir. Bu açıdan çalıştığı yerde arkadaşlarından gelen sıkıntılara katlanıp da evde ölçüsüz ve kırıcı davranmak, müminin davranış tarzı değildir.

Bazı insanlar, heyecanlı ve telaşlı bir yapıya sahiptirler. Ufak bir şeyden öfkeye kapılır, çevresindekilere sitem edebilirler. Karşılaştıkları olumsuz söz ve davranışlara karşı hiç tahammülleri yoktur. Oysa Hz. Peygamber, Allah'ın kullarına karşı olan davranışından hareketle bu konuda müminlere şu manidar dersi verir: *"İşittiği rahatsız edici sözlere karşı Allah'tan daha çok sabreden kimse yoktur. Zira (kulları) O'na çocuk isnat ediyorlar. Allah ise onlara afiyet ve rızık veriyor."* (Buhârî Tevhid, 3)

Namaz, Allah'tan yardım istemenin en güzel yollarından biridir. Rükusu ile

secdesi ile bir nevi yardım talebidir. Sabır da, kulun hal lisanı ile Cenab-ı Hakk'ın yardımına sığınmasıdır. Ağlamadan, sızlamadan sabretmek duanın kendisidir. Bu sebeple müminlere Allah'tan yardım istemeleri emredilirken iki yol gösterilir; biri sabır diğeri de namaz. (bk. Bakara, 2/153)

Bahsedilen ayette geçen sabır ve namaz ilişkisini şu şekilde kurmak da mümkündür: Sabır direncinin devam etmesi için insanın manevî olarak desteklenmesi, dayanma gücü kazanması gerekir. İşte namaz, insanın Allah'a iltica ederek ve O'nun sonsuz rahmetini umarak ayakta durmasını sağlamaktadır. Namaz mümin için şu hayat yolculuğunda en önemli yol azığıdır. Çünkü namazla şeytani vesveseler bertaraf edilmekte ve böylece insan yılgınlığa düşmeden yoluna devam edebilmektedir.

Sabrın zamanı da önemlidir. O da, sıkıntı ve zorluk anıdır. Musibetle karşılaştığımızda, 'şimdi sabır zamanı' deyip tahammül edebilmeliyiz. Nasıl ki, "Yûsuf'u kurt yedi" denilerek kanlı gömlek Hz. Yakub'a ulaştırıldığında, sabır timsali bu peygamber *"Artık benim tek çarem, güzelce sabretmektir."* (bk. Yûsuf, 12/18) dediyse, biz de bir musibete maruz kaldığımızda, gecikmeden bu tavrı gösterebilmeliyiz.

İnsan hayatının en önemli özelliği, değişken olmasıdır. O, bir taraftan sevinci ve mutluluğu yaşarken, beklenmedik bir şekilde bir musibete maruz kalabilir. Veya tersi de söz konusu olabilir. Dolayısıyla hayatta sıkıntılarla mutluluklar iç içedir, biri biter, öbürü başlar, her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. (bk. İnşirâh, 94/5) Ne bütünüyle mutluluk, ne de bütünüyle keder söz konusudur. İnsan hayatı bunlar arasında akıp gider.

Bu bakımdan her zaman sürprizlere ve beklenmedik gelişmelere hazırlıklı olmalıyız. Her an, hastalık, iflas veya sevdiğimiz bir yakınımızı kaybedebiliriz. İşte bu tür durumlarla karşılaştığımızda yılgınlığa düşmemeli ve yıkılmamalıyız, ağlayıp sızlamamalıyız. Bir denemeye tabi tutulduğumuzu unutmamalı ve Hz. Eyüp gibi Mevla'nın engin rahmetine sığınmalıyız. (bk. Enbiya, 21/83)

Netice olarak sabretmek, sadece konuyla ilgili İslamî bilgiye sahip olmakla kazanılacak bir haslet değildir. Mümin bunun da ötesine geçip sabırlı olmayı özümseme ve nefse kabul ettirme noktasında bir gayret içerisinde olmalıdır. Her şeyden önce Allah Teâlâ'nın bir mümini sevmesinin ve rızasına ermenin sabırlı olmaktan geçtiği unutulmamalıdır.

Haset:
Sevapları Yakıp Kül Eden Hastalık

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

"Haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden (Allah'a sığınırım)." (Felak, 113/5)

Kur'an, insanlığın başlangıcında meydana gelen trajik bir olaydan bahseder. Olay, Hz. Adem'in iki oğlu arasında geçer. Rivayete göre onların aralarında bir ihtilaf çıkar; bunun üzerine her ikisi de kurban adağında bulunur, adağı kabul edilenin haklı olacağı konusunda anlaşmaya varılır. Ancak sadece Habil'in kurbanı kabul edilir. İşte bu olay üzerine Kabil, Habil'i öldürür. Rivayet odur ki, bu cinayetin sebebi hasettir. Çünkü Kabil, Habil'in kurbanının kabul edilmesini içine sindirememiş ve kardeşini öldürmüştür. (bk. Mâide, 5/27-30)

Kur'an'ın konuyla ilgili bize anlattığı diğer bir olay da Hz. Yûsuf'un başından geçer. Kıssaya göre küçük Yûsuf rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görür. Bir çocuk aklı, düşünde seyrettiği bu manzaraya ne anlam verebilirdi ki? O, aslında ilerde iyi bir rüya tabircisi olacaktı; ancak şimdilik gördüğü bu rüyadan hiçbir şey anlamamıştı. Konuyu babasına anlatmadan edemedi.

Hz. Yakup, rüyayı dinleyince, küçük Yûsuf'un ileride ereceği yüceliği, şan ve şerefi görür gibi oldu. Oğluna dönerek 'Sakın ha bunu kardeşlerine anlatma, aksi takdirde sana karşı bir tuzak kurarlar' dedi. Çünkü kardeşler arasında çekememezliği körüklemek şeytanın hiç de ihmal etmediği işlerdendi. Peygamber Yakup bunu çok iyi biliyordu. Nitekim korktuğu da başına gelmişti.

Hz. Yakub'un çocukları, Hz. Yûsuf'a karşı iflah olmaz bir kıskançlığa yakalanmıştı; fitne ve fesat ateşi âdeta içlerini yakıp kavuruyordu. Hz. Yûsuf'u ortadan nasıl kaldıracakları derdine düştüler. Öldürmek de dâhil değişik yollar düşündüler; ancak en son onu bir kuyunun dibine bırakmaya karar verdiler. Kıssanın devamı okunduğunda hasedin, nasıl da ihanet, hilebazlık, iki yüzlülük, yalancılık gibi birçok kötülüğe sebep olduğu açıkça görülür. (bk. Yûsuf, 12/4-18)

Haset, bazen ferdî bir sapma olmaktan çıkar, toplumsal bir boyut kazanır. Kur'an'ın bu bağlamda bize verdiği en önemli örnek İsrailoğullarıdır. Onların Hz. Peygamber'e inanmamalarının arkasında yatan en önemli sebep, kıskançlıklarıydı. (bk. Bakara, 2/90)

İsrailoğulları bekledikleri peygamberin Araplardan gelmesini bir türlü hazmedemiyorlardı. Kendi kavimleri dururken, nasıl olur da Araplardan bir peygamber gelirdi? Üstelik kendileri bir peygamberler kavmiydi; asırlarca kutsal bilgiyi nesilden nesile taşımışlardı. Seçilmiş millet unvanını taşıyorlardı. İşte bütün bunları düşündükçe Hz. Muhammed'e peygamberliğin verilmesi âdeta onları çileden çıkarıyordu.

Tarihten verilen bu örnekler, hasedin sebep olduğu fitne ve fesadın toplumlarda açtığı yaraları göstermek açısından oldukça dikkat çekicidir. Haset dün olduğu gibi bugün de ailede, toplumda, işyerinde velhasıl insanın beraber yaşadığı her yerde fertlerin birbirine düşmesine, kardeşlik ve huzurun yok olmasına sebep olmaktadır.

Haset, genellikle aralarında mesleki, iktisadi, ilmî, siyasi ve sosyal alanlarda rekabet bulunan insanlarda baş gösterir. Aslında insanın başkalarında gördüğü güzelliklere gıpta etmesi ve onları istemesi normal bir durumdur. Yanlış olan, bu nimet ve güzelliklerden onların mahrum olmasını istemektir.

Haset sahibi, başkasının sahip olduğu nimet ve imkânları ortadan kaldırmaya çalışır; bunu başaramadığı takdirde dedikodu, gıybet ve karalama faaliyetine girişir. Bu açıdan haset, bir çok kötülüğün anasıdır. İnsan ona yakalanmaya dursun; ardından birçok ahlakî sapma peşpeşe gelir.

Hasetçi, kendinden yukarıda kimsenin olmasını istemez. Haset ettiği kimsenin üstün yönlerini ve başarılarını bir türlü kabullenemez, herkesin beğendiği ve takdir ettiği özelliklerini bir şekilde karalama çabası içerisinde bulunur. Bazıları bunu açıktan yapar, muhalefetini kendince meşru gerekçelere dayandırarak sürdürür. Diğer bazıları ise bunu çok daha sinsi yol ve yöntemlerle yapar.

Kıskançlık duygusu insanda doğuştan az veya çok vardır. Ancak sağlıklı bir hayat ve toplum için, insanın bu zaafın farkına varması ve onu kontrol altında bulundurması gerekir. Kişi kendisini, haset duygusuna yol açan sebeplerin aksine davranışlara zorlaması lazımdır. Ne başkalarına haset etmek ne de başkalarının hasedine sebep olacak davranışlar içerisinde bulunmak doğrudur. Bu açıdan insanların hasedini tahrik edecek söz ve davranışlardan kaçınır. Girişte verilen ayette belirtildiği şekilde, dualarıyla da hasetçilerin şerrinden Allah'a sığınır.

Haset, insanlar arası barış ve huzuru, birlik ve beraberliği tehdit eden tehlikeli bir hastalıktır. Üzerinde az düşünülen az konuşulan, ancak her zaman insanlar arası ilişkilerde yansımalarını izleyebileceğimiz ahlakî sapmalardan biridir.

Tolstoy, hasedi 'İnsanı alçaltan ve küçülten bir duygu' olarak tarif eder. Kıskanç insan, haset ettiği kimselerin mutsuzluğundan hoşnut olan ve onların mutluluğunu bir türlü içine sindiremeyen kimsedir. Haset, sevgisizlik, saygısızlık, gıybet, karalama, dışlama vb. şekillerde tezahür eder.

Haset, gittiği her yerde hasetçi insanın peşini takip eder. Yerler, mekânlar değişir, ancak hasetçi insanın tabiatı değişmez. Sadece haset duyulan şahıslar farklılaşır. Nefis ve şeytan, haset sahibi insanı fitne ve fesada sokacak birtakım

vesileler daima üretir. Her yerde rekabet edeceği, sürtüşeceği birilerini onun karşısına mutlaka çıkarır.

Haset, kişinin manevî ve ahlakî hayatını çok yönlü tahrip eden bir hastalıktır. Nitekim hadiste *'Bir kulun kalbinde imanla haset bir arada bulunmaz'* ifadeleri geçer. (Nesâî, Cihad, 8) Yine hadiste *'Ateşin odunu yemesi gibi haset de iyilikleri yer'* uyarısını görüyoruz. (İbn Mâce, Zühd, 22; Ebû Dâvûd, Edeb, 44)

İnsanlar sahip oldukları nimet ve imkânlar bakımından eşit seviyede değillerdir; farklı konum ve derecede bulunurlar. Yaratılıştan gelen veya sonradan elde edilen bu farklılığın elbette ki birçok sebep ve hikmeti vardır. (bk. Zuhruf, 43/32) Ancak netice itibarıyla bu, Yüce Yaratıcı'nın insan hakkındaki takdirinin bir sonucudur. O dilediğine nimet ve imkânlar bahşeder, dilediğinden bunları kısar; dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltır. (bk. Âl-i İmrân, 3/26) İşte haset, insanın bu ilahî takdire razı olmaması sonucunu da doğurmaktadır. Kısaca haset kişinin Mevla ile olan ilişkisini de olumsuz yönde etkilemektedir.

İnsanın akıl ve kalp yeteneklerini hayırlı işlerde ve yerli yerince kullanması önemlidir. Zihnin ve gönlün dünya ve ahirete faydası olmayan konularla meşgul olması, elbette ki kişinin hayrına olan bir durum değildir. İşte haset, insana bahşedilen bu nimetlerin yanlış yerlerde kullanılması ve israf edilmesi sonucunu da doğurmaktadır.

Haset hastalığına yakalanan bir kimse, beyhude bir şekilde zamanını, zihin ve idrak melekelerini bu işlerde harcamaktadır. Enerji ve potansiyelini kendisine hiç de faydası olmayan konularda tüketmektedir.

Haset, olumsuz bir şekilde kişinin manevî hayatı ve beşerî ilişkilerini etkilediği gibi psikolojik sağlığını da etkiler. Bu yönüyle aynı zamanda ruhsal ve psikolojik bir hastalıktır. Dolayısıyla, hasetten arındırılmış, akl-ı selime ve kalb-i selime sahip olmak, kişinin ruh sağlığı açısından da önemlidir. Hasetçi kimse, başkalarındaki üstünlükleri kabullenmez. Hayat da farklılıklar ve değişkenlikler üzerine kurulduğuna göre, kaçınılmaz olarak bu durumlardan rahatsızlık duyar. İç dünyasında daima bir tatminsizliği ve gerilimi yaşar; bu da onu huzursuzluk ve üzüntülere sürükler.

Kötülüğe İyilik Er Kişinin Kârı

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ

فَاِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

"İyilikle kötülük bir olmaz, sen (kötülüğü) en güzel şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur." (Fussılet, 41/34)

İslam'ın insan hayatında gerçekleştirmeyi hedeflediği en önemli değişikliklerden biri ahlak güzelliğidir. Hz. Peygamber, insanların en hayırlısının ahlak bakımından en güzel olanı olduğunu söyler. (Buhârî, Edeb, 39) O, bir taraftan dindarlığın en önemli ilkelerinden birinin ahlak olduğunu söylerken, diğer taraftan da bunun en ideal örneklerini bizzat kendi hayatında sergilemiştir.

Bir Müslüman topluluğun, dindarlığının temel göstergelerinden biri, sosyal hayatlarında ahlakî değerleri yaşamalarıdır. Dolayısıyla ahlakî ilkelerin yaşanmadığı bir toplumda, imani ve İslamî hayatın mükemmelliğinden bahsetmek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında, bugün toplumumuzun pek iyi bir durumda olmadığı, ahlakî değerlerin gittikçe kaybedildiği bir gerçektir.

İslam'ın ibadetlerini ifa edenlerin dahi, ahlakî gerekleri yerine getirme konusunda gereken hassasiyeti göstermedikleri muşahede edilmektedir.

Adliye teşkilatında depoları dolduran dava dosyaları ve hukuk ihlallerinin katlanarak artması bunu doğrulamıyor mu? İçki içmeyen, kumar oynamayan yahut domuz eti yemeyen bir Müslüman, yalan söyleyebilmekte, sahtekârlık ve hak hukuk ihlali yapabilmektedir. Çünkü ahlakî alanla ilgili yasaklar, diğerlerine göre daha az ciddiye alınmakta, ihlal edilmeleri fazla önemsenmemektedir.

Ahlakın yaşanması, İslam'ın insanlığa büyük bir lütfudur. Çünkü bu sayede toplumda dirlik ve düzen sağlanır, birlik beraberlik oluşur, barış, hoşgörü ve dayanışma yaygınlaşır. Yine ahlakî yaşantı, İslam'ın güler yüzü olup Müslüman toplumu diğerlerinden daha faziletli ve seçkin hâle getirir. Aksi bir durumda da bu toplum, din dışı/seküler toplumlardan kendisini ayıran önemli bir ayrıcalığını

kaybetmiş olur.

Dilimizde; "Can çıkmadan huy çıkmaz," "Huylu huyundan vazgeçmez," "Kırk yıllık Kâni, olur mu yani" gibi atasözleri vardır. Bunlar, insanın kolay kolay düşünce ve davranışlarını değiştiremeyeceğini ifade eder.

Gerçekten ahlakî değerlerin, pratiğe aktarılması, ciddi bir kararlılığı ve disiplini gerektirmektedir. Çünkü insan, uzun yıllar hayatının ayrılmaz bir parçası hâline gelen davranış kalıplarını bırakmak istememektedir. Bu açıdan bakıldığında, insanın itikat sahibi olması ve birtakım ibadetleri yerine getirmesi mümkün olabilmekte; ancak olumsuz hâl ve hareketlerini değiştirmesi bu kadar kolay olamamaktadır.

Kişinin, kendisine yapılan kötülüğü affetmesi takva sahibi olmasındandır. (bk. Âl-i İmrân, 3/134) Bu anlamda affetmek bir fazilettir; çünkü burada insan nefsinden gelen itirazlara ve direnmelere aldırmamakta; erdemli bir tavır sergileyerek kendisine yapılan kötülüğü bağışlamaktadır.

Girişte verilen ayette de görüldüğü gibi, Kur'an, bunun bir adım daha ötesine gitmekte ve Peygamber'in şahsında müminlere karşılaştıkları kötülükleri iyilikle gidermeyi tavsiye etmektedir. Bu, elbette ki insan nefsine, kötülükleri bağışlamadan çok daha ağır gelen bir durumdur. Çünkü kötülüğü bağışlamada, insanın, söz gelimi, beş şeytani engeli aşması gerekiyorsa, burada bunlar iki katına çıkmaktadır. Kişi burada, şeytan tarafından 'enayi'likten tutun da 'onursuz'luğa kadar kendisine yapılan bir sürü vesvese ve tahriki göğüslemektedir.

O bakımdan, iç dünyasında kabaran şeytani tahrikleri denetleyemeyen, nefsani arzularını dizginleyemeyenlerin, bu yolda başarılı olmaları mümkün değildir. Nitekim ayetin devamında kişinin, şeytandan gelen ayartma ve saptırmalara karşı uyanık olması ve Allah'a sığınması kendisinden istenmektedir: *"Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce, seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, herşeyi işiten ve bilendir."* (Fussılet, 41/36)

Kötülüğe karşı iyilikle mücadele etmek, kötülüğü iyilikle mağlup etmek bir ahlak yöntemidir. Küslükleri barışa, düşmanlıkları sevgiye dönüştürme çabasıdır. Şerri hayra dönüştürme, zehiri panzehirle tesirsiz hâle getirmedir. Bakmayana bakmak, konuşmayanla konuşmak, vermeyene vermek, gelmeyene gitmektir. Yunus Emre'nin ifadesiyle:

"Dövene elsiz gerek
Sövene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Sen derviş olamazsın."

İnsanlar, iyilik yapmasalar bile iyiliği yapanları her zaman takdir ederler, sevip sayarlar. Diğer bir anlatımla, insanlar, kötülüklere batmış olsalar da, fıtratları gereği iyiliklere karşı bir eğilimleri vardır ve hiçbir zaman kötülüğün iyilik olduğunu söylemezler. Zulmü, yalanı, sahtekârlığı doğru ve makbul bir davranış olarak görmezler.

Bu anlamda iyiliğin insan üzerinde ayrı bir gücü vardır. Çünkü insan vicdan sahibidir. Kendisinin yaptığı olumsuzluğa karşı iyilikle mukabelede bulunulması, vicdanının harekete geçmesine sebep olur. Fazileti, erdemi, fedakârlık ve feragati

görmezlikten gelemez. Vicdanının sesine kulaklarını tıkayamaz. İyiliğin, ifade yerinde ise, insanı pes ettiren, onu teslim alan bir özelliği vardır. Nitekim ayetin sonunda, düşman olan kimsenin, iyi davranışı karşısında samimi, sıcak bir dost olacağı belirtilir. (bk. Fussılet, 41/34)

Belirtmek gerekir ki bu yola başvuranlar, ancak nefsini terbiye ve tezkiye eden seçkin şahsiyetlerdir. Yoksa hayatı bir olgunlaşma, kötülüklerden arınma, güzelliklerle bezenme olarak göremeyenlerin, bunu başarmaları mümkün değildir. Bunlar, devamındaki ayette görüldüğü üzere, acı da olsa, yudum yudum sabrı içine sindirebilenlerdir: *"Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur."* (Fussılet, 41/35)

Yine bu kimseler, enaniyetin ve kendini beğenmişliğin tuzağına düşmeyen, aksine kötülükleri ve sataşmaları büyük bir olgunlukla sineye çekebilenlerdir. Kin ve düşmanlık dağlarını sabır ve metanet ateşiyle eritebilenlerdir. Onların sabırları, kötülükleri göğüslemeleri, körü körüne bir davranış da değildir. Aksine ilgili başka bir ayette belirtildiği gibi, onlar bunu ancak Allah Teâlâ'nın rızasına, O'nun hoşnutluğuna erişmek için yaparlar. (bk. Ra'd, 13/22)

Yine ayette belirtildiği gibi bunlar, "zû hazzın azîm" yani seçkin ve talihli kimselerdir. (bk. Fussılet, 41/34) Diğer bir ifadeyle bunlar, iradelerini ve kararlı oluşlarını ortaya koyan, dolayısıyla Yüce Mevla'nın özel desteğine mazhar olan seçkin müminlerdir. Narsist ve egoist duyguların sürekli tahrik edildiği bugünkü dünyada, bu fazilet yolunu tercih edebilenlere ne mutlu!

Hac:
Kutlu Elçinin İzinde Yürümek

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا

"Biz Kâbe'yi, insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık." (Bakara, 2/125)

Her ibadette olduğu gibi haccın da kendine has bir özelliği vardır. O da, hacı adayının fiziki anlamda daima mekân değiştirme hâlinde olmasıdır.

Medine'ye varış, Resul-i Ekrem'i ziyaret, oradan Mekke'ye geçiş, umre tavafı, Safa ve Merve tepeleri arasında sa'y, daha sonra Mina'ya oradan vakfe için Arafat'a çıkış, Müzdelife'ye intikal, Mina'da şeytan taşlama, kurban kesme, ziyaret tavafı için Kâbe'ye varış, hac sa'yı, Mina'ya dönüp tekrar şeytan taşlama ve veda tavafı. Kısaca, hacı adayının sürekli hareket halinde olması ve yer değiştirmesi söz konusudur.

Ancak haccın, aynı zamanda kendi iç dünyamızda da bir seyrüsefere dönüşmesi gerekir. Aksi takdirde bu yürüyüşler, insanın manevî tekâmülüne pek bir katkı sağlamaz. Bu anlamda hacı, Allah Teâlâ'nın rızasını arayan, onun hoşnutluğunun peşine düşen bir muhacirdir âdeta. Aynen Hz. İbrahim'in şu ifadelerinde olduğu gibi: *"Ben rabbime gidiyorum, O bana yolunu gösterecektir."* (Saffât, 37/99)

Bu kutsal yolculuk, hacı adayı için âdeta bir kendini keşfetme sürecidir. Hayatında yakalayamadığı inziva imkânını burada elde etmiştir. Tam bir manevî onarım sürecine girmiştir. Günahlarıyla yüzleşme, manevî hastalıklarını tedavi etme fırsatını yakalamıştır.

Artık o, iç dünyasında olup biten hak-batıl mücadelesine karşı eskisi gibi duyarsız değildir. Esas büyük savaşın hariçte değil, kendi nefsinde cereyan ettiğinin bilincindedir. Bugüne kadar fark edemediği şeytanî ayartmaların kendisi için ne büyük tuzaklar oluşturduğunun nihayet şuuruna varmıştır.

Hacı, iç dünyasında çöreklenmiş ve manevîyatını yiyip bitiren o gizli putları artık bir bir tespit etmektedir. Şehvet, şöhret ve servetin allanıp pullanıp kendi

önüne nasıl konulduğunun, yıllarca bunların peşinden boşu boşuna nasıl sürüklendiğinin farkına varmıştır. Fani ve boş davalar uğruna ne kadar da zaman harcamıştır? Su zannedip peşine düştüğü seraplar, onu nasıl da aldanışlara ve hayal kırıklıklarına sürüklemiştir?

Hacı adayı Medine'ye varır. Rasul-i Ekrem Efendimiz'in ruhaniyetiyle bu aydınlık şehrin sokaklarında beraber yürür, onunla olan ülfet ve dostluk bağlarını böylece pekiştirir. Bastığı yerlere basar, belki de izini takip ederek onun mescidine varır. Bu beraberliği, ahiret hayatında da devam ettirmenin nasıl mümkün olacağını düşünür. Neticede bunun, ancak yaşadığı hayatta onun izini takip etmekle gerçekleşeceğine inanır. Çünkü dünyada Allah'a ve O'nun elçisine uyanlar, ahirette peygamberlerle, özü sözü bir olan sıddıklarla, şehitlerle ve salihlerle beraber olacaklardır. Üstelik bu eşsiz bir arkadaşlık ve bahtiyarlık olacaktır. (bk. Nisa, 4/69)

Hacı adayı, Medine'de Uhut şehitliğini ve Baki' mezarlığını ziyaret eder. Allah yolunda fedakârlığın yüceliğini bu mekânlarda yeniden idrak eder. Musab b. Umeyr, Hz. Hamza ve diğer şehitleri hatırlayınca içi burkulur, gözyaşlarını tutamaz olur. Gerçekten bu kutlu insanları maldan candan geçmeye sürükleyen neydi? İşte hacı adayı bunları düşünür. Düşünür de, Müslümanlığın gerektiğinde candan canandan geçmek olduğunun iyice şuuruna varır.

Hacı, Kuba mescidini ziyaret ettiğinde, bütün kötülük ve çirkinliklerden temizlenmenin ne büyük bir fazilet olduğunu bir defa daha anlar. Çünkü bu kutlu mescidin dış duvarında yazılmış bir ayet gözüne ilişir. İşte bu ayette Allah Resulü'nün arkasında saf tutanların bu temel özelliklerine dikkat çekiliyordu. Evet, onlar, temizlenmeye ve arınmaya gönül vermiş kimselerdi. (bk. Tevbe, 9/108) Zaten hac için üzerine giydiği bembeyaz ihram da bunu simgelemiyor muydu?

Hayatta hiçbir şey bedelsiz değildir. Tefekkürde, ibadette ve itaatte bir yoğunlaşma olmadan manevîyatta bir derinleşme olmaz. İç dünyamızdan Rabbimize giden yolların açılması da zaten başka şekilde gerçekleşmez.

Nitekim Kur'an, Kâbe'nin misafirlerini anlatırken, "ibadete düşkün, ibadete kendini veren" manasında "âkifîn" kelimesini kullanır. Onların en belirgin özellikleri rükû ve secde halinde olmalarıdır. (bk. Bakara, 2/125) Evet onlar, derin bir saygı ve bağlılık duygusu içerisinde namazlarında titiz ve devamlı olanlardır. (bk. Tâhâ, 20/132)

Hayatımızda hep bir amacımız vardır ve o uğurda nefeslerimizi tüketiriz. Ne yazık ki insan, genelde şan, şöhret sahibi olmak, kazanmak gibi sonu gelmez hırs ve tamahların peşinden sürüklenip gider. Hayatımız hep bunların etrafında dönüp dolaşır, adeta bunları tavaf eder dururuz.

İşte hacı adayı, bir taraftan Beytullah'ın bir sevap kazanma yeri olduğuna inanır ve onu tavaf eder (bk. Bakara, 2/125); diğer taraftan da artık bundan sonraki hayatının Allah rızası etrafında dönüp dolaşması gerektiği inancını pekiştirir. Sahip olduğu her nimet ve imkânın mutlaka O'nun rızasına bakan bir yönü ve yanı olduğunu düşünür. Böylece siyah örtülere bürünmüş bu güzel mabette o, günah ve karanlıklardan uzaklaşır ve aydınlık bir dünyaya açılır.

Hacı adayı, Safa ile Merve arasında sa'yini eda eder ve şu kanaati pekişir: Hayatın kendisi de bir sa'y yani çalışıp çabalama yeridir. Üstelik insanoğlu yarın

ilahî huzura vardığında samimi niyetle yaptığı amelden başka neyin faydasını görecektir ki? (bk. Necm, 53/39) İşte hacı adayı, bir taraftan sa'y ibadetini yerine getirir, diğer taraftan da hayatı boyunca ahireti istemek, onun için sa'y edip çaba sarf etmenin karşılıksız kalmayacağına gönülden inanır. (bk. İsra, 17/19)

Hz. İbrahim gibi o da, çocuklarının kulluk şuuruna sahip muvahhitlerden olmaları için bir taraftan yalvarır yakarır, diğer taraftan da bunun gereğini yerine getirmeye çalışır. (bk. Bakara, 2/128)

Her ibadetin bir özü ve zirvesi vardır. Namazın zirvesi secdedir; çünkü bu kulun Rabbine en fazla yaklaştığı andır. (Alak, 96/19) Orucun zirvesi de iftar vaktidir; bu anlarda Mevla'ya kalkan eller geriye boş dönmez. Haccın özü ve zirvesi de Arafat'tır. Çünkü Resul-i Ekrem Efendimiz, *"Hac Arafat'tan ibarettir."* buyururlar. (Nesâi, Menasikü'l-Hac, 203, V, 256)

Hacı adayı da böyle bir inançla Arafat'a gider; ilahî huzurda durmadan önce buradaki duruşunu, vakfesini gerçekleştirir. Adeta hesap günündeki büyük buluşmanın denemesini burada yapar. Arafat vakfesi, kişinin kendisiyle yüzleştiği ve günahlarını itiraf ettiği anlardır. Çünkü orada gönülden kopup gelen yalvarışların, için için yakarışların hedefine ulaşacağı konusunda hiçbir tereddüt yaşamaz. Üstelik Yüce Yaratıcı kuluna yakın olduğunu, duaları işitip mutlaka kabul edeceğini vaat etmiyor mu? *"O'ndan daha fazla vadinde duran kim olabilir ki!"* (bk. Tevbe, 9/111)

Asıl Savaş İçimizde

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَٓائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا

فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَۚ

“Allah’a itaatsizlikten sakınan takva sahibi müminler, (öfke, nefret, hiddet gibi) şeytani bir kışkırtmaya maruz kaldıklarında sağduyu ile düşünüp hemen gerçeğin farkına varırlar.” (Â’râf, 7/201)

Hak-batıl, tevhit-şirk mücadelesinin asıl kaynağı dışarıda değil, insanın iç dünyasındadır. En büyük tuzaklar orada kurulmakta, en sinsi hesaplar orada yapılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber’in bir savaş sonrasında şu uyarıyı yaptığı nakledilir: “Şimdi küçük savaş bitti, büyük savaşa dönüyoruz.” (Keşfü’l-Hafa, 1/486)

Bu rivayet her ne kadar sahih kaynaklarda yoksa da, önemli bir hakikate işaret etmektedir. O da, müminin nefsiyle olan amansız mücadelesidir. Bu bakımdan insanın bir iç duyarlılığa sahip olması son derece önemlidir. Çünkü savaşı kazananlar, öncelikle böyle bir savaşın içerisinde bulunduklarını fark edebilenlerdir.

İnsan, kendi iç dünyasında durmadan dinlenmeden şirki ve şerri telkin eden bir nefsin yuvalandığını unutmamalıdır. Evet nefis, insanın dizginlerini ele alıp onu isyan batağına sürükleyebilmekte (bk. Câsiye, 45/23) dünya ve ahirette onu en ağır iflas ve hüsrana uğratabilmektedir.

İnsanın iç dünyası, bir başka yönden, hak ve hakikate götüren tecellilerin neşvünema bulduğu yerdir. Çünkü Yüce Mevlamız bizi destekleyeceğini, iç ve dış dünyada bize ayetlerini göstereceğini vaat etmektedir. (bk. Fussılet, 41/53)

Elbette ki bu, deruni hayatımıza önem verdikçe, orada manevî bir iklim oluşturmaya gayret ettikçe elde edeceğimiz bir sonuçtur. Dolayısıyla bizler, kendini keşfetmeye, oradaki güzelliklerin farkına varmaya çalışan, âdeta deryada inci, mercan toplayan dalgıçlar gibiyiz.

Öyleyse Rahmani değerlerin yayılmasını, fitne ve fesadın ortadan kalkmasını

isteyenler, işe kendi nefislerinden başlamalıdırlar. Peygamberlerin metodu da zaten bu değil miydi? Ne var ki Müslümanlar, kendi iç dünyalarında olup bitenlere karşı ilgisiz ve duyarsız görünmektedirler. Manevî olgunlaşma ve tekâmülün, mutlaka bir içsel denetimi gerektirdiğinin sanki farkında değillerdir.

İlahî dinler, özellikle insanın nefis ve şeytanla yaptığı mücadeleye dikkat çeker ve onu uyarırlar. Ölüme değin sürecek büyük bir savaşa sahne olduğunu daima ona hatırlatırlar. Ta ki gaflete düşmesin. Hak diye batılın, şeytani ve nefsani çağrıların peşinden sürüklenmesin. Neticede kendisine karşı oynanan oyunun kurbanı olup dünya ve ahiretini heder etmesin.

Başta peygamberler olmak üzere onların yolunu izleyen salihler ve muttakiler, bahsedilen bu deruni murakabe ve duyarlılığın örnek kahramanlarıdır. Kur'an, müminlerin de mutlaka bu özelliğe sahip olmalarını emreder. Cennetlere nail olanların, nefis ve hevalarının kötü arzularına kapılmayan kimseler olduklarını söyler. (bk. Nâzi'ât, 79/40-41)

Allah'a sığınıp korunma gayretinde olan muttakiler, nefislerinden gelen şeytani çağrılara karşı son derece uyanıktırlar. Dolayısıyla en sinsi telkin ve tuzakların dahi farkındadırlar. Dış dünyadaki gelişmelerin içteki yansımasını gözden geçirir ve hassas bir elemeye tabi tutarlar. Çünkü onlar biliyorlar ki, iç dünyalarında olup biten hiçbir şey anlamsız değildir. Her ses ve fısıltı bir mesaj taşımakta; kendilerini ya melekleşmeye ya da şeytanlaşmaya çağırmaktadır.

Â'raf suresi 201. ayetinde bu kimselerin durumu şu şekilde ortaya konur: *"Allah'a itaatsizlikten sakınan takva sahibi müminler, (öfke, nefret, hiddet gibi) şeytani bir kışkırtmaya maruz kaldıklarında sağduyu ile düşünüp hemen gerçeğin farkına varırlar."* Görüldüğü gibi, takva şuuruna sahip müminlere, neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda bir kavrayış ve feraset derinliği kazandırılmaktadır. Nitekim bu konu, bir başka ayette "furkan" kelimesiyle ifade edilmektedir. (bk. Enfâl, 8/29)

Peygamberler, her konuda olduğu gibi içsel murakabe konusunda da bizlere örnek olmuşlardır. Mesela Mısır ülkesinde vezirin eşi Züleyha Hz. Yûsuf'a fena sevdalanmıştı; âdeta deli divane olmuştu. Hatta onu elde edebilmek için her türlü hileye başvurmuştu. Ancak her seferinde Hz. Yûsuf, nefsinden gelen arzu ve dürtülere direnmiş, bundan Allah'a sığınmıştı.

Bir defasında Züleyha, Hz. Yûsuf'u hapse attırmakla ve orada süründürüp perişan etmekle tehdit etmişti. Ancak Hz. Yûsuf, bütün bu tehditlere rağmen Allah'a sığınmış ve şöyle yalvarıp yakarmıştı: *"Ya Rabbi! Zindan, bu kadınların beni davet ettikleri o işten daha sevimlidir bana. Eğer sen onların hilelerini benden uzaklaştırmazsan, onlara meyledip cahilce davrananlardan olabilirim."* (Yûsuf, 12/33) Yine Hz. Yûsuf'un hayatı boyunca nefsiyle yaşadığı o zorlu imtihanı şu ifadelerle dile getirdiği görülür: *"Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder."* (Yûsuf, 12/53)

Yine Kur'an, hastalıklara karşı gösterdiği olağanüstü metanetle Hz. Eyyub'un örnek tavrını bizlere tanıtır. Sabır timsali bu yüce insan, bir taraftan hastalığın getirdiği acı ve elemlere direnirken, diğer taraftan da şeytanın iç dünyasında ekmeye çalıştığı şer tohumlarını yok etmek mecburiyetinde kalır ve Rabbine şu

şikayette bulunur: *“Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi.”* (Sâd, 38/41)

İnsan musibetlerle imtihan edilebileceği gibi, servet, sağlık, mevki, makam vb. hayırlarla da imtihan edilebilmektedir. En sinsi olanı da insanın bollukla ve nimetle bir denemeye tabi tutulmasıdır. Kur’an bu konuda olumlu ve olumsuz iki örneği bizlere hatırlatır.

Olumsuz örneğin misali efsanevi zengin Karun’dur. Ancak o, sahip olduğu sınırsız nimeti Yüce Yaratıcı’nın bir lütfu ve ihsanı olarak görmemiş, yaşadığı güzellikleri kendinden bilerek imtihanı kaybetmiştir. Nitekim Kur’an konuyu onun dilinden bizlere şu şekilde anlatır: *“Bunlar bana bilgim ve becerimden dolayı verilmiştir.”* (Kasas, 28/78)

Olumlu örneğin timsali de Hz. Süleyman’dır. O da, eşsiz mucizelere, hiçbir peygamberin nail olmadığı görkemli saltanat ve imkânlara mazhar olmuştu. Kendisine lütfedilen mucizelerden biri de, isteği üzerine, oldukça uzaklarda bulunan Kraliçe’nin tahtının, bir anda kendi huzuruna getirilmesidir. İşte konumuz açısından önemli olan onun bu olaya verdiği şu tepkidir: *“İşte bu Rabbimin bir lütfudur ve bu lütuf, şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğimi sınamak içindir.”* (Neml, 27/40)

Görüldüğü gibi, Hz. Süleyman’ın varlık ve nimet karşısındaki tutumu farklı olmakta, bir sınanma kuşağında bulunduğunu hemen fark edebilmektedir.

İmtihan: Olgunlaşma Serüvenimiz

أَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ

جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ

“Yoksa siz, (dinin yayılıp yaşanması uğrunda) içinizden ciddi çaba harcayanları ve sabredenleri Allah ortaya çıkarmadıkça kolayca cennete girivereceğinizi mi zannettiniz?” (Âl-i İmran, 3/142)

Hayat ve ölüm, gökler ve yerler, kısaca bütün varlık bir amaca yönelik olarak yaratılmıştır. O da, insanın bu dünyada denenmesidir. (bk. Hûd, 11/7; Mülk, 67/2) Varlığın sahibi, hikmeti mucibince böyle takdir buyurmuştur. Ne olursa olsun, insan bu dünyada imtihan edilecektir.

İyilerle kötüler birbirinden ayrılacaktır. Islah edenlerle ifsat edenler, ihya edenlerle imha edenler belli olacaktır. Şeytanın adımlarını takip edenlerle Rahman’ın çağrılarına uyanlar tespit edilecektir. Sonuçta, iyilerle kötüler aynı kefeye konmayacaktır. Yaş kuru beraber yanmayacaktır. Kimsenin yaptığı yanına kâr kalmayacak, hak ve adalet mutlaka yerini bulacaktır.

Neden insan bu zorlu sınava tabi tutulmuştur? Çünkü insanın hayatı manevî anlamda bir yükseliştir. Onun varoluş gayesi bu şekilde konmuştur. Dünya işleri de böyle yürümüyor mu? Kariyer sahibi olmak isteyenler hep imtihan edilmiyor mu? Gözü yukarıda olanlar çalışır çabalar, imtihana hazırlanırlar. Demek ki imtihan, insanın dünyevî ve manevî yükselişinin temel dinamiğidir.

Dünya hayatında bir seçime tabi tutuluyoruz. Bir kulluk yarışındayız. Böylece doğru olanlarla münafıkların yolları belli oluyor. Dürüst olanlarla ikiyüzlülerin safları ayrılıyor. Dünya için çalışanlarla ahiret için çalışanlar tefrik ediliyor. Ebedî olana talip olanlarla fani olanın peşine düşenler ortaya çıkıyor. Hayra öncülük edenlerle fesadı körükleyenler belli oluyor. (bk. Âl-i İmran, 3/179; Enfal, 8/37)

Yaşadığımız hayat, biz müminler için adeta engelli bir koşu gibi. Bu engeller, bazen bela ve musibet olarak bazen de nimet ve refah olarak karşımıza çıkmaktadır. (bk. Enbiya, 21/35) İşte ebedî kurtuluş, bu imtihan engellerini tek tek aşabilenlere nasip olacaktır. Hayatın her alanı bizim için sanki bir süzgeç vazifesi görmektedir. Her iş, bizim gerçek kimliğimizi, sadakatimizi veya ikiyüzlülüğümüzü ortaya koymaktadır. (bk. Âl-i İmran, 3/186)

Kur'an, insanın bu dünyadaki imtihanına dair dikkat çekici örnekler verir. Mesela Talut-Calut kıssası bunlardan biridir. Anlatıma göre Talut savaşmak üzere ordusuyla yola çıkar. Ancak bu yolculukta beklenmedik bir şey olur. Allah Teâlâ onları önlerine çıkan bir nehirle imtihan eder. Aslında uzun bir yolculuktan gelmektedirler ve iyice susamışlardır. Ne var ki bu nehirden keyiflerince içmeleri kendilerine yasaklanır. Bir askerin sadece bir avuç dolusu su içmesine müsaade edilir. Ancak askerlerin çoğu suya dayanamaz; kana kana ondan içerler. İşte bu imtihanın kaybedilmesi demekti. (bk. Bakara, 2/249)

Kur'an'ın verdiği diğer bir örnek de cumartesi halkı (Ashabu's-sebt)'dır. Bunlar bir sahil kentinde balıkçılıkla geçinen İsrailoğullarından bir topluluktu. Haftanın her günü balık avlamak onlara serbestti. Sadece cumartesi günleri bundan men edilmişlerdi. Ancak ilginç bir şey oluyor. İmtihan bu ya, cumartesi günleri balıklar yerlerinde duramıyor, kıyıya akın ediyorlardı. Diğer günlerde ise, ortalıkta görünmüyorlardı. İşte bu olay da, deniz kıyısındaki bu halkın imtihanı oldu. Çünkü İsrailoğulları bu balıkları görünce dayanamadılar ve balık avlama yasağını çiğnediler. Böylece onlar da imtihanı kaybettiler. (bk. Â'râf, 7/163)

Bu kıssalar, yaşanan tarihî tecrübeler olarak önümüze konmaktadır. Elbette ki müminler olarak buradan alacağımız birçok ders vardır. Olaylar tarihî, hatta birkaç bin yıl öncesine ait olabilir. Ancak bilmeliyiz ki imtihan olgusu sadece eski kavimlere mahsus bir şey değildir. Rabbimiz onların şahsında aslında bizleri uyarmaktadır.

Benzer sınamalardan tekrar tekrar her birimiz geçirilmekteyiz. Sokakta, evde, iş yerinde imtihan ediliyoruz. Bu, bazen fert bazen de toplum planında olmaktadır. Demek ki, en kritik anlarda bir denemeye tabi tutulabiliriz, sabrımız zorlanabilir.

Şeytan, bazı haramları bizlere alabildiğine cazip gösterebilir. Haramların çekiciliği zihnimizi ve gönlümüzü allak bullak edebilir. Böylece sadakatimiz ve kararlılığımız test edilebilir. İşte böyle anlarda "imtihan uyanıklığı" son derece önemlidir.

Biz, bu anlarımızı bir imtihan cilvesi olarak kabul ederiz. Mercek altında olduğumuzu düşünürüz. İlahî murakabenin üzerimizde yoğunlaştığını fark ederiz. Şeytan taifesinin başımıza üşüştüğünü görür gibi oluruz. Dolayısıyla ilahî sınırları koruma noktasına olağanüstü bir gayret gösteririz. Çünkü aksi bir durum, Allah korusun, manevî hayatımızın yıkılmasına ve her şeyin altüst olmasına sebep olabilir.

İnsanoğlu, şu hayatın akışı içerisinde debelenip durur. Hâlden hâle sürüklenir. Kimi zaman yükselir, kimi zaman alçalır. İnişler ve çıkışlar birbirini kovalar. İnsan bazen yokluğu, bazen de varlığı tadar. Kimi zaman belalar üst üste gelir. Kimi zaman da nimete ve refaha boğulur. Mutluluk ve süruru yaşarken, beklenmedik bir şekilde kedere gark olabilir. Bela dalgalarıyla boğuşurken, bir

anda sahil-i selamete çıkabilir.

Şu ayette belirtildiği gibi imtihan insanın bu dünyadaki kaderidir: *"İnsanlar, 'inandık' demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannederler. Biz elbette kendilerinden önce yaşamış olanları imtihan etmiştik. Allah elbette (şimdiki müminleri de imtihan edip) iman iddiasında sadık olanlarla, samimiyetsiz olanları bilecektir."* (Ankebut, 29/2-3)

Hz. Yûsuf'tan Hz. Eyyub'a, Hz. Musa'dan Hz. Muhammed'e peygamberlerin hayatları imtihanlarla doludur. Dünyevî planda onlar, kimi zaman düşmüşler, kimi zaman da yükselmişlerdir. Ancak istikametlerini hiç kaybetmemişlerdir. Dolayısıyla düştükleri zannedilirken yücelmiş, kaybederken de hep kazanmışlardır.

İnsan, bu gelgitler, yükseliş ve düşüşler arasında hep bir imtihan kuşağında bulunur. Bütün bu gelişmeler karşısında bir tavır sergiler. Bir duruş ortaya koyar. Böylece onun gerçek imanî ve ahlakî kişiliği açığa çıkar. Samimiyeti ve içtenliği veya sahteliği ve ikiyüzlülüğü anlaşılmış olur. İfade yerinde ise, Mevla nazarındaki kıymet-i harbiyesi belli olur.

İnsanlardan kimin Allah yolunda çaba sarf ettiği, kimin bu uğurda zorluklara göğüs gerdiği mutlaka tespit edilecektir. Allah yolunda koşanlarla oturanlar eşit tutulmayacaktır. Hak ve adaletin yayılması için gayret edenlerle boş vermişler aynı kefeye konulmayacaktır. Tevhidin yayılması için çırpınanlarla dertsiz, tasasız yaşayanlar aynı tutulmayacaktır. Davası Allah'ın kelimesini yüceltmek olanlarla davası kendini yüceltmek olanlar açığa çıkartılacaktır.

Nitekim bu ilahî yasa sık sık Kur'an'da bizlere hatırlatılır. Bunlardan biri de şudur: *"Hepinizi mutlaka sınayacağız ki, (Bizim yolumuzda) üstün gayret gösterenleri ve sıkıntılara göğüs gerenleri (diğerlerinden) ayırabilelim."* (Muhammed, 47/31)

'Yol' ve 'Yolcu' Muhasebesi

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ

فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Biliniz ki, benim dosdoğru yolum işte budur. Size bu yolda yürümek düşer. Sizi O'nun yolundan ayıracak başka yollara sapmayın. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti." (En'am, 6/153)

Biz bu hayatta, maddî varlığımızla anne rahminden toprağa uzanan bir yolun yolcularıyız. İnanç ve hayat tarzımızla da bir yolda seyrediyoruz. Bu anlamda bizler, "Allah Yolu"nun yolcularıyız, bu yolda yürümeye karar vermişiz. Hayatın ancak bu şekilde anlamlı olacağına inanmışız.

Kıldığımız namazlarda hep "doğru yol"da kalmayı niyaz eder ve şöyle yalvarırız: *"(Ya Rabbi!) Bizleri doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna kavuştur."* (Fatiha, 1/6-7)

Bu yakarışı yinelemekle manevî bir yolun yolcusu olduğumuz bilincini kazanırız. "Yol" ve "yolcu" hassasiyetine sahip olmak, başkaları için belki önemli değil, ama inanan kimseler için ayrı bir anlama sahip olduğu kesin.

Bu yolda ilk defa bizler yürümüyoruz. Aksine tarih boyunca başta peygamberler olmak üzere nice salihler, bu yolu takip ederek Allah rızasına ve sonsuz saadete yürümüşlerdir. Onlar, manevî nimetlere mazhar olmuş, fazilete ermiş kimselerdi. (bk. Nisa, 4/69) İşte bizler de dualarımızla daima onların izini takip etme ve bu kervana katılma arzumuzu dile getiririz.

Hak yolda yürürken bazen zemin kaygan bir hâle gelebilir, ayaklarımız sürçebilir. Ama bu yolculukta bizler yalnız değiliz. Aksine Rabbimizin yardım ve desteği, koruma ve kayırması hemen yanı başımızdadır. Bu yüzden O'ndan daima azim ve kararlılık diler, ayaklarımızı sabit kılmasını şöyle niyaz ederiz: *"Rabbimiz! Ayaklarımızı kaydırma, kâfirler topluluğuna karşı bize zafer lütfeyle."* (Bakara, 2/250)

Kulluk yolu hep kavşaklarla doludur. “Doğru Yol” bilincine sahip olmayanların kafası bu yol ayrımlarında karışabilir. Dolayısıyla yanlış yollara sapmamak için insanın yol haritasını iyi belirlemesi gerekir.

İnsan, Allah (c.c.)’a götüren yolla şeytana götüren yolları birbirine karıştırmamalıdır. Şu ayette belirtildiği gibi Allah (c.c.)’a giden yol tektir. Ancak şeytanın yolları çoktur. *“Biliniz ki, Benim dosdoğru yolum işte budur. Size bu yolda yürümek düşer. Sizi bu yoldan ayıracak başka yollara sapmayın.”* (En’am, 6/153)

Yollar, farklı farklıdır ve hepsi de insana açıktır. Bir tarafta sonsuz esenliğe götüren “dosdoğru yol” vardır. Diğer tarafta ise, hüsrana götüren “yollar” vardır. Bir tarafta sonsuz mutluluk ve güzellikler diyarı cennetler vardır. Öbür tarafta ise elim azabın, hüsran ve hasretin olduğu cehennemler vardır.

Yolda seyretmenin kuralları vardır. Bu kuralları ihlal etmenin de bir bedeli, bir cezası vardır. Bazen bunu, hayatınızla dahi ödemek mecburiyetinde kalabilirsiniz. Başkalarının hayatını da tehlikeye atabilirsiziniz. O bakımdan, yola çıktığınızda bütün dikkatinizi toplarsınız. Çünkü dalgınlığa ve ihmale gelmez. Yoksa bedeli ağır olur. İşte kulluk yolculuğu da böyle bir şeydir. Bütün ilgi ve dikkatinizi toplayarak bu yolda yürümelisiniz. Sınırlara ve ölçülere riayet etmelisiniz. (bk. Nisa, 4/13-14)

Yol haramilerine de dikkat etmeliyiz. Önümüzü kesmek için haydutlar, eşkıyalar beklemektedir. Onlar, karşımıza çıkıp bizleri sarp yollara saptırmak istemektedir. Evet, şeytan ve taifesi Allah (c.c.)’a giden yolun üzerinde oturmaktadır. Nitekim İblis, *“Senin doğru yolunun üzerinde oturup bekleyeceğim.”* (Â’raf, 7/16) diye ilan etmiştir.

Bizler, şeytan ve askerlerini göremiyoruz. Ancak onlar, her daim bizleri gözetlemektedir. (bk. Â’raf, 7/27) Pusu atmış bizleri beklemektedirler. “Nereden avlayabilirim?” Bunun hesabını yapmaktadırlar.

Şeytan, bazen de önümüze düşer, samimi bir yoldaş gibi bizimle beraber hareket eder. Doğru yoldan saptırmak için peşine takılmamızı, adımlarını takip etmemizi ister. Kur’an bu konuda bizleri şöyle uyarır: *“Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin.”* (Nur, 24/21)

Şeytan ve takipçileri Hak’tan yana gözükerek bizleri şerre sürüklemeye çalışır. İnsanın şeytanla olan yoldaşlığı Kur’an’dan kopuşla başlar. Bu öyle bir kopuştur ki insan, doğru yoldan saptığını dahi fark edemez bir hâle gelir. Hak yolda olduğunu zannederek şerre hizmet etmeye devam eder.

Bu konu Kur’an’da şöyle dile getirilir: *“Her kim Rahman’ın buyruklarından yüz çevirirse, Biz de ona şeytan(lar)ı musallat ederiz. Böylece şeytanlar onun en yakın yoldaşı olur. Şeytanlar, böylelerini yoldan çıkarır; ama onlar hep doğru yolda olduklarını sanırlar.”* (Zuhruf, 43/36-37)

Varlık boşluk kabul etmez. Bu hüküm, insanın iç dünyası için de geçerlidir. Sen, duygularını, düşüncelerini, kalbini, aklını yönetemezsen onu yöneten birileri çıkar. Bu, şuna benzer: Bir ülkenin iktidarı zayıf olursa, o ülkeyi yönetmeye kalkışan odak ve güçler çoğalır. Aynı şekilde insanda da iman ve teslimiyet kalesi güçlü olmazsa, şeytan o insanın iç dünyasında yönetimi ele geçirir. (bk. Mücadele, 58/19) Ancak bu insanlar, hâlâ kendi akıllarıyla kendilerini idare ettiklerini zannederler.

İnsanlardan da şerre saplanıp doğru yolu kesmeye, onu eğri büğrü göstermeye çalışacak olanlar vardır. Bunlar, din konusunda şüphe ve istifhamlar ortaya atıp hakikati gölgelemeye gayret edeceklerdir.

Peygamberlerin hayatı, bahsedilen insanlarla mücadele etmekle geçmiştir. Nitekim Şuayp Peygamber'in halkına şöyle seslendiğini görüyoruz: *"Öyle tehditler savurarak, yol başlarını tutup, Allah'a iman edenleri O'nun yolundan çevirmeyin ve bu yolun eğri büğrü olduğuna dair şüpheler verip halkı yanıltmayın."* (Â'raf, 7/86)

Girdiğimiz her yol bizi bir hedefe götürür. Hayat yolunun sonunda da hepimiz Allah (c.c.)'a varacağız. Bütün yollar O'na çıkmaktadır. Bir toplanma günü bizleri beklemektedir. Hayatta hangi yolu takip edersek edelim, O'nun huzurunda olacağız. Bundan kaçış yoktur. Ancak burada önemli olan O'nun razı olduğu yoldan O'na varmaktır. Rahmet Elçisi'nin izini takip ederek O'na kavuşmaktır.

Mademki insan nihayetinde Ebedî Dost'a varacaktır. Öyle ise mümin bu dostluğu buradan başlatır. Gönül dünyasında Rabbine mutena bir yer ayırır. O'nunla özel bir muhabbeti ve ülfeti olur. Hiç kimseye açmadığı sırlarını, dertlerini O'na açar. O'na açılmakla yalnızlıktan kurtulur.

Namazlarla, bahsedilen gönül bağı sürekli tazelenir. Böylece kalbinin katılaşmasına fırsat vermez. Rükûsunda, secdesinde bütün içtenliği ile şükrünü ve saygısını O'na arz eder. Her şeyini O'na borçlu olduğunu derinden hisseder. Bütün samimiyetiyle O'na bağlanır. Çünkü O, şahdamarından daha yakındır ve daima onunla beraberdir. (bk. Kaf, 50/16; Hadid, 57/4)

Tecdid-i İman ya da İmanı Tazelemek

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي

نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ

“Ey iman edenler! Allah’a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin.” (Nisa, 4/136)

Hz. Peygamber’in yaşadığı dönemlerde dinî hayat, tam bir vecd ve teslimiyet hareketi olarak gerçekleşti. İlahî feyz ve bereket sağanak sağanak müminlerin üzerine yağdı. İnananlar bir merhamet topluluğu hâline geldiler. Yüreklerde yaşanan iman muhabbeti, zamanla bir ilim, amel ve medeniyet hareketine dönüştü.

Sonraki asırlarda da, bu rahmet ve bereket hareketi varlığını sürdürdü. Daima Allah’a gönül bağlamış insanlar ve topluluklar bulundu. Hatta bunlar insanlığın gidişatında önemli roller oynadılar. Ancak ilk dönemlerdeki manevî coşku ve heyacan tavsamaya başlamıştı. Gönüllerdeki ilahî muhabbet ve haşyet ateşi sönmeye yüz tutmuştu.

Kur’an, vahye mazhar olmuş toplulukların sonraki dönemlerde yaşadıkları bu zafiyet hâline işaret eder. Müslümanları bu konuda uyarır. Üzerlerinden asırların geçmesi ile ehlikitabın nasıl bir kalp katılığına uğradığını haber vererek, çoğunun yoldan çıkıp günaha saplandığını şöyle anlatır:

“Müminlerin Allah’ı anmak ve O’nun tarafından gönderilen Kur’an mesajına dikkat kesilmek suretiyle gönüllerinin heyecanla ürpermesi vakti henüz gelmedi mi? Müminler, vaktiyle kendilerine vahiy gönderilen ve geçen zaman içerisinde kalpleri katılaşan kimseler gibi olmasınlar. Çünkü onların çoğu büsbütün yoldan çıkmış kimselerdi.” (Hadid, 57/16)

Bugün ne yazık ki, Müslümanların ekseriyeti benzer bir yol yorgunluğunu yaşamaktadır. Ehl-i kitap topluluklarının düştükleri duruma düşmüşlerdir. İslam

yolunda yürüme heyecanını kaybetmişlerdir. Artık hayatı, dünyevî arzu ve heveslerin mücadelesi olarak algılamaktadırlar. Fani istekler insanlara yeter hâle gelmiştir. Gönüllerdeki muhabbet ve haşyet hisleri kaybolmuştur. Ebedîlik iştiyakı unutulmuştur. Birçoğunun manevî emaneti taşımaya mecali kalmamıştır. Hayatın anlamı, ne yazık ki, basit gayelerin, sıradan emellerin gerçekleştirilmesine indirgenmiştir.

Gelişme, ardından zayıflama, sadece dinî hayata mahsus değildir. Tabiatta her şey bu anlamda bir değişimi yaşıyor. Ölüyor ama ardından diriliyor; kayboluyor fakat arkasından doğup gelişiyor. Bitkiler, önce bütün güzellikleriyle yeşeriyor, ürün veriyor; ardından sararıp toprağa gömülüyor. Ancak orada kalmıyor. Baharla birlikte yeniden hayat buluyor, filiz verip ayağa kalkıyor.

Bununla bize âdeta şu çağrı yapılmaktadır: “Bakın! Tabiat bile durduğu yerde durmuyor. İlelebet ölüm uykusuna yatmıyor. Belki gelecek mevsime, yeniden dirilişe hazırlanıyor. Kışın ölse bile, baharda canlanmasını biliyor. Çiçeğiyle böceğiyle harekete geçiyor. Bitkisiyle ağacıyla yeniden hayat buluyor. Öyle ise, ey insan! Senin de dirilme vaktin geldi. Artık iman ve teslimiyetle yeniden doğmalısın.”

Kuşlar da baharda bir başka ötüyorlar. Sabahları, kendilerine has tesbihleriyle güne uyanıyorlar. Kış uykusuna yatan canlılar da, yeni mevsimle beraber harekete geçiyorlar. Bütün bunlarda elbette ki bizlere mesajlar vardır. Mevcudat bize bir çağrı yapıyor ve lisan-ı hâliyle âdeta şöyle diyor: “Ey insan! Bak, senin de artık gaflet uykusundan uyanıp ayağa kalkma zamanın.”

Bu çağrıya kulak verenler, önce kendi iç dünyalarına dönmeliler. Çünkü dış dünya bizi çok meşgul etti. Servetin, şöhretin, etiketin peşine yıllarımızı harcadık. Artık kalbimizi dinlememiz, ruhumuzdaki hakikat ışığını görmemiz gerekiyor. Zira kalp gerçeği inkâr etmez. Nitekim Kur’an bizleri kendi iç dünyamızda tefekküre davet eder ve şöyle der: *“Kendi nefsinizde nice deliller vardır. Hala görmüyor musunuz?”* (Zariyat, 51/21)

Yücelmek isteyenler, iç dünyalarında derinleşmeliler. Hakikat derdi olanlar, kalbin yolunu takip etmeliler. Dürüst ve samimi olmak isteyenler, kalplerine kulak vermeliler. Çünkü manevî feyizlerin, ruhsal zenginliklerin, hakikat ışıklarının kaynağı orasıdır. Bütün peygamberler, iç dünyalarından işe başladılar. Cebrail vahyi önce Resul-i Ekrem’in kalbine koydu. Vahiyle önce onun kalbi aşılandı. (bk. Şu’arâ, 26/194) Peygamber’in ve ümmetin dirilişi buradan başladı.

Yine dirilişe talip olan kimse, hayattaki önceliklerini iyi tayin etmelidir. Aksi takdirde bu fâni ve ayartıcı hayat, önceliklerini ona kabul ettirmede gecikmez. Mal, makam, şan, şöhret onu peşinden sürükler de, bir ömür boyu ne yaptığının farkına dahi varamaz, kendi ürettiği tekniğin, teknolojinin cazibesine kapılır gider. Debdebenin, şatafatın büyüsü aklını başından alır. Bilmez ki bunlar, insanın ayağındaki prangalar, boynundaki tasmalar gibidir. Bunlar, ebedîliğe uzanan yolun haramileri, yol kesicileridir. Bunlara takılanların sonsuzluğa uzanması, fâni arzu ve hevesleri bırakıp ebedî güzelliklere varması mümkün değildir.

Hayatın anlamı sonsuzlukta gizlidir. Varlığın sırrı ebedîlikte saklıdır. Nitekim Kur’an müminlere vaat ettiği cennetleri hep ebedîlikle niteler. Dünyanın fâni,

ahiretin baki olduğunu tekrarlar.

Şu halde insanın, iç dünyasında kodlanmış olan bu ebedîlik arzusunu keşfetmesi gerekir. Onu keşfedemeyenlerin bu hayata bakışları hep çarpık olacaktır. Hayatın aldatıcılığını anlayamayacaklardır. Su diye serabın peşine düşmekten kurtulamayacaklardır. Hayatın yanıltıcı cazibesi, kıskıvrak onları yakalayacak, onun sanal büyüleyiciliği karşısında ezileceklerdir. Öyle ise hayatı, ebedîliğin ufkundan ve sonsuzluğun ışığı altında okumak lazımdır.

Peygamberler de ebedî olana davet etmediler mi? Hz. İbrahim, "kaybolanları, yok olanları sevmem" derken ebediliğe olan iştiyakını ifade etmedi mi? (bk. En'am, 6/76) Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup ve diğer güzide peygamberler, ebedi yurdun, ahiret yurdunun özlemiyle yaşamadılar mı? (bk. Sâd, 38/46) "Fâniyim, fani olanı sevmem, acizim aciz olanı istemem" diyenler de Ebedî Dost'a olan sevdalarını terennüm etmediler mi?

Yeniden ihyanın şartlarından bir diğeri de, varlığı okumak ve hayatı anlamlandırmaktır. Aile hayatından tabiata sayısız güzellik bize göz kırpmaktadır. Yeşile bürünmüş ovaları, çiçeklerle süslenmiş bayırları, çağıldayan nehirleri, cıvıl cıvıl öten kuşları ve daha nice güzellikleri ile varlık bizi kendine davet etmektedir. Varlığın her zerresinde kodlanmış şifreler, çözülmeyi beklemektedir. Tabiatı seyrettikçe, onu dinledikçe kendimizle buluşuyoruz. İçimizi bir sükûnet kaplıyor. Hayatın anlamsız olmadığını düşünüyoruz. (bk. Âl-i İmran, 3/191)

Baktığımız her şey, bize varlığın sahibini hatırlatıyor. Tabiatla kurulan ülfetten ilahî muhabbete, fani sevgilerden ilahî sevgiye erişiyoruz. Neticede tabiatın, yaratılışın güzelliklerine meftun olup da onun arkasındaki sonsuz güzellik kaynağına sırt çevirenlere şaşırıyoruz. Yaratıcı'nın kâinattaki hâkimiyetini kabul edip de kendi üzerlerindeki otoritesine yanaşmayanlara hayıflanıyoruz.

Kur'an bunlara şu anlamlı soruyu soruyor: *"Tohumları ve çekirdekleri çatlatıp yeşerten kuşkusuz Allah'tır! O, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarır. İşte bütün bunları yapan Allah'tır! Böyle iken nasıl olur da O'na iman ve itaatten uzaklaşırsınız?"* (En'am, 6/95)

İnsan Bu Dünyaya Emanet

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ

"Ey insanlar! Allah'ın (kıyamet ve dirilişle ilgili) vaadi mutlaka gerçekleşecektir, öyleyse sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Çok aldatıcı (Şeytan) da Allah hakkında sizi aldatmasın." (Fatır, 35/5)

İnsanı bu dünyaya bağlayan güçlü arzu ve güdüler vardır. Bunlar, ifade yerinde ise insan tabiatına nakşedilmiştir. Onun bütün hayatını bunlar şekillendirir. Gücü ve sağlığı yerinde olduğu müddetçe, insan bu duygu ve dürtülerin peşinden koşar durur.

İnsanın hayatını, neslini devam ettirme arzusu, zararlardan kendini koruma gayreti; açlık, susuzluk ve cinsellik bu dürtülerden bazılarıdır. Yine dünya malına ve metaına sahip olma, kendini ispatlama, gösteriş ve şöhret, başkalarını etkileme, onları yönetme, başarı ve üstünlük elde etme, saygınlık ve takdir görme güdüleri de diğer bazısıdır.

İnsanlarda bu duygu ve dürtüler, farklı şekillerde tezahür eder. Mesela kimi insanın gayesi servettir; mal-mülk kazanmak onun en büyük davasıdır. Kimisinin gayesi, şandır, şöhrettir; ömrünü bu uğurda tüketir. Kimisinin de makamdır, mevkidir; bunlara ulaşmak onun en büyük ihtirasıdır. Kimisinin gayesi de, eş ve çocuktur; bunların ötesinde bir hayali ve ideali yoktur. Bazen de bir insanda bu dürtülerden bir kaçı beraber bulunur.

Bu duygu ve dürtülerle insan bu dünyada imtihan edilir. (bk. Âl-i İmran, 3/14; Tevbe, 9/24; Teğabun, 64/15) Manevî tekâmülünde o, bunları bir araç mı yoksa bir amaç haline mi getirmektedir? Yine insan, bu duygu ve dürtülerini denetleyebilmekte midir? (bk. Naziat, 79/40) Yoksa bütünüyle bunların güdümüne girerek helal-haram demeden bir hayat mı sürmektedir? (bk. Meryem, 19/59)

Eğer insandaki bu dürtü ve duygular, gayelerin gayesi haline gelirse, Rabbine

karşı olan kulluk görevinin önünde en büyük engeli oluştururlar. Nitekim Kur'an bu durumu, insanın kendi arzu ve isteklerini tanrılaştırması şeklinde ifade eder. (bk. Casiye, 45/23) Bu, insanın düşüşe geçmesi ve alçalması demektir. Ancak insan, Allah rızasını kazanma yolunda bunları bir araç olarak kullanırsa, bu durumda da yücelir ve yükselir.

Kur'an, nefsani arzu ve heveslerine mağlup olan toplulukların durumlarını Hz. Peygamber'e hitaben şöyle anlatır: *"Bırak onları, yesin içsinler, zevklerini yaşasınlar, arzu ve emelleri kendilerini oyalayadursun. Yakında bilecekler!"* (bk. Hicr, 15/3; ayrıca bk. Tevbe, 9/69)

İnsanoğlu, çoğunlukla geçmiş topluluklardan ibret almaz. Oysa ilk insandan itibaren, kendisi gibi milyarlarca insan bu toprakları yurt edinmişti. Onlar da doymak bilmeyen bir hırs ve tamahla dünyada yaşamışlardı. Ama sonunda dünya değirmeni onları da öğütmüştü. Toprak olup gitmekten kurtulamamışlardı.

Şimdi, onların yaşadıkları topraklarda yeller esmektedir. Artık isimleri unutulmuş, adları sanları tarihin derinliklerinde kaybolup gitmiş. Geriye, sadece korunmak için savaştıkları kalelerin duvarları yahut sefa sürdükleri sarayların sütunları kalmış.

Kur'an, geçmiş milletlerden bahseder. Onlar da medeniyetler inşa etmişlerdi. Kayaları oymuş, oralarda muhkem sığınaklar ve barınaklar yapmışlardı. (bk. Şu'arâ. 26/26) Böylece hayatlarını sağlama aldıklarını düşünmüşlerdi. Heyhat! Hepsi boşuna idi. Çünkü topraktan gelmişlerdi, sonunda yine toprak olup gitmekten kurtulamamışlar.

Geçmiş milletlerden dünyanın zevk ve keyfine kendilerini iyice kaptıranlar olmuştu. Pınar başlarında, ekinler ve salkım saçak meyve ağaçları arasında hep böyle sefa süreceklerini zannetmişlerdi. (bk. Şu'arâ. 26/146-148) İşte insanı Rabbinden uzaklaştıran esas sebep de, onun bu saplantısı değil miydi?

Eski kavimlerden bazıları, peygamberlerin çağrılarını dikkate almamışlardı. Bizim hayatımıza sen karışamazsın, istediğimiz gibi ibadet eder, istediğimiz gibi yer, içeriz demişlerdi. Kendi elimizle kazandığımız mallara helal-haram deyip müdahale edemezsin (bk. Hûd, 11/87, 91), yine cinsel hayatımıza sınırlar koyup arzu ettiğimizi yapmaktan bizi alıkoyamazsın, demişlerdi. (bk. Hûd, 11/79)

Dünya âdeta bir imtihan salonu. Asırlar boyunca imtihan olmak için bu salondan niceleri geldi, geçti. Kimi kazandı, kimi kaybetti. Şimdi nöbet sırası bizdedir. Dünya bize emanet, biz de dünyaya emanet edilmişiz. Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz.

İnsanın bu dünya hayatı adeta bir müsabaka şeklinde geçer. Tabiatına yerleştirilen duygu ve dürtüler insanı bu yarışa mecbur bırakır. Nitekim Kur'an bu noktada "tefahur" ve "tekâsür" kavramlarını kullanır. Yani "birbirine üstünlük sağlama, övünme", "daha çok mal mülk ve evlat sahibi olma" yarışı. (bk. Hadid, 57/20)

İnsanlar, bu hayatta birbirine karşı üstünlük sağlama çabası içerisinde olurlar. Sahip oldukları imkânlar, makamlar ve unvanlar sebebiyle birbirine karşı övünürler. Farklı seviyelerde de olsa, her bir insan bu duyguları kendi iç dünyasında yaşar.

Ancak insanın, bu dünya yarışına kapılıp asıl yarışı unutmaması gerekir. Bu asıl

yarış da, şu ayette belirtildiği gibi, Allah'ın affına, bağışlamasına nail olmak ve sonsuz cennetlere kavuşmak için yapılır: *"Rabbiniz tarafından verilecek bir mağfirete ermek ve cennete girmek için yarışın."* (Hadid, 57/21) *"Yarışacak olanlar işte bu nimetlere ulaşmak için yarışsınlar."* (Mutaffifin, 83/26)

İnsan, bu dünyada bir şeref ve izzet arayışı içindedir. Çocukluğundan itibaren beğenilmek ve takdir edilmek ister. İtibar ve saygınlık kazanmayı arzular. Bunun için kariyerini yükseltmek, unvan sahibi olmak, yüksek makamlara gelmek, meşhur liderlerin ve üstatların yakın çevresinde bulunmak, onun arzuladığı şeylerdir.

İşte insan, bu dünyada itibar sahibi olma mücadelesi verirken, bir şeyi asla unutmamalıdır. O da; asıl itibar ve şeref Allah'a secde ve itaattedir. Evet, gerçek üstünlük ve fazilet, ilahî buyruklara teslim olmaktadır. Nitekim şu ayet bu hakikati bizlere anlatır: *"Kim izzet ve şeref sahibi olmak istiyorsa, bilsin ki izzet ve şerefin hepsi Allah katındadır."* (Fatır, 35/10)

İnsan, bu dünya hayatında hep yarınlara dönük yaşar. Gelecekle ilgili hayaller kurar, planlar yapar. Daima yarınları için bir şeyler hazırlama gayretinde olur. Böylece geleceğini teminat altına almaya çalışır. Çünkü insanın en temel güdülerinden biri, varlığını sürdürmektir.

Ancak insanın şu hakikati de aklından çıkarmaması gerekir: Yarından da öte bir "yarın" vardır. Bu yarın da, Allah'ın huzurunda hesap verme günüdür. Şu hâlde dünyanın yarınlarına hazırlanmak, ölüm sonrası "yarın"a hazırlanmanın önünde bir engel oluşturmamalıdır. Aksine dünya yarınları, ebedî yarınlar için bir sermaye olarak değerlendirilmelidir.

İşte, şu ayet de bu hakikati bizlere anlatmaktadır: *"Ey iman edenler! Allah'ın azabına maruz kalmaktan korunun, herkes yarın ahireti için ne gönderdiğine baksın."* (Haşr, 59/18)

3. BÖLÜM:
HAYATA KULLUK MÜHRÜNÜ VURMAK

Fayda Vermeyen İlim

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِداً وَقَائِماً يَحْذَرُ الْآخِرَةَ
وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ
وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ

"[Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür,] yoksa gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."
(Zümer, 39/9)

Günümüz toplumları, gelişmek, ilerlemek ve yeryüzünün imkânlarından daha fazla istifade etmek için kıyasıya bir mücadele içerisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda bilgi, yeryüzünde güç ve hakimiyet sahasını geliştirmenin bir vasıtası olarak kullanılmaktadır.

Çağımızda bilgili ve kültürlü insanlar yetiştirmek ve bilgiyi geniş kitlelere yaymak öncelikli bir mesele olarak ele alınmaktadır. Yönetici ve siyasilerin, en fazla bilgi ve bilimin önemini insanlara anlattıklarını söylersek her halde mübalağa etmiş olmayız. Kalkınma yarışında geri kalan ülkeler, toplumlarını harekete geçirmek için tahsil ve okumanın önemini her şeyden daha fazla vurgulamaktadır.

Zamanımızın bir diğer özelliği de, tarihin hiçbir döneminde görmediğimiz şekilde, bilginin bu kadar kolay elde edilmesi ve ona ulaşma vasıtalarının bu denli yaygınlaşmasıdır. Günümüzde bilgi sahibi olmak ve onu uzak yerlere nakletmek kadar kolay bir şey yoktur. Oysa geçmiş dönemlerde bilgiyi elde etmek için yüzlerce hatta binlerce kilometre yol katediliyor ve bu erdemli bir çaba olarak görülüyordu. Artık günümüzde buna ihtiyaç kalmamıştır.

Günümüz insanı, oturduğu yerden bilgi ihtiyacını fazlasıyla karşılamakta ve bu konuda doyuma ulaşmış bulunmaktadır. Hatta yaşanan bu muazzam bilgi nakli

sebebiyle, bir bilgi kirliliğine maruz kalmasından bahsedilmektedir. Yani bilgi insanın aydınlanmasına değil, zihninin daha fazla bulanıklaşmasına hatta şaşkına dönmesine sebep olmaktadır. Anlaşılan o ki, eskilerin malumatfuruş olarak tabir ettikleri insanların sayısı günümüzde gittikçe çoğalmaktadır.

Ne var ki bugün bilgi, özümsenen ve hayatla irtibatı kurulan bir değer olmaktan çıkmış ve adeta insanın sırtında bir yük haline gelmiştir. Yine bilgi, insanın ruhsal, zihinsel dinginliğe ermesi, manevî varoluşsal serüvenine katkı sağlaması şöyle dursun, yorgun ve bitap düşmesine yol açmıştır.

Aslında "bilgi"nin kendisi art niyetli değildir. Fakat insanın anlam arayışına eşlik etmediği, hikmet ve erdemle yoğrulmadığı zaman, onun yarasına merhem olamamakta hatta bazen karanlık yönelişlerinin bir aracı haline gelmektedir.

Kutsal bilgi dahi bize pek fayda vermemektedir. Bu durum, dinî bilgi konusunda tutarlı bir yaklaşıma sahip olmadığımıza işaret etmektedir. Oysa bilgiyi başkaları için değil, öncelikle kendimiz için öğrenmemiz gerekmiyor mu?

Bu soru, bilgide bir sekülerleşme yanlışlığı içinde olduğumuza işaret etmektedir. Bu da, ilim ve bilginin manevî içeriklerinin boşaltılması, dünyevî amaçlar uğrunda istismar edilmesi ile eşdeğer anlama gelmektedir. Oysa bilgi, başarımızı kanıtlamak ve zihin fantezimizi güzelleştirmek için gerçekleştirilen bir çaba olmamalıdır. Yine bilgi, etkinlik alanımızı genişletmek, güç ve şöhret sahibi olup maddî ve manevî çıkar sağlamak için değil; aksine güçsüzlüğümüzü ve acizliğimizi daha derinden hissetmek amacına yönelik olmalıdır.

Artık bilgi, Batı düşüncesinde olduğu gibi insanın yaşadığı gezegene değil, nefsinin azgın eğilimlerine hakim olmasını, yeryüzünün ifsadını değil imarını sağlamalıdır. Dolayısıyla bugün, insanı merkeze alan bir bilgi anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü bilgi çağında insan hikmet ve irfandan yoksun yaşamaktadır. Bilginin, kendi amacından koptuğu, insanın faziletine katkı sağlamadığı, aksine onun iktidar mücadelesine bu denli araç olarak kullanıldığı başka bir dönem her halde olmamıştır.

Günümüzde bilgi peşinde olanların, bir bilim ahlakına sahip olmaları gerektiği daha iyi anlaşılmaktadır. İslamî değerler sisteminde bir tıp ahlakı, bir çevre ahlakı, bir siyaset ahlakı, bir ekonomi ahlakı olduğu gibi bir ilim ahlakı da vardır. Bu konunun, Kur'anî ve nebevî boyutları yanında, İslam düşüncesinde birçok ilim adamı ve düşünürün katkılarıyla oluşmuş önemli bir kültür ve felsefe boyutu da vardır. (bk. Prof. Dr. Mehmet Bayraktar, İslam'da Bilim Ahlakı, Diyanet Aylık Dergi, Mayıs 2008)

Kur'an, uluhiyyetin (tanrılığın) sadece Allah'a ait olduğu konusunda şahit getirirken, sırasıyla Allah'ı, melekleri ve ilim sahiplerini zikreder. (bk. Âl-i İmrân, 3/18) Elbette ki, ilim ehlinin burada olduğu gibi manevî bir hiyarerşide yer alması onun faziletinin üstünlüğünü işaret eder. Yine ilim ehlinin tevhid konusuna şahid gösterilmesi, ilmin tevhid merkezli olması gerektiğini ifade eder.

Müminin ilim arayışı, nihayetinde onu cennetin ebedi saadetine götürür. (Buhârî, İlim, 10; Ebû Dâvud, İlim, 1) Onun hem dünya hem de ahiret faydasını hedefler. Nitekim Hz. Peygamber, dualarında faydasız ilimden Allah'a sığınmıştır. (bk. Müslim, Zikr, 75)

Bu hadis, üzerinde durulması gereken bir içeriğe sahiptir. Bilindiği gibi, Hz.

Peygamber'in en önemli çabalarından biri, çağdaşlarına ilim ve irfan sevgisini aşılamaktı. Ancak görüldüğü üzere o, faydasız ilimden Allah'a sığınmaktadır. Dolayısıyla hadisin ne anlama geldiği, her halde günümüzde daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü üzerinde yaşadığımız gezegeni ve bütün insanlığı imha edecek kadar nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların üretildiği bir dönemde yaşıyoruz.

İlim, hakikati öğrettiği gibi, onun gereğini yapma ahlakını da öğretir. Bu bağlamda ilim yolcusunun en bariz vasfı, ilahî sevgi ve haşyeti talim etmesidir. (bk. Fâtır, 35/28)

Ayrıca Kur'an ilim sahibi olanların üstünlüğünü şöyle anlatır: *"(Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür,) yoksa gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."* (Zümer, 39/9)

Bu ayet, genelde gerek sosyal bilimler gerek fen bilimleri olsun, bütün bilgi türleri bağlamında ele alınır ve ilme teşvik için kullanılır. Ancak bu tür yorumlarda ayetin bir bütünlük içerisinde ele alınmadığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan baktığımızda, insanı yücelten ilmin hangi tür ilim olduğu veya bu ilmi elde edenlerin ne gibi hasletlere sahip oldukları daha açık görülecektir.

Şöyle ki, bu ilim, her şeyden önce müminin ilahî hakikatler konusunda derinleşmesini sağlayan, Allah'a karşı olan muhabbet ve tazim duygularını geliştiren, büyük buluşmaya hazırlık şuurunu ve ilahî rahmete nail olma arzusunu yaşatan bir ilimdir.

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Bugün insanın, özümsenen, dolayısıyla hikmete ve eyleme dönüşen bir bilgiye ihtiyacı vardır. Artık bilgiyi cem etmeye değil, sindirmeye ve telif etmeye yönelmek gerekmektedir. İslam, kurucu metinleri ve bunlara dayalı oluşan geleneği ile bu anlamda özgün bir bilgi felsefesine sahiptir. Bu açıdan bizim bilgi ve ilim kavramlarına yüklediğimiz anlam ile modern dünya görüşünde bunlara yüklenen anlamlar birbirinden farklıdır.

İslamî dünya görüşünde bilgi metafizik ve kutsal bir içeriğe sahiptir. İnsanı ötelere taşıma amacı güder. Görünenden hareketle görünmeyene varmayı amaçlar. Böylece müminin varlık algısını şekillendirir.

Bilgi, insana sadece bir dünya görüşü vermekle yetinmez. Bunun ötesinde onun zihin ve değerler dünyasını inşa eder. İnsana yararı olmayan zihinsel fantezileri ve spekülasyonları bir tarafa bırakır. Telkin ettiği imanî ve ahlakî değerler çerçevesinde insanın özüne dönmesini hedefler. Ancak modern dünya görüşünde bilgi böyle bir amaçtan yoksundur. O, bütün atıfları ile bu dünyaya aittir, çağrışımları ve referansları ile burayla sınırlıdır.

Etnik Farklılık Allah'ın Ayeti

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ
وَاَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ

"Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması O'nun [varlığının ve kudretinin] delillerindendir. Şüphesiz bunda bilen ve anlayan kimseler için ibretler vardır." (Rûm, 30/22)

Kur'an kelimesinin daha ziyade tercih edilen anlamı "okumak"tır. İnsanlığa yapılan bu son çağrının "okumak" kelimesi ile özdeşleştirilmesi elbette ki anlamlıdır. Her hâlde bu, Kur'an'ın en önemli özelliğinin, insanı öncelikle kendi ayetlerini okumaya davet etmiş olmasıdır. Bununla Kur'an, insana âdeta "Beni okuyun, ben okunmak için varım" mesajını vermektedir.

Son ilahî çağrının Kur'an şeklinde isimlendirilmesinin daha kapsamlı bir anlamı olduğunu söylemek de mümkündür. O da, bütün evrende sergilenen kozmik/kevnî ayetleri okumaya ve düşünmeye muhataplarını davet etmiş olmasıdır. Dolayısı ile hem kelâmî ifadeler olan kendi ayetlerini hem de doğal/kozmik ayetleri okumaya davet etmek, Kur'an'ın en önemli tezlerinden birini oluşturur.

Yazının girişinde verdiğimiz ayet de bir dizi yaratılış delilini okumaya davet eden bir bağlamda gelmektedir. Burada Allah'ın mutlak kudretine ve ilmine işaret eden hem kâinatta hem de insanın kendi bünyesindeki ayetlere yer verilmektedir.

Bu ayetlerde, önce bütün insanlığın aslının toprak olduğu ifade edilir. Toprağın önce insana dönüşmesi, insanın da sayısız bireyler hâlinde yeryüzüne dağılması bir ayet olarak ortaya konulur ve bu konuda bizler düşünmeye çağırılırız. Araya aile bağlamında insanın erkeğiyle kadınıyla aynı cinsten, aynı özden yaratılması, Allah'ın ilmine ve kudretine işaret eden kanıtlardan bir diğeri olarak girer. Sonra insanlık dünyası, lisan ve renk farklılıkları ile üzerinde düşünülmesi gereken diğer bir ibret sahnesi olarak dikkatlerimize sunulur.

Burada bizi esas ilgilendiren konu, “dil” ve “renk” farklılıklarının Allah’a götüren ayetlerden/sembollerden olmasıdır. Bilindiği gibi, insanların lisan ve renkleri, etnik kimliklerinin dikkat çeken en önemli özelliklerindendir. Farklı dil, farklı kültür demektir. Çünkü dil, insanın kültür dünyasını ortaya koyar.

Siyah, beyaz, sarı renklerden olmak da, insanın doğal özelliklerindendir. Ancak renk farklılığı sadece insanlara mahsus bir durum değildir. Allah’ın kudretinin bir işareti olarak bu tür biyolojik farklılıklar, tabiatta, bitkiler ve hayvanlar âleminde hatta dağlarda bile gözlenebilir. (bk. Fâtır, 35/28; Nahl, 16/13, 69; Zümer, 39/21)

Ayette dikkati çeken husus, göklerin ve yerin yaratılması ile, insanların dil ve ırk farklılığına sahip olmasının peş peşe zikredilmesidir. Muhtemelen bu, insanın dil ve ırk farklılığının, evrenin yaratılması kadar üzerinde düşünmeye değer, ilahî sırlarla dolu bir konu olduğuna dikkat çekmek içindir. Bu ayette, insanlığın farklı ırklardan meydana gelmesinin “kelâmî” boyutuna işaret edilmektedir. Hucurât suresi 13. ayetinde ise, bu farklılaşmanın, insanlar arası ilişkilerde önemli olan “tanışma” gibi toplumsal bir boyutuna dikkat çekilmektedir.

Ele aldığımız ayet, esas itibarıyla Yüce Allah’ın azamet ve kudretini insana tanıtmayı hedeflemektedir. Ancak bu ayet, Hucurat 13. ayetiyle beraber düşünüldüğünde, renk, dil veya ırk farklılığının, insanın kendi iradesinde olan bir şey olmadığı, dolayısıyla bu konuda ayrımcılığa gitmenin, bir sapma olduğu anlaşılacaktır. Çünkü insan ırkını kendi tercih etmemekte, aksine belirli bir ırkın mensubu olarak dünyaya gelmektedir. Dili, rengi ve kültürü de buna göre şekillenmektedir. Dolayısıyla, bir ırktan olmak “değerlilik” ve “üstünlük” vesilesi olarak görülmemelidir.

İnsan doğduğunda ne seçilmiş üstün biri, ne de günahkâr bir kişidir. Aksine, bölgesi, ülkesi, kıtası, coğrafyası neresi olursa olsun ve hangi millete mensup bulunursa bulunsun, değerli bir varlık olarak dünyaya ayak basmaktadır. Dolayısı ile hangi ırka mensup olursa olsun, bütün insanlar aynı insanî özellik ve değere sahiptirler. Şu ırka mensup, bu kıtaya ait insanların ikinci dereceden, diğerlerinin ise üstün insan, daha az veya daha çok insanlık değerine sahip olmaları diye bir şey söz konusu değildir.

Irktan kaynaklanan farklılıklar, Allah’a götüren ayet ve semboller olduğundan, saygı ile karşılanmalı ve itina ile korunmalıdır. Çünkü bunlar da Allah’a götüren diğer ayetler gibi bir ayettir. Dolayısı ile bir milletin, bir ırkın asimile edilmesi, Allah’a götüren bir ayetin yok edilmesi anlamına gelmektedir.

Yine insanın farklı ırklarda yaratılması, ayetin geldiği siyak sıbakta bahsedilen erkekli-kadınlı olması, gece uyuması, gündüz çalışması, şimşek çakması, yağmur yağması kadar doğal karşılanması gereken olgulardandır. Bunları ortadan kaldırmaya yönelik teşebbüsler, nasıl ki gerçekleştirilmesi mümkün olmayan ve sünnetullaha müdahale anlamına geliyorsa, bir ırkın tasfiye edilmeye çalışılması da insan hayatındaki doğal işleyişe müdahale anlamını taşımaktadır.

Irk taassubu, tarih boyunca çoğunlukla insanın hemcinsini horlaması ve dışlamasına neden olmuştur. Hatta bunun da ötesinde zulüm, haksızlık, sömürü ve sayısız insanın ölmesinin sebebini oluşturmuştur. Ancak görüldüğü gibi, Kur’an bu farklılaşmayı, haksızlığın bir gerekçesi olmaktan çıkarmıştır. Aksine farklı ırkların bulunmasını Allah’a götüren alametler şeklinde değerlendirerek

konuya pozitif bir anlam yüklemiştir. Böylece ırk konusundaki ön yargıları ve yanlış telakkileri tashih etmeyi hedeflemiştir.

Yine belirtmek gerekir ki, Kur'an, insanları mümin-kâfir ayrımına tabi tutmadan, insanlık ortak paydasında buluştuklarını haber verir ve bu hususu tekrarlar. (bk. Nisa, 4/1; En'âm, 6/2; Â'râf, 189; Fâtır, 35/11; Zümer, 39/6) Elbette ki bu tekrarlar, sonradan oluşacak ayrılık, ötekileştirme ve düşmanlık eğilimlerini izale etmek ve insana aslını ve ortak kökenini hatırlatmayı amaçlar. İslam ortak paydası/Müslüman kardeşliği şüphesiz ki önemlidir. Ancak bu, insanın, insanlık ortak paydası/insanlık kardeşliğini unutmasına ve ayrımcalığa sebep olmamalıdır.

İnsandaki nefsanî ve şeytanî dürtüler, bölmeyi, parçalamayı, dışlamayı ve ötekileştirmeyi tetiklerken, Kur'an'ın metodu daima en geniş katılımlı birliği ve beraberliği sağlamak olmuştur. Çünkü insanlık, aynı cevher ve özden yaratılmıştır. Dolayısıyla sonradan meydana gelen farklılaşmaların bir tefrika ve husumet unsuru hâline getirilmesi, insana ne kazandıracaktır?

İşte bu ve benzeri ilkeleriyle İslam, insanlık çapında yeni bir anlayış geliştirmiş ve esas olanın, insanın doğuştan getirdiği şeklî, biyolojik özellikleri değil, kendi iradesiyle kazandığı manevî gelişmişlik olduğunu beyan etmiştir. Hz. Peygamber de uygulamalarıyla bunu göstermiştir. Nitekim Veda Hutbesi'nde insanlığa şu çağrıyı yapmıştır:

"Ey insanlar! Sizin rabbiniz birdir. Babanız da birdir... Haberiniz olsun ki takva dışında hiçbir Arabın Arap olmayana, hiçbir Arap olmayanın da Arap olana, hiçbir siyahın beyaza, hiçbir beyazın da siyaha karşı bir üstünlüğü yoktur. Şüphesiz ki ilahî huzurda en değerliniz, en muttakî olanınızdır." (Ahmet İbn Hambel, Müsned, VI, 411)

Haksızlığa Karşı Susmamak

وَلَا تَرْكَنُوا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ

"Ve asla zulmedenlere meyletmeyin. Yoksa, [ahirette] ateş size dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız da yoktur. Sonra, yardım da göremezsiniz." (Hûd, 11/113)

Zamanın değişmesiyle İslam değişmez; ancak Müslümanların İslam'dan ne anladıkları zamana ve şartlara bağlı olarak değişebilmektedir. Böylece farklı bir Müslümanlık anlayışı oluşabilmekte, aslından uzaklaşmış çarpık bir din algısı meydana gelebilmektedir. Bunun çok değişik sebepleri olabilir. Bunların detayına girmeksizin kısaca şunu belirtelim:

Son asırlarda kimi çevreler tarafından dinin ferdî bir mesele olduğu konusu gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Böylece İslam'ın toplumsal boyutu göz ardı edilmiştir. Müslümanlara ve insanlığa karşı olan sorumluluk dikkate alınmamıştır. Bu yanlış anlayışa göre din, sadece Allah'la kul arasında olan manevî bir bağdır. Kişi ibadetini, duasını yapar; böylece dinî sorumluluğunu yerine getirmiş olur. Tabii böyle bir anlayışın oluşmasında yeterli dinî eğitim verilmemesinin de etkili olduğu muhakkaktır.

Bu anlayış doğal olarak, Müslümanlar arasında toplumsal sorumluluk şuurunun zayıflamasına sebep olmuş, eksik, yanlış bir Müslümanlık algısının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü İslam, ferdî kurtuluşun, topluma karşı görevleri yerine getirmeyi de gerektirdiğini ifade eder. Bu sorumluluk şuuru aileden başlar ve bütün Müslümanları kapsayacak şekilde dalga dalga genişler. Çünkü Hz. Peygamber, Müslümanların meseleleriyle ilgilenmeyenlerin, onların dertleriyle dertlenmeyenlerin olgun ve gerçek mümin olmadıklarını ifade eder. (bk. Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat, I, 151)

Şu halde "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" veya "Ne halleri varsa görsünler." şeklinde söylemler, İslamî sorumluluk açısından kabul edilecek

anlayışlar değildir. Çünkü haksızlık ve fesatla mücadele etmek, Müslüman'ın temel sorumluluklarından birini oluşturur. Nitekim bütün peygamberler, yeryüzünde haksızlığı gidermek, adalet ve hakkaniyete dayalı bir toplumsal hayatı tesis etmek için olanca güçleri ile çalışmışlardır. (bk. Â'râf, 7/85; Hûd, 11/84, 85, 87)

Aslında haksızlık ve zulümden rahatsız olmak, insan tabiatında olan köklü bir duygudur. Fıtratı bozulmamış bir insanın, zulmü normal bir davranış olarak görmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, bundan rahatsız olmayanlar, ancak insanî ve vicdanî duyarlılıklarını kaybedenlerdir.

Haksızlığa karşı olmak, fıtrî olduğu için ırklar ve dinler üstü bir duygudur. Bu sebeple, mazluma, mağdura arka çıkılır. Sırf zulme uğradığından dolayı bu yapılır. Dinine diyanetine bakılmaz. Yine zalimin dindarı, dinsizi olmaz. Hangi dine mensup olursa olsun, hoşgörüyle karşılanmaz.

Kur'an, insanın yaratılışında haksızlığa karşı var olan duyarlılığın körelmesine razı olmaz. Aksine bu konuda müminleri daima uyanık bulunmaya ve kıyamda olmaya çağırır. Eğer bir yerde, insanlara baskı, zulüm ve şiddet olduğu halde bu gidişata "dur" diyen insanlar çıkmıyorsa, orada İslamî duyarlılıklar yok olduğu gibi, insanî ve vicdanî hassasiyetlerden de bahsetmek mümkün değildir.

Çevremizde olup bitenlere duyarsız kalışımız, akan kanları, yanan canları hissetmeyişimiz, elbette ki dindar bir insanın sahip olacağı bir ahlak değildir. Müslümanların acı duyduğu yerde duygusuzluğa devam ediyorsak, onların sevindiği yerde bu sevince ortak olamıyorsak, kısaca onlarla ağlayıp onlarla gülemiyorsak, ciddi bir sorunumuz var demektir.

İnsanlar aç ve susuz bir şekilde hayatta kalabilmenin mücadelesini verirken, bizler hâlâ koltuğumuzda gamsız, kedersiz oturabiliyorsak, her halde Müslümanlık muhasebemizi yeniden yapmamız, İslam'dan ne anladığımızı tekrar gözden geçirmemiz gerekir.

Dün yeryüzünde adaletin güvencesi olan, haksızı kayıran, mazluma arka çıkan bir milletin torunlarının, zulümlere ve çığlıklara seyirci kalması kadar garip bir şey olabilir mi? Çocukların, bombaların altında can verdiği, kadınların namusunun kirletildiği, insanların baskı ve şiddete maruz bırakıldıkları bir dünyada, "Benim de muhakkak bir şeyler yapmam gerekir" iradesini gösteremiyorsak, bu talihsiz bir durum değil midir?

Ne Kur'an, ne sünnet, ne de ecdadın hayatında böyle bir İslam anlayışını göremiyoruz. Bu olsa olsa, son asırların kendi içine kapanan, vahdet şuurunu kaybeden, çarpık Müslümanlık anlayışının bir neticesidir. Yine bu kendi bencilliğini aşamayan, Müslümanların derdiyle dertlenmeyen hatta bunun gereksizliğini düşünen, sorumluluk şuurundan yoksun bir anlayışın sonucudur.

İnsanların inkârı, isyanı, zulmü sebebiyle gönlü daralan, hatta neredeyse kendini helâk edecek duruma gelen son Peygamber'in ümmeti böyle mi olmalıydı? O, Peygamber'liği süresince hep insanın akıbetini düşünmüş, onun çile ve ızdıraplarını sinesinde daima hissetmişti. (bk. Şu'arâ, 26/3) Öyleyse günümüz Müslüman'ının bir parça da olsa bu ahlaka sahip olması gerekmez mi?

İnsan, elbette ki ailesinin bakımıyla ilgilenecek, ihtiyaçları ile meşgul olacaktır. Gerektiğinde akrabasının ve yakınlarının yardımına koşacaktır. Bundan daha

doğal bir şey olamaz. Üstelik bunlar ibadet değeri kazanan, ilahî hoşnutluğa sebep olan fiillerdir.

Bununla beraber şu hususun da unutulmaması gerekir: İsyan ve ifsadın yaygınlaştığı, zulüm ve fitnenin kol gezdiği bir dünyada, her mümin, kendi imkân ve kabiliyetleri çerçevesinde insanlığa karşı bir sorumluluğu olduğunu bilmelidir. Böyle külli bir bakış açısına sahip bulunmanın şuurunda olmalıdır. Onlarca ayet ve hadisin bu sorumluluğu kendisine yüklediğini bilmelidir.

Meselâ bu ayetlerden birinde müminlerin, baskı, fitne ve belalara karşı mücadele etmeleri, aksi takdirde bunların sadece zulmedenlere erişmeyeceği, herkesi kapsayacağı uyarısı yapılır. (bk. Enfâl, 8/25) Yine Kur'an, erkek, kadın ve çocuklardan zayıf düşürülmüş, zulme uğramış mustazaflar için çaba sarfetmeyi, hatta gerektiğinde onlar için savaşmayı bir sorumluluk olarak müminlere yükler. Aksi bir durumun onlar için düşünülemeyeceğini ifade eder. (bk. Nisâ, 4/75)

Ne var ki, zaman zaman insan, çevresinde meydana gelen haksızlıklara karşı duygusuz ve duyarsız bir hale gelmektedir. Hak, hukuk tanımayanlara karşı pasif ve sessiz kalmaktadır. Bazen bunu, zalimin, zorbanın oluşturduğu şiddetten ürkerek yapmaktadır. Belki de ona karşı duygusal ve düşünsel bir eğilim de gösterebilmektedir. Zamanla onun yanında yer almakta ona dayanarak hayatını sürdürmektedir. Bazen onların yaptığı bütün haksızlık ve zulümleri görmezden gelebilmekte hatta onlara yardımcı olabilmektedir. İşte Kur'an, makalenin girişinde verilen ayette de görüldüğü gibi, insanı bu durumlara karşı uyarmakta ve son derece dikkatli olmaya çağırmaktadır. (bk. Hûd, 11/113)

Ayet, zalimlerin yanında yer almak, onlara destek çıkmak şöyle dursun, onlara karşı duygusal bir eğilim içerisinde bulunmayı bile yasaklamaktadır. Çünkü duygusal yöneliş, zamanla haksızlıklar karşısında sessiz kalmaya, hatta destekçi olmaya kadar götürebilir. Bu bakımdan söz konusu ayet, zulüm ve haksızlıklara karşı net bir duruş ve kesin bir tavır almayı bizlere emretmektedir.

Zalimlere meyletmek, zulme bulaşmak, cehennem ateşine maruz kalmak anlamına gelmektedir. Yine ayetin devamında, zulme meyledenlerin Allah'ın himaye ve yardımından mahrum kalacakları beyan edilmektedir. Bu ifadeler, zalimlerin dostluk ve himayesini beklemenin, Allah'ın koruma ve yardımından mahrum kalma sonucunu doğuracağını bizlere hatırlatmaktadır.

İslam:
Huzur İklimine Açılan Kapı

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ يُرِدْ
اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً حَرَجاً كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي
السَّمَاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ

"Allah kimi doğru yola ulaştırmak isterse, İslam'a sinesini açar, gönlüne genişlik verir; kimin de sapmasına izin verirse, sanki göğe yükseliyormuş gibi, kalbini daraltır ve sıkıştırır. Allah, inanmayanlara azap (ve sıkıntıyı) işte böyle verir." (En'âm, 6/125)

Muhammed Hamdi Yazır, bu ayete şu açıklamayı getirir: İman edip ilâhi emirlere teslim olanlara Allah öyle bir yetenek verir ki, bu sayede göğüsleri genişler, kalpleri ferahlar, neşe ve sürur halini yaşarlar. Allah onların kalbine bir nur koyar. İman ve İslam ile son derece sevinir ve mutlu olurlar. İlâhî sorumlulukları yerine getirmekten can sıkıntısı, zahmet ve ıstırap duymak şöyle dursun, aksine neşe ve sevinç duyarlar. Buna karşılık, iman etmeyen kimsenin gönlü de daralır ve bunalır. Göğe tırmanmak nasıl yapılması mümkün olmayan bir yük ve zahmet ise, hakkı kabul ve itaat etmek de ona o derece güç gelir.

İnsanın, korkulardan, felaketlerden uzak olması en temel amacını oluşturur. Musibetlerden ve elim sonuçlardan kendini koruyarak mutluluğa erişmek, onun yegâne hedefidir. Bu anlamda mutluluk ve huzur, insan hayatında amaçların amacını oluşturur. İnsan, doğumundan ölümüne bir ömür boyu bu amacına kavuşmak için durmadan dinlenmeden koşar durur. Bütün mesele, maddî ve manevî tehlikelerden âzâde olmaktır.

İnsanlardan kimi, maddî hazları ve bedensel zevkleri gerçekleştirerek huzur ve mutluluğa erişeceğini düşünür. Bu kimseler, huzur ve saadeti bu dünyanın imkânları ile sınırlı görürler. Tahsil hayatını başarı ile sonlandırmak, sevdiği kişi

ile bir yuva kurmak, ticarî hayatta veya kariyerinde basamakları tırmanmak, bunlar açısından âdeta hayatın amacını oluşturur. Mutluluk ve huzur arayışı, kimi zaman lükse düşkünlük ve tüketim çılgınlığı ile kimi zaman da bedensel haz ve zevkleri tatmin etmekle karşılanmaya çalışılır.

Kimi de mutluluğa daha farklı bir anlam yükler ve bunun dünya ötesi manevî bir kurtuluşun neticesi olduğuna inanır. Bu anlamda nihai saadete ermenin yolu, Allah'a yaklaşmakla gerçekleşir. Dolayısıyla, maddî anlamda mutluluğa ermekle manevî anlamda kurtuluş ve huzura ermek aynı anlamı ifade etmemektedir. Birincisi, daha ziyade bedensel hazların tatmin edilmesi ile gerçekleşirken diğeri, insanın iç dünyası ve gönül âlemindeki manevî olgunlaşma ile ilgilidir. Yine biri, dünyevî hırsların, hazların doyuma ulaşması ile diğeri ise bunların kontrol altına alınıp terbiye edilmesi ile mümkün olur.

Bu açıdan bakıldığında İslam'ın, insanı huzur ve saadete erdiren bir sistem ortaya koyduğu görülür. Zira dinimiz, insanın hem maddî hem de manevî ihtiyaçlarını dikkate alır. Onu, ruh ve beden bütünlüğü içerisinde değerlendirir. Hayatı dünya ile sınırlı görmez, aksine asıl hayatın ve sonsuz mutluluğun bundan sonra başladığını vadeder. Bu, insana verilen paha biçilmez bir şanstır. Çünkü insan, ihtiyaç ve beklentileri sonsuz; imkân ve yetenekleri ise sınırlı bir varlıktır. Dolayısıyla arzularının çoğunu bu dünyada gerçekleştiremez. İşte ebedî âlem, bu anlamda mümin için sonsuz değerde bir umut kapısı haline gelir. Çünkü o, kulluk şuuru ve teslimiyet duygusu içerisinde yaşadığı takdirde, sonsuz güzellik ve nimetlere nail olacağına gönülden inanır.

İnanmayan insan için böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü onun, hedef ve amaçlarını gerçekleştirebileceği yegâne yer burasıdır. Dolayısıyla burada kaybetmesi, onu içsel çatışma ve gerilimlere sokar. Hedef ve amaçlarına ulaşamama çaresizliğine onu sürükler. Yine o, imanın verdiği motivasyon ve dinamizmden yoksundur. Ahirete inanmanın sağladığı hayat enerjisinden mahrumdur. Aksine hayatın sonu, onun için korku, vehim ve endişe kaynağıdır. O, yok olma, heder olma korkusunu içinden atamaz. Ancak inanan insan için, böyle bir şey söz konusu değildir. Aksine o, barış ve esenlik yurdunun özlem ve hayalleriyle yaşar. (bk. Yûnus, 10/25)

Diğer taraftan İslam, insanın hayata olumlu yönden bakmasını sağlar. İfade yerinde ise, bardağın boş tarafını değil, dolu tarafını yani Mevla'nın kendisine bahşettiği nimetleri görmesini ona öğretir. (bk. Fâtır, 35/3) İnsan, aslında tabiat olarak içerisinde yaşadığı imkân ve nimetleri görmeye, onların değer ve önemini takdir etmeye pek yatkın değildir. Daha ziyade, gerçekleştirmeyi hayal ettiği arzu ve hedeflerine odaklanır. Bu da onu, kadir kıymet bilmez, şükretmez bir hale getirir.

İşte İslam, hırs ve tamahın bir neticesi olan bu durumu terbiye etmeye ve bu anlamda insanı dönüştürmeye çalışır. Kısaca ona, hayata pozitif yönden bakmayı ve iyimser olmayı öğretir. Bu, insanın ruhsal dünyası ve psikolojik yapısı açısından son derece önemlidir. Çünkü böylece insan, birçok güzellik ve nimete sahip olduğu hissini yaşar. Dolayısıyla, doğuştan getirdiği ele geçirme ve sahip olma dürtüsünü tatmin eder.

Yine iman, insanın içerisinde yaşadığı nimet ve güzelliklerin değerini bilmesini,

iyilik ve şükür hisleri ile dolmasını sağlar. (bk. Fecr, 89/27-28) Onun bu hoşnut hali, sadece Mevla'ya karşı olan inanç ve davranışlarına değil, kullarla olan ilişkilerine de yansır. Kısaca şükür ve iyimserlik vasfı, müminin iç dünyasında huzur ve sükûnu yaşamasını sağlar.

Allah'a tevekkül etmek de müminin iç huzurunun kaynaklarından bir diğerini oluşturur. Çünkü insan, tabiatı itibarıyla muhakkak bir yerlere dayanmak ve bir yerlere sığınmak ihtiyacındadır. Hayatın zorluk ve meşakkat dolu yollarında birilerini yanında görmek ve ondan destek almak ister. Elem, acı, felaket ve ölüm korkusu gibi kendisini endişeye sevk eden durumları aşmaya çalışır. Üzüntü ve kederli anlarında içini dökebileceği, dert ve şikâyetlerini arz edebileceği birine ihtiyaç duyar. İnsan tabiatı bu duyguya eğilimlidir. Nitekim kurduğu ilişkilerle birtakım varlıklara izafe ettiği tanrısal yüceliklerle bu ihtiyacını gidermeye çalışır. Ancak çoğunlukla da derdinin çaresini yanlış yerlerde ve adreslerde aramış olur.

İşte bu noktada Kur'an, insanın imdadına yetişir ve *"Kim Allah'a tevekkül eder, O'na dayanırsa, Allah'ın ona kâfi geleceği"* vadinde bulunur. (Talak, 65/3) Müminin, gereğini yerine getirdikten sonra işlerini Allah'a havale etmesi, O'na yaslanması, hiçbir beşerî vasıta veya dayanağın temin edemeyeceği bir kalp huzuruna kavuşmasına sebep olur. Çünkü bütün varlığın yoktan var edicisi ve sahibi onu sevmekte, koruyup kayırmaktadır. (bk. Âl-i İmrân, 3/159) Böylece gönülden Allah'a bağlı insan, hayatın inişli çıkışlı sarp yollarında ezelî ve ebedî, mutlak kuvvet ve kudret sahibi olan Allah'ın yardım ve himayesini daima yanında hisseder.

Stresin kaynaklarından biri ölüm korkusudur. İnsan, inançlı da olsa bu korkuyu bütünüyle atamaz. Ancak İslam'ın muhataplarına vermeyi hedeflediği ebedi hayat inancı, ölümün getirdiği yok olma korkusu ve karamsarlığını azaltır. Çünkü mümin, ölüm sonrasında yok olup gitmeyeceği, aksine cennette varlığını sürdüreceği konusunda kesin bir inanca sahip olur. Böylece ruh sağlığı açısından İslam, insanın saadetine oldukça önemli bir katkıda bulunur.

Yine İslam filozofları, insanın ölüm karşısındaki tedirginliğinin, bu konudaki bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ifade eder. Yani insanlar, ölüm sonrasında nelerle karşılaşacaklarını bilmediklerinden, paniğe kapılır ve huzursuz olurlar. İşte İslam, bu konuda insanı bilgilendirerek onu rahatlatır. Bu açıdan bakıldığında ahiret hayatı, Kur'an'ın en fazla yer verdiği ve muhataplarını aydınlattığı konulardan biri olarak dikkati çeker.

İşte mümin insan, bunları okuyarak kalbine ve gönlüne yerleştirir. Cehennemin azabından korunmak ve cennetin sonsuz güzelliklerine nail olmak için hayatı boyunca çalışır ve çabalar. Kısaca, ahiret inancıyla hem ölüm sonrası karanlık ve muamma olmaktan çıkar hem de bu sayede müminin düşünce ve eylemleri pozitif yönde değişir ve gelişir.

Tabiat da Kulluk Eder

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

"Göklerde bulunanlar, yerlerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taşımadan Allah'a secde ederler." (Nahl, 16/49)

Deprem, tusunami derken arkasından bir de nükleer santral felaketi geldi. 11 Mart 2011 tarihinde Japonya'nın yaşadığı korkunç felaketler, bütün dünyanın ibret ve dehşetle izlediği gelişmeler oldu. Son tabii afeti öncekilerden ayıran, bir de nükleer santral faciasının patlak vermesiydi. Bütün dünya nefesini tutarak bu olayı takip etti. Son elli yıldır iyice kendini hissetiren çevre tahribatı, böylece bir kere daha insanın gündemine geldi.

Acaba gezegenin sonu mu yaklaşmaktadır? İnsanoğlunun eliyle yeryüzü bir felâkete mi sürüklenmektedir? Radyasyon sızıntısı, bu sefer insan ve diğer canlılarla ilgili acaba hangi vahim sonuçları doğuracaktır? Bu sorular zihinlerde geldi gitti ve gezegenin geleceğine dair kaygılar yeniden tazelendi.

İnsanoğlu, elbette ki bu hale durup dururken gelmedi. Önce Batı medeniyeti rehberliğinde köklü bir zihniyet değişimi yaşandı. Manevî değerler hafife alındı. Kalkınma, gelişme ve ilerleme kavramları nerdeyse kutsandı. Bu, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının talan edilmesi sonucunu doğurdu. Zaten günümüzde yaşanan çatışma ve savaşlar da, enerji kaynaklarını ele geçirme mücadelesi değil midir?

Sanayileşmenin hızla artması, doğal yapının çok yönlü tahribatına yol açtı. Hava ve su kaynakları kirletildi, deniz sularına zehirli atıklar karıştı, birçok ormanlık alan çöl haline geldi, bazı bitki ve canlı türleri yok oldu. İnsanlık tarihinde ilk defa, tabiattaki denge bu denli bir tehlike ile karşı karşıya kaldı.

Peki bahsedilen bu durumdan bir çıkış yolu yok mudur? Belirtmek gerekir ki, gelinen bu noktada köklü bir tedbir alınacaksa, öncelikle bir zihniyet

değişikliğine ihtiyaç olduğunu belirtmek gerekir. Yani Allah-insan-tabiat ilişkisi yeniden kurulmalıdır. Dolayısıyla insan, kendisini yeryüzünün asıl sahibi ve maliki olarak görmemelidir. Aksine, tabiatın kendisine Allah'ın bir emaneti olduğunu bilmeli, bencil arzularını ve doymak bilmez ihtiraslarını dizginlemelidir.

Burada Müslüman toplumlara önemli bir görev düşmektedir. Çünkü onlar, doğal çevrenin korunması noktasında, önemi günümüzde daha iyi anlaşılan köklü bir dünya görüşüne ve geleneğe sahiptir.

Şöyle ki, Kur'an'ın nazarında taşından toprağına, kuşundan ağacına bütün doğal varlıklar, değersiz, ruhsuz nesneler değildir. Aksine mahlûkatın hepsi, bizimle beraber Yaratıcı'yı tesbih ve takdis etmekte, O'nun şanını her daim yüceltmektedir. Ayetlerdeki tasvirlerde tabiat canlanmakta, adeta ibadete düşkün bir insan gibi karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda Kur'an'da Allah'ın doğal varlıklara vahyinden (bk. Fussilet, 41/12; Nahl, 16/68), onların da ilâhî buyruklara teslimiyetinden söz edilmektedir. (bk. Âl-i İmrân, 3/83; Fussılet, 41/11) Yine tabiat varlıklarının hamd, haşyet ve tesbihlerinden bahsedilmektedir. Hatta bu açıdan onlar, Allah'a itaat ve bağlanmanın sembolü meleklerle beraber zikredilmektedir. (bk. Rad, 13/13) Dolayısıyla melekler, canlı cansız-bütün varlıklar ve müminler aynı ortak payda da buluşmaktadır. O da, Allah'ı tesbih ve tazimdir.

Bahsedilen bütün bu sebeplerle biz, doğal varlıkları sadece istifade edilecek, kullanılacak nesneler olarak görmeyiz. Onların önemi, sadece işimize yaramalarından ileri gelmiyor. Bunun ötesinde ayrı bir anlamları vardır; çünkü bizim gibi kulluk etmektedirler. Bu anlamda ay, güneş, çiçek, böcek, su, deniz, sırtlan, kaplan bize hiç de yabancı değildir. Ortak noktalarımız bulunmaktadır. Yüce Allah, hepimizin yaratanı yaşatanı ve gerçek sahibidir. Onlar da bizim gibi her an Allah'tan istemekte ve O'na yönelmektedirler. (bk. Rahman, 55/29)

Biz, doğal varlıklarla görülmeyen ama hissedilen bir beraberliği yaşarız; onlarla aynı yolun yolcularıyız. Çünkü aramızda var oluşun anlamıyla ilgili çok önemli bir rabıta vardır. Onlar, yaratılıştan Müslüman, biz ise kendi irademizle Müslümanız. Onları gördükçe kulluk yolculuğunda yalnız olmadığımızı düşünürüz ve Allah'a yönelmede külli bir şuur kazanırız. Bu sebeple onlara karşı bir ülfetimiz ve muhabbetimiz vardır. Canlısıyla cansızıyla bütün doğal varlıklar ve biz müminler hep beraber aynı ilâhî koronun mensuplarıyız. Nitekim, Yunus Emre, bu konudaki duygularını şöyle dile geririr:

"Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlâm Seni,
Seherlerde kuşlar ile çağırayım Mevlâm Seni,
Su dibinde mahî ile sahralarda ahû ile,
Abdal olup, ya hû ile çağırayım Mevlâm Seni."

Yunus Emre'deki bu duygu derinliği Kur'an'dan kaynaklanmaktadır. Çünkü Kur'an, dağlar ve kuşların zikrine iştirak eden bir peygamberden bizlere bahseder; o da Hz. Davut'tur. Tabiat bizzat onun tesbihine iştirak eder, tevhidi beraber terennüm ederlerdi. Tabiatla insanın tevhitte "birleşme"si onun şahsında bizlere şöyle anlatılır: *"Biz, sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları, toplu haldeki kuşları onun hizmetine vermiştik. Her biri onun ahengine katılır,*

beraber zikrederlerdi." (Sâd, 38/18-19)

Kur'an'ın dikkat çeken en önemli özelliklerinden biri de, doğal varlıkları "ayet" olarak isimlendirmesidir. Meselâ şu ilâhî beyanı buna örnek verebiliriz: *"Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanlara faydalı olan şeylerle denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirdiği ve kendisiyle ölümden sonra yeryüzüne hayat verdiği suda, orada yaydığı her türlü canlıda, rüzgârları ve gök ile yer arasında emre amade bekleyen bulutları evirip çevirmesinde düşünen bir topluluk için ayetler (işaretler) vardır."* (Bakara, 2/164)

Mahlûkatın ayet olarak isimlendirilmesi, doğal çevrenin manevî bir anlam kazanmasına sebep olmaktadır. Çünkü Kur'an ayetleri nasıl Allah Teâlâ'ya götürmekte ise, doğal varlıklar da O'nun nihayetsiz kudret ve ihtişamına işaret etmektedir. Bu anlamda mümin, gördüğü her şeye ibret nazarıyla bakar. Böylece onun iman hayatında, duygu ve düşünce dünyasında mahlûkatın ayrı bir yeri olur. Yaratıklara bakınca Yüce Mevla'nın eşsiz ilim ve kudretini hatırlar, onlar adeta O'na götüren bir köprü vazifesi görür.

Müslüman açısından göze takılan her güzellik, kulağa ulaşan her nağme, ötelere açılan bir penceredir. Allah'ın yaratma sıfatı söz konusu olunca da, bin bir çeşitliliği ile doğal varlıklar insanın aklına gelir. Tabii çevreyi zihinsel süreçlerden çekip aldığınızda, insanın işi zorlaşacaktır. İman ilkeleri, insanın aklına ve gönlüne yatan müşahhas değerler olmaktan çıkıp mücerret bir hale dönüşecektir.

Bütün bunlar, Müslüman hafızada tabii olgu ve süreçlerin işgal ettiği müstesna yeri ortaya koymaktadır. Bu şuura sahip bir zihnin, tabiat karşısındaki pratik tavrı da elbette ki farklı olacaktır. Tabii çevreyi iman dünyasının bir parçası görenle, onu manevî değerlerden soyutlayan bir zihnin, çevreye karşı olan tutumu farklı olacaktır. Birincisi çevreyi, adeta Yüce Yaratıcı'ya taşıyan her türlü güzellik ve yaratılış sırlarının sergilendiği bir müze olarak görürken, diğeri böyle bir bilinçten yoksun kalacaktır. Dolayısıyla birincisi doğal çevreyi, özenle korunması gereken bir emanet olarak görürken, diğeri bu sorumluluğu gösteremeyecektir.

Mağaraya Sığınan Gençler

إِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ

رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَداً

"Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı ve 'Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumdan kurtuluşa ve hakikate erişmeyi bize nasip eyle' demişlerdi." (Kehf, 18/10)

Kur'an'da yer alan surelerden biri de Kehf (mağara) suresidir. Surenin girişinde "Ashab-ı Kehf/Mağara Arkadaşları"ndan bahsedilir. Diğer kıssalarda olduğu gibi burada da olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiği konularında herhangi bir bilgi verilmez. Neden? Çünkü Kur'an'ın amacı, tarih bilgisi vermek değildir; aksine evrensel dinî özü ve gerçekliği ortaya koymaktır. Başka bir ifadeyle insanın insanlığına ve manevî yücelişine katkı sağlamaktır.

Kıssayla Kur'an, muhataplarına konuşma ve sohbet adabını da öğretir. Çünkü o, lüzumsuz tartışmalara girmeyi, insana faydası olmayan mesnetsiz polemiklere dalmayı uygun bulmaz. (bk. İsrâ, 17/36) Nitekim bu gençlerin mağarada ne kadar kaldıkları ve sayılarının kaç kişi olduğu konularına girilmesi hoş karşılanmaz. (bk. Kehf, 18/19, 22) Aslında insanın dünya ve ahiretine faydası olmayan konulara girmesi, bir açıdan onun kendi kendisiyle yüzleşmeden kaçması anlamına gelir. Oysa Kur'an'ın gayesi, iman, ibadet ve ahlak konusunda insanın yaşadığı sapma ve çelişkilere dikkat çekmek, böylece erdemlice yaşanan bir hayata kavuşmasını sağlamaktır.

Kıssaya göre, bahsedilen bu gençler bir mağaraya sığınmışlar ve Allah'a şöyle yalvarmışlardı: *"Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumdan bize kurtuluşa ve doğruluğa erişmeyi nasip eyle."* (Kehf, 18/10) Bu yakarışlarına karşılık, Allah da onların manevîyatlarını desteklemiş ve hidayetlerini artırmıştı. (bk. Kehf, 18/13, 14)

Yapılan yorumlardan, bu gençlerin baskı ve zulmün egemen olduğu, inananların bin bir çile ve ıstıraba maruz bırakıldığı putperest bir toplumda

yaşadıkları anlaşılmaktadır. (bk. Kurtubî, el-Cami' li Akâmi'l-Kur'an, 1988, V, 233) İşte bu sebeple onlar, küfrün tasallutundan kendilerini koruyabilmek için, bir mağaraya sığınır ve Allah'ın engin rahmetine iltica ederler. Tıpkı Firavun'un korkunç tehditleri karşısında Allah'ın af ve bağışına sığınan iman erleri gibi. (bk. Taha, 20/72)

Mağara Arkadaşları, şeref ve izzetin, yücelik ve kudretin mal-makam, para-pul, şan ve şöhrette değil; yürekten Mevla'ya bağlanmakla gerçekleşeceğine inananlardı. Bu sebeple onlar, gönüllerindeki iman meşalesinin sönmesine razı olmadılar, üç günlük dünya sevdasına kapılıp sonsuz cennetleri feda etmediler.

Bu gençler, peygamber değillerdi, ancak peygamber tavırlı aydınlık insanlardı; vahyin tutuşturduğu tevhit ateşini gönüllerinde bütün sıcaklığı ile yaşayan kimselerdi. Kaldı ki, yıldırma ve saptırmalara karşı soylu bir duruş sergileyebilmek için, illa da peygamber olmak gerekmiyordu; sadece hak ve hakikate bağlı onurlu bir insan olmak yeterliydi.

İşte bunun için Mağara Arkadaşları, aile, akraba, eş dost hepsini terk ettiler, küfrün cehenneminden mağaranın cennetine sığındılar. Mağaranın darlığında ve karanlığında imanın genişliği ve aydınlığını buldular. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar, bütün darlığına rağmen mağara onlara geniş ve ferah geldi. Küfrün sıkıntılı ve zor yaşamından imanın huzur ve ferahlatıcı iklimine koştular.

Seyyid Kutub'un ifadeleriyle, bu iman sayesinde "Dar sınırlar hemen ortadan kalkar, sert duvarlar çabucak incelir ve yumuşar. İnsanın içini sıkan yalnızlık, birden bire yumuşar ve hafifler. Ve bir de bakarsınız ki her yanda rahmet, her yanda incelik, her yanda huzur ve her yanda rahatlık. İşte iman budur. Dış görünüşlerin ne önemi var? Şu insanların yeryüzündeki hayatlarında aşina oldukları değerlerin, durumların ve mefhumların ne önemi var? Bütün bunların ötesinde, imanla dolan, Rahman'la dost olan gönüllerde başka bir âlem daha vardır. Rahmetin, inceliğin, huzurun ve memnuniyetin gölge gölge serildiği bir başka âlem daha." (Seyyid Kutub, fî Zılâli'l-Kur'an, IV, 2262)

Adanmışlık ruhu, aslında genç-yaşlı, kadın-erkek demeden nasibi olan herkes için bir şanstı, ancak gençlerde bir başka şekilde tezahür ettiği de bir gerçekti. Çünkü gençlik, hayallerin ve ideallerin yeşerip geliştiği bir çağdır. Yeniliğe ve ileriye doğru atılımların yapıldığı, gencin kendi kimliğini arayıp bulma çabalarının yoğunlaştığı bir dönemdir.

Gençler iyilikseverdir; çünkü kötülükleri tanımamışlardır. Çabuk güvenip çabuk bağlanırlar; çünkü aldatılmamışlardır. Yüksek amaç ve hayalleri vardır; çünkü koşulların sınırlayıcı etkisini öğrenmemişlerdir. (bk. Atalay Yörükoğlu, Gençlik Çağı, İstanbul 1998, 20)

Kur'an, peygamberlerle beraber hak yolunda mücadele eden nice Allah dostları bulunduğunu bizlere haber verir. (bk. Âl-i İmrân, 3/146) İşte bunlardan birisi de, Son Nebi'nin Medine'ye İslam'ı öğretmek üzere gönderdiği genç muallim Mus'ab b. Umeyr'di. Aslında o, şanslı bir gençti, çünkü birçoklarına nasip olmayan zengin bir aileye mensuptu.

Hz. Peygamber'le tanışması onun hayatında dönüm noktası oldu. Fakat bu, o kadar kolay da gerçekleşmedi; çünkü babası ve annesi Müslüman olduğu için onu hapsettiler, dönmesi için baskılara maruz bıraktılar. Ancak o, davasından

vazgeçmedi; kendisini bekleyen debdebe ve şatafatlı hayatı elinin tersiyle itti ve bütün gönlüyle Allah Resulü'ne bağlandı. Çünkü aradığını onda bulmuş, âdeta kendisine yeni bir hayat bahşedilmişti. Artık uğrunda nefes tüketilecek, hatta hayat feda edilecek yüce bir davanın mensubuydu.

O, Medine'de kaldığı sürece hep kendisi gibi hak ve hakikate sevdalı gönüller aradı, durdu. Sabrını ve merhametini bütünüyle onlar için harcadı. Kapı kapı dolaştı, kovuldu, azarlandı ama hiçbir zaman pes etmedi. Böylece Medine'de İslam'a gönül verenlerin, Son Nebi'ye kucak açanların sayısı hızla çoğaldı.

Neticede hicret gerçekleşti. Ardından Bedir ve Uhud savaşları geldi. Mus'ab b. Umeyr hep öndeydi, her iki savaşta da sancaktardı. Uhud'da şehit olup muradına erdi. Savaştan sonra şehitler defnedilirken, Allah Resülu, yoksul bir kıyafet içindeki Mus'ab'ı yanındakilere göstererek, onun bir zamanlar en güzel elbiseleri giydiğini, en leziz yemekleri yediğini fakat daha sonraları İslam'a bağlanarak Allah ve Resulü'nün sevgisini her şeye tercih ettiğini söyledi.

Uhud'da şehit düştüğü gün, bu genci saracak bir kefen dahi bulunamamıştı. Bedenini hırkasıyla örtmeye çalıştılar. Ancak başına çekince ayaklarının, ayaklarına çekince başının açıldığı, sonunda başını örtüp ayaklarının üstüne kokulu otlar konulduğu rivayet edilir. O, sonraları Ashab-ı Kiram arasında hep bu dünyanın cazibesini terk edip Allah yoluna kendini adamanın sembolü olarak hatırlandı. (Buhârî, Cenâiz, 27, Meğâzî, 17, 26; Müslim, Cenâiz, 44)

Mağara Arkadaşları ve Mus'ab geçmişte yaşamış olabilirler; ancak onlar bütün zaman ve mekânların insanlarıydı. Çünkü onlar, bu âlem var oldukça devam edecek olan ölmez bir ruhu, Allah yoluna kendini adama ruhunu temsil ediyorlardı. Çağ ve coğrafyalar değişse de, hepsinde ortak, değişmeyen bir öz vardı: O da, kişinin bütün benliği ile azamet ve kerem sahibi olan Allah'a bağlanması, O'nun yoluna kendini adaması, hoşnutluğunu kazanmak için çalışıp çabalamasıdır.

Dünyevîleşme Tuzağı

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَۙ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ

"Gerçek şu ki: Siz bu peşin dünya hayatını çok seviyor, ahireti ise bir yana bırakıyorsunuz." (Kıyame, 75/20-21)

Kur'an, ne insanın manevî olgunlaşma uğruna maddî ihtiyaçlarını göz ardı eder, ne de manevî yönünü ihmal ederek dünyevî zevk ve sefayı esas kabul eder. İnsanın her iki yönünü de dikkate alır ve dengeli bir sistem ortaya koyar. Bu bağlamda mümine, hem dünya hem de ahret iyiliğini Rabbinden istemesi öğütlenir. (bk. Bakara, 2/201)

Yine Kur'an müminlere, dünya nimetlerinin ihmal edilmemesi gerektiğini hatırlatır. (bk. Kasas, 28/77) Bu nimetler, dünya hayatında hem iman edenler hem de inkâr edenler için vardır. Ahirette ise nimet ve güzellikler sadece müminlere mahsustur. (bk. Â'raf, 7/32) Bu tespitleri ile Kur'an, bazı dinî hareketlerde olduğu gibi dünya nimetlerini terk edici yaklaşımların yanlışlığını ortaya koyar.

Kur'an dünya hayatının, bir başka yönüne dikkat çekmeyi de ihmal etmez. O da, cazip ve aldatıcı oluşudur. (bk. Fâtır, 35/5) İnsanın dünya metaına karşı ayrı bir tamahı vardır. Bu manada dünyevî varlıklar insana güzel gösterilir ve çekicidirler. (bk. Kehf, 18/7) Öylesine ki, onu Yaratan'a kulluktan (bk. Münafıkûn, 63/9) ve neticede ebedî saadetten dahi mahrum edebilirler. Dünya hayatının bu aldatıcılığına karşı insan sık sık uyarılır. Mal-mülk, şan-şöhret şatafatına kapılarak ebedi ahiret yurdunu heder etmemesi daima ona hatırlatılır.

Maddî ve biyolojik ihtiyaçlar ağır bastığından, insan çoğunlukla dünya zevklerini ve hazlarını esas alan bir hayat sürmüştür. Ölüm sonrası hayatı ya inkâr etmiş ya da inandığı halde ciddiye almamış ve sanki ona inanmıyormuş gibi yaşamıştır. Böylece hayatın anlamını dünyada ve dünyevî hazlarla tatminde aramıştır. Sosyolojik bir tabirle buna "dünyevîleşme" diyoruz.

Peygamberlerin yaşadıkları çağlar ve vahyin etkin olduğu dönemler, dinî değerlerin insan ilişkilerini belirlediği zamanlardır. Çünkü bu dönemlerde,

kıyamet, yeniden diriliş, hesap, cennet, cehennem vb. inançlar, bir üst değerler sistemi olarak kabul edilmiştir. İnsanlar, kendi hayatlarını bunlarla denetleme gereğini duymuşlardır.

Dinî değerlerin belirleyici olduğu dönemlerdeki insanlar, bu dünyayı bir "gaye hayat" değil; ebedi saadete ve cennetlere götüren bir vesile ve vasıta olarak görmüşlerdir. Dünya meşgalelerinin, kendilerini kulluk görevinden alıkoymasına fırsat vermemişlerdir. Dünyadan el etek çekmemişler; onun içinde yaşamışlar, ancak dünya sevgisini içlerinde yaşatmamışlardır.

Dünyevîleşmek, ahirete inanmayanların doğal bir özelliğidir. Çünkü onlar için hayatın gayesi, saadeti ve mutluluğu sadece bu dünya ile sınırlıdır. Ancak bu yanlışa, ahirete inananlar da çoğunlukla sapmışlardır. Kur'an'ın tespitiyle bunun en tipik örneğini Yahudiler oluşturur. Çünkü onlar, bir taraftan cennete sadece kendilerini layık görüyorlardı (bk. Bakara, 2/94, 111), diğer taraftan da ahirete inanmayan müşriklerden daha fazla dünya hayatını seviyorlardı. (bk. Bakara, 2/96)

Dünyevîleşme, günümüzde, ne yazık ki, Müslümanlar arasında da bir salgın hastalık haline gelmiştir. Çünkü ilahî buyrukların hayatlarındaki etki ve yönlendiriciliği gittikçe azalmaktadır. İnsanlar, artık cennete ve uhrevî mükâfata inandıkları halde, sanki inanmıyormuş gibi yaşamaktadırlar.

Bugün Müslümanlardan bir çoğu ölüm sonrası mükâfat veya cezayı göz ardı etmekte, helal haram sınırlarını dikkate almadan yaşayabilmektedir. Dünyevî meşgaleler, namaz, zekât, cihat gibi en temel ibadetlerden onları alıkoyabilmektedir. Dünya rahatı ve refahı, yaşamlarının esas gayesi hâline gelmiştir. Çoğunlukla Allah'a kavuşma arzusunu taşımamakta, hayatın maddî haz ve zevkleri ile tatmin olmaktadırlar.

Günümüzde insanlar, Kur'an'ın tespitleri ile servet hırsıyla yanıp tutuşmakta (bk. Adiyât, 100/8; Fecr, 89/20), malın kendilerini adeta ebedileştireceğini zannetmektedirler. (bk. Hümeze, 104/2-3) Dünya metaına sahip olmayı, ölçü ve sınır tanımadan neredeyse dinî bir değer gibi kutsamaktadırlar. İsrafın haram olduğunu unutmuş; tüketim modasına kendilerini kaptırmış bulunmaktadırlar.

Bugün insanlar, ticari hayatlarında helal-haram hassasiyetini gittikçe kaybetmekte, ölçü ve tartıda hak hukuka gerektiği şekilde riayet etmemektedirler. Zekâtın, fakirlerin hakkı olduğunu unutmakta, Allah yolunda infak etmenin bir erdem ve yücelik olduğunun şuuruna varamamaktadırlar. Bütün bunlar, Müslümanların dünya endeksli bir hayat yaşadıklarını ve ahireti göz ardı ettiklerini göstermektedir.

Kur'an, dünya hayatının fani ve azıcık bir menfaat, ahiretin ise daha hayırlı ve baki olduğunu belirterek müminleri uyarır. Şu ayet, insanın bu dünyada yaşadığı hayatın, hangi arzulara bağlı olarak devam ettiğini göstermesi bakımından manidardır: *"(Ey insanlar,) bilin ki, bu dünya hayatı, sadece bir oyundan, geçici bir eğlence ve güzel bir süsten, birbirinizle büyüklük yarışına girmenizden ve daha çok servet ve çocuk sahibi olma hırsınızdan ibarettir."* (Hadid, 57/20)

Bu ayet, dünya hayatının "bir oyun ve eğlence"den başka bir şey olmadığı uyarısı ile başlar. Bu ifadelerle bir benzetme yapılır. Nasıl ki çocuk, kendini oyuna iyice kaptırır ve başka şeyleri unutursa, dünya hayatının da böyle bir çekiciliği vardır.

Ne yazık ki günümüz Müslümanlarının önemli bir kısmı, bu dünya oyununun büyüsüne kendilerini kaptırmış bulunmaktadırlar. Dolayısıyla Kur'an'ın çağrılarına uyma ve buna göre yaşantılarına bir çeki düzen verme gereğini duymamaktadırlar.

Hadid 20. ayette dünyanın çekiciliği "ziynet" kelimesi ile ifade edilir. Konu bir başka ayette biraz daha açılır. Buna göre kadın (kadın için de tabii ki erkek), çocuk, altın ve gümüş cinsinden birikmiş hazineler, soylu atlar, sığır ve ekin tarlalarına yönelik haz ve arzuların insana çekici gösterildiği ifade edilir. (bk. Âl-i İmrân, 3/14)

İnsanın dünyaya olan tamahı zamanla şekil değiştirse, peşine düştüğü mal ve üretim vasıtaları farklılaşsa da, özü itibarıyla bu değişmemektedir. Dün, insanlar tarafından ayette geçen nimet ve güzellikler, âdeta hayatın gayesi olarak algılanmış, akla hayale gelmeyen uhrevî mükâfatlar unutulmuştu. Bugün ise bunların yerini son model arabalar, dayalı döşeli lüks daireler, iş yerleri, döviz ve banka hesapları vb. dünyevî materyaller almıştır. İnsan artık geçici dünya metaının büyüsüne feci bir şekilde kendisini kaptırmış, Yüce Allah'ın söz verdiği ebedi mükâfatı ve sonsuz saadeti unutmuştur.

Hadid Suresi 20. ayetin devamında dünya hayatının insanlar arasında bir gururlanma ve büyüklenme vesilesi, mal ve evlat konusunda bir çoğalma yarışı olduğu ifade edilir. Gerçekten insanlar, çoğunlukla sahip oldukları mal ve mülkle birbirine hava atar, makam ve mansıpları ile tafra satarlar. "Benim var, senin yok, ben büyüğüm, sen küçüksün" gibi daha ziyade çocuklarda görülen bir üstünlük yarışına girerler. Tabi bu arada insan hayatının geçici ve aldatıcı bir zevkten başka bir şey olmadığı unutulur.

Ne var ki hayat, âdeta yağmurun bitirdiği ve ekenlere sevinç veren bir bitkiye benzer. Bu bitki, bir zaman sonra kurur ve sararmaya başlar; sonunda da çerçöp olur gider. Gerçekten biz de, tıpkı bir bitki gibi çocukluk ve gençlik çağlarımızda anne ve babamızın mutluluk kaynağı değil miyiz? Yaşlandıkça da sararıp solmuyor ve sonunda da toprağa karışmıyor muyuz?

Kardeşlik Lafla Olmaz

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin." (Hucurât, 49/10)

Kâinattaki her bir parça, varlıkta gerçekleşen bütüncül oluşa iştirak etmektedir. Bu manada bütün mahlûkâtı meydana getiren unsurlar, bir düzensizliğe ve fesada yol açmamakta; aksine kendi aralarında uyumlu, ahenkli bir özellik ortaya koymaktadırlar. Kış ilkbaharı hazırlamakta, ilkbahar yazı müjdelemekte, yaz ise sonbaharı haber vermektedir. Canlılar bitkilere, bitkiler toprağa, toprak havaya ve suya muhtaçtır.

Tabiatı meydana getiren her bir parça, tek başına anlamsızlığı ve eksikliği çağrıştırırken, bütüncül oluştaki duruşu ile bir boşluğu doldurmakta ve estetik bir görünüm kazanmaktadır. Böylece çoklukta birliğe ulaşılmaktadır. Ancak bu birliğe her nesne, kendi özelliği ve öznelliği ile katılmaktadır. Adeta bir enstrümanın çıkardığı münferit seslerin kulağı rahatsız etmesi, ancak diğer seslerle beraber oluşturduğu ses armonisi ile dinleyenlerin kulaklarında hoş sedalar bırakması gibi bir şey. Evet, farklılığı ve çeşitliliği içerisinde bütün kâinat aynı şarkının, yani birlik ve beraberliğin, vahdetin şarkısını terennüm etmektedir.

Tabiat âlemi nasıl ki farklı nesne ve unsurlardan meydana gelmekte ise, beşerî topluluklar da çeşitli mizaç, huy ve psikolojik eğilimlere sahip bireylerden oluşmaktadır. Ancak söz konusu bireyler, kendi bencil eğilimlerini aşıp vahdet şuuruna ermedikçe, toplumda birlik beraberlik, kaynaşma ve dayanışma gerçekleşmez. Güçlü milletler aynı amaç ve hedef doğrultusunda kafa ve kalplerini birleştirebilmeyi başarabilen topluluklardır.

Varlıktaki vahdet ve dayanışma, tevhide gönül veren müminlerin de temel bir

özelliğidir. Kur'an, müminleri hak ve hakikat uğrunda kenetlenen, birbiriyle dayanışma içerisinde mücadele eden kardeşler topluluğu olarak anlatır. (bk. Saff, 61/4) Bunlar, birbirine karşı son derece merhametli (bk. Fetih, 48/29), kendi aralarında alçakgönüllü bir iman topluluğudur. (bk. Maide, 5/54)

Bir defasında Hz. Peygamber, arkadaşları ile beraber otururken şu sözleri söyler: *"Allah'ın şehit ya da peygamber olmayan öyle kulları vardır ki, kıyamet gününde Allah'a olan yakınlıkları nedeniyle peygamberler ve şehitler onlara gıpta ederler." Bu sözü işiten sahabiler merakla sordular: "Kim bunlar, ya Rasulallah?" Allah Rasulü de şu cevabı verdi: "Bunlar, akrabalık ya da aralarında dolaşan bir maldan kaynaklanan çıkarları olmaksızın, sırf Allah için birbirlerini seven insanlardır."* (Ebû Dâvûd, Büyû', 76)

Müminler arasındaki kaynaşma ve dayanışma duygusu herhangi bir toplulukta olandan farklıdır. Bu, her şeyden önce Allah Teâlâ'nın müminlere olan özel bir lütfudur. Yüce Yaratıcı onların kalplerini telif eder, onları kardeş yapar. Nitekim konu ilk müminlerin şahsında şu şekilde dile getirilir: *"Ve (Allah), onların kalplerini birleştirmiştir. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hikmet sahibidir."* (Enfal, 8/63)

Ayetin aslına bakıldığında, "kalplerin birbirine ülfeti"nden bahsedilmesi dikkat çekicidir. Bu, müminler arasındaki kardeşliğin, şekilde ve zahirde değil, özde ve derinlerde olduğunu göstermektedir.

İslam'dan önce Evs ve Hazreç kabileleri arasında yıllarca devam eden savaşlar vardı. Aralarında kanlı çatışmalar olmuş ve her iki tarafın ileri gelenlerinden birçoğu ölmüştü. Düşmanlık duyguları ve intikam hisleri kalpleri sarmıştı. Ancak yıllarca birbirine diş bilemiş bu kabileler, İslam'a gönül verince, Allah onların kalplerini kaynaştırdı, birbiriyle kucaklaştılar ve kardeş oldular.

Seyyid Kutub'un ifadeleriyle, müminlerin arasında Allah'tan başka hiç kimsenin gerçekleştiremeyeceği, ilahî akideden başka hiçbir akidenin başaramayacağı bir mucize meydana gelmişti. Nefretle dolu olan kalpler, o zıt tabiatlar, kardeşlik ve tevazu ile birbirine sımsıkı sarılan, birbirini seven, birbiriyle kaynaşan bir kitle haline dönüşüvermişti. (bk. Seyyid Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'an,* 1992/1412, III, 154)

Kur'an'ın emrettiği kardeşlik, birlik ve beraberlik, bugün yapıldığı şekliyle sadece iyi niyet, propaganda ve telkinlerle gerçekleşecek bir durum değildir. Aksine bu, şu ayette belirtildiği şekilde, ilahî değerlere gönülden bağlanmanın ve bu uğurda mücadele etmenin bir neticesi olarak, Allah Teâla'nın müminlere bahşettiği bir lütuftur:

"Hep birlikte Allah'ın ipine (İslam'a) sımsıkı sarılın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız." (bk. Âl-i İmran, 3/103)

Günümüzde insanları bir araya getirmek üzere kültürel, siyasi ve ticari teşkilatlar kurulmakta, bu uğurda yoğun çabalar ve büyük paralar harcanmaktadır. Fakat bu tür birliktelikleri, iman ve İslam davası etrafında kaynaşıp kardeş olmayla mukayese etmek mümkün değildir. Çünkü insanların

kalıp ve fizik olarak bir araya gelmeleri ile kalp ve gönüllerinin kaynaşması farklı şeylerdir.

Bu özelliği ile bir iman topluluğunu meydana getiren fertler arasındaki dayanışma ve kaynaşma, ne bir meslek kuruluşunda bir araya gelmeye, ne de aynı bölgeden veya aynı ırktan gelen yahut da aynı ideolojiye mensup insanlar arasındaki beraberliklere benzer. Bahsedilen topluluk ve gruplarda dünyevî hesap ve beklentiler vardır. Ancak iman kardeşliği ekseninde, birbirine kenetlenen cemaatlerde bunları aşan ulvi idealler ve yüce değerler söz konusudur.

İslam kardeşliği etrafında bir araya gelen insanlar, ferdi farklılıklarını terk etmeden vahdeti, birlik ve beraberliği, gerçekleştirirler. Ancak burada, şahsi hesaplar, benmerkezci ve egoist tutumlar yoktur. Çünkü heva ve heveslerini terbiye edemeyenler, İslam kardeşliği için daima bir problem oluşturmuştur. Bu bakımdan İslam davasının başarısını amaç edinemeyenlerin, “ben” değil “biz” şuuruna sahip olamayan insanların, toplumsal vahdeti gerçekleştirmeleri mümkün değildir. İslam davasına gönül verenler için önemli olan, şahsi hesaplarının ve beklentilerinin gerçekleşmesi değil, bu davanın muvaffak olmasıdır.

Müminler arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkisi, sadece duygusal olarak gerçekleşen bir durum değildir. Aksine bu farklı bir özellik ortaya koyar. Müminler arasında ortak duygu, düşünce, iman ve ibadet esaslarına bağlı kalmanın bir neticesidir ve çok daha kapsamlıdır.

Yine müminler, kendi aralarındaki kardeşlik ilişkisini, zanlara, vehimlere ve şeytani dürtülere göre şekillendirmezler. Aksine bu irade, azim ve kararlılıkla sürdürülen bir beraberliktir. Dolayısısyla heva ve hevesleri aşan, şeytanî ayartmalara takılmayan bir özellik ortaya koyar.

Günümüz insanı, ne yazık ki, etnik taassubun, bölgeciliğin, mezhep ayrımcılığının tahrik ettiği kin ve düşmanlık tuzağına düşmüştür. Her türlü tefrika, kirli siyasi oyunlar, İslam ümmetinin birlik ve beraberliğini ciddi bir şekilde tehdit etmektedir. Bu bakımdan Müslümanların, Cahiliye’nin taassubundan İslam’ın kardeşliğine, parçalanmışlıktan vahdete her zamankinden daha fazla ihtiyaçları vardır.

Evrensel Kardeşlik

وَالَّذِينَ جَاؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا

الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ

اٰمَنُوا رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

" Onlardan sonra gelenler şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. İman edenlere karşı kalplerimizde hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin.'" (Haşr, 59/10)

İslam'ın insanlığa getirdiği evrensel değerlerden biri, ırklar üstü bir kardeşliği öngörmesidir. Konu günümüz açısından da oldukça önemlidir. Çünkü bugün de dünyanın değişik yerlerinde ırkçılık yüzünden kanlar akmakta, binlerce insan öldürülmekte ve ocaklar sönmektedir.

Kur'an, bu evrensel mesajını şu ifadelerle ilan eder: *"Müminler ancak kardeştir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin."* (Hucurât, 49/10)

Arap dil bilginlerine göre ayette geçen 'ihve', 'eh' kelimesinin çoğulu olup 'nesep/kan kardeşliği'ni ifade eder. Bu da, müminler arasındaki kardeşliğin, kan akrabalığından gelen kardeşlik seviyesinde bir yakınlığa işaret etmektedir. Bu anlamda İslam âdeta bir baba gibidir; Müslümanlar da onun evladı dolayısıyla kardeşler mesabesindedirler. (bk. Râzî, Mefâtihul-Gayb, XXVIII, 111)

Ayet, 'Müminler kardeştir' şeklinde değil de 'Müminler ancak kardeştir' şeklinde gelmiştir. İfadedeki hasr/tahsis, müminler arasındaki kardeşliğin nesep/biyolojik kardeşlikten daha aşağıda olmayan bir bağ olduğuna işaret eder. Nitekim Hz. Ömer, akrabalık bağı bulunmayan mümin bir kadına 'Merhaba yakın akraba' diye hitap etmiştir. (bk. İbn 'Aşûr, Tefsîru't-Tahrîr, XXVI, 243-245)

Din kardeşliğinin nesepten gelen kardeşlikten daha güçlü olduğu da ifade edilmiştir. Çünkü nesep kardeşliği din ayrılığı halinde kesintiye uğrar. Din

kardeşliği ise neseplerin farklılığı dolayısıyla kesintiye uğramaz. (bk. Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an, XVI, 212)

Ayete "ancak" anlamını veren 'innema" ifadesini şu şekilde yorumlamak da mümkündür: Müminler arasındaki ilişki, sadece kardeşlikle anlatılabilir. Onların birbirine düşman olmaları düşünülmez. Onların alamet-i farikası/temel belirleyici özellikleri kardeşliktir. Bu yönüyle kardeşlik gerçek manada müminlere mahsustur. Onun bütün gereklerini layık olduğu şekilde ancak müminler yerine getirebilir.

Diğer taraftan ayet, üçüncü şahıs müminlere, Müslümanlar arasındaki ihtilafları çözme görevini de şu şekilde vermektedir: *"Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin."* (Hucurât, 49/10)

Şu halde müminler, sadece kendileriyle müminler arasındaki kardeşlik hukukunu devam ettirmekten değil; aynı zamanda diğer müminler arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkları gidermekten de sorumludurlar. Çünkü her an kardeşlik ahlakını zedeleyecek, aradaki rabıtayı zayıflatacak şeytani tahrikler olabilir. Üstelik bu konu, ilahî rahmete nail olmaları ile de doğrudan ilgilidir. Zira ayet şu uyarıyla sona ermektedir: *"Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin."* (Hucurât, 49/10)

Kur'an'da kardeşlik bağlamında geçen en önemli terimlerden bir diğeri de 'veli/velayet'tir. Velayet yardım etmek, arka çıkmak manasına gelir. Terimin geçtiği ayetlerden biri şudur: *"Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyiliği teşvik edip, kötülükten alıkoyarlar."* (Tevbe, 9/71)

Hayrı gerçekleştirmek, şerri yok etmek için dostluk, yardımlaşma ve dayanışma gerekir. Bundan dolayıdır ki, iman edenler, tek bir saf hâlinde bulunurlar. Aralarına hiçbir tefrika unsuru giremez. (bk. Seyyid Kutub, fi Zılâli'l Kur'an, III, 1674)

Şu ayetler, müminlerin aynı dava uğrunda nasıl dayanışma içerisinde mücadele ettiklerini bizlere anlatır: *"Müminler, bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar."* (Şûrâ, 42/39) *"Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi, saflar halinde kendi yolunda savaşanları sever."* (Saff, 61/4)

Müminlerin, kendi aralarında velayetin gereklerini yerine getirmeleri, yer yüzünde sulh ve sükûnetin teminatını oluşturur. Fitne ve fesadın ortaya çıkmasını önler. Aksi bir durum da kargaşa ve zilletten başka bir sonuç doğurmaz. İslam ümmetinin, kendi içerisinde ittifakı kaybettiği dönemlerde, ne büyük musibetlere uğradığı hususu unutulmamalıdır. Son bir buçuk asırdır Müslüman toplumlarda kan ve gözyaşının dinmemesi, bir badireden öbür badireye sürüklenmeleri bunu göstermiyor mu?

Yaşanan bu durum, şu ayetin bizi ikaz ettiği bir durumdur. *"İnkâr edenler birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Eğer siz birbirine arka çıkıp yardımcı olmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat çıkacaktır."* (Enfâl, 8/73)

Müminler, diğer konularda olduğu gibi dua ve yakarışlarında da bencil davranmazlar. Aksine, ortak bir şuur ve duyguyu paylaşırlar. Kardeşlerini de dualarına ortak ederler. Onların bağışlanması, kıyamet gününde hesaplarının kolay olması için yalvarırlar.

Müminlere karşı kin ve husumete bulaşmamak için Rablerine sığınır ve şöyle yakarırlar: *"Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla.*

İman edenlere karşı kalplerimizde hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin.” (Haşr, 59/10)

Günümüz müminlerinin, burada tasvir edilen sevgi ve kardeşlik ruhundan uzak düştükleri görülmektedir. Dillerin ve ırkların ilahî ayetler, farklılıkların bir zenginlik ve rahmet olduğu unutulmaktadır. (bk. Rûm, 30/22) Aynı dine mensup insanlar, ‘sen’ ‘ben’ davasına kapıldılar, kin ve husumetin tuzağına düştüler. Kimileri dini, kendi mezhep ve meşrebinden ibaret gördü. Kardeşliği de kendi dar çevrelerine hapsettiler. Küçüldükçe daha dindarlaştıklarını zannettiler. İnsanlık çapında Müslümanları bekleyen onca sorumluluk varken, birbirine muhalefet etmeyi âdeta hayırlı bir amel gibi gördüler. Büyük düşünmeyi bırakıp kısır çekişmelerin ve küçük hesapların kurbanı oldular.

Kur’an, ehl-i kitap topluluklardan bahsederken, son vahyin izleyicilerine bir hatırlatmada bulunur; o da şudur: Ehl-i kitaptan bazıları kendilerine tebliğ edilen ilahî buyrukları unuttular. Bunun bir neticesi olarak da, aralarında Kıyamet’e kadar sürecek bir düşmanlık ve husumete maruz kaldılar. (bk. Mâide, 5/14)

Bu uyarı bizleri son derece önemli şu sonuca götürmektedir: Vahiyle kendilerini yenileyenler, daha büyük halkanın, ümmete mensup olmanın sorumluluğunu yüklenir. Vahiyle irtibat kesilince de sonu gelmez bir bölünme ve parçalanma sürecine girilir.

Hayata Kulluk Mührünü Vurmak

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât, 51/56)

Türkçemizdeki 'kulluk', Arapçada 'ubudiyet', kelimesi ile ifade edilir. Bu kelimenin kökeninde, bir varlığa karşı en mükemmel manada tevazu ve hürmet göstermektir. Kelime, sebebini sorgulamadan verilen emirlere her yönüyle itaat manasına da gelir.

İnsanın bu dünyada var oluşunun esas sebebi, Allah'a ibadet etmektir. İbadet ise, sadece namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek gibi belirli dinî emirlerden ibaret değildir. Geniş manada ibadet, hayatın her alanında ilahî buyrukları yerine getirmek, Allah'ın rızasını kazanmayı amaç edinmektir.

Kullukta, bir tarafta bütün mükemmel sıfatları kendisinde toplayan mutlak kudret sahibi Allah Teâlâ vardır. Diğer tarafta da O'nun nihayetsiz yüceliği karşısında hayranlık duyan insan vardır. Bu gerçek de bizi şu sonuca götürür:

Kul, Rabbini sıfat ve isimleri ile tanıma konusunda derinleştikçe, kendi acizliğini, sınırlı ve muhtaç oluşunu daha iyi kavrayacaktır. Bu da onun Yüce Mevla'ya daha fazla yaklaşma ve yakınlaşmasına vesile olacaktır.

İnsanın kulluk etmeye neden ihtiyaç duyduğu şöyle izah edilir: İnsanın hayatı, tat ve lezzetlere varma, acı ve kederlerden uzaklaşma şeklinde cereyan eder. Bu dürtüler, insandaki ümit ve korkunun da kaynağıdır. Bu sebeple o, üstün kudret sahibi olarak gördüğü bazı varlıkların kendi derdine çare olacağına inanır ve onlara tapınır. (bk. M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1935, I, 98)

Kulluk, belirli bir hayat tarzının insana zorla dikte edilmesi, dayatılması şeklinde anlaşılmamalıdır. Aksine kulluk, kişinin kendi iradesiyle gerçekleşir ve ancak bu şekilde bir anlam ifade eder. Dolayısıyla müminler, severek Allah Teâlâ'ya kulluk ederler. Çünkü O'nun, sonsuz rahmet ve şefkatiyle kendilerini kucakladığını çok iyi bilirler.

Fatiha'da önce Yüce Allah'ın rab, rahman, rahim sıfatlarından bahsedilir; daha

sonra da kulluğun sadece O'na yapılacağı, müminlerin dilinden bir şükran ifadesi olarak dökülür. Yine müminlerde sevginin zirvesini ilahî sevgi oluşturur. (bk. Bakara, 2/165) Şu halde, kullukta bir dayatma ve zorlama yoktur. Çünkü, baskının oldugu yerde gönülden gelen bir şükür duygusundan ve sevgiden bahsetmek mümkün değildir.

Kulluk şuurunda, kul olduğunun farkında olmak ve bunu bir bilinç hâline getirmektir. Bu da, sadece bilgi sahibi olmak ve inanmakla gerçekleşmez. Çünkü şuur sahibi olmak, bilgi sahibi olmanın ötesinde bir şeydir. Bu, konuyla ilgili bilgilerin insan zihninde yoğunlaşması ve devamlılık kazanmasıdır. Şuurun tersi, gaflette olmak, yaşadığı hayatta dinî ve ahlakî değerleri umursamamak demektir. Bir kimse hakkında "Kulluk şuuruna sahiptir" dendiği zaman, bu kimsenin kulluğun gereklerini yerine getirdiği anlaşılır.

Günümüz Müslümanlarının çoğunluğunun bu anlamda bir kulluk şuuruna sahip olduklarını söylemek zordur. Çünkü çoğu Müslümanda kulluk, bir hayat tarzı, bir yaşam felsefesi haline gelmemiştir. Kulluğun gerektirdiği değerler, hayatı yönlendirmemektedir. Aksine vahiy dışı, şeytani ve nefsânî telkinler düşünce ve davranışlara yön vermektedir.

Müslümanların önemli bir kısmı, namazlarını disiplinli bir şekilde yerine getirmemektedir. Ayrıca kılınan namazların, hayatın bütün alanlarında ilahî buyruklara teslimiyete götürmesi gerektiği, yeterince kavranamamıştır. Oysa kulluk bölünme ve parçalanma kabul etmez. Camide Allah Teâlâ'yı tazim ve takdis eden müminlerin, toplumsal hayata döndüklerinde, vahiy dışı ölçülere göre hayatlarını yaşamaları doğru değildir.

Günde beş vakit tekrarlanan namaz, eğer bir şuur uyanıklığı içerisinde eda edilmezse, zamanla huşudan uzak, tekrarlanan bir adet hâline dönüşür. Bu şekilde yapılan ibadetler de bir iç derinliği kazandırmaz. Manevî ve ruhsal hayatta tekâmüle erdirmez. Ancak 'ihsan' şuuruyla yani Allah'ı görüyormuşçasına secde ve rükûlar yapılırsa (bk. Müslim, İman, 1), işte o zaman eda edilen namazlar adeta her gün insanın eğitildiği mekteplere dönüşür. Namazda şekil şartı elbette ki önemlidir; ancak ebedi kurtuluşun, ilk şartının da namazda huşudan geçtiği unutulmamalıdır. (bk. Müminun, 23/1-2)

Namazlar, 'ihsan' eğitiminin yani ilahî murakabe altında olma şuurunun yoğunlaştığı zaman kesitleridir. Bu şekilde eda edilen namazlar sayesinde ihsan şuuru, ferdi hayattan aile hayatına, ticaretten eğitime, siyasetten sanata, kısaca bütün insani faaliyet alanlarına yayılır. Artık hiçbir meşgale, mümini Allah Teâlâ'nın zikrinden, O'nun murakabesi altında olduğu şuurundan alıkoymaz.

Yüce Allah şöyle buyurur: *"Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse, muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa, muhakkak onu korur ve kollarım."* (Buhârî, Rikâk, 38)

Kulluk şuuruna sahip olmak, Allah Teâlâ ile alakanın kesilmemesi demektir. Çünkü unuttuğumuzda, hemen Rabbimizi hatırlamamız bizden istenmektedir. (bk. Kehf, 18/24) Hatırlamak, Allah Teâlâ'nın katında hatırlanmak demektir. İster müşrik, isterse münafık olsun; insanlar Allah Teâlâ'yı nadiren de olsa zikrederler.

(bk. Ankebût, 29/65; Nisâ, 4/142) Ancak müminlerin O'nu zikretmesi farklıdır. Bu bakımdan, ayetlerde müminlerin zikrinden bahsedilirken, çokça zikretmelerine vurgu yapılır. (bk. Ahzâb, 33/35, 41)

Kulluk, müminin hayatının her alanına rengini verir. Kulluk bilincine sahip olan kimse, ticari hayatta müşteriyi aldatmaz. Devlet dairesinde kamu malını zimmetine geçirmez. Sağlık kurumunda hastaya karşı hoyratça davranmaz. Trafikte keyfi hareket etmez. Eğitimde görevini savsaklamaz. İdarede adalet ve ehliyetten sapmaz.

Yine kulluk bilincine sahip olan kimse, toplumsal hayatta fitne ve fesada karşı duyarsız kalmaz. İnsanların günah ve isyana sürüklenmesi karşısında sorumsuzca davranmaz. Kısaca ibadet, şu ayette belirtildiği gibi, bütün düşünce ve davranışlara kulluk mührünü vurmak, neticede hayatı her yönüyle manevî bir ticarete dönüştürmektir. *"Ey Muhammed! De ki: 'Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamım da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir."* (En'am, 6/162)

Şeytanın Kardeşleri Kim?

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُوراً

"Şüphesiz saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür" (İsra, 17/27)

Garip bir dünyada yaşıyoruz. Çünkü bir kıtada insanlar çile ve ıstıraptan perişan olurken, diğer kıtadakiler zil zurna eğlenmektedir. Bir tarafta insanlar açlık, kıtlık ve kuraklıktan ölürken, diğer tarafta tam bir israf ve tüketim çılgınlığı yaşanmaktadır.

Dünya Gıda Örgütü'nün tespitlerine göre yılda yaklaşık 10 milyon insan açlık ve yetersiz beslenmeden ölüyor. 1 milyar insan ise açlık tehlikesi altında yaşam mücadelesi veriyor. Bununla beraber geçtiğimiz yıl dünyada 1 milyar 300 milyon ton yiyecek çöpe atıldı. Kalkınmış ülkelerde çöpe giden gıdaların % 40'ı ise hâlâ yenilebilecek durumdadır. Ülkemizde de günde ortalama 120 milyon ekmek üretimimiz var. Bunun 6 milyonunun çöpe atıldığı belirtilmektedir.

Görülüyor ki israf hastalığı, sadece Batı toplumlarının değil, Müslümanların da en önemli ahlakî problemlerinden biri hâline gelmiştir. Ne yazık ki, ülkemiz insanının alım gücü ve imkânları geliştikçe, israf hastalığı da artmaktadır. Artık Müslümanlar, sofralarındaki yemeklerin bir kısmını öylesine bırakmakta ve bunların çöpe atılmasından rahatsızlık duymamaktadırlar. Oturdukları iftar masalarından tencereler dolusu yemek ve ekmek atıklarının, çöp bidonlarına gitmesini normal karşılayabilmektedirler.

Müslümanca bir hayat açısından bakıldığında, herhâlde bundan daha büyük bir çelişki olamaz. İsrafın haram olduğuna dair ilahî uyarılar, nasıl da bu kadar kolay unutulabilmektedir?

Modern dünya görüşü, aldığımız gıdaların "nimet" olma vasfını bizlere unutturmakta, onları sıradan nesneler olarak algılamamıza yol açmaktadır.

Bundan 40-50 sene öncesine kadar, bir ekmek parçasının, insanın beslenme ihtiyacını karşılayacak bir gıda olmanın ötesinde "nimet" olma değeri vardı.

Bir Kur'an sayfasına gösterilen hürmette olduğu gibi ekmek kırıntılarının ayaklar altında çiğnenmesine fırsat verilmezdi. Aksine bu, nimete karşı bir hürmetsizlik olarak değerlendirilirdi. Çünkü eskiler, şu nebevî uyarıyı iyi biliyorlardı: *"Birinizin elindeki lokma yere düşerse ondaki toz toprağı gidersin ve onu yesin. Onu şeytana bırakmasın."* (Müslim, Eşribe, 136) Şimdilerde ise lokma, bu manevî ve kutsi anlamını, rızık olma niteliğini kaybetmiş bulunmaktadır.

Çok eskiye gitmeye gerek yoktur. Baba ve dedelerimiz yoksulluğun, kıtlığın ne demek olduğunun çok acı tecrübelerini yaşamışlardı. Gün gelmiş bir tas çorbadan mahrum kalmışlar, gün gelmiş bir parça ekmeğin hasretini çekmişlerdi. Ancak şimdilerde nasıl olmuşsa, bunlar tarihte sanki hiç yaşanmamış gibi unutuldu. Sanki bizler, fakr u zaruret içerisinde kıt kanaat geçinen o insanların torunları değildik. Onların başına gelen bu sıkıntı ve musibetlerin bir daha bu milletin başına gelmeyeceği konusunda sanki söz almıştık.

Dünyanın değişik yerlerinde yaşanan açlık ve kıtlığın bizim başımıza gelmeyeceğinden ne kadar da emindik. Hem geçen yüzyılda dedelerimizin maruz kaldıkları yoksulluğu unutmuş, hem de şu anda dünyanın değişik yerlerinde yaşanmakta olan çile ve dramı göremez olmuştuk. Atalarımız fakirlik ve kıtlıkla imtihan edilmişti; bizler ise bolluk ve varlıkla imtihan edilmekteydik.

Günümüzde tüketim moda hâline gelmiştir. Son derece cazip reklamlarla ihtiyaç olmayan mal ve eşya ihtiyaçmış gibi pazarlanmaktadır. İnsanların tüketim arzuları sürekli kamçılanmakta, "Falanda var, bende neden yok?" kompleksine kapılarak hareket edilmektedir. Araba, mobilya, telefon vb. teknolojinin ürettiği son model eşya ve aygıtlara sahip olmak için insanlar adeta birbirleriyle yarışmaktadırlar.

Ne yazık ki İslamî hassasiyete sahip olması gereken Müslümanlar da bahsedilen bu tüketim ekonomisinin müşterileri hâline gelmiştir. Gerek mutfaklarımızdan çöpe akan yemek ve ekmek atıkları gerekse tam bir aymazlık içerisinde çığ gibi büyüyen harcama alışkanlıklarımız, hiç de iyi bir durumda olmadığımızı göstermektedir.

Konunun basite alındığı anlaşılmaktadır. Oysa ilgili ayet ve hadisler, insanın eşya karşısındaki bu savurgan tutumunun hiç de öyle hafife alınacak bir durum olmadığını ortaya koymaktadır. Çünkü bu, doğrudan Allah Teâlâ'nın kullarını sevip sevmemesi, onlardan hoşnut olup olmaması ile ilgili bir konudur.

Nitekim israf eden insanların Allah'ın sevgisinden mahrum kalacakları belirtilmektedir. Üstelik bu, vurgulu ifadelerle iki defa Kur'an'da tekrarlanmaktadır (bk. En'am, 6/141; Â'raf, 7/31) Herhâlde bu, ilahî rızayı amaç edinmesi gereken bir mümine yapılabilecek en ağır uyarıdır. Dolayısıyla bir müminin bu ayetlere rağmen, hâlâ israf konusunda gevşek davranması, Mevla'ya karşı saygısızlıktan başka nasıl izah edilebilir?

Yine yazının başında verdiğimiz ayette görüldüğü gibi, israfa dalanların, şeytanların kardeşleri oldukları ifade edilmektedir. Bu da israfın, Allah Teâlâ katında ne denli çirkin ve kabul edilemez bir fiil olduğunu ortaya koymak açısından dikkat çekicidir. Çünkü israf edenle şeytan arasında bir yakınlık

kurulmaktadır. Hatta bu ikisinin "kardeş oldukları" ifade edilmektedir.

Şeytan, günah ve isyanın sembolüdür; çirkinliğin timsalidir. Araplar, bir şeyin ne kadar kötü olduğunu ifade etmek için onunla şeytan arasında bir irtibat kurarlardı. Dolayısıyla israf etmek, bir anlamda şeytanın rolüne bürünmek, onun gibi günah ve isyana dalmak, kötülük ve çirkinliğe alet olmaktır.

Ayetin sonunda şeytanın nankörlüğünü ifade eden "kefûr" kelimesi geçmektedir. Kelime, bir şeyi örtmek, onu gizlemek anlamına gelir. Dolayısıyla konumuzla ilgili şu yorum yapılabilir: İsraf eden insan, nimetin kıymetini görmezlikten gelmekte, ona harcanan parayı, sarf edilen enerjiyi ve verilen emeği bir anlamda gizlemektedir.

Yine bu kimse, israf edilen o nimette başkalarının hakkı olduğunu, tabiata karşı bir sorumluluğu bulunduğunu da görmezlikten gelmektedir. Dolayısıyla israf, Allah'a karşı bir hürmetsizlik olduğu gibi, gelecek nesillere, doğal kaynaklara ve insan emeğine de bir saygısızlıktır. Sonuç olarak Allah Teâlâ'nın has kullarını tasvir eden şu ayetle konuyu bitirelim: *"Rahman'nın o has kulları, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranırlar. Bu ikisi arasında bir denge ve ölçü içerisinde olurlar."* (Furkan, 25/67)

Selam: Dünya ve Ahiret Parolamız

وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَٓا اَوْ رُدُّوهَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيباً

"Şayet size selam verilirse, siz ondan daha güzel bir tarzda selamı alın. En azından verilen selama misli ile karşılık verin. Şübhesiz Allah, her şeyin hesabını gereği gibi yapandır." (Nisa, 4/86)

İnsanlar bir araya geldiklerinde bir iyi dilek temennisi olarak selamlaşırlar. Farklı kelimeler kullanılsa da, bütün kültürlerde ve dinlerde var olan bir durumdur bu. Bu bakımdan ilk bakışta "Bu konunun ele alınmasına ne gerek var?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Ancak bir Müslümanın nazarında selamlaşma, birbiriyle karşılaşınca âdet olarak tekrarlanan sıradan kelimeler değildir. Aksine bu, şuurlu olarak yapılması gereken bir nevi ibadet ve duadır.

Selamlaşma, hayata verilen bir anlamı ifade eder. Eğer selamlaşma hayatımıza esenlik ve barış getirmiyorsa, kullanılan kelimeler, sıradan karşılama ve uğurlama kelimelerine dönüşür. Bu da selamın ruhunu ve hayatiyetini kaybetmesi demektir. Hele bir de selam veren kimse fitne ve fesada sebep oluyorsa, bu, daha da vahim bir durumudur.

Aslında "selam", bir dünya görüşü ve bir hayat felsefesidir. Her şeyden önce Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biri "selam"dır. (Haşr, 59/23) Nitekim namazlarımızın sonunda "Allahım! Selam sensin; selamet de ancak sendendir" deriz. Çünkü Rabbimiz, selametin ve esenliğin kaynağıdır. O, kullarına huzur ve güven verir, onları himaye eder.

Yine Kur'an müminleri "silm"e, yani hayatlarında barışsever ve güven verici olmaya davet eder. Çünkü *"Müslüman, başkalarının elinden ve dilinden güven ve selamette olduğu kimsedir."* (Müslim, İman, 65) Böylece müminler topluluğu, şu ayette belirtildiği gibi, yeryüzünde barış ve esenliğin teminatıdır. *"Ey iman*

edenler! Hepiniz toptan barış ve selamete girin." (Bakara, 2/208)

Müminler, kendilerini selamlayanlara daha güzeliyle ya da en azından aynısıyla cevap verirler. Bu konu Kur'an'da şöyle belirtilir: *"Bir mümin tarafından selamlandığınız zaman, ondan daha güzel bir karşılık verin veya aynı selamla mukabele edin."* (Nisa, 4/86) Daha güzeliyle cevap vermek, sadece selam cümlesini uzatmaktan ibaret de değildir. Bu, bize yürüyerek gelene bizim koşarak varmamız, bize kapısını aralayana bütün gönlümüzü açmamızı da işaret eder.

Selam, Kur'an'ın dilinde müminler için dünya ve ahirette evrensel bir parola, bir hayat felsefesidir. Peygamber Efendimiz'in dilinde ise toplumsal barışın sağlanmasında pratik bir formüldür. Nitekim o, *"Tanıdığınız tanımadığınız herkese selam verin"* (Buhârî, İman, 6) buyurur. Bu mübarek sözleriyle insanlar arası iletişimde altın kurallarından birini koyar. Yine o, *"Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi? Aranızda selamı yayınız."* (Müslim, İman, 93) buyurur.

Böylece Peygamber Efendimiz, toplumun birlik ve beraberliği gibi hayati öneme sahip bir konuda kolay fakat iş bitirici bir formül üretir. Bu beyanlarıyla o, cemaat psikolojisine vâkıf, huzurlu ve mutlu bir toplumun oluşmasında geçerli kuralları bilen eşsiz bir terbiyeci olduğunu bir kere daha ortaya koyar. Elbette ki bu durum, onun peygamberi kimliğinin tezahüründen başka bir şey değildir.

Peygamber Efendimiz'in bizlere öğrettiği şekliyle "selam", ümmet olarak bizim ortak dilimiz ve parolamızdır. Selam sayesinde biz, hangi dile mensup olursak olalım, bütün müminlerle bir bağ kurarız. Özellikle hacda bu durumu daha sık yaşarız. Bir selam vererek değişik milletlere mensup insanlara, "Seninle dost olmaya ben hazırım, benden endişelenmene gerek yoktur, ben senin kardeşinim, bunu bilmeni isterim." mesajlarını vermiş oluyoruz.

İçten bir selamlaşma, ileride kurulacak samimi dostluklara aralanan kapının sihirli bir anahtarıdır. Güler yüzle bütünleşen bir selam, insanlar arasında kurulacak sıcak ilişkilerin etkili bir formülüdür. Şuurla gerçekleştirilen bir selamlaşma, aradaki buzların erimesi, kötü duygu ve düşüncelerin silinmesi için yeterlidir. Çünkü selamlaşma ile şeytani vesveselere set çekilir. Kin ve husumet düşünceleri kalplerden atılır.

Genelde iki insan bir araya gelince, ilk tepkinin, ilk selamın karşıdan gelmesi beklenir. Böylece bir iletişimsizlik oluşur. İşte bunun için Hz. Peygamber, ilk selamı verenin daha faziletli olduğunu buyurmuştur. *"İnsanların Allah Teâlâ katında en hayırlısı, önce selam verenleridir."* (Ebû Dâvud, Edeb, 132-133) Alçakgönüllü davranıp önce selam vermek, aynı zamanda tevazuun da bir göstergesidir.

Selam vermek sünnet, almak ise farzdır. Acaba bu farklılığın sebebi nedir? şeklinde bir soru akla gelebilir. Bunu şu şekilde izah etmek mümkündür: Selamda önce davranmak bir fazilettir. Ancak selamın alınmaması insanlar arasında kırgınlığa ve küskünlüklere sebep olabilir. Şeytani vesveselerin kalplere doluşmasına fırsat verebilir. İşte bu duruma fırsat vermemek için, verilen selamın alınması ayrı bir önem taşımaktadır.

İnsanlar, zaman zaman selam konusunda muhataplar arasında ayrım yapabilirler. Makam mevki, zengin fakir, genç ihtiyar, kadın erkek arasında farklılık gözetebilirler. Dünyevî değer ve kabuller, insanları kategorize ederek onlara yaklaşılmasına sebep olabilir. Bu durum da, toplumda bulunması gereken

uyum ve ahengin zedelenmesine, kardeşlik bağlarının zayıflamasına yol açabilir. Bunlar doğru davranışlar değildir.

Yapılması gereken, insana makam ve mevkiinden dolayı değil, sırf insan olması hasebiyle selam verilmesidir. Nitekim Hz. Peygamber'in uygulamasında da bunu görüyoruz. O, çocuk, yaşlı, kadın, erkek herkese selam verirdi. (Ebû Dâvud, Edeb, 136-137; Müslim, Selam, 14)

Müminlerin dünyası sulh ve esenlik olduğu gibi ahiretleri de böyledir. Yaptıklarına karşılık esenlik yurdu olan cennetle (daru's-selam) mükâfatlandırılırlar. (bk. En'am, 6/127) Çünkü iyiliğin karşılığı ancak iyiliktir. (bk. Rahman, 55/60)

Melekler tarafından dünyadan ahirete selam ve esenlik dilekleriyle uğurlanırlar. (bk. Nahl, 16/32) Yine onlar, dünyada selam ve selamet peşinde olduklarından ahirette de bu şekilde karşılanırlar. Onlar Adn cennetlerinin varisleri olup atalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olanlarla beraber orada melekler tarafından selamla ağırlanırlar. (bk. Ra'd, 13/23-24) *"Size selam olsun! Tertemiz olarak geldiniz. Haydi, ebedi kalmak üzere girin cennete" denir kendilerine.* (Zümer, 39/39)

Ama bunun da ötesinde onlara verilen esas müjde, eşsiz merhamet sahibi Allah Teâlâ tarafından bizzat selamlanmalarıdır. (bk. Yasin, 36/36) *"O'na kavuşacakları gün müminlere yönelik esenlik dileği "selam" olacaktır."* (Ahzab, 33/33) Zaten orada kendi aralarındaki esenlik dileği de "selam"dan başkası olmayacaktır. (bk. Yûnus, 10/10)

Neden Bu Buhranlar?

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ

لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde fitne ve fesat ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır." (Rûm, 30/41)

Ne hazindir ki, son asırlarda, İslam dünyasında acı, gözyaşı ve kan hiç eksik olmadı. Tarihte de Moğol istilası, Endülüs yıkımı vb. durumlar yaşanmıştı. Ancak bu sefer durum farklı olmuştur. Çünkü Müslümanların içerisinde yaşadığı siyasi, ekonomik ve kültürel krizler, tedavisi zor yaralar açmıştır.

Müslüman ülkelerde son dönemlerde yaşanan etnik ve mezhep çatışmaları vicdanımızı sızlatmaya devam etmektedir. Şu sorular, bundan yüzyıl önce olduğu gibi bugün de cevabı aranan sorulardır. İslam alemi, yaşadığı bu kaos ve kargaşadan ne zaman kurtulacaktır? Hak-hukuk, adalet ve fazilette insanlığa rehberlik yapma sorumluluğunu ne zaman üstlenecektir?

Bugün İslam dünyası, maalesef, geçmişteki başarılarla övünmenin ötesine geçememekte; bilim, sanat ve teknolojide çağdaş dünyanın kendine yüklediği sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Yaşantıda cihat, ilimde içtihat ruhu zayıflamıştır. Yetişen nesiller, ne yazık ki, kendi kökünden kopuk; bize yabancı dünyaların, moda akımların taklitçisi olmaya devam etmektedirler. Bizden olanı hafife alan, hariçten gelene hayranlık duyan ruh hâli, düşünce ve yaşantılara yön vermektedir.

Kendi kültür ve geleneğinden habersiz yetişen genç kuşaklar, çareyi yabancı ideoloji ve felsefi cereyanlarda aramaktadır. Toplumsal hayatın her kesiminde insanlar arasındaki bağlar zayıflamakta, ancak bağımlılıklar gittikçe artmaktadır. Yaratıcısı ile rabıtası olmayan kuşaklar, kendilerini teskin edip rahatlatmak için kumar, içki, uyuşturucu vb. birçok alışkanlığın tuzağına düşmektedirler.

Ailede, sporda, işyerinde, sokakta kısaca hayatın her alanında şiddet gittikçe yaygınlaşmaktadır. Şefkat ve Rahmet Peygamberi'nin ümmeti, ne yazık ki, şiddet ve acımasızlığın pençesine kendisini kaptırmıştır? Diğer taraftan ibadetler çoğunlukla ihmal edilir olmuş, ticari hayatta helal-haram bilinci zayıflamıştır. Yine edep, hayâ ve iffet duyguları yerini şeytani ve nefsani arzulara bırakmıştır.

Toplumların ilerlemesi veya geri kalmasında sosyal, ekonomik, politik ve askeri faktörlerden, iç ve dış nedenlerden bahsetmek mümkündür. Zaten sosyoloji, tarih ve siyaset bilimleri de konuyu bu yönleri ile ele alır ve değerlendirir.

Kur'an açısından konuya yaklaştığımızda, bütün bunların arkasındaki temel özneye yani insan faktörüne dikkat çekildiği görülür. Onun inancı, ibadet hayatı, ahlakî yaşantısı burada belirleyici bir rol oynar. Diğer bir ifadeyle toplumların kaderi, maddî faktörlerle ilgili değil, insanın manevî duruşu ve yönelişleri ile irtibatlı olarak değerlendirilir.

Bu açıdan Kur'an'da eleştiri oklarının insanın kendisine yöneltildiği görülür. Sorumluluğun başkalarında değil, kendisinde olduğu tekrarlanır. Böylece nefsini sorgulaması, yaşadığı musibetlere ve olumsuzluklara karşı tavır alması ondan istenir.

İnsanın başına hangi kötülük gelirse, bunu kendisinden bilmesi gerektiği (bk. Nisa, 4/79), Allah'ın hiç kimseye asla zulüm etmeyeceği, ancak insanların kendi kendilerine zulüm edeceği belirtilir. (bk. Yûnus, 10/44) Yine insanın tekâmül yolunda kendisini özeleştiriye tabi tutması övülür. Nitekim Kıyame suresinin girişinde kusurlarından dolayı kendini kınayan nefse yemin edilir. (bk. Kıyame, 75/2)

Bütün bunlar, her Müslüman bireyin üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Problemin kaynağını başka yerlerde değil, kendimizde aramalıyız. Nitekim şu ilahî beyan bizlere bunu hatırlatmıyor mu? *"Ey iman edenler! Siz kendinize bakın, kendinizi düzeltin. Siz doğru yolda olursanız, yoldan sapan kimseler size zarar veremez."* (Maide, 5/105)

Yine şu ayette manevî değerler istikametinde bir değişimin yaşanması gerekliliği ortaya konur: *"Gerçek şu ki, bir toplum(u meydana getiren insanlar) kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe, Allah o topluma karşı olan muamelesini değiştirmez."* (Ra'd, 13/11)

Görüldüğü gibi, Allah Teâlâ'nın bir topluluğa olan tavrı, lütuf ve ihsanı, o topluluğun fert fert kendi iç dünyasında olanı değiştirmesine bağlıdır. O bakımdan dönüşüme ve yozlaşmaya değil, ilahî buyruklar çerçevesinde özden bir değişime ihtiyacımız olduğu muhakkaktır.

Sorumluluğu, çoğunlukla yaptığımız gibi başkalarına yüklemek, kendimizi aldatmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bu bakımdan hangi konum ve seviyede bulunursa bulunsun, her Müslümana görev düşmektedir. Hiçbir kimsenin kendi durumunu hafife alıp sorumluluğu başkalarına atması doğru değildir. Ferden ferda her müminin elinden geleni yerine getirmesi gerekir. Zaten insan olarak, şu ayette beyan edildiği gibi, bundan sorumlu değil miyiz?: *"Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle sorumlu tutar."* (Bakara, 2/286)

Eğer Müslüman toplumlarda sosyal ve siyasi kaoslar varsa, fitne ve fesat yaygınlaşmışsa, bunların sebebini sadece sömürgeci emelleri olan ülkelere

bağlamak doğru değildir. Aksi bir durum, sorumluluktan sıyrılmaya çalışmak ve kolaycılığa kaçmak olacaktır. Üstelik bu, şu ayette vurgulandığı gibi, beşerî sorumluluğu da göz ardı etmek anlamına gelecektir: *"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde fitne ve fesat ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır."* (Rûm, 30/41)

Görüldüğü gibi, insanın ilahî buyrukları ciddiye almaması, bir ceza olarak gerek sosyal hayatta gerekse doğal ve ekolojik dengede fitne ve fesadın, yozlaşma ve bozulmanın ortaya çıkmasıyla yine kendisine dönmektedir. Üstelik bu yozlaşma ve fesat, sadece zulmeden, hak ve adaletten sapanlara mahsus da kalmamakta; aksine olumsuz gidişata ses çıkarmayan, ona engel olmaya çalışmayanları da kapsayacak bir hâle gelmektedir. (bk. Enfal, 8/25)

Bugün sosyal ve siyasi bir kaos yaşanıyorsa, şu ayetin beyanıyla bunun en temel sebebi, Müslümanlar arasında velayetin, dayanışma ve yardımlaşmanın, birlik ve beraberliğin bulunmamasıdır: *"Dini inkâr edenler birbirlerine sahip çıkarlar. Eğer siz birbirinize yardımcı olmazsanız, dünyada fitne kopar, müthiş bir bozulma ve fesat ortaya çıkar."* (Enfal, 8/73)

Müslümanların temel problemlerinden biri tefrika, diğeri cehalet, bir başkası da geri kalmışlıktır. Şu hâlde kurtuluş, tefrikaya karşı birlik ve beraberlik, cehalete karşı ilim ve irfan, geri kalmışlığa karşı da elden gelen her türlü çabanın ortaya konmasıdır.

İnsanın Değeri ve Hukuku

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَث۪يرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْض۪يلاً

"Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğuna üstün kıldık." (İsra, 17/70)

Hukuk tarihini yazanlar, insan hakları konusundaki gelişmeleri Avrupa merkezli olarak ele alırlar. Böyle bir yaklaşım, diğer din, kültür ve medeniyetlerin, sanki insan haklarına bir katkı sağlamadığı intibaını vermektedir. Yine bu durum, kapsayıcı olmaktan uzak, dar bir bakış açısını yansıtmaktadır. Çünkü insanlığın uzun tarihi boyunca başta peygamberler olmak üzere diğer din ve medeniyetlerin bu konudaki katkısını görmezlikten gelmemiz mümkün değildir. Aksine bir durum, onlara karşı bir kadirbilmezlik ve haksızlık da olur.

Batı'da meydana gelen bu gelişmeler, bizim medeniyetimizde insan haklarının ihmal edildiği anlamına gelmez. Batı'da olduğu şekliyle bizim tarihimizde İnsan Hakları Kadın Hakları vb. mücadeleler yaşanmamış olabilir. Ancak bu tür konuların, İslam'ın gerek temel kaynaklarında gerekse tarihsel uygulamasında kendine has usul ve sistem içerisinde yer aldığında kuşku yoktur.

Fıkıh kitaplarında hayvanların aç bırakılmalarının vebal ve günah olduğu uyarısı yapılır. Yine kaldıramayacakları yükleri onlara vurmanın, tazir cezası ile cezalandırılmaları gerektiği vurgulanır. Osmanlı Kanunnamelerinde de hayvan haklarına dikkat çekilir. Şu hâlde diğer canlıların hukukuna bu denli riayet eden bir din ve medeniyetin, insan hukukunu çok daha farklı bir açıdan ele alacağı muhakkaktır.

Bir defa, varlıklar arasında İslam'ın insana biçtiği konum oldukça önemlidir. Girişte verdiğimiz ayet de bunu anlatmaktadır. Buna göre, insan, bütün mahlukat içerisinde en seçkin ve en şerefli varlıktır; yine o, en büyük lütuf ve nimetlere mazhar olmuştur. İnsan, kendisine bahşedilen nimet ve güzellikleri saymaktan dahi aciz bulunmakdadır. (bk. İbrahim, 14/34)

Allah (c.c.) insanı akıl sahibi yaratmış, ruhundan ona üflemiş, mümtaz kulları melekleri ona saygı secdesine çağırmıştır. (bk. Hicr, 15/29-30) Yine o, en güzel surette yaratılmış (bk. Tîn, 95/4), "isimler"in bilgisi kendisine öğretilmiş (bk. Bakara, 2/31), göklerde ve yerde bulunan sayısız nimet onun hizmetine sunulmuştur. (bk. Lokman, 31/20) İnsanı bu denli önemli bir konuma yerleştiren İslam, elbette ki toplumsal hayata ilişkin düzenlemelerinde de onun şerefini yüceltecek; hukukunu en üst düzeyde koruyacaktı.

Rabbimiz, haksızlığa dayalı yapılanmaların değişmesini ve insan onurunu koruyan sistemlerin kurulmasını murat eder. Nitekim yeryüzünde ezilmiş olanlara yardımcı olmak ve onları önderler yapmak istediğini beyan eder. (bk. Kasas, 28/5) Peygamberler de, *"Ölçü ve tartıyı eksik yapmayın."* (Hûd, 11/84; ayrıca bk. Mutaffifin, 83/1-3) uyarısında bulunmuş; hayatları boyunca, insanların sömürülmesi ve itibarsızlaştırılmasına sebep olan sistemleri değiştirmek için mücadele etmişlerdir.

Yine peygamberler, toplumu ezen zorba idarecilerin elinden insanları kurtarmak, insana kulluktan Allah'a kulluğa çağırmak için canla başla çalışmışlardır. (bk. Taha, 20/47) Dolayısıyla mazlumlara arka çıkmak, doğal olarak bütün inananların görevi olmuştur. Nitekim Kur'an, yeryüzünde mağdur edilmiş olanların bu durumdan kurtarılması için müminlerin mücadele etmeleri gerektiğini vurgular. (bk. Nisa, 4/75)

Allah Rasulü (s.a.s.) de hayatı boyunca mazlum ve mağdurların hamisi olmuş; insanın onurunu yüceltmek için durmadan dinlenmeden çalışmıştır. Bir defasında Beytullah'ı tavaf etmiş; daha sonra da karşısına geçerek ona şöyle seslenmişti:

"(Ey Kâbe!) Sen ne güzelsin ve senin kokun ne güzel! Sen ne büyüksün ve senin kutsiyetin ne büyük! Muhammed'in canı (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, müminin kutsiyeti (ve saygınlığı) Allah katında senin kutsiyetinden daha yüksektir; malı da canı da hürmete layıktır; mümin hakkında ancak hüsnüzan besleriz." (İbn Mace, Fiten, 2)

İnsan, hayatta olduğu gibi öldükten sonra da değerlidir. Onun ölüsüne de saygıyla ve nezaketle davranmak gerekir. Hz. Peygamber, *"Sizden biriniz mümin kardeşini kefenlediğinde, kefenlemesini iyi ve güzel yapsın."* (Müslim, Cenaiz, 49) buyururlar. Yine insanları hayatlarında olduğu gibi öldükten sonra da güzel yönleri ile anmak gerekir. (Ebû Dâvud, Kitabü'l-Edeb, 42) Üstelik burada din ayrımı da gözetilmez. Nitekim Rasul-i Ekrem, yoldan geçen bir Yahudi cenazesi için ayağa kalkmış ve cenaze geçinceye kadar ayakta beklemiştir. (Müslim, Cenaiz, 80)

İslam'da insana değer vermek ve onun hukukunu korumak, kişinin Müslümanca bir hayat yaşamasının zorunlu bir sonucudur. Çünkü insanın, en yakın akrabasından en uzaktaki müminlere hatta ilişkide bulunduğu bütün insanlara uzanan sorumlulukları vardır. Bu, aynı zamanda en geniş manada kişinin Allah'a olan kulluk borcunun bir parçasını oluşturur.

Bugünkü dünya gerçeğinde insan haklarını ihlal etmek sadece bir suçtur. Çünkü konunun dinî ve ahlakî boyutu yoktur. Mesela kadına şiddet uygulamak, günümüzde sadece hukuki bir ihlaldir. Ancak İslamî bir uygulamada böyle bir fiil, hem bir suç hem de bir günahtır. Çünkü gerek ayetlerde gerekse hadislerde şiddeti yasaklayan hatta kişinin eşine karşı iyi ve güzel davranmasını emreden onlarca delil vardır.

Yine mesela ölünün ardından miras taksimi Kur'an'ın bir emridir. Kadın da, eş, kız vb. konumuna bağlı olarak bu mirastan payını alır. Bunu ihmal etmek, hukuki bir suç olduğu gibi aynı zamanda cehennem azabını da gerektiren bir durumdur. (bk. Nisa, 4/11)

Günümüz dünya gerçeğinde insan haklarının ahlakî bir temelden yoksun oluşu, önemli bir problem olarak tartışılmaktadır. Çünkü bencil duyguların eğitilmediği, sınır tanımaz ihtirasların dizginlenmediği toplumlarda insan haklarını gerçekleştirmek zordur. Zira insan yaratılışı itibarıyla takvaya olduğu gibi günaha da eğilimlidir. İlahî değerler istikametinde terbiye edilmediği takdirde, şer duyguların etkisi altına girebilmekte, başkalarının hak ve hukukuna tecavüz edebilmektedir.

İslam, getirdiği gerek iman ve ahlak anlayışıyla gerekse uhrevî ceza ve mükâfat düzenlemesi ile insan onurunu ve haklarını koruma noktasında etkili bir sistem geliştirmiştir. Bu konuda onu üstün hâle getiren hususlardan biri de, insanı zulme ve haksızlığa götüren nefsani heva ve arzuların hayat boyu terbiye edilmesini gerekli görmesidir.

Bollukta ve Darlıkta Savrulmamak

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا

رَغَداً مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ

الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

"İşte, Allah size bir örnek veriyor. Bir belde vardı. Halkı güven ve refah içindeydi. Her taraftan bol bol rızık akıyordu kendilerine. Ancak onlar, Allah'ın lütfettiği bu nimetlere nankörlük ettiler. Allah da yaptıklarına karşılık onlara açlık ve korku belâsını tattırdı." (Nahl, 16/112)

"Nan" Farsçada "ekmek", "kör" de Türkçemizdeki manasıyla "görmeyen" anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla "nankör", yediği ekmeği görmeyen, yapılan iyiliği bilmeyen kimse demektir. Arapçada aynı manada "küfran-ı nimet" terkibi kullanılır. Yani iyiliğe karşı nankör olmak, teşekkür etmesini bilmemek anlamlarına gelmektedir. Kur'an'da nankörlüğün timsali şeytan olarak gösterilir. (bk. İsra, 17/27)

İnsan psikolojisinde kendisine yapılan iyilikleri takdir edememe, kötülüklerden ise şikâyet edip sızlanma eğilimi vardır. İnsan sayısız nimete mazhar olmuştur. (bk. İbrahim, 14/34) Ancak genelde bunların kadr u kıymetini bilmez, bunlardan bahsetmez. Fakat bir musibete uğradığı zaman, şikâyet eder, sızlanıp durur. Aslında tersi olması gerekmez mi? Çünkü insan maruz kaldığı bazı musibetlere nazaran sayısız lütuf ve ihsana mazhar olmaktadır. Nitekim insanla ilgili olarak Âdiyat suresinde geçen "kenûd" terimi, iyilikleri unutan, kötülükleri ise sayıp döken anlamında yorumlanmaktadır. (bk. Âdiyât, 100/6)

Nankörlük esas itibarıyla inanmayan insanın karakteridir. (bk. Ankebut, 29/65-66) Ancak inananlar olarak bizlerde de bu tür bir eğilimin varolduğunu inkâr edemeyiz. Nitekim bir musibete uğradığımızda yanlış düşüncelere kapılabilmekteyiz. "Allah'ım, ben buna layık mıyım?", "Şimdi bunun zamanı

mı?” gibi şeytani düşüncelerle zihnimiz bulanabilmektedir.

Her birimiz, insan psikolojisine ait bu gerçekliği şöyle veya böyle yaşarız. Zorluklar ve belalar karşısında işin ciddiyetini, hayatımıza çeki düzen vermenin gereğini anlarız. Rabbimize daha samimi ve içten yöneliriz. Ancak sahili selamete erince, bir şey olmamış gibi eski hâlimize döneriz.

Hud suresi 9-11. ayetlerinde kulluk şuuruna sahip olmayan insanla olan insanın, musibet ve nimet karşısındaki tutumları ortaya konur. İlk iki ayette birincilerin, son ayette de ikincilerin tepkisinden bahsedilebilir. Dokuzuncu ayette musibet anında nankörleşen insan şöyle anlatılır: *“Eğer insana tarafımızdan bir nimeti tattırır da, sonra bunu ondan çekip alırsak, şüphesiz o ümitsiz ve nankör oluverir.”* (Hûd, 11/9; ayrıca bk. Fussılet, 41/49)

Bu durumdaki insan sızlanıp durur; bahtsızlığından ve şansızlığından yakınır. (bk. Me’aric, 70/20) Hatta “Rabbim beni aşağıladı, haksızlık yaptı” gibi şeytani vesveselere kendini kaptırır. (bk. Fecr, 89/16) Tabii ki mümin bir insanın, bu tür saptırma ve ayartmalara kendini kaptırması olacak şey değildir.

Hud suresi 10. ayetinde de refah ve nimetin, kulluk şuuruna sahip olmayan insanın şımarıp nankörleşmesine sebep olduğu şöyle anlatılır: *“Ama kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra, ona bir nimeti tattırırsak mutlaka ‘Kötülüklerden kurtuldum’ diyecektir. Çünkü o, şımarık ve böbürlenen biridir.”* (Hûd, 11/10) Sahip olduğu mal, mülk, güç ve iktidar imkânları dolayısıyla kendisini yeterli görür, dolayısıyla isyana dalar. (bk. Alak, 96/6-7) Nitekim Kur’an, efsanevi zengin Karun’u buna örnek gösterir. (bk. Kasas, 28/76)

Kulluk şuuruna sahip olmayan insan, hayatın inişli çıkışlı yollarında kâh ümitsizliğe ve karamsarlığa kâh şımarıp kibre kapılır. Bir uçtan öbür uca savrulup durur. Başına bir musibet geldiği zaman, bu durumdan kurtulmanın mümkün olmadığı düşüncesine kapılır. Aynı şekilde bir nimet ve güzelliği tattığında da her şeyden emin olur, musibet ve belalardan azade olduğunu düşünür. Aslında hem karamsarlık hem de şımarıklık hâli, insan psikolojisi açısından aşırı uçlara işaret eder.

Bütün bu dalgalanmalar karşısında mümin insanın hâli farklıdır. Çünkü o, yaşadığı bu durumların ne anlama geldiğini çok iyi bilir. Dolayısıyla daima denge hâlini muhafaza eder. Ne musibet anında kendini iyice buna kaptırır, bedbin olur; ne de nimet anında hayatın zorluk ve belalarını unutup şımarır. Çünkü o, ifrat ve tefritten uzaktır. Bir uçtan başka bir uca savrulup durmaz.

Mümin, iç ve dış dünyasında yaşadığı gelişmeler karşısında yaprak misali sağa sola sürüklenmez. Zira o, denge ve itidali temsil eder. Ölçü ve ihtiyatı hiçbir zaman elden bırakmaz. Sabır ve kararlılıkla yoluna devam eder. Zorluğun peşinden mutlaka kolaylığın geleceğine inanır ve ümitsizliğe kapılmaz. (bk. İnşirah, 94/5-6) Refah ve rahatın da kalıcı olmadığını, her an bir imtihana tabi tutulabileceğini bilir. (bk. Â’raf, 7/99) Nitekim onun bu hâli, inanmayanlardan farklı olarak, şu ayette veciz bir şekilde beyan edilir: *“Ancak sabredip salih amel işleyenler böyle değildir. İşte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.”* (Hûd, 11/11)

Kulluğun temeli, Allah Teâlâ’nın sayısız nimet ve lütfuna mukabil, şükür duygusuyla O’na yönelmek ve nankörlük etmemektir. Mümin insan, daima bu

psikolojiyi kendi iç dünyasında yaşar ve buna göre hareket eder. Bu açıdan başta beş vakit namaz olmak üzere bütün ibadetler bir nevi teşekkür ve şükür eğitimidir. Mümin sürekli olarak ilahî ihsan ve nimetlere karşı kulluk görevini yerine getirmeye çalışır.

Devamlı yaşanan bu duygu ve davranış tarzı, insanın beşerî ilişkilerine de yansır. Teşekkür ve hayırhahlık onun âdeta karakteri hâline gelir. Bu durum onu, nankörlük ve vefasızlığa düşmekten kurtarır; aksine şükran ve iyilik yapma duygusuyla hareket eden bir insan hâline gelmesini sağlar. Tersini düşünmek de pek makul değildir. Çünkü Yüce Mevla'nın nimetlerine karşı sürekli şükür duygusuyla hareket etmek, doğal olarak onun kullarına karşı teşekkür duygusuyla hareket etme neticesini verecektir.

Minnettar olmak, şükretmek, önce Rabbimize karşı olan borcumuzdur. Ondan sonra anne-babamıza karşı teşekkür hisleri besleriz. Eşimize karşı bu duygulara sahibiz. Çünkü gerek anne-babamız, gerekse eşimiz, bizim için fedakârlık yapmakta, zorluk ve sıkıntılara katlanmaktadır. Yine ilim tahsil ettiğimiz hocalarımıza karşı vefa ve şükran duyguları taşırız. Zira onların bizim üzerimizdeki emeği büyüktür. Onlar yeri geldiğinde, çocuklarına göstermedikleri ilgiyi ve alakayı bize göstermektedirler.

Rabbimize karşı şükrümüzü yerine getirmemiz, hem bireysel hem de toplumsal planda nimetlerin artmasına sebep olacaktır. (bk. İbrahim, 14/7; Nuh, 71/10-12) Nankörce bir hayat sürmemiz de, Allah korusun, aynı şekilde açlık ve korku belasıyla sonuçlanacaktır. (bk. Nahl, 71/112)

Vakti Öldürmek Değil Diriltmek Gerek

وَالْعَصْرِۙ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَف۪ي خُسْرٍۙ

"Zamana yemin olsun. İnsan gerçekten zarar ve ziyandadır. (Asr, 103/1-2)

Zaman su misali akıp gitmektedir. Gece ve gündüz, aylar ve yıllar dur durak demeden birbirini takip etmektedir. Zafer günleri insanlar arasında sırayla paylaşılır. Kâh bir topluluk kâh öbürü güler. (bk. Âl-i İmran, 3/140) Ancak sonuç değişmez. İnsan sonunda bu dünyadan ayrılıp toprak olmaktan kurtulamaz.

Efsanevi kudrete sahip nice insan, yeryüzünden geldi geçti. Onlar sanki bu topraklarda hiç yaşamamışlardı; yerlerinde şimdi yeller esmektedir. Ne yazık ki bugün de insan onlardan ders almamış, yeryüzünün esas sahibi gibi hareket etmektedir. Ancak sonunda onun kaderi de öncekilerden farklı olmaycaktır.

Zaman, durmadan dönen bir değirmen misali, sırası geleni öğütmektedir. Nitekim bir Arap şiiri zamanın bu tüketici yönünü şöyle anlatır: "Zaman, sürekli olarak gece ve gündüzü üzerimize salar, sonuçta biz yok olur gideriz, fakat o devam eder."

İnsan, zaman denen nehrin akıntısına kendisini kaptırmış, hızla kıyamete doğru yol almaktadır. Bu mukadder sona doğru süratle ilerlemektedir. Nitekim Hz. Ali bizlere şu anlamlı uyarıyı yapar: "Dünya her an bizden uzaklaşmakta ahiret de her an yaklaşmaktadır." (Buhârî, Rikak, 4)

Hızla dönen zaman çarkını insanın durdurması mümkün değildir. Mutlaka geleceğe doğru yol alması gerekir. Çünkü zamanı tekrar etmek veya zaman şeridini geriye sardırmak insanın elinde değildir. (bk. Mü'minun, 23/100) Nitekim Kur'an, engellenmesi mümkün olmayan hesap günü gelmeden önce, insanın Rabbine yönelmesi uyarısını yapar. (bk. Şûra, 42/47)

Bizler bu dünyaya sınırlı bir süre kalmak üzere gönderildik. Buraya gelişimiz bizim elimizde olmadığı gibi, buradan gidişimiz de elimizde değildir. Bize bir fırsat tanınmış ve bunu çok iyi değerlendirmemiz gerekmektedir. Çünkü sınırlı bu

ömür, eğer dikkatli bir şekilde yaşanırsa ebedî güzelliklere nail olmamızı sağlayacaktır. Bu bakımdan yaşanan bu hayatın her dakikası değil, her saniye ve salisesi bile son derece önemlidir.

Bu hayatta gireceğimiz meslek ve kariyer imtihanlarında olanca gücümüzü kullanıyoruz. Zamanla yarışıyoruz. Onu en iyi şekilde değerlendirmenin yollarını arıyoruz. Kısaca birim zamanda daha fazla iş yapmanın çarelerini araştırıyoruz.

İşte girdiğimiz bu hayat imtihanında da, zamanı değerlendirmek apayrı bir önem kazanmaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadırlar: *"Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini iyi bilmelisin; ihtiyarlığından önce gençliğinin, hastalığından önce sağlığının, yokluğundan önce varlığının, meşguliyetinden önce boş vaktinin ve ölümünden önce hayatının."* (Hâkim, Müstedrek, IV, 341)

Zamanı değerlendirme şuuruna sahip olmalıyız. Nitekim Kur'an, Allah Rasulü'nün şahsında bizleri *"Öyleyse bir işi bitirince diğerine koyul."* (İnşirah, 94/7) şeklinde uyarmaktadır. Geçirdiğimiz anlar, yarın karşımıza ya sonsuz kurtuluş ve mutluluk olarak ya da, Mevla muhafaza buyursun, bedbahtlık ve hüsran olarak çıkacaktır.

Kulluk şuurunun ölçülerinden biri de, zamanı kullanma hassasiyetidir. Bu bakımdan mümin, "Bugün Allah için ben ne yaptım?" sorusunu kendisine soran ve bu gerilimi yaşayan insandır. O, dinine, dünyasına faydası olmayan işleri yapmış olmaktan rahatsız olur. Yine o, inandığı değerlerin yücelmesine katkı sağlamayan, boş geçirdiği zamanlar sebebiyle huzursuz olur.

Ebedî kurtuluşa eren müminin özelliklerinden biri, her türlü boş ve anlamsız işlerden uzak durmasıdır. (bk. Mü'minûn, 23/3) Bu ayet, surenin girişinde namazdan sonra ikinci sırada zikredilmektedir. Dolayısıyla her iki ayet arasında şöyle bir münasebet kurmak mümkündür: Belirli vakitlerde düzenli olarak kılınan beş vakit namaz, müminlere programlı yaşama şuurunu da kazandırır. Hac ve ramazan ibadetleri de belirli takvim ve saatlere bağlı olduğu için, böyle bir bilincin oluşmasında etkili olur.

Müminin nazarında yaşanan anların kıymeti, başka bir şeyle mukayese edilemez. Bu açıdan zaman, en büyük hazinedir. Ne var ki insan bunun kıymetini bilmez. Rasul-i Ekrem Efendimiz şu mübarek sözlerinde buna işaret etmektedir: *"İki nimet vardır ki insanların çoğu (onları değerlendirme hususunda) aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman."* (Buhârî, Rikak, 1)

Zaman konusunda lakayt davranan bir mümin, hesap şuurundan yoksun demektir. Çünkü yarın ahirette dünya mal ve metaıyla mukayese edilemeyecek nimet ve güzellikleri kaybettiğinin farkında değildir.

Allah katında insan, kendi emek ve gayretinden başka bir şey elde edemez. (bk. Necm, 53/39) Ebedî âlemde kazanacağı mükâfat veya makamı da buna bağlıdır. Dünya hayatında her meslek erbabına işine göre bir ücret takdir edilir. İşçinin farklı, öğretim üyesinin farklı, doktorun farklıdır. Ancak Allah rızası yolunda geçirilecek zamanın mükâfatı, bunlardan hiçbirisiyle karşılaştırılamaz. Çünkü böylelerinin mükâfatını ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de akıl hayal etmiştir. (bk. Secde, 32/17)

Çalışan ve zamanını değerlendiren toplumlar, kalkınma ve gelişmede diğer

milletleri daima geçmişlerdir. Bu, sosyolojik bir kanundur. Bu açıdan zamanın değerlendirilmesi, hem fert hem de toplumlar için oldukça önemlidir. Hak dine mensup olsun olmasın, bu kurala riayet eden toplum kalkınır ve gelişir, riayet etmeyenler de geri kalır ve diğerlerinin kontrolüne girer. Nitekim yapılan araştırmalar, gelişmiş toplumlarla geri kalmış toplumlar arasındaki farklardan birinin, zamanı kullanma tarzıyla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Hem dünya hem de ahireti kazananların, zamanlarını iyi değerlendirenler olduğunda kuşku yoktur. Dolayısıyla başarı için en önemli şartlardan biri zaman tanzimidir. Nitekim dünya çapında bilim, sanat, siyaset ve ekonomi alanlarında temayüz etmiş bazı şahsiyetler bunu itiraf etmektedirler. Başarılarını, zekâ ve dehalarına değil, zamanı planlı bir şekilde kullanmalarına bağlamaktadırlar. Demek ki olağanüstü zekâya sahip olmayan insanlar da, zamanlarını iyi değerlendirdikleri takdirde önemli başarıların altına imza atabilmektedirler.

İnsan, bu dünyada akıp giden günlerini, ahiret gününe bir hazırlık olarak bilmelidir. Geçen her an, karşılaşmamız mukadder hesap gününün zorluklarını aşmada bir vasıta olmalıdır. Yaşanan günler, tek bir gün için seferber olmalı; o günde yüzlerin pırıl pırıl hâle gelmesine ve ilahî rahmetle kuşanmasına sermaye olmalıdır. (bk. Âl-i İmran, 3/107)

Mümin, son günde, duruşma gününde kendini kuşatacak nur ve aydınlığın, bu dünyadan götürüleceğini unutmamalıdır. (bk. Hadid, 57/12-13) Kısaca, ekim ve dikim günleri olan dünya günleri, hasat günü olan ahiret günlerine ayarlı olmalıdır.

Sanal Dünyanın Mahkumu Olmak

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَاراً وَقُودُهَا

النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan o müthiş ateşten koruyun…" (Tahrim, 66/6)

İnternet, günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Eğitimden ticarete, haberleşmeden eğlenceye kadar her alana girmiştir. Bu imkandan insanlık çeşitli yönleriyle istifade etmektedir. Neredeyse her evde bilgisayar ve internet bağlantısı bulunmaktadır. Artık dünyada internet sayesinde bilginin serbestçe paylaşımı en üst düzeye ulaşmıştır.

İnternetin oluşturduğu sanal âlem, uluslararası bir pazar gibidir. Bütün dünya milletleri, iyi, kötü kendi kültür ve hayat tarzlarını burada pazarlamaktadır. Nitekim internet ortamında art niyetli insanlar, kendi kimliklerini gizleyebilmekte, her türlü hile ve oyuna başvurabilmektedir. Yine bu yolla her türlü hayat tarzı evlerimize kadar girmiştir. Geleneksel aile hayatımız, iffet, namus ve hayâ anlayışımız, evet bunlar tedavisi zor, ciddi yaralar almaktadır.

Toplum, ifade yerinde ise sosyal ve kültürel bir travma yaşamaktadır. Örf ve âdetler değişmekte, ahlakî değer ve hassasiyetler günbegün yok olmaktadır. Günümüzde insan ilişkileri gittikçe bozulmaktadır. Akrabalık bağları kopmakta alkol, uyuşturucu, internet vb. bağımlılıklar artmaktadır.

İnternetin yaygınlaşması aile üzerinde de etkisini göstermektedir. İnternet üzerinden tanışmalar, ardından birbirini doğru dürüst tanımadan gelen evlilikler gün geçtikçe artmaktadır. Çoğu zaman ailenin haberi olmadan kız ve erkeğin birbirlerinin peşine gitmesi oluşan problemli aile yapıları, neticede yıllarca süren huzursuzluk ve küslüklere yol açmaktadır.

Bugün internet ortamında birçok hak, hukuk ihlalleri olabilmektedir. Örneğin

başkasının kredi kartının numarasını alıp onunla alışveriş yapmak, virüs gönderip bilgisayar çökertmek, yabancı dosyalara girip bilgi çalmak, illegal dosyalar yükleyip insanları suçlu duruma düşürmek, her türlü program, yazılım, kitap, müzik vb. ürünleri ilgililerin izni olmadan kullanmak, kendi kimliğini gizleyerek başkalarının onur ve şerefi ile oynamak.

Yine başkalarının özel hayatı ile ilgi bilgileri çalmak, bunları topluma ifşa etmek veya şantaj amacıyla kullanmak. Ne yazık ki bunlar, günümüzde yaşanan olaylardır. Oysa özel hayatın ifşa edilmesi, İslamî edep ve âdap açısından yasak fiillerdendir. (bk. Hucurat, 49/12)

İnternet ortamında insanlar hakkında yapılan yalan yanlış haberler ve iftiralar yayılmaktadır. Bu, büyük bir vebaldir. Çünkü bu haberler, bir mahallede veya köyde duyulan veya üç yüz beş yüz kişinin kulağına giden konular değildir. Bunlar milyonlarca belki milyarlarca insana ulaşmaktadır. Dolayısıyla bunun vebal ve sorumluluğu da ona göre kat kat artmaktadır. (bk. Ahzab, 33/58; Nur, 24/23)

Müstehcen mesaj ve görüntüleri yaymak da bir diğer ahlakî problemi oluşturmaktadır. İnternette gezinirken çocuğun ansızın pornografi, müstehcenlik, uyuşturucu, alkol kullanımı, çeşitli silahlar, bomba yapımı, kalpazanlık, hırsızlık yolları içeren sitelerle karşılaşması olağan bir durumdur.

Ne yazık ki, gençlerimizin gönülleri ve dimağları kirletilmekte, gelecekleri karartılmaktadır. Erken yaşlarda iç dünyalarındaki saffeti ve temizliği kaybetmektedirler. En iğrenç tablolar, en çirkin görüntüler ve en onursuz manzaralar internet ortamında sergilenebilmektedir. Bunlar çocuklarımızın, imani ve ahlakî hayatlarına öldürücü darbeler vurmakta, onların hayâ perdesinin yırtılmasına, iç dünyalarında manevîyata açılan kapıların bir bir kapanmasına sebep olmaktadır.

Bilindiği gibi akıl ve ruh sağlığını korumak, dinin temel ilkelerinden biridir. Çünkü akli muvazenesi ve ruh sağlığı yerinde olmayan bir insanın, sahih dinî bir algıya ve yaşayışa sahip olması mümkün değildir. Ne var ki bugün aşırı internet kullanımı özellikle gençlerin ve çocukların ruh sağlığını tehdit etmektedir.

Ölçüsüz internet kullanımı, çocukları ve gençleri sosyal hayattan uzaklaştırmaktadır. Psikiyatride yeni bir bağımlılıktan, internet bağımlılığından bahsedilmektedir. Bu, sadece çocuklara da mahsus değildir. Yetişkin insanlar da bu bağımlılığın kıskacındadır.

İnternet bağımlılığı, alkol ve eroin bağımlılığına benzemektedir. Psikiyatri uzmanlarının verdikleri bilgiye göre, kokain ve eroin gibi aşırı internet kullanımı insan beynine zarar vermektedir. Dengeli ve ölçülü kullanılmadığı takdirde, insanın toplumdan kopmasına sebep olabilmektedir. Özellikle içe kapanık insanlarda bağımlılık meydan getirmekte, onları aileden ve toplumdan koparmaktadır. İnternete alışan çocuklar sosyal ortamlardan sıkılmakta, agresif ve asabi olmaktadırlar.

İdeal bir dinî yaşam, fertlerin ruh sağlıkları ve sosyal becerileri ile yakından ilgilidir. Ancak aşırı internet kullanımı, asosyal fertlerin yetişmesine sebep olmaktadır. Kişi kendi dünyasına çekilmekte, çevresiyle iletişimini kesmektedir. İnsanlarla ülfete, sevgiye ve muhabbete dayalı ilişkiler kuramamaktadır. Aksine

onlardan ürkmekte ve kaçmaktadır.

Bilindiği gibi "insan" kelimesi, hem cinsleriyle "ünsiyet" kurabilen manasını içermektedir. İslamî eğitimin hedeflerinden biri de insandaki bu fıtri eğilimi geliştirmektir. Diğer bir ifadeyle seven ve sevilen insanların, sağlıklı iletişim kurabilen fertlerin yetişmesidir.

İnternet bağımlılığı, kişiyi internet merkezli bir dünya kurmaya götürmektedir. Bu tür insanlar da doğal olarak hem cinslerine karşı yabancılaşmaktadır. Zamanının çoğunu bilgisayarın karşısında geçirenler, sosyal iletişim becerisi kazanamamaktadır. Zamanla asosyal ve problemli bireyler hâline gelmektedirler.

Bilindiği gibi dinin hedeflerinden biri, şiddet değil merhamet; bencillik değil dayanışma ruhuna sahip insanlar yetiştirmektir. Ne yazık ki bilgisayar oyunları bu anlamda olumsuz bir işlev görmektedir. Bunlar, çoğunlukla bencilliğe, adam öldürmeye, şiddete, nefrete teşvik etmektedir.

Savaş oyunlarında çocuk öldürdüğü adam sayısınca puan almakta, dolayısıyla çocuğun zihninde insan öldürme normal bir davranış gibi algılanmaya başlamaktadır. Burada her şeyi mübah gören bir anlayış söz konusudur. Yine oyunlar, kumara alıştırmakta, yabancı örf, âdet ve sembollerin propagandasını yapmaktadır.

Bugün televizyon ve internet sayesinde her türlü bilgiye ulaşılmaktadır. Ancak bir bilgi kirlenmesinden de bahsedilmektedir. İnternette hedefsiz gezintiler, her türlü bilgi ve görüntüler, bilgilenmek şöyle dursun, insanın zihninin daha da karışmasına sebep olmaktadır.

İslam geleneğinde ilim sahibi olmak en yüksek mertebedir. Ancak hangi ilim ve bilgi insana değer kazandırmaktadır? Bize öğrettiği bir duada Hz. Peygamber *"faydasız ilim"den Allah'a sığınmaktadır.* (Tirmizî, Deavat, 68) Öyle ise faydalı bilgi nedir? Kısaca ifade etmek gerekirse bu, dinî ve manevî hayatımıza faydalı olan, bizi meslek sahibi yapan, ümmetin ve insalığın geleceğine katkı sağlayan bilgidir.

Gençlik ve Hayatın Anlamı

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثاً وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

"Bizim sizi boşuna yarattığımızı, huzurumuza dönüp hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?" (Mü'minun, 23/115)

Çağdaş dünyada fert ve toplumlar dinden uzaklaştıkları için hayat anlamsızlaştı. Bu manada günümüz insanının bir anlam krizi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Ne yazık ki cadde ve sokaklarımızda bu durumda olan gençlerin sayısı az değildir. Bugün tıp dilinde logoterapi denen bir tedavi yönteminden bahsedilmektedir. Batı'da daha yaygın olan bu yöntemle düştüğü anlam krizinden insan kurtarılmaya ve hayat kendisine sevdirilmeye çalışılmaktadır.

İslamî değerlerin özümsendiği bir toplumda "hayatın anlamı" bir problem olmaktan çıkar. Çünkü din, insanın aşkla şevkle bağlanacağı bir değerler sistemini öngörür. Bu anlamda dindarlığın, ruh sağlığının da teminatı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü insanı manevî yönden takviye eder.

İslam hayatın zorluklarına karşı insanı daha donanımlı hâle getirir. Bu açıdan insanın aklını ve gönlünü doyuran tevhit tasavvuru, ebedî hayat müjdesi, kader ve tevekkül inançları oldukça önemli değerlerdir. Dolayısıyla İslam'a gönülden bağlanan insan, ulvi gayelerin temsilcisi olur. Onun nazarında hayatın kendisi bir problem olmaktan çıkar; aksine bir hayır ve hasenat yarışına dönüşür. (bk. Mü'minûn, 23/61)

Günümüz dünyasında iffet ve hayâ duygularını korumak, gençlerin en ciddi imtihanlarından biridir. Çünkü genç, bir taraftan dinini, takvasını korumaya çalışmakta, diğer taraftan da cinsel dürtülerin zirvede olduğu bir dönemi yaşamaktadır. Üstelik o, cinsel duyarlılıklara hitap eden bir vasatta bulunmakta ve nefsani eğilimleri sürekli tahrik edilmektedir. İşte bütün bunlar, gençlerin ruh saffetlerini ve iffet duygularını tahrip etmektedir.

Bu durumda cinsel uyaranlara fazlasıyla muhatap olan bir gencin yapması gereken şey, manevî duyarlılığını sürekli takviye etmesidir. Namaz, oruç,

okumak, fikir ve zikir onun hayatının ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Sanat, edebiyat ve ilim dallarında yeteneği olan kendini geliştirmelidir. Rabbinden uzaklaştıracak her yönelişin, şeytani bir tuzak olduğunu bilmelidir. Haramın bütün çekiciliği ile önüne serilmesinin, bir imtihan sırrı olduğunu unutmamalıdır. Yine o, isyana bulaşmamak için mağaraya sığınan Ashab-ı kehf gibi günah ve haramlardan kendini tecrit edip Rabbine sığınıp yalvarmalıdır.

Genç, yaşayacağı bu hayatta yolunu, amacını belirleme gayretindedir. Hayat, bencil hevesleri tatmin etmekten mi ibarettir? Yoksa bunların ötesinde bir şey midir? Yine hayat, mal, materyal ve şöhret peşinde bir koşuşturmaca mıdır? Yoksa daha yüce bir ideal uğrunda bir mücadele midir?

Kısaca genç, kendi içinde bu tür sorgulamaları yapar ve yolunu tayin etmeye çalışır. Bunun için de çevresini gözler ve örnek insanlar arar. İşte bu kavşak noktasında ebeveyn, gencin elinden tutmazsa o yanlış yollara sapabilir. Mesleğini belirleme noktasında ona yardımcı olduğu kadar, manevî hayatını belirlemesi için de ona rehberlik etmelidir. Ne yazık ki yaşadığımız gerçekler, bunun böyle olmadığını göstermektedir.

Sanat, spor bunlar insanın ruhi ve bedensel yeteneklerini geliştirmek için önemli aktivitelerdir. Eğlence de meşru çerçevede olabilir. Bunlar, dinin tavsiye ettiği konulardır. Ancak bugün sanat ve sporun birtakım aşırılıklarla gündeme geldiği de malumdur. Ne tür çılgınlıklar yapıldığı ortadadır. Spora fanatizm giriyor; şiddet, yakmak, yıkmak karışıyor.

İnsanlar bir hiç uğruna birbirine şiddet uygulayabiliyorlar. Yine sanatta bazı insanların kutsanırcasına yüceltildiği görülmektedir. Bütün bunları nasıl yorumlamamız gerekir? Kısaca bunlar, en azından gençlerin bir kısmının, bir ruh tatminsizliği içerisinde yaşadıklarını bizlere göstermektedir. Ne yazık ki aile olarak, toplum olarak bu gençlere güzel davranışlar ve manevî değerler verememişiz.

Gençlik, gerilimlerin yaşandığı bir çağdır. Bunlar, zaman zaman gençlerin içe kapanmasına, bencilleşmesine yol açabilir. Bu durumda basit heveslerini tatmin etmenin ötesine geçemezler. Bir ideal sahibi olmadıkları için modanın, markanın tuzağına kolaylıkla düşerler. Gösteriş ve tüketimi hayatın amacı zannederler. Maddeye ve görünüşe takılıp kalırlar. Esas güzelliğin şekil, fizik güzelliği olduğu yanılgısına kapılırlar. Komplekslerini aşamazlar.

İşte bu noktada ölüm ötesine uzanan yüce bir davanın sahibi olmak önemlidir. Çünkü böyle bir genç, kendi iç problemlerini aşar. Kendisiyle boğuşmaktan, bencil tutkularının tutsağı olmaktan kurtulur. Dışa açılır, başkalarının derdiyle dertlenmeyi, sabırlı olmayı, fedakârlık yapmayı, kısaca bencillik tuzağından kurtulup topluma faydalı olmayı öğrenir.

Hata işlemek, insan olmanın bir neticesidir. Aslında hatalar iyi değerlendirilirse, insanın olgunlaşması açısından önemli fırsatlara dönüşürler. Yetişkinlere göre gençlerin hatalarının çok olması doğal bir durumdur. Çünkü tecrübeleri azdır. Dolayısıyla bu konularda onlara karşı affedici ve bağışlayıcı olmalıyız. Yerine göre onların hatalarını görmezlikten gelmeliyiz. (bk. Teğâbun, 64/14) veya münasip bir dille onlarla oturup konuşmalıyız.

Hz. Peygamber hataları dolayısıyla gençleri hiçbir zaman dışlamadı. Onlarla

kendi arasına mesafe koymadı. Hatta hiç kimseye açmaya cesaret edemedikleri isteklerini ona açtılar. Nefislerinin arzuladığı gayrimeşru ilişki için ondan izin bile istediler. (İbn Hanbel, Müsned, V, 265) Ancak Hz. Peygamber onlara kızmadı ve yanından kovmadı. Aksine hep senli benli davrandı, sevgi ve ikna metodunu kullandı.

Gençler muhabbetle Hz. Peygamber'e intisap ettiler. "Anam, babam sana feda olsun" diyerek onun etrafında toplandılar. Hz. Peygamber, onlardaki dinamizmi iyi keşfetmişti. Onlar gençti, tabiatları henüz bozulmamıştı. Çarpık toplumsal hayat onları kirletmemişti. İkiyüzlü tavırlardan uzaktılar. Adalet ve hakkaniyet sevdalısı idiler. İşte gençler, sahip oldukları bu fıtri özellikleri sebebiyle İslam'ın mesajını iyi anladılar ve ona gönülden bağlandılar.

Yine Hz. Peygamber, çevresindeki gençleri hep teşvik etti. İstidatlı gördüklerine cesaret verdi. Büyük sorumluluklar yükledi. Gençler, vahiy kâtibi oldular. Ordunun başına onları komutan olarak atadı. Savaşları yönettiler. "Onlar gençtir, beklesinler" demedi. Onları vali yaptı, toplumu yönettiler. Kendisinden yaşça büyük olanlara onları imam olarak atadı. Böylece özgüven sahibi oldular. Kısaca gençler, savaşlarda ve toplumsal hayatta en önemli görevleri üstlendiler.

Haram Lokma: Toplumsal Kaos

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْباً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنّ۪ي اَرٰيكُمْ
بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ

"Medyen halkına kardeşleri Şuayb'i gönderdik. O şöyle dedi: Ey halkım!. Yalnız Allah'a kulluk edin, çünkü sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hem ölçü ve tartıyı eksik tutmayın! Ben sizin bolluk ve refah içinde olduğunuzu görüyorum. Doğrusu, sizi azapla kuşatacak olan bir günden korkuyorum." (Hûd, 11/84)

Kur'an Lut kavminden bahsederken, gönderildiği toplumu çökerten bozulmanın cinsel ahlak alanında olduğunu hatırlatır. Şuayb Peygamber'in halkının da ticari ahlakta yozlaştığını belirtir. Hz. Şuayb onlara tevhidi ve ticari hayatta dürüst olmayı tebliğ etmiştir. Ne var ki onlar, bu çağrılara kulak asmayınca, şiddetli bir deprem ve korkunç bir gürültü ile helak olmuşlardır.

Girişte verilen ayette dikkati çeken hususlardan biri, ölçü ve tartıda eksik yapmama uyarısının, kulluğun sadece Allah'a yapılması uyarısından hemen sonra gelmesidir. Dolayısıyla, burada Allah'ın hukuku ile kulların hukuku beraber ele alınmaktadır. Bu da bizi şu sonuca götürmektedir: Dinî değerler sisteminde Yüce Yaratıcı'nın hukuku önemli olduğu gibi kulların hukuku da önemlidir.

Hûd suresi 84. ayeti, iki zulüm çeşidine karşı insanları uyarmaktadır. Birincisi, Allah Teâlâ'ya ortak koşmak, diğeri de kulların mallarını gasp etmektir. Şirk, Allah'a karşı haddi aşmak ve zulümdür. Ticari hayatta ölçü ve tartıya riayet etmemek de, insanlara karşı haddi aşmak ve zulümdür.

Şirke düşmek, isyan ve günah olduğu gibi, ticari hayatta hak ve hukuka riayet etmemek de isyan ve günahtır. Din, sadece Yüce Yaratıcı'ya karşı olan

görevlerimizde samimi olmayı değil, ticari hayatımızda da hileden uzak ve dürüst olmayı emretmektedir. Allah'a karşı dürüst olanlar, ticari hayatlarında da dürüst olurlar. Aksini söylemek de mümkündür. Yani ticari ilişkilerinde hile yapanlar, Cenab-ı Hak'la olan ilişkilerinde samimi değillerdir.

Günümüzde üretim ve tüketim aşamalarında ve ticari işlemlerde değişik şekillerde hak-hukuk ihlalleri olmaktadır. Hz. Şuayb'ın yukarıda naklettiğimiz uyarılarını, kul hakkını yemenin haram oluşu çerçevesinde ele aldığımızda, birçok fiilin buna dâhil olduğunu söyleyebiliriz.

Mesela günümüzde üretilen malda kalitesiz veya eksik ham madde kullanmak, gıda maddelerine haram veya sağlığa zararlı maddeler katmak, işçinin ücretini zamanında ödememek, ziraat ürününün bedelini geciktirmek, hileli yolla mal pazarlamak, sağlığa faydalı diyerek sahte ilaçlar piyasaya sürmek, ayet çerçevesinde değerlendirilebilecek meşru olmayan fiillerdir.

Günümüzde kamu mallarına karşı olan sorumsuzluk gittikçe artmakta, helal-haram ölçülerine gerektiği şekilde dikkat edilmemektedir. Bazı kimseler, devletin malını zimmete geçirmenin veya şahsi işlerinde kullanmanın sanki dinî bir sorumluluğu yokmuş gibi hareket edebilmektedir. Herhangi bir rahatsızlık duymadan bu tür fiiller işlenebilmektedir. Kısaca devletin malının milletin malı olduğu, onda tüyü bitmemiş yetimin hakkı bulunduğu unutulmaktadır.

Yine, vergi kaçırmak, kaçak elektrik kullanmak, memuriyette görevi savsaklamak, hasta olmadığı hâlde rapor kullanmak, kamu malını israf etmek, ihale şartlarına uymayarak inşaat malzemesinden çalmak, ehil olmadığı bir işi üstlenmek, eş dost ve akrabayı kayırmak, sorumluluk sahasında mevzuata aykırı fiillere göz yummak, makam arabasını şahsi işlerinde kullanmak, bu bağlamda akla gelen ve dinin yasakladığı fiillerdir.

Şuayb Peygamber, sözlerinin devamında "Allah'ın bakıyyesi" ifadesini kullanmakta ve bunun müminler için daha hayırlı olduğunu belirtmektedir. (bk. Hûd, 11/86) Bununla o, Medyen halkına helalle iktifa etmelerini, sahip oldukları temiz ve helal nimetleri haramla kirletmemelerini telkin etmektedir. Yine bununla o, hak-hukuka riayet etmeden, helal-haram demeden kazanılan çok malın değil, az da olsa helalinden elde edilen malın hayırlı olduğunu belirtmektedir. Nitekim kültürümüzde "Haramın temeli olmaz" atasözü vardır. Bununla, haram malın fayda getirmeyeceği, bir gün yok olup gideceği anlatılır.

Kur'an, haksız kazanç yasağını ele alırken konuyu bağlantılı bulunduğu diğer sosyal olgularla beraber değerlendirir. Böylece bir anlamda dinî ve ahlakî yozlaşmanın değişik alanlardaki tezahürlerine atıfta bulunur; aradaki sebep sonuç ilişkisine ve birbirlerini nasıl tetiklediklerine dikkatleri çeker.

Alış veriş toplumun gündelik hayatının vazgeçilmezlerinden biridir. İnsanın hayatını doğrudan etkiler. Dolayısıyla, bu alanda hile, adaletsizlik, karaborsa vb. olumsuzluklar çoğalırsa, toplumsal hayat yozlaşır, fitne ve fesat yaygınlaşır. Neticede toplumsal dokuyu çözen ve çökerten olumsuz gelişmeler meydana gelir. Çünkü bahsedilen dürüstlükten uzak, hileli işlemler, insanların birbirine olan güvenlerini sarsar, toplumda yalan, iftira, saygısızlık ve sevgiden yoksunluğu beraberinde getirir.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, ölçü ve tartıda adaletten sapma, bunun

yaygınlaşması, yeryüzünde karışıklık ve fesadı beraberinde getirmektedir. Nitekim ölçü ve tartıda adalet emredildikten sonra, “Fesatçılık yaparak yeryüzünde karışıklık çıkartmayın” uyarısı gelmektedir.

Kısaca, birleşik kaplar misalinde olduğu gibi haksız kazanç, kişinin haramla beslenmesine, bu da onun manevî hayatının, inanç ve fiillerinin isyana ve günaha kaymasına sebep olabilmektedir.

Şu ayetin de bu bağlamda değerlendirilmesi mümkündür: *“Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin.”* (Nisa, 4/29)

Ayette görüldüğü gibi, sadece karşılıklı rızaya dayalı alış verişe müsaade edilmekte, bunun dışındaki işlemler batıl ve haksız kazanç olarak değerlendirilmektedir. Aynı ayetin devamında “Kendinizi öldürmeyiniz” ifadelerinin geçmesi dikkat çekicidir. Bir yoruma göre, haksız kazancı meşru hâle getiren sistem ve uygulamalar, sadece bireysel zararlar doğurmamakta, yaygınlaşarak toplumsal dokuyu tahrip etmekte, onun maddî ve manevî varlığı üzerinde öldürücü bir etki yapmaktadır.

Bu anlamda sosyal adaletin bozulması, anarşiyi körükler. Bir kere toplum düzeni bozulup asayiş ortadan kalktı mı, can güvenliği de tehlikeye düşer. Yasadışı örgütler devreye girerek hak-hukuk ihlalleri yaygınlaşır, örgütlü suçlar çoğalır. Sonuçta, yalnız haksızlığa uğrayanlar değil, başkasının malını haksız olarak yiyen veya canına haksız olarak kıyanlar yahut da bu gelişmelere sessiz kalan herkes, bu kaos ve güvensizlik ortamından nasibini alır. Nitekim şu ayet, bu gerçeği bizlere anlatmaktadır: *“Öyle bir fitneden sakının ki, o, içinizden yalnız zulmedenlere isabet etmekle kalmaz, hepinize şamil olur.”* (Enfal, 8/25)

İffet:
Manevî Hayatın Teminatı

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ

فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

"Mümin kadınlara söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, namus ve iffetlerini korusunlar. (Yüz ve eller gibi) görünen kısımlar müstesna, zinet ve güzelliklerini açığa vurmasınlar." (Nur, 24/31)

Şeytan, huzur-i ilahîden kovulduktan sonra ilk girişimini Âdem babamız ve Havva anamıza karşı yaptı. Bu sırada onlar cennette bulunuyorlardı. Vesvese ile üzerlerine vardı. Amacı, yasak ağaçtan onlara yedirmek; elbiselerini soyup edep yerlerini kendilerine göstermekti. Onları ayartmak için elinden geleni ihmal de etmedi. Neticede amacına da ulaştı. (bk. Â'raf, 7/20-22)

Â'raf suresinin devamındaki ayetlerde de insanlığa şu uyarı yapılır: *"Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana babanızı, edep yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de (ayağınızı kaydırıp) bir belaya düşürmesin!"* (Â'raf, 7/27)

Görüldüğü gibi daha ilk karşılaşmada, cennette şeytan, insanın elbiselerini soymakta ve mahrem yerlerini açığa vurmayı başarmaktadır. İlk yaratılış sahnesinde Rabbimiz bir başka konuyu değil, bunu bizlere hatırlatmıştır. Elbette ki bu, ilahî bir hikmet sebebiyledir. O da, herhâlde şudur: Kıyamete kadar şeytan, insanı bu konuda rahat bırakmayacak ve beden mahremiyetine hürmetsizlik göstermesi için elinden geleni ardına koymayacaktır.

Buradan şu sonucu da çıkarabiliriz: Mahremiyete özen gösterip göstermemek, insanın ya kazanmasına ya da kaybetmesine sebep olmaktadır. Ya ilahî hoşnutluğa ermesine ya da bundan mahrum olmasına yol açmaktadır. Ya bahtiyar ya da bedbaht olmasına neden olmaktadır.

Örtünme, toplumların benimsedikleri değer yargılarına göre farklılaşır. Mesela

Batı dünya görüşü, bedeni üzerinde insanın tam yetkili olduğunu savunur. Dolayısıyla “Bu beden benimdir; dilediğim gibi onu kullanırım.” düşüncesi hâkimdir. Hatta kadının özgür oluşunu, bu konuda ona tam bir serbestlik tanımakla eş değer tutar.

Bu yaklaşım tarzı, hayatı anlamsızlaştırmıştır. Onun amacını, bedensel arzuların ve hazların tatmin edilmesi seviyesine düşürmüştür. Öte yandan sınırsız bir özgürlük anlayışı cinsel sapmaları tetiklemiştir. Nitekim araştırmalar, modern toplumlarda eşcinsellik ve aile içi yasak ilişkilerin gittikçe çoğaldığını göstermektedir.

Aydınlanma süreci insanın dinî değerlerden kopması, kendi kendisini kutsaması sonucunu doğurdu. Her alanda özgürlük, insana verilen değerin bir yansıması olarak görüldü. Dolayısıyla örtünme, kadının özgürlüğünün önünde bir engel kabul edildi. Geleneksel uygulamaları terk ettiği ölçüde, insanın özgürleşeceği düşünüldü.

Belki de insanlık tarihinde ilk defa müstehcenlik bu denli sosyal bir görünüm kazandı ve dünyanın hâkim kültürü hâline geldi. Bütün bunlar, kadının bedeni üzerinden yapıldı. Onun kişiliği değil, dişiliği öne çıkarıldı. Cinselliği, sermayenin metaı ve reklamların en önemli malzemesi olarak kullanıldı.

İlahî değerler sistemine gelince, burada insan, Yaratıcı’dan bağımsız düşünülemez. Aksine O, bizim yaratan ve yaşatanımızdır. Dünya ve ahirette koruyup kollayanımız ve hakiki dostumuzdur. O, bizim gerçek sahibimizdir. Bedenimiz de O’nun bize bir emanetidir. Dolayısıyla O’na karşı bir sorumluluğumuz ve şükür borcumuz olmayacak mıdır?

Diğer taraftan insan, bedensel ve ruhsal yapısıyla eşsiz bir güzellik ve mükemmellik ortaya koymaktadır. Yüce Yaratıcı, insanı eliyle yaratmış ve kendi ruhundan canlılık özelliğini ona üflemiştir. (bk. Hicr, 15/29) Şu hâlde bedenimiz üzerinde O’nun tasarruf sahibi olmasından daha tabii ne olabilir?

İslamî değerler sistemi, iffetli fert, iffetli toplumu hedefler. Bu sebeple beden mahremiyetini korumaya büyük önem verir. Kadının da erkeğin de kendini sergilemesini ve teşhir etmesini onaylamaz. Cinsel sapmalara giden yolları kapatır. Cinsler arası ilişkilerde birtakım kurallar koyar. Mesela bakışların haramdan korunması ve tesettüre riayet edilmesi bunlardan bazılarıdır.

Konu Nur suresi 30-31. ayetlerinde ele alınır. Burada bakışların haramdan korunması, iffetli bir hayat sürdürülüp zinaya giden yollardan kaçınılması hem erkeğe hem de kadına emredilir. Birinci ayetin sonunda *“Temiz ve erdemli kalmaları bakımından en uygun davranış tarzı budur.”* ifadeleri gelir.

Bu uyarılar, insanın manevî hayatının saf ve temiz kalması açısından son derece önemlidir. Çünkü cinsel dürtülere hitap eden bir zaman kesitinde yaşıyoruz. Rahmani duyarlılıklar değil, şeytani yönelişler öne çıkmaktadır. Dolayısıyla dikkat edilmediği sürece insanların manevî hayatları kirlenmekte hatta kararmaktadır. Hayâ, namus ve iffet duyguları tarumar olmakta, kalbî ve ruhî hayat felce uğramaktadır.

Mümin erkeklerin de giyim kuşamla ilgili uymaları gereken sınırlar olmakla birlikte, bahsedilen ayetlerde tesettürde kadının konumu öne çıkarılır ve bu konuya genişçe yer verilir. Oysa erkeklere yönelik 30. ayette aynı detayı

göremiyoruz. Bu, Kur'an'ın ilgili tespitlerinin kadın fıtratıyla ne denli örtüştüğünü ortaya koymak açısından dikkat çekicidir.

İşte bu nedenle Kur'an, Nur suresi 31. ayette kadınlara kendi doğal güzelliklerini ve takılarını namahremlere göstermemeleri uyarısını yapar. Çünkü her iki cins birbirine karşı birer cazibe merkezidir. Bu, fıtratın bir gereğidir. Bu anlamda kadının konumu ayette ziynet/süs olarak nitelendirilir. Ancak Kur'an, bunun açığa vurulmamasını, yine ziynet olarak isimlendirilen (bk. Â'raf, 7/26, 31) elbiseye büründürülmesini emreder. Çünkü kadının bedeni bir süstür. Dolayısıyla değerlidir ve korunması gerekir.

Demek ki Kur'an'ın dilinde örtü, sanıldığı gibi kadını değersiz bir hâle getirmiyor, aksine ona ayrı bir değer ve güzellik katıyor.

Yine Nur suresi 31. ayeti, kadınların, halhal gibi göze batmayan ziynetlerini fark ettirmek için, ayaklarını yere vurarak yürümemeleri uyarısını yapar. Burada da kadın psikolojisine dair bir işaret vardır. O da daha önce belirttiğimiz gibi kadının kendi cazibesini ortaya koyma arzusudur. Ayakları yere vurarak yürüme de bunun bir neticesidir. Bu, dün cahiliyede olduğu gibi bugün de vardır.

Tabii, konuyla ilgili burada bahsedilen ilahî uyarılar, kadının doğasının bastırılması anlamında yorumlanmamalıdır. Aksine Kur'an, burada bir yönlendirme yapmakta ve onun bedensel çekiciliğini ortaya koyma arzusunu toplumsal hayatta değil, eşine karşı sergilemesini hedeflemektedir. Bu açıdan, mutlu bir aile yuvasının kurulması ve devamı için kadındaki bu fıtri eğilim, son derece önemlidir ve birçok yaratılış hikmetini içermektedir.

Yetimlere Kucak Açmak

كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَۙ ۝ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِۙ

“ Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz, yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz” (Fecr, 89/17-18)

Kur’an gelen daha ilk surelerde yetimin elinden tutması ve ona destekçi olması, Rasul-i Ekrem Efendimiz’e emredilmiştir. Çünkü bu dönemlerde çocuklar, mallarına yakınları tarafından el konularak mağdur ediliyorlardı. Dolayısıyla yetimler konusu, sosyal bir yaraydı, ağlayıp sızlamalarını işitecek, onlara sahip çıkacak birileri de yoktu.

İşte böyle bir ortamda Allah’ın elçisine ilk vahiyler gelmeye başlamıştı. Yetimleri koruyup kayırmadıkları ve onurlarını incittikleri için insanlara uyarılar yapılmıştı. (bk. Fecr, 89/17; Duha, 93/6; Maun, 107/1-3) Hz. Peygamber’e de bir yetim olduğu ve Rabbinin kendisini himaye edip koruduğu hatırlatılarak onlara kötü davranmaması emredilmişti. (bk. Duha, 93/9)

“Yetim” Arapçada “yalnız, tek başına kalan” kimse demekti. “Yavaş giden, geride kalan” anlamına da gelmekte idi. Artık Rahmet Elçisi, yetimlerin dışlanmasına fırsat vermeyecek; yalnızlıklarını gidererek onlara dost olacaktı. Peygamber hayat mücadelesinde geride kalan yetimlerin ellerinden tutacak, engelleri aşıp herkesle beraber Allah yolunda koşmayı onlara öğretecekti.

Duha suresinde bizzat Allah Rasulü’nün yetimlik tecrübesine işaret edilmesi oldukça hikmetli bir yaklaşımdı. Çünkü o, öksüz kalmanın ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Zira anne babanın şefkatinden mahrum kalmanın, çocuğun ruh dünyasında açtığı yaraların acısını bilfiil çekmişti. Dolayısıyla onların nasıl tedavi edileceğini de pekâlâ biliyordu.

Aslında ilahî irade, genelde bütün Müslümanların, yetim çocukların problemlerini dert edinmelerini istiyordu. Bu amaçla da onlara kendi

çocuklarının yetim kaldıklarını farz edip konuyu ona göre düşünmelerini tavsiye ediyordu.

Böylece Kur'an, yetimlerin içerisinde bulundukları ruh hali ile müminlerin empati kurmalarını, benzer bir durumla karşılaşmalarının tedirgin edici olduğunu hatırlatarak onlara şöyle diyordu: *"Arkalarında eli ermez, gücü yetmez küçük çocuklar bıraktıkları takdirde, onların hâlleri nice olur diye endişe edenler, yetimlere haksızlık etmekten de öylece korksunlar, Allah'ın cezalandırmasından sakınsınlar ve doğru söz söylesinler."* (Nisa, 4/9)

Kur'an, kimsesiz çocuklara güzel imkânlar sağlayıp durumlarını düzeltmenin çok hayırlı bir amel olduğunu bizlere bildirir. Yetimlerin müminlerin "kardeşleri" olduğuna, dolayısıyla aynı çatı altında onlarla beraber yaşamanın önemine işaret eder. (bk. Bakara, 2/220)

Ayette "kardeş" kelimesinin kullanılması dikkat çekicidir. Çünkü insan, ahlakî değerleri iyice özümsemediği zaman, dışlamaya meyledebilir. Adalet ve ölçülü olmaktan sapabilir. İşte böyle bir duruma mahal vermemek için, Kur'an'ın burada özellikle "kardeş" kelimesini kullandığı söylenebilir. Bununla yetimi hafife alıcı bir ön yargıyı önlemeyi ve ailenin asli bir üyesi olarak onu görmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.

Yetimlerin, kimsesizlerin elinden tutmak, onları doyurmak Allah'ın has kullarının özelliğidir. Onlar, ahiret âleminde sonsuz nimet ve güzellikleri tadacaklardır. Çünkü onlar, dehşetli kıyamet gününün korku ve endişesini dünya hayatında iken taşırlardı. Dolayısıyla ihtiyaç duymalarına rağmen, yoksulları, yetimleri kendilerine tercih ederlerdi. Bunu yaparken de Mevla'nın hoşnutluğu dışında hiçbir beklenti içerisinde değillerdi.

İşte bu samimiyet ve teslimiyetleri dolayısıyla Allah Teâlâ onları hesap gününün dehşetinden koruyacak, yüzlerini nura, gönüllerini mutluluk ve sürura gark edecektir. Konu ayetlerde şu şekilde dile getirilmektedir:

"Kendileri ihtiyaç duydukları hâlde yiyeceklerini, sırf Allah'ın rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler. Ve derler ki: 'Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz. Biz, yüzleri ekşiten asık suratlı o günde Rabbimizin gazabından korkarız.' Allah da onları o günün felaketinden korur, onların yüzlerine nur, gönüllerine sürur verir." (İnsan, 76/8-11)

Günümüzde kimsesiz çocukların, ailenin sıcak ortamından mahrum kalmaları, sadece ebeveynin vefatı şeklinde olmuyor. Zira çağdaş toplumlarda aile ve ekonomik hayatla ilgili başka sorunlar da yaşanmaktadır. Dolayısıyla anne-baba hayatta olduğu hâlde, çocuklar ailenin güvenli ortamından değişik nedenlerle kopabilmektedir.

Bu itibarla, modern toplumlarda kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların sorunları farklı boyutlar kazanmıştır. Ülkemizde 40 bin civarında sokak çocuğu olduğu belirtilmektedir. Bu rakamın daha yüksek olduğu şeklinde rivayetler de vardır. (Öner Ergenç, "Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar, Gençlerde Madde Kullanımı ve Bağımlılığı," Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu, Ensar, İstanbul 2010, 65)

Bahsedilen problemin önümüzdeki yıllarda daha da tehlikeli boyutlar kazanacağı anlaşılmaktadır. Şu ifadeler, bu acı gerçeği ortaya koymaktadır:

“Ailenin zayıflatılması en çok çocuklara zarar vermektedir. Bugün dünya ölçeğinde aileden mahrum yetişen milyonlarca çocuk, maalesef insani değerleri tanımadan büyümektedirler. Onların önemli bir kesimi, sıcak bir yuvaya hasret, sokakları mekân tutmuştur; fırsatçılık ve çıkarcılık ihtirasıyla yanan bir ateş topu hâlinde büyümektedirler. Aileden kaçan çocukları, geleneklerin baskısından kurtulan özgürlük savaşçıları diye yüreklendirmeye devam ettiğimiz müddetçe, bu ateş topunun kucağımızda patlayacağında kuşku yoktur.” (Kemal Sandıkçı, “Bir Medeniyet Projesi Olarak Aile,” Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu, 35)

Kimsesizlik, herhâlde hayatın en dramatik yönlerinden biridir. Çünkü insanın en önemli özelliği, kendi hemcinsleri ile kurduğu ülfet ve muhabbet bağlarıdır. Dolayısıyla çevresinde konuşacağı, kaynaşacağı kimseler bulamaması, yalnızlığa terk edilmesi, insan için oldukça acı veren bir durumdur. Bu tür insanlar, yaşama şevklerini ve heyecanlarını yitirir, hayatları anlamsız bir hâle gelir. Karamsarlığa kapılıp kendilerine olan güvenlerini iyice kaybederler.

Hele bu yalnızlaşmayı bir genç yaşıyorsa, bu durumun duygulardaki tahribatı daha da onarılmaz bir hâle gelir. Zira bu dönem, değişim ve arayış dönemi olduğu için kaygılar, korkular ve gelecek endişeleri yaşanır. Gerek yalnızlığa terk edilmenin doğurduğu psikolojik bunalımlar, gerekse çocukluk ve gençlik döneminin getirdiği problemleri birlikte düşündüğümüzde, kimsesiz ve yetimlerin ne kadar acı dolu bir süreçten geçtiklerini daha iyi anlarız.

Zamanımızda kimsesiz ve korumasız çocukların hırsızlık, kapkaç, cinayet, fuhuş, uyuşturucu gibi karanlık işlerde suça itildikleri bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla çocukları sokağın bataklığına saplanmaktan ve şer odaklarına yem olmaktan kurtarmak, önemli görevlerimizdendir.

Kapılarımızı ve gönüllerimizi yetimlere ve kimsesiz çocuklara açmamız gerekir. Hatta bu hayırlı amelde acele etmek müminlere yakışan ve Allah’a yaklaştıran erdemlice bir davranış olacaktır. Böylece kimsesiz çocuk, ailesinden kopmanın ruhunda doğurduğu kasırgaları bir ölçüde dindirecek, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak, sevgi, ilgi ve güven ihtiyacını giderecektir.

Toplumsal Değişmenin Yasası

إِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

"Bir toplum, sahip olduğu değerleri değiştirmedikçe, Allah, o toplumla ilgili takdirini durduk yerde değiştirmez." (Ra'd, 13/11)

Allah Teâlâ, Kur'an'la insanlığa son çağrısını yaptı. İslam sayesinde insanlık tarihinin en önemli medeniyetlerinden biri kuruldu. Müslümanlar bilim, sanat ve kültür alanlarında önemli gelişmeler kaydettiler. Bilim ve felsefeyi diğer milletlere öğrettiler. Batı medeniyetinin inşasına katkı sağladılar. Ahlak ve fazilette örnek teşkil ettiler. Hak ve adaletin bir gereği olarak mazlumların elinden tutup zalimlere engel oldular.

Müslüman topluluklar son asırlara kadar sömürgeleş-tirilemediler. Bağımsız ve onurlu bir hayat sürdüler. Bugün olduğu gibi kültür emperyalizmine yenik düşmediler. Ne olduysa son iki yüzyılda oldu. Bu dönem, ifade yerinde ise hüzün asırları olmuştur. Baskıcı rejimlerin etkin olduğu, acı, gözyaşı ve kanın durmadığı bir süreç yaşanmıştır. Yaşanmaya da devam etmektedir.

Tabii ki bütün bunlar durup dururken olmadı. Çünkü varlık âleminde tabiat olayları gibi sosyal olaylar da kanunlara bağlıdır. Dolayısıyla milletlerin yaşadığı gelişmeler, tarihte olup bitenler, tesadüflerle izah edilemez. Bunun belirli kanunları vardır. (bk. Necm, 53/39)

Kısaca bizler, ümmet olarak özümüzde olanı, kafamızda, kalbimizde olanı değiştirdik. Kendi değerlerimize yabancılaştık. Kişilik bölünmesi, zihniyet parçalanması yaşadık. Bedenimiz bu coğrafyada idi, ancak ruhumuz, kalbimiz başka taraflarda idi. Ne yazık ki şerefi, izzeti ve kurtuluşu başka kapılarda aradık.

İşte bütün bu sapma ve yozlaşmaların bir neticesi olarak bize olan ilahî tavır da farklılaştı. Allah Teâlâ'nın bize olan lütfu, nimeti ve ihsanı değişti. Çünkü ayette belirtildiği gibi kim Rabbinden uzaklaşırsa, hayat ona dar gelir, zorlu ve sıkıntılı bir hayata maruz kalır. (bk. Taha, 20/124) İşaret edilen ayeti toplumsal planda da düşünebiliriz. Çünkü bu tür insanların meydana getirdiği topluluklar doğal

olarak aynı akıbeti yaşayacaklardır.

İnsanlar, yaşanan toplumsal musibetler karşısında farklı izahlar getirirler. Kimisi, başlarına gelen belaların sorumluluğunu başkalarına yükler. Düşmanlar yüzünden bu hâle geldiklerini düşünürler. Komplo teorileri ile olayları izah ederler. Böylece milletlerin tarihî seyrini izah ederken musibetlerin kaynağını yanlış yerde görürler.

Kimi insanlar da kötü gidişattan dolayı zamanı suçlarlar. “Ahir zamandır, zaten böyle olacaktı” derler. “Yaşadıklarımız ahir zaman alametleridir, peygamberler de zaten bunları haber vermemiş miydi” gibi düşüncelere sığınırlar.

Bazen de insanlar yanlış bir inançla, kötü gidişatı Allah’ın takdirine bağlarlar. “Allah böyle dilemiştir, ne yapalım, O dilemeseydi bu hâle gelmezdik.” derler. Bu anlayışları ile “Yapacağımız pek bir şey yoktur.” demek isterler.

Bu yaklaşımlar bazı yönleri ile doğrudur. Ancak burada insanın sorumluluğu, kendini ve toplumu değiştirme yeteneği göz ardı edilmemelidir. Aksi takdirde bu tür insanlardan oluşan toplumların kendilerini toparlaması, ayağa kalkması zordur. Çünkü kendilerini aklamakta ve kötü gidişatın sebebini yanlış yerlerde aramaktadırlar.

Bu tür anlayışlar, Kur’an’ın temel bir ilkesiyle de çelişmektedir. O da, insanın gerek bu dünyada gerekse ahirette göreceği mükâfat ve cezanın kendi yapıp etmelerinin bir sonucu olduğu hususudur. Bunu açıkça ifade eden ayetlerden biri şudur: *“Allah insanlara zerre kadar haksızlık etmez, aksine insanlar kendi kendilerine zulüm ve haksızlık ederler.”* (Yûnus, 10/44)

İnsanlık tarihinde, kimi zaman toplumlardan birinin, kimi zaman da diğerinin yüzü gülmüştür. Bazen bir millet, bazen de diğeri yükselmiş ve yücelmiştir. (bk. Âl-i İmran, 3/140) Ancak toplulukların bu dünyadaki izzeti veya zilleti tesadüf değildir. Diğer bir ifadeyle insanlar durup dururken izzet sahibi olmuyor veya zillete maruz kalmıyorlar. Aksine yücelen topluluklar gerekli şartları yerine getirdikleri için yüceliyor, çökenler de bunları ihmal ettikleri için çöküyor.

Elbette ki insanların ve toplumların kaderiyle ilgili Allah Teâlâ’nın bir planı vardır. Ancak bu da gene onların yapıp ettikleri ve yönelişleri ile alakalıdır. Şu hâlde bizler, fert fert nefsimizde olanı değiştirmezsek yaşadığımız şartlar da değişmeyecektir. (bk. Ra’d, 13/11)

Bizler, fert fert iman, ibadet ve ahlakımızı düzeltmedikçe toplum bu hasletlere sahip olmayacaktır. Gidişat düzelmeyecektir. Kaosların, kargaşaların, toplumsal buhranların sonu gelmeyecektir. Çünkü toplumlar fertlerden meydana gelir. Dolayısıyla fertler manevî yönden hasta olursa, toplum da hasta olur.

Kuvveden fiile geçmeyen bir din, topluma pek bir şey kazandırmaz. İyiliklerin yaygınlaşması, sadece temennilerle gerçekleşmez. Erdemin, faziletin sohbetlerin konusu olması güzel bir şeydir. Ancak ahlakî değerlerin yaygın ve etkili olduğu bir toplumun inşası için bu yeterli değildir. (bk. Bakara, 2/44)

Şu hâlde imanın kalplere yerleşmesi, duygulara, düşüncelere hükmetmesi lazımdır. İnsanın iç dünyasında tevhit şuurunun yerleşmesi gerekir. Aksi takdirde Allah’a yürekten bağlı hayır ve hasenat için yarışan bir toplum oluşmaz. (bk. Mü’minûn, 23/60-61) Yine insanın kalbinde hesap şuurunun kökleşmesi gerekir. Yoksa toplumda hak ve hukuka riayet edilmez. Şiddetin, acımasızlığın ve

toplumsal dramların ardı arkası kesilmez.

Nereden Başlamak Lazım?

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّراً نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى
يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌۙ

“Bunun sebebi şudur: Bir toplum kendilerinde bulunan (iyi davranışlar)ı değiştirmedikçe Allah onlara verdiği bir nimeti değiştirmez ve şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” (Enfal, 8/53)

Son asırlarda İslam ümmeti olarak büyük sarsıntılar geçiriyoruz. Sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel buhranların ardı arkası kesilmiyor. Belimizi doğrultup ayağa kalkamıyoruz. Birlik, beraberlik ruhu gittikçe zayıflamaktadır. Mezhep, meşrep ve etnik çatışmalar ümmetin vahdetini tehdit etmektedir. İslam toplulukları olarak iyi bir görüntü vermiyoruz. Kısaca, ümmet olarak insanlığa güzel örnek olamıyoruz.

Şüphesiz ki bütün bunlar sebepsiz değildir. Siyasi, kültürel ve ekonomik birçok nedenden bahsedilebilir. Ancak Kur’an’ın sözünü ettiği temel bir hakikat vardır ki o da şu ayette geçmektedir: *“Bir toplum, sahip olduğu dinî-ahlakî değerleri değiştirmedikçe, Allah, o topluma nasip ettiği nimetleri değiştirmez.”* (Enfal, 8/53)

Ayet, fert ve toplum ilişkisinde iç ve dış dinamiklerden bahsetmektedir. Buna göre toplumun sosyolojik yapısı, fertlerin psikolojik yönelişlerine bağlıdır. Fertlerin hayatına yön veren iç dinamikler sağlam olursa dış dinamikler de sağlam olur. Toplum bilgide, medeniyette gelişir; ekonomi ve siyasette güçlenir, uluslararası ilişkilerde nüfuz sahibi olur.

Ayette insanların nefislerinde olanı değiştirmelerinden bahsedilmektedir. Nefisteki değişim tasavvurların değişmesi ile başlar. Çünkü tasavvurlar insanın düşünce ve fiillerinin kaynağını oluşturur. İslam kendi mensuplarına beşeri düşüncelerden farklı bir değerler sistemi sunar. Hayat-hayat sonrası, kazanmak-kaybetmek, kurtuluşa ermek-hüsrana uğramak; evet, bu ve benzeri kavramlar, İslamî dünya görüşünde köklü farklılıklar gösterir.

Tarih, manevî değişimi olumlu yönde yaşayan nice topluluklarla doludur. Müminler, gönülden Rablerinin buyruklarına bağlı kaldıkları müddetçe, bu dünyada yücelmişler, iktidar ve itibar sahibi olmuşlardır. İnsanlığın barış ve adalet içerisinde yaşamasına önemli katkılar sağlamışlardır. Ebedî mükâfatı esas aldıkları için, dünyevî nimetlerin kapıları onlara açılmıştır. (bk. Â'raf, 7/96; Nuh, 71/10-12) Ancak ilahî buyruklara sırt çevirdikleri zaman da, zillete düşmüşler, itibarlarıyla oynanmıştır. (bk. Nahl, 16/111; Sebe', 34/15)

Mesela İsrailoğullarının tarihine baktığımızda, şunu görürüz: Onlar, ilk dönemlerde ilahî lütuflara mazhar oldular. Göklerin ve yerin, bereket kapıları onlara açıldı. Güç ve iktidar sahibi olup diğer milletlere üstünlük sağladılar. (bk. Bakara, 2/47)

Ne var ki zaman içerisinde Allah Teâlâ'ya olan saygılarını kaybettiler. Gözleri dünyevî güç ve iktidardan başka bir şey görmez oldu. (bk. Bakara, 2/96) Helal-haram demeden dünya malını yediler. (bk. Maide, 5/42; Nisa, 4/160-161) Neticede Allah Teâlâ da desteğini onlardan çekti. Böylece asırlarca esarete ve sefalete maruz kaldılar, oradan oraya sürülmekten kurtulamadılar. (bk. İsra, 17/5-7; Âl-i İmran, 3/112)

İslam ümmetine gelince şunu görüyoruz: Müslüman topluluklar, tarihte insanlığın din, diyanet, kültür ve medeniyetine önemli katkılar sağladılar. Güç ve kudret sahibi oldular. Huzur ve refah içerisinde asırlarca onurlu bir hayat sürdüler. Dünyanın değişik yerlerinde mazlumlara arka çıktılar.

Ancak son iki asırda İslam ümmeti, kendine hayat veren değerlerden uzaklaştı. Bilgi ve irfana gereken önem verilmedi. Yabancı kültürlere özenti hastalığı salgın hale geldi. Kendi kültüründen habersiz kuşaklar yetişti. Oysa bunların dedeleri, alnı secdeli, dili dualı, fazilet sahibi insanlardı. Nitekim geçen asırda bu toprakları, düşman işgalinden bu fedakârlık timsali insanlar kurtarmıştı.

İşte ümmetin bu duruma gelmesinin sebebi, iç dünyada yaşanan zaaf ve sapmalarda aranmalıdır. Yoksa bizler tarihin kurbanları değiliz. Bir şanssızlık ve talihsizliğe uğramadık. Eğer bir sorumlu aramak gerekiyorsa, bu Müslümanların kendileridir. Çünkü toplumların izzet sahibi olmaları veya zillete düşmeleri, bu toplulukları meydana getiren fertlerin kendi inanç ve fiillerinin bir sonucundan başka bir şey değildir.

Allah Teâlâ'nın dilediğine mülkü vermesi, dilediğinden onu alması; dilediğini izzet sahibi yapması, dilediğini de zillete düşürmesi bir hakikattir. (bk. Âl-i İmran, 3/26) O da, tabiatta olduğu gibi sosyal hayatta da işleyen kanunları Allah'ın koyması gerçeğidir. Bu tür anlatımlar Kur'an'ın ifade tarzının bir özelliğidir. Yoksa bunlar, tarihin gidişatında belirleyici ve sorumlu olanın insan olduğu gerçeğiyle çelişmez. (bk. Nisa, 4/79; Yûnus, 10/44; Rûm, 30/41)

Şüphesiz ki Allah Teâlâ, müminlerin yardımcısı, onların koruyucusudur. (bk. Ğafir, 40/51; Hac, 22/38) Ancak bu da yine onların hak ve adalete dayalı bir toplum oluşturmaları, bilgi ve medeniyeti öncelemeleri ile mümkündür. Çünkü sadece hak ve hakikate mensup olmaları, itibar ve iktidar sahibi olmaları için yeterli değildir.

İslamî manada değişim, günümüzdekinden farklı olarak nefisten, iç dünyadan başlıyor. Görüntüyü ve zahiri değil, batını ve özde olanı önceliyor. Fert fert

insanların iç dünyalarını manevîyatla bezemeleri ile oluyor. Öyle ise önce fertlerin şirk, kibir, gurur, gösteriş ve nifaktan temizlenmesi gerekmektedir. (bk. Şems, 91/9-10)

Çağdaş dünyada görüntü, görsellik, zahir ve şekil önemlidir. Ancak bizim değerler sistemimizde şekil, özün bir yansımasıdır. Öz olmadıkça görüntünün bir anlamı yoktur. Kalp güzelliği olmadıkça kalıp güzelliği bir değer ifade etmez. Çünkü Yaratıcı kalıp güzelliğine değil, kalp güzelliğine bakar. (bk. Müslim, Birr, 34)

İslam'ın nazarında cemiyetlerin değişimi, moda tabirle "toplum mühendisliği" ile olmuyor. Yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru oluyor. Kalpten başlıyor, kalbiselimle oluyor. Çünkü değişimin gerçekçi ve kalıcı olması için özde olması, duygulara ve düşüncelere sinmesi gerekiyor. Aksi takdirde bir netice alınması mümkün değildir.

Kur'an insanları değerlendirirken kemiyetten daha çok keyfiyeti ön plana çıkarır. Sayısal çokluktan ziyade bireysel/psikolojik niteliğe vurgu yapar. (bk. Enfal, 8/65-66) Sabırlı, inançlı, disiplinli az sayıdaki bir topluluğun bu vasıflardan yoksun büyük bir topluluğa galip geleceğini söyler. (bk. Bakara, 2/249)

Şu halde, fert fert her insanın, hayatında belirliyici olan ölçü ve anlayışları gözden geçirmesi gerekir. Çünkü insanın yaşayışına yön veren temel düşünce ve anlayışların değişmesi, dünya görüşünün değişmesi demektir. Bu da, doğal olarak onun hayata bakış ve yaşayış tarzına yansıyacaktır. İnsanda bu irade gücü vardır. O, kötüye ve şerre itiraz edebilecek ve onu hayra çevirebilecek bir potansiyele sahiptir. Bir insan, içinde yaşadığı toplumu değiştiremez; ancak kendi nefsinde olanı değiştirebilir. Onu istediği yönde şekillendirebilir. Şerden hayra, isyandan itaate, günahtan sevaba dönebilir. Bedbaht bir kul iken bahtiyar bir kul, zalim bir insan iken adil bir insan olabilir.

Şükür ve Teşekkür Medeniyeti

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابٖي لَشَدٖيدٌ

"Ve yine hatırlayın ki, Rabbiniz size, 'Eğer şükrederseniz verdiğim nimetleri daha da artırırım, eğer nankörlük ederseniz bilin ki azabım çok şiddetlidir' diye bildirmişti." *(İbrahim, 14/7)*

Şükür ve teşekkür kelimeleri, iyilik yapana duyulan borçluluk hissi, minnettarlık duygusunu anlatır. Şükür Allah'a, teşekkür ise insanlara olur. Şükür, insanın Allah katında, teşekkür ise insanlar katında sevilmesine sebep olur.

Allah'a şükürle insanlara teşekkür birbiriyle ilgisiz konular değildir. Hz. Peygamber konuyla ilgili şöyle buyurur: *"İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükretmez."* (Tirmizî, Birr, 35) Veya tersini düşündüğümüzde Allah'a şükretmeyen insana teşekkür etmez.

Allah'a şükrün geliştiği toplumlarda insanlara teşekkür artar. Aksi bir durum da söz konusudur. Yani şükrün olmadığı toplumlarda da insanlar birbirine nankörce ve vefasız davranır. En yakınlarına, kendilerini besleyip büyütenlere dahi minnet duygusu beslemezler. Vicdanları sızlamadan anne- babalarını dahi kapının önüne koyabilirler.

Yapılan iyiliğe karşı şükran duygusuna sahip olmak, fıtri bir özelliktir. İnsan vicdanı, iyilik karşısında nankörlüğü değil, müteşekkir olmayı telkin eder. Aksi bir durum, ancak şükür ve teşekkür eğitiminden yoksun toplumlarda veya anormal kişiliklerde görülür. Şükran duygusu, din tarafından hem Allah-kul ilişkisinde hem de beşerî ilişkilerde bir ilke hâline getirilmiştir.

Şükür ve teşekkür ahlakı açısından medeniyetleri belki iki şekilde değerlendirmemiz mümkündür. Birincisi, vahye dayanan, onun şifa ve rahmetinden istifade eden medeniyetler. Bunlar şükrü ve teşekkürü insan hayatının temel ilkesi olarak görürler. Burada hedef, öncelikle Yaratıcı'ya karşı

şükran hisleriyle dolu insanlar yetiştirmektir. Diğer medeniyetler ise, vahiy gibi bir bereket ve feyiz kaynağından yoksun olanlardır. Dolayısıyla insanı nankörlüğe ve vefasızlığa iten medeniyetlerdir.

İslam medeniyeti bir şükür ve teşekkür medeniyetidir. Burada iyiliğin kadr ü kıymetini bilmek en temel ilkedir. İnsan, öncelikle yaratan ve yaşatan Rabbine karşı şükran hisleri ile doludur. Çünkü maddî, manevî, sahip olduğu her türlü imkân ve güzelliğe O'nun sayesinde erişmiştir.

İnsana Rabbi tarafından yapılan eşsiz iyiliğin, bütün gerçekliği ile bilinmesi mümkün değildir. Onun bu dünyada bir rahmet deryasında yüzdüğü konusunda kuşku yoktur. Ancak insana bununla mukayesesi mümkün olmayan esas büyük iyilik bir başka şeydir. O da, varlığın yegâne sahibi Allah Teâlâ'nın dostluğuna aday olmasıdır. Ebedî Dost'la dost olabilmeye layık görülmesidir. Yine, hiç kimsenin hayal edemeyeceği ebedi nimet ve güzellikler yurdu cennete namzet olmasıdır. (bk. Secde, 32/17) Herhâlde insanın şeref ve değerini esas yücelten ikram ve iltifatlar da bunlardır.

Şükürsüzlük, unutmanın bir neticesidir. Nankörlük yani yediği ekmeği girememek, onu bahşedeni fark edememek, unutmakla başlar. Bu sebeple Kur'an, insanın gözüne inen perdeyi kaldırmak ve onu uyandırmak ister. Çünkü 'hâli' yaşamak, bazen insanın 'şimdi'ye hapsolması sonucunu doğurur. Bir bütünlük içerisinde zamanı algılama yeteneğini kaybeder. Geçmiş ve gelecek ekseninden kopar. Ferdi ve toplumsal planda bir 'unutma' illetine maruz kalır.

İnsan, yaşadığı sayısız güzellik ve nimetleri çoğunlukla göremez. Kaybedince onların kıymet ve değerini fark eder. Ancak Kur'an insanın bu ezberini bozmak ister. Hayatını borçlu olduğu nimet ve güzellikleri görmesini ona telkin eder. Hiç yoktan yaratıldığını, dolayısıyla nail olduğu eşsiz nimetleri nasıl unutabileceğini ona sorar. (bk. Meryem, 19/67) *"Neden yaratıldığına, ne yediğine, hangi nimetleri tattığına hele bir bak"* der insana. (Tarık, 86/5; Abese, 80/24; Fatır, 35/3)

Bu metoduyla Kur'an, eksilere, noksanlara takılıp kalmamayı, hayata pozitif yönden bakmayı da öğretir insana. Sayısız güzelliğin unutulmasına fırsat vermek istemez. Ayetlerde insanın iç içe yaşadığı sayısız güzelliğe sık sık vurgu yapılması da bundandır. Böylece insana, iyilik yapılan, ikram edilen, merhamete nail olan birisi olduğu hatırlatılır. O, bu hayatta asla terk edilen birisi değildir. Aksine her an sınırsız lütuf ve nimetlere mazhar olmaktadır.

Bu yaklaşımıyla Kur'an, insana âdeta şunu söyler: Ey insan! Bak sen öyle ihmal edilen birisi değilsin. Körlüğe ve nankörlüğe kapılmanı gerektirecek bir durum yoktur. Karşılaştığın zorluk ve sıkıntılar dolayısıyla kendini asla mağdur ve mahrum hissetme. Sahip olduğun eşsiz lütufların farkına var. Sen dünyada sayısız ikramlarla ağırlanmaktasın. Sağanak sağanak lütuflar üzerine yağmaktadır. Bütün yer ve gök sana hizmet etmektedir. Güneş, toprak, su, tabiat; evet bu hayatta her şey seni en güzel şekilde ağırlamak için vardır. Asla yalnızlık hissine kapılma, gadre uğramış gibi hareket etme. Aksine sen özel bir varlıksın, hatta kâinatın göz bebeğisin.

İşte insan bunların farkına vardıkça, Rabbine muhabbetle yönelmekte ve şükretmektedir. İyimser bir ruh hâlini yaşamaktadır. Kendisiyle ve Rabbiyle barışık, mesut ve mutlu olmaktadır. Aksi bir durumda da, onca iyiliği göremeyen

ve olumsuz düşünceleri aşamayan bir psikolojiye sahip olmaktadır. Bu da doğal olarak beraberinde insanın huzursuzluk ve mutsuzluğunu getirmektedir. Çünkü, kendisine eşsiz iyilikler yapıldığını bilenle bilmeyen iki insanın ruh dünyaları aynı olur mu?

İslam'ın dünya görüşü, toplumsal planda da insana teşekkürü bir ahlak hâline getirir. İnsan bir iyiliğe mazhar olunca Rabbine şükreder, buna sebep olan insanlara da şükran duyguları besler. Bunların başında da, anne babası gelir. (bk. Lokman, 31/14) Kendisine yardım ve desteği dokunan herkesi kapsayacak şekilde bu halka genişler. Mümin anne babasına sadece hayırhah davranmakla yetinmez. Ebeveynine verdiği nimetler dolayısıyla, Rabbine şükretmeyi kendisine nasip etmesini de niyaz eder. (bk. Ahkâf, 46/15)

Müslümanlar, yaptıkları hayırları Allah rızası için yapar ve bir karşılık ve teşekkür beklentisi içerisine girmezler. (bk. İnsan, 76/9) Ancak kendilerine yapılan iyiliği görmezden gelerek teşekkürü de ihmal etmezler. Burada yapılan iyilikler, kadirşinaslıklar unutulmaz. Her hangi bir beklentinin gerçekleşmemesi hâlinde, onca iyilik bir kalemde silinmez. Yine yapılan hayırlar zaman aşımına uğramaz. Aradan yıllar geçse bile, iyilik yapana saygı ve minnet hisleri devam ettirilir. Fırsat düştükçe takdir hisleri ifade edilir, şükran duyguları tazelenir. Böylece insan, vefasızlık batağına saplanmaktan kurtulur.

Allah Rasulü konuyla ilgili olarak şöyle buyurur: *"Kendisine bir hediye verilen kişi, imkân bulduğu takdirde karşılığını versin. Bulamazsa o kişiye övgüde bulunsun. Çünkü bir iyiliği öven şükran borcunu yerine getirmiş olur."* (Tirmizî, Birr, 87)

Mazeretlerimiz Geçerli mi?

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ

بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Aralarında hüküm vermek üzere Allah’a ve Resulüne çağırıldıklarında müminlerin sözü, ‘Dinledik ve boyun eğdik’ demekten ibarettir. İşte kurtuluşa erenler bunlardır.” *(Nur, 24/51)*

Milletimizin kahir ekseriyeti din olarak İslam’ı kabul etmekte ve onunla ilgili oldukça müspet kanaatlere sahip bulunmaktadır. Buna göre İslam son din olup her türlü eksiklikten uzaktır. İnsan tabiatına ve toplum maslahatına en uygun olandır. Dünya ve ahiret kurtuluşu ancak onun sayesinde gerçekleşebilir. Hak ve hakkaniyete bağlı kalmanın güvencesi, dürüstlüğün ve samimiyetin temel kaynağıdır. Bütün zamanlarda ve mekânlarda geçerlidir. Tarihte toplumumuz bu din sayesinde yücelmiştir. Aynı samimiyetle bağlanıldığı takdirde milletimizin geleceği de aydınlık olacaktır.

Evet, İslam hakkında toplumumuzun bu ve buna benzer birçok olumlu kabulleri vardır. Ne var ki bunların sonuçları pratik hayata sınırlı yansımaktadır. Dinin rahmet ve esenlik ikliminden pek istifade edilmemektedir. İnsanların önemli bir kısmı, dini en yüce değerler sistemi olarak kabul etmekte, ancak onunla bağdaşmayan bir hayat yaşamaktadırlar. Böyle bir hayatı sürdürmekte de, ne yazık, bir sakınca görmemektedirler. Dolayısıyla bu kimseler açısından İslam, daha ziyade soyut bir mensubiyet olarak kalmaktadır.

Hiç kuşku yoktur ki, İslam’ın bizlerden talep ettiği, getirdiği emir ve yasakların yaşanmasıdır. (bk. Ahzab, 33/36) Bu din, birbirimize tavsiye ettiğimiz, ancak uygulamaya koymak için ciddi bir gayret göstermediğimiz bir konumda olmamalıdır.

Bu dine mensup olmaktan memnun ve mutluyuz. Ancak bilinmelidir ki, birbirimizle yarışırcasına bu dinle iftihar etsek, ancak onun içerdiği emir ve

yasakları hayatımıza aktarmasak, ahlak, adalet ve esenlik adına toplumun kazanacağı pek bir şey yoktur. İnsanların hepsi bu dine inansa, ancak onun getirdiği hayat tarzına göre yaşamasa, Allah'ın razı olduğu bir toplum yine de oluşmaz.

İlk Kur'an nesli Ashab-ı Kiram, bu dinle övünme gereği duymamıştır. Ancak onların, ilahî buyrukları yaşama konusunda birbirleri ile yarıştıkları tarihî bir hakikattir. (bk. Mü'minun, 23/61) Sonraki Müslümanların da İslam'la iftihar etme diye bir dertleri olmamıştır. Onlar, İslam'ı salt kabul etmekle yücelip yükselmemişlerdir. Aksine onu yaşadıkları ölçüde din onların hayatında adalet, merhamet ve saadet vesilesi olmuştur. (bk. Nur, 24/55)

Tarihte İslam'ın, kendi mensuplarına kazandırdığı faziletli ve onurlu bir hayat, ancak onun yaşanması sayesinde mümkün olabilmiştir. Din sebebiyle insanlar azgın duygularını frenleyebilmiş, zulme ve fesada alet olmaktan uzak kalabilmişlerdir. Yine din vesilesiyle insanlar, erdemli bir hayatı gerçekleştirebilmişlerdir.

İslam'ı sadece bir din olarak benimsemek kâfi değildir. Bu gerekli şarttır; ancak Allah'ın razı olduğu fert ve toplumun yetişebilmesi için yeterli değildir. İman, kurtuluşa atılan ilk adımdır, fakat gerisi gelmezse kişinin akıbeti meçhuldür. İlahî buyruklar karşısında sergilenen keyfi bir tutumun nereye varacağını ancak Allah Teâlâ bilir. Dolayısıyla, fert fert Müslümanların ilahî buyrukları yaşama yönünde iradeleriniortaya koymaları gerekmektedir. (bk. Nur, 24/51-52)

İslam, hayata ruh vermeyen kültürel bir kalıntı konuma düşürülmemeli, aksine bilince ve pratiğe dönüşmelidir. Çünkü bu din, benimsenmekle iktifa edilen herhangi bir ideoloji veya felsefi bir cereyan değildir. Aksine, insan hayatının her alanına nüfuz etmek, kulluk şuurunu onun bütün duygu, düşünce ve fiillerine hâkim kılmak İslam'ın temel amacıdır. (bk. Bakara, 2/208; En'am, 6/162)

Diğer taraftan bu dinin uygulanmasına gereken ciddiyeti göstermemek, onun yüce amaçlarının gerçekleşmemesi sonucunu doğuracaktır. Çünkü bu durumda din, insanlık için bir saadet ve esenlik, adalet ve barış kaynağı hâline gelmeyecektir. İnsanın dünya ve ahiret kurtuluşunu da gerçek manada temin etmeyecektir.

İslam'a mensup olmak, ona inanmak, elbette ki bir fazilettir. Ancak unutmamak gerekir ki bu din, sadece inanılmak ve hürmet gösterilmek için değil, emir ve yasaklarıyla amel edilmek için gelmiştir. (bk. Lokman, 31/22)

Şu halde, Müslüman bir toplumda esas olan dinle amel edilmesidir, yoksa saygı gösterilmesi değildir. Çünkü isminden de anlaşılacağı üzere İslam, kendisine inananlara itaati ve teslimiyeti emretmektedir. (bk. Bakara, 2/131-132)

Bir toplumda, dini sadece kabullenmekle yetinenlerin sayısı çoğalıyorsa, o toplumda dinî hayatın çöküşe geçtiği anlamına gelir. Çünkü burada insanlar, ilahî buyrukları yerine getirme konusunda gereken gayreti göstermemektedirler. Neticede din, hayata ruh ve şekil vermemekte, sadece zihinsel bir fantezi, kültürel bir mensubiyet olarak kalmaktadır.

Müslümanların bir kısmı, İslam'ı yaşayamamalarını şu bahaneye sığınarak açıklamaktadırlar: "Ne yapalım, yaşadığımız şartlar böyle gerektiriyor." Bu mazeret ne kadar geçerlidir?

Yaşanan hayat tarzının İslam dışı davranışları telkin ettiği söylenebilir. Ancak bu durumu, zamanın dayatması şeklinde değerlendirmek doğru değildir. Çünkü bu, insanın tercih hakkının olmadığı anlamına gelir. Şu hâlde, esas zafiyetin bizde olduğunu itiraf etmemiz gerekir. İşi oluruna bırakmış, şartlara teslim olmuş gibi bir hâlimiz vardır.

Kararlı ve disiplinli bir tavır ortaya koyduğumuz takdirde, Mevla'nın razı olduğu bir kul olabiliriz. Bu şansımız her zaman bakidir. İnsan son derece olumsuz şartlarda bulunabilir. Ancak bu durumda dahi, Rabbine karşı olan bağlılığı ve takva duyarlılığını devam ettirebilir. Yeter ki bunu istesin ve iradesini bu yönde kullansın.

Şu halde, Müslümanın değişik mazeretlere sığınarak ibadet ve ahlakından taviz vermesi, ticarette hakka, hukuka riayet etmemesi, beslenmede helali haramı dikkate almaması, giyimde tesettür kurallarını ihlal etmesi, harcamada israfa dalması anlaşılır durumlar değildir.

İnsan, istediği takdirde bahsedilen konularda Allah'ın razı olduğu bir kul olma şansına her zaman sahiptir. Dolayısıyla şartların gerektirmesinden değil, şartlara uyum konusunda bir sakınca görülmemesinden bahsedilebilir. Müslümanlığın bir nefis terbiyesi, bir adanma işi olduğu unutulmamalıdır. Kişi iradesini Allah rızası istikametinde kullandığı ölçüde Müslümandır.

Niyet ve kararlılığın olmadığı yerde, Allah'ın rızasını kazanmaktan bahsetmek mümkün değildir. Bu, işin tabiatında olan bir durumdur. Geçmişte böyle olmuştur. Bugün de, yarın da böyle olacaktır. Eğer Müslümanlar, tarihte adalet ve fazilette yücelmişlerse, bu tesadüfen meydana gelmemiştir. Aksine azimle, kararlılıkla, şirke, nifaka, fesada direnmekle; şeytani çağrılara yüz çevirerek Rahman'ın yolunda sebatla yürümekle mümkün olmuştur. (bk. Fussılet, 41/30)

Dava Şuuru ve Ahlakı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ

مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ

نَحْنُ أَنْصَارُ اللهِ

“Ey iman edenler, nasıl ki İsa Havarilere ‘Allah yolunda bana yardım edecek kim var?’ diye sorduğunda, Havariler, ‘Allah’ın yardımcıları biziz’ dedilerse, aynı şekilde sizler de Allah’ın yardımcıları olun” (Saff, 61/14)

Herkesin peşine düştüğü, kendisince yücelttiği bir gayesi vardır. Kiminin gayesi nefistir, benliktir. Bu kimseler, şahsi çıkarlarının ötesine geçemeyen, kendilerini aşamayan insanlardır. Ömürlerini nefsani arzular peşinde, bencil tutkular uğrunda tüketirler.

Bazıları da vardır ki görünürde bir dava adamıdır ve bu uğurda birtakım zorluklara da katlanır. Ama bütün hesabı kendi menfaatidir. Dışarıdan bakanlar, haktan yana gayret ettiğini zanneder. Oysa uğraşılarının tek amacı şahsi ikbalidir. İnsanlığın barış ve esenliği adına yüce bir ideali yoktur.

Gerçek dava sahiplerine gelince, bunlar yüce ruhlu kimselerdir. Onların gayeleri sonsuzluğa yöneliktir. Küçük hesapların değil, ölüm sonrasına uzanan ulvi arzuların peşindedirler. Hak ve adalet aşkıyla doludurlar. Para-pul, makam-mevki kaygıları yoktur. Bu kimseler, kendileri için değil, milleti için, insanlık için yaşarlar.

Bunlar, davalarında samimiyetin zirvesinde olanlardır. Yeri gelince bu uğurda canlarını feda etmekten dahi kaçın- mazlar. Bedir’de şehadeti arzulayanlarla, İstanbul’un fethinde şehit olma sırası bekleyenler, bu fedailerin sadece bazılarıdır.

Gerçek dava sahipleri, insanların sevinciyle sevinir, üzüntüsüyle üzülürler. Onlar, toplumsal vicdanın temsilcileridir. Milletleri için fedakârlık yaptıkça,

hayatın anlamlı olduğuna inanırlar. İnsanlığa karşı kendilerini sorumlu hissederler. 'Bana ne' deyip geçip gitmezler. Zulümler onların vicdanlarını sızlatır. İnsanların günahlara dalması, uykularını kaçırır, yedikleri lokmaları yutamaz olurlar.

İstiklal Marşı şairimiz, bu soylu insanlardan sadece biridir. Nitekim o, bu konudaki hissiyatını şöyle dile getirir: Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?

Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!
Adam aldırma da geç git! diyemem, aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!

Dinler, dava sahibi insanların omuzlarında yücelir. Bir din, hakikat da olsa, şayet fedakâr mensupları yoksa öksüz demektir. Çünkü kuvvet ve enerjisini, atılım gücünü kaybetmiş sayılır. Her Müslüman bu anlamda sorumlu ve görevlidir.

Bir de, bu dini temsil etme makamında olanlar vardır ki, onların sorumlulukları daha da büyüktür. Bu kimseler, daima hakikat peşinde olmalı ve onu yüceltmelidirler. Zira insanlar, dinî inanç ve yaşantılarında onları önlerinde görmek isterler. Şayet onlar, bu dava ruhunu kaybetmiş iseler, İslam ve Müslümanlar adına bu, oldukça büyük bir kayıptır.

Kur'an, insanı bencillikten diğer insanlarla yardım- laşmaya, kısır davalardan yüce bir mefkûreye bağlanmaya çağırır. Yine Kur'an, davası kendi ismini yüceltmek olanlarla davası Allah (c.c.)'ın ismini yüceltmek olanları birbirinden ayırır. Kurtuluşa erenlerin, kendi nefsani arzuları için değil, yüksek insani idealler için yaşayanlar olduğunu anlatır.

İlk insandan günümüze değin tevhit davasının bizlere ulaşması, fedakâr insanlar sayesinde olmuştur. Onlar, bir beklenti içerisine girmeden mücadele etmişlerdir. Çünkü onlar nebevî ahlakı örnek alıyorlardı.

Nuh (a.s.) bu ahlakı şu şekilde dile getirir: *"Ey halkım! Ben bütün bu öğüt ve nasihatlerim için sizden herhangi bir ücret, bir mükâfat beklemiyorum. Kaldı ki benim mükâfatımı siz değil, ancak Allah verebilir."* (Hûd, 11/29)

Dava sahibi bu insanlar, küçük hesapların peşinde olmamış, daima himmetlerini âli tutmuşlardır. Hayal ve arzuları ahirete yönelik olmuştur. Eğer onların gayretleri olmasaydı, İslam bayrağının kıtalar ötesine, asırlar sonrasına ulaşması mümkün olmazdı. Bu uğurda onlar, evlerini barklarını, yerlerini yurtlarını terk etmişler, tevhit meşalesinin insanlara ulaşmasını yegâne gaye edinmişlerdi.

Dava sahibi olmanın ne demek olduğunu, gerçek manada peygamberler bizlere öğretmişlerdir. Hz. Nuh'un mücadelesi, Allah (c.c.)'ın dinine hizmet eden bütün davetçiler için unutulmayacak bir örnektir. O'nun yılmaz mücadelesine ilgili surenin girişinde genişçe yer verilir. Burada geçen yakarışlarından biri şudur: *"Ey rabbim! Ben gece gündüz demeden halkımı imana davet ettim."* (Nuh, 71/5)

Nuh (a.s.), 'din işte böyle tebliğ edilir' dercesine olağan üstü bir gayret göstermiştir. (bk. Nuh, 71/2-10) Onun bu kutlu mücadelesi, bizler için hep bir ilham

kaynağı olmuştur. Dava sorumluluğunun unutulduğu, heyecanların kaybedildiği günümüzde, Hz. Nuh'un dava şuuruyla kuşanmaya ne kadar da ihtiyacımız vardır.

Yine Kur'an, Hz. İsa'nın Havarilerini bizlere anlatır. Onların hayatı, bu dine hizmet etmenin çağlar üstü örnekliğini oluşturur. İsa Peygamber, tebliğ ettiği dine yardımcı olmaya çağırmıştı onları. Havariler de 'ensarullah' yani 'Allah'ın yardımcıları' olmayı kabul etmişlerdi. (bk. Saff, 61/14)

Havarilerin yardımına Allah (c.c.)'ın ihtiyacı mı vardı ki? Hâşâ! Ancak ilgili ayette ifade, 'ensaruddin' yani 'dinin yardımcıları' değil de bu şekilde geçer. Dolayısıyla Allah (c.c.), bu kimseleri âdeta kendisine yardımcı olarak kabul etmektedir.

Şu hâlde bu, davetçinin Allah (c.c.)'a olan yakınlığına ve şerefine işaret eder. Yine burada Allah'a olan aidiyetten, bir manada 'Allah'ın adamı' olmaktan bahsedilmektedir. Her hâlde bu da, İslam davetçilerine verilebilecek en büyük müjdelerden biridir.

Ayet, her dönemdeki İslam davetçilerini bu kutlu topluluğu örnek almaya çağırır. Allah'ın yardımcısı olanlar, elbette ki O'nun yardımına da mazhar olurlar. Nitekim buna da bir başka ayet vesilesiyle işaret edilir. (bk. Mü'min, 40/51)

Dava sorumluluğu konusunda bizim Hz. Peygamber'den de alacağımız çok şey vardır. Onun bu konudaki hassasiyetini peygamberliğine bağlayıp işin içinden çıkmaya çalışmamız hiç de doğru değildir. Çünkü o, örnek alınsın diye insanlara gönderilmiştir. Dava ahlakı konusunda onun hayatı bizlere eşsiz bir örnek sunmaktadır.

Nitekim Şuara suresi 3. ayette, müşriklerin inanmamaları sebebiyle, Allah Rasulü'nün aşırı bir şekilde üzüldüğü belirtilmektedir. Burada geçen "bâhiu'n-nefs" tabiri, "nefsini öldüren" manasında kullanılmaktadır. İfade, muhatapların inkârda ısrar etmelerinin, Hz. Peygamber'i ne denli bir üzüntüye boğduğunu açıkça göstermektedir.

Allah Rasulü, insanların imana gelmemelerinden kendisini sorumlu tutuyordu. Çünkü o, ilahî buyruklara teslim olmamanın doğuracağı feci akıbeti görüyordu. İnsanların ahiretteki hâllerini düşündükçe, göğsü daralıyor, neredeyse kendini yiyip bitirecek hale geliyordu. Yazımızın sonunda bizler şunu niyaz ediyoruz: 'Ya Rabbi bizlere de bu şuur ve duyarlılıktan nasip eyle'.

Madde Bağımlılığı: Tükenişe Giden Yol

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي

الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ

فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

"Dikkat edin, şeytan gerek sarhoş edici içkiler, gerekse kumar ve şans oyunları vesilesiyle aranıza sırf düşmanlık ve nefret tohumları ekmeye, böylece sizi Allah'ı hatırlamaktan ve namazdan alıkoymaya çalışır. Artık vazgeçiyor musunuz?" **(Maide, 5/91)**

Günümüz insanı, sonsuz merhamet ve şefkat sahibi Rabbinden uzak düşmüştür. Ne zaman sona ereceği belli olmayan ve sonu meçhul bir hayat sürmektedir. Ölüm sonrası ile ilgili arzu ve iştiyakını, sonsuzluk duygusunu yitirmiştir.

Hayattaki bütün bu mücadele nedir? İnsanın yapıp ettiklerinin hepsi yok olup gidecek midir? Bugün insan, ne yazık ki, bu soruları kendisine sormaktan kaçınmaktadır.

Sonuç ne oluyor? Sonuç, hayat derinliğini, yüceliğini kaybediyor. Bir fazilet mücadelesi olmaktan çıkıyor, şeytani duyguları tatmin etme yarışına dönüşüyor. Böylece insan, fasit bir daire içinde dönüp durmaktan yorulup bitkin düşüyor. Neticede anti depresanlarla içindeki çalkantıları bastırmaya, uyuşturucu ve alkolle kendini avutmaya çalışıyor. Ülkemizde sarhoş edici maddeleri kullanma oranı gittikçe artmaktadır. Ortaöğrenim seviyesindeki gençler dahi buna bulaşmaktadır.

İslam'ın haram kıldığı hususlara dikkat etmenin, insanı ne büyük zararlardan koruduğu geçmişe göre bugün çok daha iyi bilinmektedir. Bu açıdan içki yasağı ve bu çerçevede değerlendirilen sarhoş edici diğer maddeler, önemli bir örnek oluşturmaktadır. Günümüzde artık bağımlı olanlar da dâhil olmak üzere, hiç

kimse, sarhoş edici maddelerin aile, toplum ve insan sağlığı açısından ciddi zararlar içerdiğini inkâr etmemektedir.

Hz. Peygamber'in "*İçki bütün kötülüklerin anasıdır.*" (Darekutnî, Sünen, 4613) hadisini zamanımızda daha iyi anlamaktayız. Yine Maide 91. ayetinde içki vesilesiyle şeytanın insanlar arasında kin ve düşmanlık tohumları ektiği, Allah'ı anmaktan ve namazdan onları alıkoyduğu beyanlarını, bugün daha iyi kavramaktayız.

Dünya sağlık örgütünün, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 30 ülkede yaptığı araştırmaya göre; cinayetlerin yüzde seksen beş, ırza tecavüzlerin yüzde elli, şiddet olaylarının yüzde elli, trafik kazalarının yüzde altmış, kadına şiddet olaylarının yüzde yetmiş oranında en etkili unsuru veya sebebi alkoldür. Her yıl iki buçuk milyon insan, alkole bağlı nedenlerden dolayı hayatını kaybetmektedir. Alkol, tüm dünyada önlenebilir ölüm ve yaralanmaların üçüncü temel nedenidir. Alkolden doğan maddî zarar, alkolden elde edilen gelirden çok daha fazladır. Eğitimde başarısızlık, suça eğilim, alkole bağlı sağlık problemleri, alkol kullanımıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. (www.yeşilay.org.tr/28.12.2014)

Âlimler, ayet ve hadisleri incelemişler ve İslam'ın beş temel değeri korumayı hedeflediği sonucuna varmışlardır: Bunlar da din, mal, can, akıl ve namustur. İnsanın maddî ve manevî varlığının korunması, dünya ve ahiret saadetinin sağlanması bunlara bağlıdır. Yine toplumsal huzur ve barışın temini için de, bu temel değerlerin muhafazası oldukça önemlidir. İçki yasağını bu temel değerler açısından ele aldığımızda şu tespitleri yapmamız mümkündür:

İnsan, aklını kaybettiği takdirde saygınlığını da kaybeder. Oysa İslam, insanın hafife alınması ve onuruyla oynanmasına müsaade etmez. İçkinin yasaklanmasının hikmetlerinden birinin de bu olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü alkol veya uyuşturucunun kullanılması hâlinde, insanın aklı ve iradesi zafiyete uğramaktadır. Dolayısıyla çevresindeki insanlar tarafından hafife alınmaya müsait bir hâle gelebilmektedir. İşte sarhoş edici maddelerin yasaklanmasının ardında, bu duruma fırsat vermeme hikmetinin yattığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan dinî hayatın gerektiği şekilde devam edebilmesi, insanın sağlıklı olmasına bağlıdır. Aksi takdirde ibadetler ve toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesinde ciddi aksamalar olacaktır. Dolayısıyla içki ve uyuşturucu bağımlılığından korunmak, son derece önemlidir. Çünkü bu tür bağımlılıklar, bedensel ve psikolojik birçok hastalığa sebep olmaktadır. Kısaca, sarhoş edici maddelerin yasaklanması, insan sağlığını, dolayısıyla dinî hayatı koruma hikmetini de içermektedir.

Bir başka husus da, içki ve uyuşturucu maddelerin, ayet ve hadislerle açık bir şekilde haram kılınmasıdır. Müslümanların kesin inancı budur. Dolayısıyla bir Müslümanın içki müptelası olması, diğer ilahî buyruklar karşısında da lakayt davranmasına sebep olmaktadır. Başka bir ifadeyle bu kimsenin kulluk duygusu ciddi bir yara almaktadır. Namaz, hac vb. diğer ibadetleri de ihmal eder bir hâle gelmektedir. Demek ki bu yasağın ihlal edilmesi, çeşitli yönleriyle dinî hayatın yaralanmasına ve zayıf düşmesine yol açmaktadır.

Yine madde bağımlısı olan kimseler, akıl ve irade dengesini yitirdiklerinden, haramlara karşı direnme gücünü de kaybetmekte, dolayısıyla kolaylıkla zina,

kumar vb. kötü alışkanlıklara kapılabilmektedirler.

Demek ki alkol ve uyuşturucu kullanımını, sadece bir ilahî yasağın çiğnenmesi olarak değerlendirmemek gerekir. Bu yasağın ihlal edilmesi, dinî hayatın şirazeden çıkmasına ve çorap söküğü gibi birçok haramın işlenmesine sebep olmaktadır. İbadet hayatından, ahlakî hayata, ailevi sorumluluklardan toplumsal görevlere kadar birçok dinî mükellefiyetin ihmal edilmesine yol açmaktadır.

Diğer taraftan madde bağımlılığı, ailede huzuru yok eden en önemli nedenlerden biridir. Çünkü içki ve benzeri alışkanlıkların yaygın olduğu ailelerde, şiddet daha fazla olmaktadır. Aile fertleri açısından hayat, çekilmez bir hâl almakta, âdeta bir ıstırap yumağına dönüşmektedir. Eşlerin ve çocukların psikolojik yapıları altüst olmakta, gelecekleri karartılmaktadır. Evet, şefkat ocağı olması gereken aile, madde bağımlılığı sebebiyle bir zahmet ocağına dönüşmektedir.

Sokakta karşılaştığımız madde bağımlısı gençler, yüreğimizi burkmaktadır. Bunlar, ailesini, itibarını, her şeyden daha önemlisi ümidini kaybetmiş kimselerdir. Dolayısıyla her türlü şerre ve kötülüğe alet olabilirler. Bu gençlerin evveliyatı araştırıldığında, çoğunlukla içki ve uyuşturucu alan ailelerden geldiklerini görüyoruz. Bunlar, ne yazık ki ailelerinden kötü bir miras almışlardır.

İlahî buyruklara gönülden bağlanmak, madde bağımlılığından korunmada en etkili yöntemdir. Yine bu tür hastalıkları olanların tedavi görüp yeniden normal hayata dönemleri için, İslam mükemmel bir değerler sistemi sunar. Yeter ki kişi, İslam'ın huzur ve esenlik sarayına samimi bir tövbe ile girsin.

İslam, hayata tutunmanın, hatta sonsuz lütuflara ermek için bu hayatta canla başla çalışmanın yollarını gösterir. Her şeyden önce o, insanı Rabbini tanımaya ve O'na bağlanmaya çağırır. Bu ise, insana verilebilecek eşsiz bir müjdedir. Çünkü bütün güzelliklerin kapısı Allah'a inanmak ve bağlanmakla açılır. Yine bütün ümitler, sonsuz rahmet ve merhamet sahibi Yüce Allah'a gönülden teslim olmakla başlar.

Çarpıtılan Cihat Anlayışımız

وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ

“Allah uğrunda hakkını vererek cihat edin.” (Hac, 22/78)

Kur’an ve sünnetin önemli terimlerinden biri olan cihat, son yılların tartışmalı ve netameli kelimelerinden biri hâline gelmiştir. Bu durum, konunun anlaşılmaz, çetrefil, usul ilminin ifadeleriyle, mücmel ve müphem olmasından kaynaklanmıyor. Aksine terim, Kur’an’ın en açık konularından birini ele almaktadır.

Bugün bu terimi kullanmaktan Müslümanlar dahi çekinir olmuşlardır. Çünkü terimin etrafında olumsuz bir anlam dünyası oluşmuştur. Artık cihat kelimesi, bombaları, cesetleri, masum insanların vahşice öldürülmesini çağrıştırıyor. Ne yazık ki, böyle bir durumla karşı karşıyayız.

Evet, Allah yolunda fedakârlığı ifade eden cihat kelimesinin parlak yüzü bugün kirletilmiştir. Cehaletin, bencilliğin, taassubun ve şiddetin çirkin dünyası bu kelimeye bulaştırılmıştır. Müslümanların birbirine karşı silahlı mücadeleleri bununla ifade edilir olmuştur. Bu, terimin İslamî literatürdeki kullanımından tam bir sapmayı göstermektedir. Müslümanlar arasındaki şiddetten, ne yazık ki, bu terimin anlamı da nasibini almıştır.

Batılılar İslam’ı hep ‘kılıç dini’ olarak tanıtmışlardır. Asırlardır bu temayı işlemektedirler. Bugün de bunun bir devamı olarak islamofobi kavramını kullanmaktadırlar. Birtakım örgüt ve gruplar da, akıl almaz tutumlarıyla bunları destekler bir tavır içerisine girmişlerdir.

Oysa bu dini gönderen Allah Teâlâ, kendisini sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olarak bizlere tanıtmaktadır. O’nun kelamı Kur’an’ın da en bariz özelliği, rahmet ve şifa kaynağı oluşudur. Doğal olarak onun elçisi de bu vasıftan yoksun olamazdı. Nitekim Allah Rasulü’nün de âlemlere rahmet olarak gönderildiği bizlere bildirilir. Dolayısıyla İslam’ın ‘korku’, ‘şiddet’ ve ‘terör’le anılması, bu dine yapılabilecek en büyük iftiradır.

Masum insanlara bomba yağdırmanın, onları hunharca öldürmenin cihatla ne alakası olabilir? Aslında cihat, İslam'ın rahmet ve güzelliği ile insanların tanışması değil midir? Ama yaşanan bu müessif hadiseler, insanların İslam'la tanışmaları şöyle dursun, ondan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır.

Cihat, İslam'la insanlar arasında köprüler kurmanın metodudur. Ancak meydana gelen yürek yaralayıcı olaylar, bu köprüleri yakmakta ve yıkmaktadır. Cihat, hakikate susamış gönülleri rahmet dinine açma yöntemidir. Yine cihat, i'lâ-i kelimetullah yani Allah isminin yücelmesi, O'nun dininin yükselmesidir. Ama bu gelişmeler, insanlık nazarında İslam'ın itibar kaybetmesine sebep olmaktadır.

Cihat İslam'ın lokomotifi mesabesindedir. Bu din, çağlar sonrasına, kıtalar ötesine cihat sayesinde ulaşmıştır. Bu sebeple onun geleceğe yürüyüşü dün olduğu gibi bugün de cihatla mümkün olacaktır.

Bizim gelecekte insanlığa söyleyecek bir sözümüz olacaksa, bu cihatla mümkün olacaktır. Dolayısıyla cihadı bir tarafa koymak İslam'ın kolunu, kanadını budamak demektir. Yine bu, Müslümanların bastıkları dalı kesmeleri, kendilerini var eden ruhu, dinamizmi yok etmeleri demektir.

Ashab-ı kiram, cihat ruhunu kavradığı için yollara revan oldu, ülke ülke, kıta kıta dolaştı. Sonraki Müslümanlar da onların yolundan gittiler. Böylece İslam Asya'ya, Afrika'ya, Uzak Doğu'ya ve diğer coğrafyalara ulaştı. Milyarlarca insan hidayete erdi, İslam'ın fazilet yolunu benimsedi.

Asırlarca İslam coğrafyasının dini tevhit oldu. Putlara tapılmadı, kula kulluk edilmedi. İnsanlar tiranların, zalimlerin boyunduruğundan kurtuldu. Hakkı, adaleti ve fazileti hayatın gayesi gördüler. İşte bütün bunlar cihat sayesinde olmuştur.

Cihadın gayesi, hakkı üstün tutmak ve hâkim kılmak için gayret göstermektir. Bunun çeşitli yolları vardır. Öncelikle cihadın sadece savaştan ibaret olmadığını belirtmek gerekir.

İlgili ayet ve hadisler birlikte değerlendirildiğinde, bu terimin, nefisle mücadele etmek, Allah'a kulluk yapmak, İslam'ı tebliğ etmek, onun uygulanması için çalışmak gibi geniş bir muhtevası vardır. Diğer bir anlatımla terim kalp, dil, el gibi beşeri aksiyonun ortaya konulduğu her vasıtayla Allah yolunda gayret göstermeyi ifade etmektedir. (Ahmet Özel, "Cihad", DİA, VII, 528)

İslam, hak ve hakikat davasını barış yoluyla gerçekleştirmek ister. (bk. Buhârî, Cihat, 112) Sırf din farklılığı sebebiyle diğer milletlere savaş ilan etmez. Ancak yeryüzünden savaş da hiçbir zaman eksik olmamıştır. Hele hak ve hakikat mücadelesinin düşmanları daima var olmuştur. Dolayısıyla İslam, savaşı arızi, geçici bir durum olarak görmüştür. Müslümanlar fiilî bir savaşa, saldırıya maruz kalırlarsa, bu söz konusu olur. Hatta bu durumda, kendi dinlerini vatanlarını korumak onlar üzerine farz olur.

Cihadın gayesi, gayrimüslimlere İslam'ı ulaştırmak ve ondan haberdar olmalarını sağlamaktır. Ancak burada baskı söz konusu değildir. Tarihte de Müslümanlar dini böyle anlayıp uygulamamışlardır. Çünkü din, ancak insanın kendi irade ve tercihiyle kabul edilir. Baskıyla insanlar ancak dini kabul eder görünürler. Ancak Müslüman ve dindar olamazlar.

İslam savaşla ilgili oldukça önemli bir düzenleme getirmiştir. O da, savaş ahlakıdır. Dolayısıyla savaş demek, düşmanla ilgili her şeyi mubah görmek, önüne geleni öldürmek, yakıp yıkmak asla değildir. Mesela savaşta aşırı gidilmez. (bk. Bakara, 2/190) Karşı taraf savaşı bıraktığında savaş sürdürülmez. (bk. Enfal, 8/61) Yine düşmanla yapılan anlaşmalara sadakatsizlik edilmez. (bk. Tevbe, 9/7)

Geçen asırlarda uluslararası ilişkilerde maddî kuvvet ve savaşta galibiyet, üstünlük sebebiydi. Ancak günümüzde ekonomi ve kültür alanlarında güçlü olmak da son derece önemli bir hâle gelmiştir.

Bilim, kültür, sanat, eğitim ve medya alanlarında önde giden topluluklar diğerlerine üstünlük sağlamaktadır. Toplumlar medya üzerinden birbirini vurmakta, kültürel yapılar ve manevî dinamikler bu yolla çökertilmektedir.

Şu hâlde günümüz cihadında, ilmî ve kültürel faaliyetler öncelikli bir hâle gelmiş bulunmaktadır. Nitekim henüz savaşa izin verilmeyen Mekke döneminde cihatla ilgili ayetlerin gelmiş olması yine Müslümanların Kur'an'a dayanarak inanmayanlara karşı büyük mücadeleye çağrılmaları bu tespiti doğrulamaktadır. (bk. Furkan, 25/52)

Geçen asırda Müslüman topluluklar topraklarını düşmanlardan temizleyebilmek için seferber olmuşlardır. Tarihlerinin en acı ve ıstıraplı dönemlerinden birini yaşamışlardır. Neticede, düşman istilasından topraklarını kurtarmayı başaran Müslümanların, kültür istilası karşısında aynı başarıyı gösterdiklerini söylemek mümkün değildir.

Müslümanlar açısından kültürel istila, onların topraklarını istila etmek kadar tehlikelidir. Çünkü bağımsızlık, manevî kimliği devam ettirmekle esas anlamını kazanır. Dolayısıyla bugün Müslümanların, kendi nesillerini günah batağına saplanmaktan korumaları, en önemli görevleri hâline gelmiştir. Günümüzde cihadı bu açıdan ele almak ve değerlendirmek gerekmektedir.

4. BÖLÜM:
DİN ADAMLARININ YOZLAŞMASI

Dünya Malını Kapışanlar Kim?

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَاۚ وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُۜ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِۜ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Onlardan sonra ilâhî kitaba mirasçı olan, bu geçici dünya menfaatine tamah eden ve 'Biz nasıl olsa bağışlanacağız.' diyen bir nesil geldi. Önlerine, onun benzeri bir dünya menfaati daha çıksa onu da kapışırlar. Peki, Allah hakkında, hakikatten başkasını söylememeleri konusunda kendilerinden Kitab'a bağlılık sözü alınmamış mıydı? Ve onda yazılı olanı tekrar tekrar okumamışlar mıydı? Hâlbuki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için, ahiret yurdu daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"
(Â'râf, 7/169)

Kur'an'da değişik ayetlerde Ehl-i Kitab'ın dinî rehberlerinin birçok zaaflarına temas edilir. Kitab'ı tahrif etmeleri, yaptıkları yorumları ilâhî kelâmın kendisiymiş gibi göstermeleri, ondaki gerçekleri gizlemeleri, itikâdî sapmaları, Hz. Peygamber'e düşmanlık etmeleri, dinî öğretileri tebliğ etmemeleri, onları pratik hayatlarında uygulamamaları vs. bunların önemlileridir.

Kur'an, onların bir zaafına daha temas eder ki, belki de bu, bütün yanlışlık, sorumsuzluk ve sapmalarının temel kaynağını oluşturur. Bu da, baştaki ayet mealinde beyan edildiği üzere, onların uhrevî, eşsiz hazları ve özlemleri bir tarafa bırakmaları ve dünyaya karşı olan aşırı tamah ve tutkularıdır.

Ayeti özelde din adamları bağlamında değerlendirmemizin sebebi, girişte "Kitab'a vâris olanlar" ifadesinin geçmesidir. Bu ifadelerin genele yönelik

yorumlanması mümkündür. Ancak Kutsal Kitab'ın korunması, yani doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması, esas itibariyle din bilginlerinin sorumluluğuna bırakıldığına göre, ayet okunduğunda, ilk akla gelen kesimin bunlar olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ayetin devamında, bu kimselerin Kitab'ı okuyup öğrenmelerinden söz edilmektedir. Dolayısıyla buradaki ibarelerin, özelde din bilginlerinin dünyevîleşme temayüllerine atıfta bulunduğu, daha makul görülmektedir.

Ayrıca ayetin tefsirine baktığımızda bu yorumu destekleyecek açıklamaların yapıldığını görüyoruz. Meselâ müfessir Zeccâc, ayette geçen ilgili ifadeleri, bu kimselerin dünya menfaatine kendilerini iyice kaptırmaları, rüşvet karşılığında yanlış ve adaletsiz hükümler vermeleri şeklinde tefsir etmektedir. (bk. Me'âni'l-Kur'an, II, 388)

Aslında dünyevîleşme, Ehl-i Kitap topluluklarına mahsus bir durum değildir. Aksine bu, her zaman ve zemindeki toplumların maruz kalabilecekleri ahlakî bir zaaftır. Nitekim yaşadığımız modern dünyanın, en bariz özelliklerinden biri de bu değil midir? Yani manevî değerleri öteleyip maddî değerleri öncelemek, onları hayatın merkezine yerleştirerek bütün insanî ilişkileri bunlara göre düzenlemek.

Bu, toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi, manevî değerleri hayat felsefesi hâline getirmesi gereken din görevlilerinde de görülebilmektedir. Böylece dünya ötesi ebediliklere ve aydınlıklara öncü olması gereken din rehberleri, asıl misyonlarını kaybetmekte, kısa vadeli maddî çıkarlar, ve geçici hevesler uğrunda bir tükenişe sürüklenmektedirler.

Başka bir söyleyişle, uhrevî nihayetsiz güzelliklere kılavuz olması gereken din büyükleri, maddî değerleri önceleyen hayat tarzına kendilerini kaptırdıkça, izzet ve onurlarını kaybetmekte ve sıradanlaşmaktadırlar.

Ayette görüldüğü üzere, onlar Kitab'ın varisleri olmalarına rağmen dünya metaının geçici cazibesine kendilerini kaptırmış, dolayısıyla ruhânî zevklere iştiyakı ve sonsuzluklara kanat çırpma arzularını yitirmişlerdi. Bu hâlleriyle, ilâhî buyrukları yaşama konusunda lâkayt, derunî hayatın bin bir renkteki güzelliklerine ilgisiz bir tutum içerisine girmişlerdi. Başka bir ifadeyle onlar, gösteriş ve şatafata düşkün, makam-mevkiye meraklı, dolayısıyla manevî ve ahlakî olgunlaşmaya arkalarını dönmüşlerdi.

Mal-makam sevgisi, bedenî hazlar, kısa vadeli hesaplar, onların esas maksat ve arzuları hâline gelmişti. Bu halleriyle ruh dünyaları çoraklaşmış, kendileri ilâhî sevgiyi kaybettikleri gibi başkalarına da bu konuda kötü örnek olmuşlardı. Şu halde İlâhî Kelâm'ın izleyicileri olmaları, şeklî bir mensubiyet, ruhsuz ve içeriksiz bir ilişkiden öteye geçememiş, aksine onun maddî ve manevî bir istismar aracı olarak kullanılmasına yol açmıştı.

Dünyanın geçici zevklerine olan bu ihtirasları, manevî yönden körleşmelerine sebep olmuş, neticede 'Biz nasıl olsa affedileceğiz' yanılgısına kendilerini kaptırmışlardı. Aslında bunun tersini düşünmek de mümkündür; yani kurtuluşa erdikleri ve affedilecekleri aldanışına kapılmaları, dünyaya olan bağlılıklarını da tahrik etmiştir.

Ayette dünyevî menfaatlere üşüşmelerinin iki defa tekrarlanması, dünya hırsının onlarda hangi boyutlara vardığını göstermesi açısından önemlidir.

Böylece din öncüleri olması gereken kimseler, maddî çıkarları esas amaç hâline getirmiş, bireysel ve toplumsal faaliyetlerini kısa vadeli çıkar hesaplarına göre düzenlemişlerdi.

Sonuçta onların dünyaya olan bu önü alınmaz tamahları, duygu ve duyarlılıklarını köreltmiş, ruhî ve ahlakî zenginliklerini iyice fakirleştirmişti. Nitekim Bakara sûresinde onların dünyaya olan bağlılıklarına işaretle şöyle denir: *"Yemin olsun ki, sen onları yaşamaya karşı insanların en düşkünü olarak bulursun."* (Bakara, 2/96)

Böyle kimselerin hayatında din, sıcak bir ruh ve uğrunda çaba sarf edilen bir itikat olmaktan çıkar; dünyevî kazanç ve menfaat aracı hâline getirilmiş olur. Bu tipler, inanmadıkları ve samimi bir şekilde bağlanmadıkları birtakım gerçekleri, başkalarına telkin ve tavsiye ederler. Şu ayette belirtildiği gibi insanlara iyiliği ve güzelliği anlattıkları halde kendileri yapmazlar: *"Siz Kitab'ı okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz?"* (Bakara, 2/44)

Bu kimseler, ilâhî kelâmın manalarını değiştirip tahrif ederler. Allah'ın kesin hükümlerini birtakım menfaat ve arzulara göre tevîl ederler. Allah'ın hükümlerine uyar görünürler; ancak yetki ve imkân sahiplerini memnun etme amacını güderler. Dolayısıyla iyiliğe davet ettikleri halde onu hayatlarına uygulamadıklarından, muhataplarda şüphelerin oluşmasına sebep olurlar. Zira insanlar, bir kimseden güzel söz işitip de onda çirkin fiiller görürlerse, söz ile iş arasındaki bu farklılıktan şüpheye kapılırlar. Sonuçta, itikadın ruhlarda alevlendirdiği meşaleler söner, imanın kalplere serptiği nurlar kaybolur. (bk. Seyyid Kutub, fî Zılâli'l-Kur'an, I, 68)

Hasbilik, yani herhangi bir karşılık beklemeden Allah yolunda fedakârlık yapmak, din adına toplum önünde bulunan insanların sahip olmaları gereken temel vasıflardan biridir. Bu âdeta "olmazsa olmaz" konumundadır. Peygamberlerin çevrelerinde bir muhabbet halkası oluşturmaları ve mucizevî başarılara imza atmalarının altında yatan esas nedenlerden biri budur.

Peygamberler, hep sonsuzluk özlemini yaşamış ve gerçek sevgiliye kavuşma arzusunu terennüm etmişlerdir. Kendilerine sunulan ve insanların can attıkları değer ve imkanları hep ellerinin tersiyle itmişlerdir.

Peygamberler, bu manevî mesuliyeti yüklenen herkesin kulağında âdeta küpe olsun ve ayakları sürçmesin diye şu mealdeki ifadeleri tekrarlamışlardır: *"Ey kavmim! Buna karşı ben sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allaha aittir."* (Hûd, 11/29; ayrıca bk. Hûd, 11/51)

Böyle olması da gerekiyor. Çünkü insanların uhrevî ve sonsuz değerleri terk edip geçici, maddî değerlerin peşine düştüğü bir dünyada, din öncülerinin de aynı hastalıklara maruz kalmaları ve benzer illetler uğruna nefes tüketmeleri, işin başında iflas ve yenilgilerini ilan etmekten başka birşey değildir.

Kör Kılavuzlar

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"[Ey bilginler]! Sizler kitabı [Tevrat'ı] okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?" (Bakara, 2/44)

Din adamları, din adına toplumun önünde bulunan ve sorumluluk üstlenen kimselerdir. Bunlar, her zaman mensup oldukları dinin kaderi üzerinde etkili olmuşlardır. Toplumların hayatında dinlerin etkili olmasında veya zayıflayıp sönükleşmesinde onların rolleri büyüktür. Tarihe baktığımızda, din adamları, kimi zaman toplumun önünü aydınlatan manevîyat ışıkları, kimi zaman da, ne yazık ki, bu ışığı gölgeleyen kimseler olmuşlardır.

Güçlü manevîyat rehberleri, toplumun önünü açmış; dinin aydınlığında insanların yürümelerine kılavuzluk etmişlerdir. Ancak manevî olgunlaşmadan nasibini alamayan din adamları da, dinin sırtında bir kambur ve ona ayak bağı olmuşlardır. Tarih, bir taraftan onların adalet, ahlak ve fazilet adına insana kazandırdıkları yüce değerlerin sayısız örneği ile doludur. Ancak diğer taraftan da yüklendikleri kutsal sorumluluğu savsaklamaları veya istismar etmeleri sebebiyle ona ödettirdikleri acı faturalara şahitlik etmektedir.

Kur'an, Ehl-i Kitap din adamlarının hepsinin aynı durumda olmadığı, aralarında gece saatlerinde kıyamda duran, secdeye kapanan, Allah'ın ayetlerini okuyanlar bulunduğunu ifade eder. (bk. Âl-i İmrân, 3/113)

Girişte verdiğimiz ayette ise, olumsuz bir "din adamı" figürü ortaya konulur. Konu, Bakara suresinin girişinde geçmektedir. Burada "Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz halde" ifadelerinin geçmesi, ayetin din adamlarına yönelik olduğuna işaret etmektedir. Onlar, dinî hükümleri okuyup başkalarına telkin etmelerine rağmen, bunları kendi hayatlarında uygulamıyor; sadece arzularına uygun gelenleri, zevk ve hevesleri ile çatışmayanları dikkate alıyorlardı. (bk. Merâğî,

Tefsiru'l-Merâğî, I, 104)

Toplumun önünde örnek olması, ruhun ve manevîyatın kapılarını insanlara aralaması gereken din adamları, bir düşüş ve sıradanlaşma sürecine girmişlerdi; neticede samimiyet ikiyüzlülüğe, merhamet acımasızlığa, hasbilik dünya menfaatine, manevî coşku ruhsuz ve yapay dinî törenlere dönüşmüştü. Böylece onlar, dünya metaı ve gücünü devşirme hesaplarının aracıları haline gelmişlerdi.

Din adamlarının bu sorumsuz tavırları, "kitap yüklü merkepler" ifadesiyle müstehzi bir tarzda Cuma suresi 5. ayetinde dile getirilir. Burada kendilerine Tevrat yüklenip de sonra onu taşımayan yani gereğini yapmayanların durumu, kitap taşıyan merkebin durumuna benzetilir.

Ayette, bilgili oldukları halde dinin içerdeği manevî değerlerden istifade edemeyen din adamları, akıl ve idrakten yoksun merkeplere benzetilir. Zira onlar Tevrat'ı yüklenmişlerdi; dolayısıyla onun buyruklarını yerine getirmekten sorumlu idiler. Ancak bunun farkında değillerdi. (bk. Râzî, Mefatihu'l-Gayb, XXX, 6)

Bu halleriyle din büyükleri, birçok kitap yüklenen ancak onlardaki değerlerden habersiz olan merkeplerden farklı değildi. Çünkü yüklendikleri ile diğer yükler arasında bir fark yoktu. Dolayısıyla yorulmaktan başka bir şey de ellerine geçmemekte idi.

İncillerde ayette geçen beyanları tefsir edecek mahiyette ifadeler yer almaktadır. Bu bağlamda Hz. İsa, halkı din adamları hakkında şöyle uyarır:

"Din bilginleri ve Ferisiler, Musa'nın kürsüsünde otururlar; bundan dolayı size söylediklerinin tümünü yapın ve yerine getirin. Fakat onların yaptıklarını yapmayın; çünkü söyledikleri şeyi kendileri yapmazlar. Evet, onlar ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının sırtına yüklerler, kendileri ise bu yükleri taşımak için parmaklarını bile oynatmak istemezler. Yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Örneğin hamaillerini büyük, giysilerinin püsküllerini uzun yaparlar. Şölenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar. Meydanlarda selâmlanmaktan ve insanların kendilerini 'rabbi' diye çağırmalarından ayrı bir zevk duyarlar." (Matta, 23/1-7)

Yine din adamları, kılı kırk yararak halkın yaşayış tarzını eleştiriyorlardı; ama kendilerine sıra gelince, dinî sorumluluklarını savsaklıyor, gereğini yerine getirmiyorlardı. Nitekim bu durum da Hz. İsa tarafından şu şekilde dile getirilmektedir: "Ey kör kılavuzlar! Küçük sineği süzer ayırır; ama deveyi yutarsınız!" (Matta, 23/24)

Hz. İsa'nın din adamlarına yönelttiği eleştirilerden bir diğeri de şudur: "Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz. Dıştan insanlara doğru görünürsünüz, ama içte iki yüzlülük ve kötülükle dolusunuz." (Matta, 23/27-28) Bu ifadeler, o dönem din adamlarının içerisinde bulundukları manevî çöküşü göstermek açısından oldukça manidardır.

Bir taraftan iktidar sahipleriyle içli dışlı, güçlü ve etkin olma peşinde koşan, öbür taraftan para-pul, servet-sâmân sevdasına düşen bir din adamları zümresi vardır. Bunlar, mabet görevlerini ticari faaliyetlerine bir basamak olarak kullanıyorlardı. İfade yerinde ise kutsalın sırtından geçiniyorlardı. Kısaca, Kitab'ın emirlerini anlayamayan, hikmetlerine vâkıf olamayan, onunla kendini

sorgulayıp ruhuyla ruhlanamayan insanlar haline gelmişti onlar.

Din adamları, topluma rehber olup onları Allah'a, fazilete yöneltmeleri gerekirken, sıradan insanların peşine düştüğü basit dünyevî heveslerin oyuncağı haline geldiler; cenneti garantilemişçesine gevşediler, rehavete daldılar. (bk. Bakara, 2/111) Esas görevleri olan manevî olgunlaşma ve insanların gönüllerini imar etmeyi unuttular. Rutin mabet görevlerini yerine getirmekle vazifelerini hakkıyla ifa ettikleri yanılgısına düştüler.

Din adamlarında sonsuzluk iştiyakı, yerini kısa vadeli dünyevî çıkarlara bıraktı. Bunlar, vahyin insana kazandırması gereken aşk, vecd ve ruhsal inkişafı unuttular; onu sadece kural, kaide ve yasaklar bütünü olarak gördüler. Onların elinde ilahî kelam, gönülleri aydınlatan ve ruhları dirilten özelliklerini yitirdi; âdeta insanı kıskaç altında tutan, ona baskı uygulayan bir kurallar yığını haline geldi.

İnsanı fedakârlığa, hayra, arınmaya teşvik etmesi gereken ibadetler, din adamları eliyle dünyevî menfaat aracına dönüştürüldü. İrfana, hikmete taşıması gereken ilahî bilgi, dünya yarışının, güç ve nüfuz sahibi olmanın bir aracı, ihtirasları tatmin etmenin bir vesilesi olarak görüldü. Allah aşkının terennümü olan ilahiler, âdeta dillerde içi boş bağrışmalara dönüştü.

Din adamları, ilahî kelamın ne istediğini unuttular; tilavet ve tegannisi ile saygınlık kazanma peşine düştüler. Çünkü kalpler, doğruluk ve hakikat arayışından uzaklaşmış; gönüller ötelere olan iştiyakı kaybetmişti.

İnsanlara merhameti, fedâkârlığı ve vefakârlığı öğretmesi gereken din adamları, menfaat olmadan adımlarını kımıldatamaz hale geldiler. Dini sonraki nesillere taşıması icap edenler, dinin sırtında yük, önünde engel oldular. Herhalde bu, bir dinin yaşayabileceği en büyük talihsizliklerden biri idi.

Din adamları neden bu hale gelmişti? Çünkü dünya tamahı gönüllere sinmiş, ruhlar ebedi güzelliklere nail olma arzusunu yitirmişti. Dışarıdan bakıldığında önemli işler yapıyor görüntüsü veriyorlardı; ancak gerçekte yapılan her şey dünyevî beklentilere göre hesaplanıyor, karşılık olmadan adım atılmıyordu. Din neredeyse onların nazarında sadece tanıtımı yapılan bir reklam nesnesine dönüşmüştü. İnsanlara manevîyat aşısı yapması, madde batağından onları çekip çıkarması gereken bu kimseler, ya para pul ya da iflah olmaz bir sorumsuzluk girdabına kapılmıştı.

Sonuç; Kur'an'ın girişte verdiğimiz ayeti, din adamları ile alakalı son derece önemli bir tespiti ve uyarıyı ortaya koymaktadır. Bizim bu tarihi gerçeklikten alacağımız dersler olmadığını söylemek mümkün müdür?

Din Görevlisinin Ağır İmtihanı

لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ

السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

“Yahudi din adamları ve bilginlerinin insanları günah söz söylemek ve haram yemekten sakındırmaları gerekmez miydi? Ama heyhat! Yaptıkları ne kadar da kötüdür.” (Mâide, 5/63)

Peygamberler, ilâhî mesajları insanlara ulaştırmayı varlıklarının gayesi olarak bilmişlerdir. Bu bakımdan bütün himmet ve gayretleri ile yılmadan usanmadan çalışmışlardır. Hz. Nuh, tebliğdeki ısrar ve kararlılığıyla sembolleşen isimlerden biri idi. (bk. Nuh, 71/5-10)

Hz. Peygamber, kimi zaman muhataplarının isyan ve inatları sebebiyle daralır, üzüntülere gark olurdu. Nitekim şu uyarıya muhatap olmuştur: *“İnanmıyorlar diye üzüntünden âdeta kendini helâk edeceksin.”* (Şu’arâ, 26/3)

Peygamberlerden sonra gelen nice Allah dostları, Allah’ın mesajlarını insanlara ulaştırmak için olanca gayretleriyle çalışıp çabalamışlardır. Ancak bu yolda çektikleri sıkıntılardan dolayı asla zafiyet göstermemişlerdir. Her çağ ve coğrafyada bu kutlu yolun sayısız temsilcileri gelip geçmiştir. Din adına sahip olduğumuz değerleri bizlere ulaştırmaları sebebiyle bu fedakâr insanlara çok şey borçluyuz. Bu gün de nebevî görevin yerine getirilmesi söz konusu olduğunda, ilk akla gelen kesim din görevlilerinden başkası değildir.

Din görevlisi, kiminin çocukluğunda önüne diz çöküp Kur’an öğrendiği, kiminin de cemaatle kıldığı vakit namazlarından tanıdığı, saygı ve sevgi beslediği toplumsal bir aktördür. Onu sadece cenaze ve nikâh merasimleri, Cuma ve bayram namazlarından hatırlayanların sayısı da az değildir.

Geçmişe baktığımızda, bazen onun hafife alındığı ara dönemler olmuştur. En azından böyle bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak daima o, toplumun itibar ettiği, en mahrem meselelerini açıp ailevî ve toplumsal problemlerinde

fikrine başvurduğu toplumsal bir aktör olmuştur. Bu vasfıyla sadece kürsü ve minberi değil, katıldığı her meclisi tebliğ ve irşat için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Çünkü o, *“Allah’a davet eden, salih amel işleyen ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardanım’ diyenden daha güzel sözlü kimdir”* (Fussılet, 41/33) ayetinin mana ve hikmetini çok iyi kavramıştır.

İnsanın bu dünyadaki imtihanı, sahip olduğu nimet ve imkânlara, toplumsal statü ve konumuna göre değişir. Bu açıdan bakıldığında, dinî görevleri üstlenenlerin sorumluluklarının daha bir ağır olduğunda kuşku yoktur. Çünkü bu kimseler, mümin olarak yerine getirmeleri gereken sorumlulukları yanında, bir kamu görevi olan din konusunda toplumu aydınlatma vazifesini de üstlenmişlerdir. Ancak belirtmek gerekir ki, halk din görevlilerini hiçbir zaman sıradan devlet memurları olarak görmemiştir. Toplum nazarında her zaman onların farklı bir yeri ve değeri olmuştur.

Din görevlisinin imtihan edildiği en önemli konulardan biri, ilâhî mesajları tebliğ edip etmemesiyle ilgilidir. İnsanların manevî coşku ve heyecanlarını kaybettikleri, nefsanî ve şehvanî arzularının peşine düştükleri bir dünyada, dinin tebliğ ve irşadı her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır. Bu, din görevlilerinin hem Allah’a karşı yerine getirmeleri gereken hem de üstlendikleri kamu görevinin kendilerine yüklediği bir sorumluluktur.

Tebliğ ve irşat konusunda bütün görevlilerin iyi bir durumda olduklarını, sorumluluklarını hakkıyla yerine getirdiklerini söylemek zordur. Çünkü din görevliliğini sadece namaz kıldırmak, düğün, cenaze, mevlit gibi dinî törenlere katılmaktan ibaret görenler vardır. Hatta çevremizde tebliğ ve irşat sorumluluğunun, kendilerinin asli vazifesi olduğu şuurundan yoksun görevlilere rastlamak zor değildir.

Tebliğ ve irşadın yerine getirilmesinde, uyulması gereken adap, erkân, usul ve üslup şöyle dursun, konunun bir din görevlisine ne denli büyük bir sorumluluk yüklediği hâlâ bazılarınca kavranamamıştır. Aslında konunun bir kamu görevi olarak değerlendirilmesine de gerek yoktur. Çünkü tebliğ ve irşadın sıradan bir mümine dahi nasıl bir sorumluluk yüklediğini görmek için, Kur’an’dan ilgili ayetlere bir göz atmak yeterli olacaktır (Meselâ bk. Âl-i İmrân, 3/104; Tevbe, 9/71; Asr, 103/3)

Meselenin bazı din görevlileri tarafından tam bir ciddiyetle ve sorumluluk şuuruyla ele alınmaması acı bir gerçektir. İnsanların küfre, isyana, ifsada sürüklendiği, ahlak ve manevî yozlaşmanın giderek yaygınlaştığı bir toplumda, bir din görevlisinin, konunun vahametinin farkına varamaması anlaşılır gibi değildir.

Bir toplumda iyiliği telkin eden, kötülükten sakındıran insanlar bulunduğu müddetçe Allah o toplumu helak etmez. Çünkü bu ilâhî adaletle bağdaşmaz. (bk. Hûd, 11/117)

İşaret edilen bu ayetten, ‘böyle insanlar bulunmadığı takdirde, Allah o topluluğu helak edebilir’ manası da çıkar. Nitekim Hz. Peygamber, tebliğ ve irşadı ihmal etmenin, belâ ve musibetin gelmesine sebep olacağını şu şekilde belirtir: *“Canım elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki, ya iyiliği emredip kötülükten sakındırırsınız ya da (böyle yapmazsanız) Allah size bir ceza gönderiverir de O’na dua*

edersiniz ama O, duanızı kabul etmez." (Tirmizî, Fiten, 9)

Dinden habersiz, Allah'a kulluk şuurundan yoksun sayısız insanın yaşadığı bu ülkede, bir din görevlisinin ilim ve irfan tahsilini, tebliğ ve irşat görevini hafife alıp başka işlere yönelmesi, servet-sâmân, para-pul derdine düşmesi hayırlı bir gidişat değildir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, bütün bunların, din görevlisinin itibarını tüketen zafiyetler olduğunda kuşku yoktur. Hele hele gönüllü bir şekilde İslam'ın aydınlık mesajlarını insanlara taşımak için çalışıp çabalayanların olduğu bir ortamda, din adına görevli bulunanların, kendilerini rahata vermelerini anlamak gerçekten zordur.

Tebliğ ve irşadın ihmali, geçmiş din mensuplarının düştükleri büyük bir hataydı. Nitekim İsrailoğulları, şu ayette geçtiği üzere, birbirlerini haram işlemekten ve isyan etmekten alıkoymadıkları için ağır bir dille tenkit edilir: *"İşledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yapmakta oldukları ne kötüydü!"* (Mâide, 5/79) Yine girişte verdiğimiz ayette, Mâide 63'de tebliğ ve irşat görevini gerektiği gibi yerine getirmemeleri sebebiyle, Yahudi din adamlarının sert bir dille kınandıkları görülür.

Yahudi din adamları, yalan, rüşvet ve bozgunculuğun ne derece çirkin fiiller olduklarını bildikleri hâlde, halka bunu anlatmıyorlardı. (bk. Kâsımî, Mehâsinu't-Te'vîl, VI, 2055) Bu sebeple ilâhî kınama ve tehdide muhatap olmuşlardır.

Ayette "es-sun'u" kökünden gelen "yasna'ûn" fiili geçmektedir. Bu, din adamlarının irşat vazifesini ihmal etmeyi alışkanlık hâline getirdiklerini gösterir. Çünkü kelime "bir işi meslek edinip onu sanat hâline getirmeyi" ifade eder. Bu da, kınamanın daha şiddetli olduğunu gösterir. (bk. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XII, 34; Ebussuûd, İrşâdu Akli's-Selîm, II, 64)

Konuyla ilgili Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır: *"İsrailoğullarının yakalandığı ilk hastalık şuydu: Bir kimse, haram işleyen bir başkasıyla karşılaştığında, ona şöyle nasihat ederdi: 'Ey falan, bu konuda Allah'tan kork ve işlediğin bu haramı terk et, o sana helâl değildir'. Ertesi gün geldiğinde, o kimseyi tekrar o kötü işi işlerken bulur; fakat bu durum onu, söz konusu günahkârla yiyip içmekten, oturup kalkmaktan alıkoymazdı. Onlar böyle yapınca da, Allah iyilerin kalbini kötülere benzetti."* (Ebû Dâvûd, Melâhim, 17; Tirmizî, Tefsir, 5)

Vay Halinize Ey Din Bilginleri!

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ

الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ

"Onlara, kendisine ayetlerimiz hakkında ilim nasip ettiğimiz kimsenin kıssasını anlat: Evet, o adam bu ilme rağmen o ayetlerden uzaklaştı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı." (Â'raf, 7/175)

Kur'an, ilk sayfalarından itibaren, Yahudilerin tarihsel serüvenine önemli bir yer verir. Muhtemelen bu tertibin hikmetlerinden biri şudur: Yahudiler, bilindiği gibi kendilerine vahiy gelen bir topluluktu. Ancak onlar, ilahî emirlere gereken sadakati göstermediler; günaha ve isyana daldılar. Müslümanların da, onlara benzer dinî bir yozlaşma yaşamaları muhtemeldir. İşte bu sebeple, daha ilk surelerden itibaren Müslümanlar, bu tür sapmalar konusunda uyarılırlar. Bu anlamda Yahudi tarihi, bizim için âdeta ibretle dolu bir sahne mesabesindedir.

Gerçekten de bugün Müslümanların gidişatına baktığımızda, müşriklerden ziyade tarihsel Yahudiliğin bulaştığı birçok sapmaya benzer bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görürüz.

İlahî kelam konusundaki cehalet (bk. Bakara, 2/78), dünya malına olan aşırı bağlılık, haram mal yemek (bk. Nisa, 4/161), hizip çatışmaları (bk. Bakara, 2/84-85), din konusundaki samimiyetsizlik (bk. Bakara, 2/44), kalplerin katılaşması (bk. Bakara, 2/74), bunlardan sadece bazılarıdır. Eğer biz bunları anlamadan Kur'an'ı okumaya devam edersek veya bunlardan gereken dersi çıkarmazsak, aynı hataları bizim de tekrarlamamız mukadderdir. Ne yazık ki, bugün böyle bir durumu yaşamıyor muyuz?

Kur'an'ın tespitleriyle Yahudiler, bir taraftan cennet mükâfatının yalnızca kendilerine ait olduğunu iddia eder; diğer taraftan da köşe bucak ölümden kaçarlar. (bk. Bakara, 2/94; Cuma, 62/8) Anlaşılan o ki, bu çelişkilerinin arkasında

yatan esas sebep, dünyaya karşı olan düşkünlükleridir. Hatta onlar, ahireti inkâr eden müşriklerden daha aşırı bir şekilde dünya hayatına bağlıdırlar. (bk. Bakara, 2/96) Peki, bugün Müslümanların büyük bir kısmı, ahireti unutup ebedî yaşayacakmışçasına bir dünyevîleşme hastalığına yakalanmış değiller midir?

Kur'an, Yahudilikte din adamlarının da bu dünyevîleşme girdabına kapıldıkları uyarısını yapar bizlere. Manevî değerleri öncelemesi gereken bu kimseler de, dünya metaının peşine düşüyor; şahsi çıkardan başka bir şey düşünmüyorlardı. Dolayısıyla fayda sağladığı müddetçe bir faaliyetle ilgileniyor; ancak zararlarına dokunduğu takdirde mücadele bayrağını açıyorlardı. Çünkü amaçları, hak ve adalet ilkelerinin değil, şahsi menfaat ve hesaplarının yücelmesiydi. Böylece hak ve hakikat uğrunda birbirine kenetlenmesi gereken insanlar, kişisel kapris ve heveslerin oyuncağı hâline gelmişlerdi.

Kur'an, onların bu hâlini şöyle tasvir eder: *"Onlardan sonra bir nesil geldi ki bunlar kitaba (Tevrat'a) vâris oldular; şu basit dünyanın geçici menfaatini esas alıp "Nasılsa affa nail olacağız!" düşüncesiyle hareket ettiler. Kendilerine, benzer bir menfaat daha gelse onu da kapışırlardı."* (Â'raf, 7/169)

Araf suresinin 175 ve 176. ayetlerinde de, ilim sahibi bu kimselerin, sonraları ne hâle geldikleri etkileyici bir dille şöyle anlatılır: *"Onlara, kendisine ayetlerimiz hakkında ilim nasip ettiğimiz kimsenin kıssasını anlat: Evet, bu adam o ayetlerden uzaklaştı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı. Eğer dileseydik, onu o ayetler sayesinde yüksek bir mertebeye çıkarırdık, lakin o, dünyaya saplandı ve nefsinin esiri oldu."*

Dünyevîleşme hastalığından, din adamları da nasibini almıştı. Çünkü hastalık Yahudi toplumunun bünyesini sarmıştı. Bütün mesele mal-mülk, servet-şöhret sahibi olmak, nüfuz alanını genişletmekti. Böylece dünyanın şatafatı, din adamlarının da hayallerini süsler olmuştu; hayatın çekiciliği onları da büyülemişti. Onlar da, dünyanın zevk ve sefasını sürmenin, hayatın tadını çıkarmanın cazibesine kapılmışlardı. Makam sevdası, insanlar tarafından övülmek, onları da sarhoş etmişti. İkiyüzlülük ve gösteriş, âdeta karakterleri hâline gelmişti.

Aslında yücelmenin ve yükselmenin yolu, Allah (c.c.)'ın gönderdiği ayetlerin yaşanmasında idi. Ancak, din adamları bunu yanlış yerlerde aradılar, izzet ve onurun dünya mal ve metaında olduğunu zannettiler. Onun peşine düştüler. Yüce Yaratıcı'nın kendilerine açmış olduğu ilim ve irfan yolunun kıymetini bilemediler. Bu yolun, kendilerini gerçek saadete götüreceğini idrak edemediler. Dünya menfaatini tercih edip Allah (c.c.)'ın hoşnutluğunu göz ardı ettiler.

Üstelik din adamları, affedilmez bir cürüm daha işlediler. O da, işgal ettikleri kutsal makam ve mevkileri, kendi kaprislerini tatmin etmek için kullanmaları idi. Zaten şöhret, servet sevdasına kapılanlardan başka ne beklenebilirdi ki?

Peygamberlerin, Yahudi din adamlarına yönelttiği acı eleştiriler meşhurdur. Onların ne denli dünya zevk ve sefasına kapıldıklarını anlatan şu ifadeler, bu açıdan dikkat çekicidir:

"Kudüs'te sere serpe yaşayanlara vay, vay o fildişi yataklar üzerinde yatanlara, sürüden kuzular ve ahırdan buzağılar alıp yiyenlere, santur sesiyle boş türküler söyleyenlere ve Davud imiş gibi kendileri için müzik aletleri icat edenlere.

Taslarla şarap içip güzel koku sürünenlere vay…" (Amos, 6/4-6) Bu ifadeler, din adamlarının nasıl da esas davalarını bir tarafa bıraktıklarını, nefsani heves ve arzularının peşine nasıl da düştüklerini gayet güzel tasvir etmektedir.

Onların amacı, insanları tevhit, barış, adalet ve güzelliğe taşımak değildi. Dolayısıyla "Yüce değerlere sahip çıkmak" temenniden, kuru laftan öteye geçmiyordu. Bunlar, sadece sohbetlerin, konuşmaların dolgu maddesi idi. Gerçekte kimsenin heyecanı ve harekete geçecek mecali dahi kalmamıştı.

Onlardan her biri, bir başkasının ayağa kalkmasını beklemekteydi. Çünkü dinin yaşanması ve yaşatılması uğrundaki şevk ve arzu neredeyse tükenmişti. Dolayısıyla dini insanlara tebliğ etmek, maddî ve manevî çıkarlar kadar onları ilgilendirmiyordu. Nitekim onların bu durumu Kur'an'da şu şekilde dile getirilir: *"Rabbanîlerin ve hahamların, insanları günah söz söylemek ve haram yemekten sakındırmaları gerekmez miydi? Yaptıkları şey ne kötüdür?"* (Maide, 5/63)

Yine Hz. İsa'nın şu ifadeleri, onların dıştan gösterişli, konuştuğunda dinlenen, ancak içten tam bir manevî tükeniş içerisinde olduklarının etkileyici bir tasviridir:

"Vay hâlinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz. Dıştan insanlara doğru görünürsünüz, ama içte iki yüzlülük ve kötülükle dolusunuz." (Matta, 23/27-28)

Sonuçta, onların dünyaya olan tamahları, duygu ve duyarlılıklarını köreltmiş, ruhi ve ahlakî zenginliklerini felce uğratmıştı. Nitekim bir başka ayet vesilesiyle, onların bilgili olduklarından, ancak bu bilgiden manevî ve ahlakî hayatlarında istifade edemediklerinden söz edilir. (bk. Cuma, 62/5)

Din Adamlarının Kutsallaştırılması

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ

"Yahudiler hahamlarını, Hristiyanlar da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Allah Teâlâ'dan başka rablar/tanrılar edindiler." (Tevbe, 9/31)

Tanrı-kul ilişkisi son derece hassas bir konudur. Her dinin öncüleri, üstatları vardır. Bunlar, kutsalla olan ilişkide insanlara aracılık yaparlar. Bu kimselerin kutsalı istismar etme ihtimali daha fazladır. Çünkü bulundukları makamın sağladığı imkan ve fırsatlar vardır. Dolayısıyla bunları dünyevî çıkar ve kazanımlara tahvil etme avantajına sahiptirler.

Tarihte din adamlarının beşerüstü gürülerek kutsandığı yaygın bir durumdur. İnsan böyle bir zaafa sahiptir. Bunun geçmişte olduğu gibi günümüzde de çokca örneği vardır. Konu sadece din adamları ile de sınırlı değildir. Hz. İsa'ya Tanrı'nın hulul ettiği inancı, bunun en önemli örneklerinden biridir.

Din adamlarının istismarına yol açan ana nedenlerden biri, onların olağanüstü özellikler gösterdiklerinin kabul edilmesidir. Tanrı ile sıradışı bir ilişkiye sahip olduklarına inanılması, toplumsal etkinliklerinin artmasına ve nüfuz alanlarının genişlemesine yol açmıştır.

Kur'an, Ehl-i Kitap din adamlarına önemli bir yer verir. Yahudi ve Hristiyanların ruhanileri ile olan ilişkileri üzerinde durur. Tevhit hakikatinden sapmalarına, üstatlarını tanrılaştırmalarına ve böylece kutsalın sömürülmesine dikkatleri çeker. (bk. Tevbe, 9/34) Nitekim makalenin girişinde yer verdiğimiz ayet, bu açıdan oldukça önemli bir uyarıyı içermektedir.

Burada Kur'an, sadece "tanrılaşan" ve bu tür anlayışlara kapı aralayan din adamlarını kınamamaktadır. Aynı zamanda bu sapmaların meydana gelmesine sebep olan, yani ruhanileri kutsallaştıran geniş halk kesimlerine de ağır eleştiriler

yöneltmektedir.

Nakledildiğine göre, soylu bir Hristiyan kabilesinden gelen Adî b. Hâtim, bir defasında, Tevbe suresini okuyan Hz. Peygamber'in huzuruna gelir. Allah'ın elçisi bahsettiğimiz ayete gelince, okumasını keser. Adî b. Hâtim, 'Biz din adamlarına ibadet etmiyoruz ki' der. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu cevabı verir: *"Din adamları, Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal kılmıyorlar mı? Siz de bu konularda onlara uymuyor musunuz?'* Adî b. Hâtim 'evet' diye cevap verir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *'İşte bu, onlara ibadet etmektir' der."* (Tirmizî, "Tefsir", IX)

Müfessir Hamdi Yazır, ayetle ilgili dikkat çekici bir açıklama yapar. Buna göre herhangi birini "rab" edinmiş olmak için, illa da onu bu adla çağırmak gerekmemektedir. Aksine, Allah'ın emrine uygun olup olmadığını hesaba katmadan, onun isteklerine uymak ve özellikle dinî konularda onu kural koymaya yetkili sanmak, bu anlama gelmektedir. Diğer bir anlatımla, ne söylerse söylesin ne emrederse emretsin doğru kabul etmek, ona uyduğu zaman Allah'ın emrine ters düşebileceğini düşünmeden hareket etmek, böylece emirlerini taparcasına yerine getirmek. İşte bütün bunlar, onu "rab" yerine koymakla eşdeğer bir anlam taşımaktadır. (bk. M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2511-2514)

Müslüman bir toplumda insanların, dinî ilimlere vakıf, dünyadan haberdar, ilmi ile amel eden, fazilet sahibi insanları üstat kabul etmelerinin yadırganacak bir tarafı yoktur. Burada yanlış olan, bir kimsenin, ifade yerinde ise, düşünce ve iradesini âlim kabul ettiği insanlara teslim etmesidir. Doğru olup olmadığına bakmaksızın onların düşünce ve emirlerine uymasıdır.

Bu bağlamda Hz. Peygamber'e biatten bahsedilen ayette, ona itaatin ancak meşru ve makul çerçevede olması şartının ileri sürülmesi dikkat çekici değil midir? (bk. Mümtehine, 60/12) Yine Allah'ın elçisi ile ilgili böyle bir ayrıntıdan bahsediliyorsa, âlim ve üstatlar konusunda daha dikkatli olmak gerekmez mi?

Üstadın ileri sürdüğü her düşünce ve yaptığı her davranışın doğruluğu konusunda bir gerekçe bulma çabası veya "Onun yaptığının mutlaka bir hikmeti vardır." yaklaşımı sağlıklı bir tutum değildir. Çünkü yarın hesap gününde herkes kendi yaptıklarından sorumlu tutulacaktır. Şu hâlde âlim de olsa, insan esas alınarak hakikat belirlenmemeli, ancak hakikat esas alınarak düşünceler, tavırlar belirlenmelidir.

Ehl-i Kitap din adamlarının kutsanması konusunda da şunlar söylenebilir: Yahudiliğin Rabbani geleneğinde din adamının maddî ve manevî güçlere sahip olduğu kabul edilir. O, Tanrı ile iletişim kurabilir. Bu potansiyeli ile Rabbânî, insanların maruz kaldıkları kötülükleri giderebilir, onları fakirliğe ve kıtlığa düşürebilir veya ekinlerin bereketine vesile olabilir. Ayrıca o, meleklerle hatta ölülerle dahi iletişim kurabilir.

Hz. İsa'ya ilk inananlar yalnızca Allah'a ibadet ediyorlardı. Ancak sonrakiler, sıkıntılı zamanlarında azizlerden yardım talebinde bulundular. Yine azizler, olağanüstü hâllere sahip ve aracılık yetkileri bulunan kimseler olarak kabul edildi. Protestanlar hariç, diğer Hristiyanlar bu tazime devam ettiler. Bela ve musibetlerde azizler kendilerine dayanılacak kurtarıcılar olarak görüldü.

Katolikler Papa'yı masum kabul ettiler. Dolayısıyla onun emirlerine itaati de dinî bir vecibe saydılar.

Görüldüğü gibi ehl-i kitap din adamları, doğru olup olmadığına bakılmaksızın hükümlerine itaat edilen, aşırı yüceltilen, dilediklerini affeden veya ilahî lütuftan mahrum bırakan, kendilerine sığınılan, tabiatüstü güçlerle iletişim kuran kutsal kimseler olarak görüldü. (Geniş bilgi için bk. İbrahim H. Karslı, Kutsal Kitaplara Göre Din Adamı, Ankara 2010)

Burada yapılan tespitler, köken itibarıyla ilahî olan bu dinlerin, sonraki asırlarda uğradıkları sapmayı göstermek açısından oldukça dikkat çekicidir. Çünkü tevhide çağırması gereken din öncüleri, tevhidin önünde engel hâline geldiler. Dolayısıyla ayetin ortaya koyduğu gerçek, sadece tarihî bir tespit olarak değerlendirilmemelidir. Aksine burada son dinin mensuplarına da oldukça önemli uyarılar yapılmaktadır.

Şu hâlde Müslümanların, geçmiş din mensuplarının düştüğü bu hatalara düşmeyecekleri konusunda bir garantileri yoktur. Aksine tarihte yaygın bir şekilde yaşanan bu gerçekliğin ortaya koyduğu tehlike, Müslümanlar için de söz konusudur. İslam'ın temel kaynaklarının sahih bir şekilde elimizde bulunması, Müslümanların bu tür sapmalardan korundukları anlamına gelmez.

Mezhepler tarihi şunu açıkça göstermektedir: Sapmalar, düşüncede, inançta başlamakta, zamanla mesnetsiz yorumlarla bir şekilde bunlar meşrulaştırılma yoluna gidilmektedir. Sonraki nesiller de, bütün bunları dinin aslındanmış gibi algılamaya, düşünce duygu ve pratiklerini de buna göre belirlemeye başlamaktadırlar.

Günümüzde bazı mezhep ve tarikatların kendi imam ve üstatlarına birtakım beşer üstü nitelikler izafe ettikleri görülmektedir. Günahtan korunmuş olması (masum), zorluk anında müridin imdadına yetişmesi, kalpten geçeni bilmesi, misal ve melekût âlemiyle irtibat kurması, tabiatta tasarruf sahibi olması bunlar arasında zikredilebilir.

Yine günümüzde birtakım şahıslarla ilgili mehdilik iddiaları sıkça konuşulan konulardandır. Bütün bunlar, ehl-i kitap din adamları bağlamında burada yapılan uyarıların ne denli anlamlı olduğunu bizlere göstermektedir.

Din Adamlarının Yozlaşması

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ

يَحْمِلُ اَسْفَاراً

"Tevrat'ın hükümlerini uygulamakla sorumlu olan, fakat bu sorumluluklarını yerine getirmeyenler, sırtında cilt cilt kitaplar taşıyan eşekler gibidirler." (Cuma, 62/5)

Tarihçiler, dinlerin dejenerasyonundan bahsederler. Bu tespit aynı zamanda din adamlarının da dejenerasyonudur. Rabbe teslim olması gereken din adamları, zamanla rab hâline getirildiler. (bk. Tevbe, 9/31)

Yine, sömürüye mani olması gereken ahbar ve ruhban, sömürünün aktörleri hâline geldiler. (bk. Tevbe, 9/34) Çünkü onlar dünyanın şatafatına fena kapılmışlardı. Dolayısıyla bir tükeniş sürecine girmişlerdi.

Kur'an, ehl-i kitap din adamlarını bizlere anlatır. Aslında hepimiz aklımızı başımıza alıp bu ayetler üzerinde düşünmeliyiz. Onlardaki birtakım hastalıkların bize sirayet etmediğini söyleyemeyiz. Eğer bu hastalıkların tedavisi yapılmazsa, ölüme götürecekleri muhakkaktır.

Çoğunlukla yaptığımız gibi, Kur'an'ın ilgili beyanlarını sıradan tarihî anlatımlar olarak değerlendiremeyiz. 'Onlar, Yahudi ve Hristiyanlardı' diyerek işin içinden çıkamayız. Aksi takdirde kendimizi aldatmış oluruz.

Hz. Peygamber'in ehl-i kitapla olan mücadelesi, aslında bu din adamları ile yapılmıştı. Onların tek gayesi vardı: Rahatları bozulmasın, keyifleri kaçmasın. Peygamberler sömürüyü kaldırmak için mücadele vermişlerdi. Ama onların vârisleri sömürü sistemini korur hâle gelmişlerdi.

Din adamları, Hz. Musa'nın makamında oturuyorlardı. Ama sorumluluklarının farkında değillerdi. Toplum onlara hürmette kusur etmiyordu. Ne var ki, imani ve ahlakî olgunluk açısından toplumdan pek de farkları kalmamıştı. Bu hâlleriyle insanları dine yöneltmek şöyle dursun, onları dinden uzaklaştırıyorlardı.

Kur'an, Tevrat'ın bir ışık ve aydınlık olduğunu söyler. (bk. Enbiya, 21/48) Ama

din adamları, bu ışığı yansıtmaktan uzak idiler. Çünkü bu ışık gönüllerinde neredeyse sönüvermişti. Dolayısıyla kendisini aydınlatamayanlar başkalarını nasıl aydınlatacaktı ki?

Din adamları şan, şöhret, nüfuz sevdasına kapılmışlardı. Himmetlerini âli, bakışlarını yüce tutamamışlardı. Dolayısıyla ruhani zevklere iştiyakı yitirmiş, sıradanlaşmışlardı. Lakayt bir tutum içerisinde idiler. Artık toplumun haramlara dalması, onları pek rahatsız etmiyordu. (bk. Maide, 5/63) Sanki, peygamberler, zulümle ve ahlaksızlıkla mücadele etme görevini onlara bırakmamıştı.

Kur'an, İsrailoğullarının ihtilafından bahseder. (bk. Neml, 27/76) Taassup ve dışlama ehl-i kitap arasında oldukça yaygındı. (bk. Bakara, 2/113) Bu, aslında imkânların ve iktidar avantajlarının paylaşılması mücadelesiydi. Ama zamanla ihtilaf, dinî bir boyut kazandı. Din adamları, yorum ve destekleriyle bu ihtilafı körüklediler. Kaynaştırıcı değil ayrıştırıcı oldular. Hatta bu, çok sayıda masum insanın kanının akmasına dahi sebep oldu. (bk. Bakara, 2/84-85)

İhtilafın nedenlerinden biri de, vahye parçacı yaklaşımdı. (bk. Maide, 5/13) Bir cemaat, ayetlerin bir kısmını, diğerleri de diğer kısmını kullanıyordu. Üstelik herkes, dinin bildiği ayetlerden ibaret olduğunu iddia ediyordu. (bk. Bakara, 2/85)

Din adamlarından bir kısmı fazileti, iyiliği istiyorlardı. Ama sadece bu kadarla kalıyorlardı. İyiliğin hâkim, şerrin mahkûm olması için herhangi bir gayretleri yoktu. Çünkü azim ve iradelerini yitirmiş, umut ve heyecanlarını kaybetmişlerdi.

Allah bilir, mabet görevi, annelerinin duaları sayesinde onlara nasip olmuştu. (bk. Âl-i İmran, 3/35) Ama onun kutsiliğini ve değerini idrak edemez hale gelmişlerdi. Artık kutsal mabet onlar için ilim ve irfanın merkezi olmaktan çıkmıştı.

Din adamları nazarında mabet, dünyevi hedeflere sıçramak için bir basamak hâline gelmişti. Aslında onların, fazileti ve yüceliği mabedin çatısı altında aramaları gerekirdi. Ama bu hizmet onlar için tali bir görev hâline gelmişti. Feyiz ve bereket kaynağı olma özelliğini kaybetmişti. Çünkü onlar şerefi ve izzeti başka yerlerde arar olmuşlardı.

Allah Teâlâ onlara bir fırsat tanımıştı: Mabette görev yapmak. Gayret ve himmetlerini Allah yolunda kullanmaları içindi bu. Ama onlar bunun kıymetini bilemediler. Sokağa, pazara düştüler. Çünkü kazanma tutkusu onları sarmıştı. Manevî ticareti bırakıp maddî ticarete dalmışlardı. 'Haham' kimliklerini de bu uğurda bir basamak olarak kullanıyorlardı. Çünkü ruh dünyaları çoraklaşmıştı.

Din adamları, ilahî kelama vâris olmuşlardı. (bk. A'râf, 7/169) Ama onun şifa ve rahmet dünyasına vâris olmayı başaramamışlardı. Tevrat da Kur'an gibi hak ile batılı ayırt etmek için gelmişti. (bk. Enbiya, 21/48) Ne var ki ona vâris olanlar, bunları ayıramaz hâle gelmişlerdi. Hatta İslam'ın güneşini insanların görmemesi için ellerinden geleni yapmışlardı. (bk. Âl-i İmran, 3/71)

Kitaba vâris olanlar, aslında eşsiz cennetlere vâris olmalı değil miydi? (bk. Şu'ara, 26/85) Ama din adamları dünya malına vâris olmayı yeğlemişlerdi. Baki olanı terk edip fani olana talip olmuşlardı. Çünkü, dünyaya olan tamahları, onların basiretlerini köreltmişti. Şeytan onlara hep rahatı ve rehaveti telkin etmişti. Dolayısıyla sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünüyor, birtakım kuruntularla kendilerini oyalıyorlardı. 'Biz nasıl olsa affedileceğiz' diyorlardı. (bk.

Â'raf, 7/169)

Sanki dünyada iken, cennetin garantisi verilmişti onlara. Cenneti kendi tekellerinde zannediyorlardı. (bk. Bakara, 2/111) Hahamlara göre belirli günlerin dışında cehennem ateşi kendilerine asla dokunmayacaktı. (bk. Bakara, 2/80) Çünkü onlar, kendilerini Allah'ın çocukları ve sevgilileri kabul ediyorlardı, (Maide, 5/18) Ahiretlerinden emin idiler. Zira, kutsal kitabı okuyor, mabette görev yapıyorlardı. Üstelik ayinlere rehberlik ediyorlardı ya... İlahiler okuyarak insanları mest ediyorlardı ya... Bütün bunlar yeterli değil miydi?

Din adamları toplumun önünde görünüyorlardı. Aslında onun arkasında kalmışlardı. Samimi müminlerin ahlak, fazilet namına onlardan alacağı pek bir şey yoktu. Sözde faziletin peşinde idiler, ancak özlerinde bir şey kalmamıştı. İlim, irfan gayretinden yoksun hâle gelmişlerdi. Yenilenme, kendilerini aşma heyecanını yitirmişlerdi.

Din adamları hasbi olma erdemini kaybetmişlerdi. Oysa peygamberler hep bunu anlatmamışlar mıydı? Onlar, insanların can attıkları değer ve imkânları hep ellerinin tersiyle itmemişler miydi? Evet, peygamberler *"...Benim ücretim ancak Allah'a aittir..."* (bk. Sebe', 34/47) ifadelerini hep tekrarlamışlardı.

Dinin koyduğu kurallar açıkça ihlal ediliyordu. Elbette ki din adamlarının insanlara yol göstermesi gerekirdi. (bk. Âl-i İmran, 3/79) Ama onlar da nefis ve şeytandan yana savrulmuşlardı. Kötü gidişatı seyretmenin ötesinde pek bir şey yapmıyorlardı. (bk. Maide, 5/63, 79)

Din adamları vahyi anlatmıyorlardı. Nitekim ayette kitaptan haberi olmayan ümmilerden bahsedilir. Çünkü vahiy anlatılmayınca ilahî sınırlar unutulmuştu. İnsanlar artık din adına asılsız hikâyelere inanır olmuşlardı. (bk. Bakara, 2/78)

Din, aslında insanların ruhundaki sonsuzluk ateşini tutuştururdu. Yine din, her şeyden önce deruni bir olgunlaşmaydı. Ama artık o, bir kurallar yığını olarak algılanıyordu. (bk. Â'raf, 7/157) Şekle indirgenmiş, ruhsuz ritüellere dönüşmüştü. Kısaca, kalp unutulmuş kalıplar öne çıkmıştı.

Yanlış Dini Lider Algısı

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَداًّ وَلَا سُوَاعاً وَلَا

يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْراًۚ

"Dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suva'dan, Yeğus'tan, Yeuk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin." (Nuh, 71/23)

Peygamberler, beşer olmakla beraber, Allah Teâlâ katında özel makamları olan ve O'ndan vahiy alan seçkin kimselerdir. Onların beşerî ve ilahî konumları bizzat vahiy tarafından net bir şekilde belirlenmiştir.

Mesela Kur'an, bir beşer olarak tıpkı diğer insanlar gibi olduğunu muhataplarına bildirmesini Hz. Peygamber'e tekrarlar. (bk. Kehf, 18/110; Fussılet, 41/6)

Ayrıca Kur'an, kendi elinde Allah'ın nimet hazineleri bulunmadığını, geçmiş ve geleceği bilmediğini ve bir melek olmadığını insanlara tebliğ etmesini Peygamber'den ister. (bk. En'am, 6/50)

Bu ayette bahsedilen kutsal niteliklere sahip olmadığı Peygamber'e söyletilmektedir? Çünkü Cahiliye Arapları normal bir beşer olmayı peygambere yakıştıramıyorlardı. (bk. Furkan, 25/7) Mutlaka onda olağanüstü, harika özellikler görmek istiyorlardı.

Aslında dinler tarihine bakıldığında, halk muhayyilesinin daima dinî önderlere çeşitli olağanüstü özellikler izafe ettiği görülür. İnsanın bu noktada ölçüyü kaçırdığı ve ilahî birtakım sıfatları onlara yakıştırdığı görülür. İşte bu durum, şirkin ortaya çıkmasının önemli nedenlerinden biridir.

Bu olgunun, peygamberler tarihi açısından en dikkat çekici örneği Hz. İsa'dır. O, büyük peygamberlerden biriydi ve tabii ki insanlara öncelikle tevhidi tebliğ etmek için gönderilmişti.

Ne var ki vefatından sonra gelişen hadiseler sebebiyle o, Tanrı'nın kendisine hulul ettiğine inanılan kutsal bir varlığa dönüşmüştür. Hatta bu dine inananlar

Hz. İsa'nın Allah olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir.

Bu sapma, sadece peygamberlerle ilgili değildir. Onların dışında aziz, ermiş, yatır, gavs, kutup, mürşit vb. din büyükleri için de söz konusudur. Kimi daha yaşarken kimi de vefatından sonra beşer üstü niteliklere haiz kimseler olarak görülmüş, kendilerine sığınılıp himmet, keramet ve şefaatleri niyaz edilmiştir.

Tarih boyunca tevhit çizgisine bağlı, muttaki ve veli insanlar ve bunları izleyen topluluklar daima var olmuştur. Ne var ki bağlıları tarafından kendilerine insanüstü nitelikler yakıştırılan ve böylece kutsallaştırılan kimseler de eksik olmamıştır.

Kur'an Vedd, Suva', Yağûs, Yeûk ve Nesr putlarından bahseder. (bk. Nuh, 71/23) Tefsir kitaplarında bu ayetle ilgili yapılan açıklamalar, salih insanların zamanla nasıl putlaştırıldıklarını göstermek açısından dikkat çekicidir.

Ayette bahsedilen put isimleri, daha önceleri yaşayan salih insanların isimleriydi. Bu kimseler vefat edince, hatıralarına saygı göstermek ve şefaatlerine nail olmak amacıyla heykelleri yapılmıştır. Ne var ki zamanla bunların asıl yapılış amaçları unutulmuş ve kutsal tanınan bu heykellere tanrı gözüyle bakılır olmuştur.

Yine Kur'an bizlere, Yahudi ve Hristiyanların kendi din adamlarını tanrılaştırdıklarını söyler. Bu, aslında ciddi bir sapmaya işaret etmektedir. Bununla, sadece bir tespit yapılmamış; aksine tevhidin son temsilcileri olarak bize de önemli bir uyarıda bulunulmuştur.

İnsanlara aşırı hürmet göstermek, onları tazim etmek şirk çeşitlerinden biridir. Nitekim Allah Rasulü kendi şahsına dahi aşırı saygı gösterilmesine razı olmamış ve bu konuda insanları şöyle uyarmıştır:

"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı bir şekilde övdüğü gibi siz de beni övmeyin. Ben sadece Allah'ın kuluyum. Bu sebeple 'Allah'ın kulu ve elçisi deyin." (Buhârî, Enbiya, 48)

Hz. Peygamber'in bu davranışı bizlere şu ölçüyü vermektedir: Hiçbir insan peygamber seviyesinde değildir. Peygambere insanüstü bir konum verilemeyeceğine göre, diğer insanları kutsallaştırıcı davranışlardan zaten sakınmak gerekir. Dolayısıyla Allah Teâlâ'ya gösterilecek hürmet ve tazim hiçbir insana gösterilemez.

Biz bu konularda duygu, düşünce ve davranışlarımızı daima kontrol ederiz. Hayatta olanlara karşı ölçülü davrandığımız gibi yatırlara karşı da bu duyarlılığımızı devam ettiririz.

Onların türbelerini, yaşadıkları hayattan ibret almak, örnek şahsiyetlerinden istifade etmek için ziyaret ederiz. Yoksa bir beklenti içerisine girerek onlara yalvarıp yakarmayız. Onlardan şefaat etmelerini dilenmeyiz. Çünkü biz sadece Rabbimize kulluk eder ve sadece O'ndan yardım dileriz.

Yine belirtmek gerekir ki 'Filan mürşit insanların davranışlarından haberdardır' anlamına gelecek düşünceler de tevhit inancıyla bağdaşmaz. Bu tür yanlış itikatlarla, bilerek veya bilmeyerek gaybı Allah'ın dışındakilerin de bilebileceği kabul edilmektedir.

Ne yazık ki bu tür anlayışlar, günümüzde bazı çevrelerde normal kabul edilmektedir. Oysa bu ciddi bir sapmadır. Çünkü gaybı sadece Allah bilir. O'nun

bilmesi, görmesi, işitmesi sınırsızdır. Dolayısıyla müminler sadece O'nun murakabesi altında olduklarını düşünürler. Çünkü O, 'Nerede olursanız olun ben sizinle beraberim' diyor. (bk. Mücadele, 58/7)

Yine Müslümanlar, günahtan korunmuş olanların sadece peygamberler olduğuna inanırlar. Dolayısıyla bir insan takva sahibi ve erdemli bir şahsiyet olabilir. İnsanlar onun üstün ahlakından, örnek kişiliğinden istifade edebilirler. Fakat bütün bu meziyetleri, onun hatalardan, günahlardan korunmuş olduğu anlamına gelmez.

Mümin, böyle bir şahsı yüceltmede aşırı bir tutum içerisine girmez. Onun düşüncelerini, hâl ve hareketlerini hatadan korunmuş olarak görmez. Salih bir insan olsa dahi yanlış bir tercih ve içtihatta bulunabileceği ve günah işleyebileceğini göz ardı etmez.

Mümin, böyle bir şahsın düşünce ve davranışlarının arkasında her daim bir hikmet aramaz. Yine bu kimse 'la yüsel'; itiraz edilmez, düşünce ve davranışları sorgulanamaz biri olarak görülmez. Çünkü aksi bir durum, insanın kendini inkâr etmesi anlamına gelir.

Diğer taraftan, ashaptan cennetle müjdelenenler hariç, hiç kimseye ebedi kurtuluş garantisi verilmemiştir. Üstelik kullarını gerçek manada bilen sadece Allah Teâlâ değil midir? Şu hâlde mümin bu konuda kesin bir yargıda bulunmaz. Sadece faziletine inandığı şahsın, Allah'ın sevgili bir kulu olduğunu düşünür. Onun gidişatıyla ilgili olumlu kanaat besler, örnek hayatından istifade etmeye çalışır.

Mümin bir kimse, salih bir insan olarak kabul ettiği bir şahısta Allah'ın tecelli edip göründüğü tarzında ileri sürülen batıl itikatlara onay vermez.

Yine mümin, nerede olursa olsun, darda kalmış bir kimsenin 'ya ğavs" çağrısına cevap veren ve onu bu durumdan kurtardığına inanılan özel yetkili kimselerin bulunduğu şeklindeki inancın batıl olduğunu düşünür. Çünkü namazın her rekâtında 'yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz' cümleleriyle tekrarladığı tevhit ilkesinin bununla bağdaşmadığına inanır.

5. BÖLÜM:
AİLE:
ALLAH'A ÇAĞIRAN MEKTUP

Anne: Evin Güneşi

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَاناً حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهاً
وَوَضَعَتْهُ كُرْهاً

“Biz insana anne babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü annesi onu ne zahmetlerle karnında taşıdı ve ne acılar çekerek doğurdu.” (Ahkâf, 46/15)

Varlığın sebebi, ilâhî merhamet ve şefkate dayanmaktadır. Aksi takdirde eşyanın ve canlıların yaratılması ve varlıklarını sürdürmesi söz konusu olamazdı. Doğumdan beslenmeye, yağmurdan bitkilerin büyümesine bütün oluşumlar, Allah Teâlâ’nın rahmetinin tecellileridir. Nitekim İslam inancında Yüce Yaratıcı’nın varlıkla olan ilişkisinde sevgi ve merhamet en temel ilkelerden biridir.

İlâhî rahmet, sadece müminler ile sınırlı değildir. Allah Teâlâ’nın salih kullarına olan merhameti elbette ki diğerlerinden farklıdır. Ancak O, kâfir, günahkâr bütün insanlara merhamet ve şefkatiyle muamele etmektedir. Bu anlamda Allah’ın rahmet ve merhameti insanın inanç ve amellerine bağlı değildir. Dolayısıyla ilâhî rahmet, insanın yapıp ettikleri ile yakından ilişkili olsa da, sadece onun bir karşılığı olarak tecelli etmemektedir.

Merhamet sıfatını dikkate almadan Allah Teâlâ’yı, tanıyamayız. Çünkü merhameti ilke edindiğini bizzat kendisi beyan eder. (bk. En’âm, 6/12, 54) Kur’an’da, bu anlamda bir başka ilâhî sıfatın zorunlu kılınmasından bahsedilmez. Şüphesiz ki bu, rahmetle muamele etmeye O’nun ne denli önem atfettiğini gösterir. O’nun merhameti inanan-inanmayan, itaat eden-etmeyen, canlı-cansız bütün varlıkları kapsar. Tabiat olaylarından canlılar âlemindeki oluşumlara, insanın biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarından aile ortamına kadar yayılır.

Kısaca varlık âleminde insanın menfaatine olan maddî-manevî bütün oluşumlar, Allah’ın rahmetinin yansımalarıdır. O’nun cezası sınırlıdır; hatta günahkârlardan diledikleri bağışlar. Ancak merhameti, istisnasız bütün

varlıkları kuşatmıştır. Takva sahibi müminlere gelince, rahmet ve merhametini onlara özel olarak bahşedecektir: “*Azabıma dilediğim kimseyi uğratırım; rahmetime gelince o her şeyi kuşatmıştır. Ben bu sınırsız rahmetimi, Allah’a karşı gelmekten sakınan, zekâtını veren ve ayetlerime gönülden inananlara özellikle bahşedeceğim.*” (Â’râf, 7/156)

Bütün varlıklar içerisinde Allah’ın rahmetinin esas muhatabı insandır. Diğer varlıklara ondan dolayı merhamet edildiğini söylersek herhalde yanlış söylemiş olmayız. Çünkü varlık insanla anlam kazanmakta ve amacına ulaşmaktadır. İlâhî rahmet ve merhametin temel yansıma alanlarından biri de ailedir. Nitekim konuyla ilgili olarak Kur’an’da mealen şu ifadeler geçmektedir: “*Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir.*” (Rûm, 30/21)

Burada dikkati çeken husus, “rahmet/şefkat”, “mevedde/sevgi” kelimelerinin, sırasıyla Allah’ın Rahmân, Rahîm ve Vedûd sıfatları ile aynı kökten türemiş olmalarıdır. Dolayısıyla insanlık dünyasında ailenin, sevgi ve şefkatin temel tecelli alanı olduğunu söyleyebiliriz. Adeta ilâhî rahmet ve merhametin gölgesi önce aile üzerine düşer, burada filizlenip gelişir. Bu asil duygular, önce karı-kocayı birbirine bağlar, bu sayede ülfet ve huzur ailede bütün görkemiyle yaşanır. Nitekim ayetteki ilgili kavramlar da bu bağlamda zikredilmektedir.

Çocuklar, aradaki muhabbet ve kaynaşmanın somut sembolleri haline gelirler. Hatta çocuk, daha dünyaya gelmeden önce anne rahminde iken anne ve babanın sevgi ve korumasına mazhar olur. Hamilelik sürecinde anne ve baba salih evlat için dua ederler. (bk. Â’râf, 7/189)

Dünyaya gelmesi ile karı-koca arasındaki sevgi bağları yeni boyutlar kazanır; aile bireyleri birbirleri ile daha sağlam kenetlenir. Böylece başta anne-baba olmak üzere, ailenin her bir ferdi, adeta kendileri için yaşayan bireyler olmaktan çıkar, tam bir fedakârlık ruhu içerisinde diğerleri için yaşayan kimseler haline gelirler.

Elbette ki ailede yaşanan bu duygular burayla sınırlı kalmaz; sevgi ve şefkat aileden topluma yayılır, insanlar ve diğer bütün yaratıklar da bundan nasibini alır. Kısaca bu anlamda aileler, toplumların sevgi ve şefkat pınarlarıdır. Onlar, topluma daima bu duyguları pompalar. Bu açıdan, aile yapısını koruyamayan toplumlar, adeta sevgi kaynakları kuruyan toplumlardır.

Ailede kadın, tabiatı ve psikolojisi itibariyle bu atmosferin oluşmasında ayrı bir yere sahiptir. Çünkü onun sevgi ve duygu dünyası bütün aile bireylerini sarıp sarmalayacak kadar engindir. Dolayısıyla insanlık âleminde aile, ilâhî sevgi ve şefkatin yoğunlaştığı bir zemin ise, kadın, anne ve eş olma vasıfları ile bunun tam odağında bulunur.

Kadın, güçlü psikolojik donanımı ve manevî yapısı ile çözülmeye başlayan aile bağlarını onarır, yaydığı pozitif enerji ile babanın aksadığı yerlerde birlik ve bütünlüğü tahkim eder. Nitekim Merhum psikiyatrist Mazhar Osman şöyle der: “Babaların taşkınlıkları ve çocukların usandırıcı hırçınlıklarını eritecek fazilet cevheri, anne kalbidir.”

Kadının ailede adeta bir sevgi ve şefkat abidesi ve saadet kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı annenin ölmesi, ailenin harabeye dönmesi

demektir. Nitekim atasözünde, "Kadın erkeğin eşi, evin güneşidir." Yine aile yuvasının kurulması ve devam etmesiyle ilgili olarak "Kadının düzdüğü evi Tanrı yıkmaz, kadının bozduğu evi Tanrı yapmaz" denir.

Anne kalbi, sadece çocukluk dönemiyle sınırlı değil, bir hayat boyu sevgi ve şefkat kaynağı olmaya, evladı için çarpmaya devam eder. Hiç kimsenin alamadığı hisleri o alır, duyamadığı acıları o duyar. Nitekim bu konuda eskiler şöyle dermiş: "Anneler her şeyi görmeseler de kalpleriyle duyarlar." Onlar evlatları üzerinde öyle bir tesir bırakır ki, başkalarının acıları belki unutulur; ancak anne acısı ölünceye dek devam eder. Yine annenin o engin sevgi ve şefkatini ifade etmek üzere "Ana kucağı, cennet bucağı"na benzetilir.

Bu tespitler, aile yuvasının kurulmasında sevgi ve şefkati ile annenin ne denli önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Kur'an ayetlerinin de bunu doğruladığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu bağlamda hem anne hem de babaya iyilikle muamele edilmesi emredilmektedir. Ancak devamındaki ifadelere baktığımızda, babanın değil, annenin çocukları üzerindeki emeğinin öne çıkarıldığı dikkat çekmektedir: "*Biz insana anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşıdı.*" (Lokmân, 31/14)

Yine Kur'an'da şu ifadelerin geçtiğini görüyoruz: "*Biz insana anne babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü annesi onu ne zahmetlerle karnında taşıdı ve ne acılar içinde doğurdu.*" (Ahkâf, 46/15) Bu ayetlerin tefsiri mahiyetinde hadislerde şöyle bir olay nakledilir: *Hz. Peygamber'in huzuruna gelen bir sahabe, "Üzerimde en fazla kimin hakkı vardır" diye sormuş, Allah Resulü de üç defa "annenin, annenin, annenin" dedikten sonra dördüncü seferinde "babanın" buyurmuşlardır.* (Buhârî, Edeb, 2; Müslim Birr, 1)

Görüldüğü üzere anne, gerek hamilelik sürecinde gerekse çocuğun büyütülmesi aşamasında eşsiz fedakârlıklarda bulunmaktadır. Bütün bu emeklerin ve özverilerin arka planında şüphesiz ki annenin sevgi ve şefkat konusundaki abidevi kişiliği yatmaktadır. Onun bu özelliği o derece belirgindir ki, Hz. Peygamber bir defasında Allah'ın kullarına olan sınırsız şefkat ve merhametini anlatmak için başkasının değil, annenin çocuğuna karşı olan sevgi ve şefkatini temsil getirir. Olay hadis kitaplarında şöyle nakledilir:

Hevâzin kabilesi esirleri arasında bulunan emzikli bir anneyi Hz. Peygamber'e getirdiler. Bu kadın, ayrı düştüğü çocuğuna duyduğu özlemden dolayı, rastladığı her çocuğu kucaklıyor, bağrına basıp emziriyordu. Resulullah çevresindekilere, *"Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?"* diye sorunca, Sahabe "Asla atmaz" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *"İşte Yüce Allah, kullarına bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir"* buyurmuştur. (Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Tevbe, 22) Görüldüğü üzere varlık dünyasında anne kimliği ile kadın, Allah'ın sonsuz şefkat ve merhametini anlatmak için örnek olarak getirilmektedir.

Günümüzde acıma ve merhamet hislerinin gittikçe zayıfladığını görüyoruz. Şiddete yönelen insanların sayısı her gün biraz daha artmaktadır. Canice ve acımasızca davranışlar toplumun ruh sağlığını tehdit etmektedir. Cinayetler artık aileyi de kıskacına almıştır; çocuk-yaşlı, kadın-erkek demeden aynı aileden bireyler, yakın akrabalar birbirlerini hunharca öldürebilmektedir.

Şefkat timsali olması gereken annelerden günümüzde bencil arzu ve zevkleri uğruna küçücük yavrularını katledebilenler çıkmaktadır. Eğer anne bu duruma düşmüşse, herhalde burada durup düşünmek gerekmektedir. Demek ki aile, fertlerin birbirleri için yaşadıkları bir fedakârlık yuvası olmaktan uzaklaşmakta; bencil arzuların ve dünyevî hırsların öne çıktığı bir şiddet ortamı haline dönüşmektedir.

Acımasızlık ve şiddet, değişik türleriyle insanlık tarihi boyunca hep var olmuştur. Bundan sonra da, bu tür aşırılıkların bütünüyle ortadan kalktığı, şiddetten arınmış bir dünyayı tasavvur etmemiz mümkün olmayacaktır. Ancak şiddet herhalde ilk defa bu denli azmış, aile ocağına sıçramış, hatta şefkat ve merhamet timsali anneyi dahi etkisi altına alabilmiştir.

Elbette ki bahsedilen bu durum, bencil arzuların sürekli tahrik edilmesi ve bireyselliğin bir yaşam felsefesi haline getirilmesinin bir neticesidir. Yine bu, temel amacı insana yaşamayı değil yaşatmayı ve merhameti öğretmek olan bir medeniyetten uzak kalmanın bir sonucu olsa gerek. Umulur ki yaşanan acı olaylar, nerede hata ettiğimiz konusunda uyanmamıza ve kendi değerlerimize dönmemize vesile olur.

Yanlış Kadın Algısı

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً لِتَسْكُنُٓوا

اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ

لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

"Huzur bulmanız için, size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet lütfetmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır." (Rûm, 30/21)

Başlıkta verdiğimiz bu ayet, ailede yaşanan merhamet, sevgi, sükûn gibi fıtri/yaratılış değerlerini bizlere anlatır. Bu sayede insan, hem biyolojik hem de psikolojik yönden sükûna erer, huzur ve mutluluğa kavuşur.

Bahsedilen ayet, bir anlamda Kur'an'ın aile tarifini verir ve bu konudaki temel dinamikleri özlü bir şekilde ortaya koyar. Yaratılıştaki bu değerler, aile fertlerini birbiriyle kaynaştırır, yardımlaşma, fedakârlık, sabır vb. erdemlerin kaynağını oluşturur. Böylece anne baba neredeyse kendileri için değil, aileleri için yaşarlar.

Sevgi ve merhamet âdeta insanın doğasına ekilmiş çekirdekler mesabesindedir. Aile ortamları bunların yeşerip filizlenmesi için en müsait yerlerdir. Nasıl ki her bitki kendi toprağında boy atarsa, sevgi ve şefkatin gelişip serpildiği en verimli mekânlar da ailelerdir. Nitekim aile bağlamında sükûn, sevgi ve rahmet kelimeleri bu ayetin dışında bir başka yerde birlikte geçmez. Bu yönüyle aileler, Yüce Yaratıcı'nın "rahman/eşsiz merhamet sahibi" ve "vedud/çok seven, sevilen" sıfatlarının adeta yeryüzündeki izdüşümlerini oluşturur. Çünkü Rabbimizin bu iki sıfatı en görkemli yansımalarıyla ailede tecelli eder.

Aile, aynı zamanda insanı Allah'a taşıyan en önemli tecrübelerin mekânıdır. Bu yönüyle adeta yaratılış ayetlerinin okunduğu bir mekteptir. İnsan da bu mektepte fıtri ayetler kitabını tahsil eden bir öğrencidir. Dolayısıyla aile, düşünen ve ibret almasını bilenler için manevî yücelişin ocağıdır.

Ailede merhamet, sevgi, sükûn ve riyadan uzak, en samimi şekilde yaşanır. Böylece Yüce Yaratıcı'yla en güçlü manevî bağlar kurulur. Rabbimizin bizlere hatırlattığı ilk hakikat yaratılışımızdır. (bk. Alak, 96/1-2) Yaratılış da bütün çıplaklık ve mucizevî yönleriyle ailede gerçekleşir. İnsanın anne rahmine düşüşü, orada ilahî rahmet ve kudretle olgunlaşması, dünyaya gelişi, annenin şefkat dolu kucağında büyütülmesi. Evet, anne-baba bütün bu rahmet tecellilerinin en yakın şahitleridir.

Konu edindiğimiz ayet, tarihte değişik yorumların konusu olmuştur. Bunlardan biri de Râzî'ye aittir. Ne var ki onun ayetin ruhuyla hiç de bağdaşmayan bir yorum yaptığı görülür. Şöyle ki, "Buradaki "Sizin için yarattı" ifadesi, Bakara suresinde geçen "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yarattı." (bk. Bakara, 2/29) ayetinde olduğu gibi, kadınların, hayvanlar, bitkiler ve diğer canlılar gibi menfaat aracı olarak yaratıldıklarına delil teşkil eder. Bu ise, onların Allah'a ibadet etmek ve dinî emirlerle sorumlu tutulmak için yaratılmadıkları sonucunu doğurur. Bu durumda biz şunu söyleriz: Kadınların yaratılması Allah'ın biz erkeklere olan nimetlerindendir. Onların bizim için yaratılması ve dinî emirleri yerine getirmekle sorumlu tutulmaları bize olan nimetin tamamlanması amacına yöneliktir. Yoksa biz erkeklerde olduğu gibi onların dinî emirleri yerine getirmekle sorumlu tutulmaları söz konusu değildir. Bahsedilen bu durum, nakil, hüküm ve akıl açısından böyledir. Nakil açısından, burada zikredilen ayet ve diğerleri buna delildir. Hüküm açısından, kadın erkekten farklı olarak birçok konuda sorumlu tutulmamıştır. Akıl açısından da, kadın yaratılışı itibarıyla zayıftır; aklı eksiktir ve çocuğa benzer. Çocuk ise sorumlu değildir. Bu sebeple uygun olan kadının da kullukla sorumlu tutulmamasıdır. Ne var ki Allah'ın bize olan nimeti, kadınların sorumlu tutulması ile tamamlanır. Bu da onların azaptan korkması, kocaya itaat etmesi ve haramdan kaçınması amacına yöneliktir. Eğer aksi bir durum söz konusu olsaydı yeryüzünde fesat çıkardı." (Râzî, Mefâtihu'l-gayb, Beyrut 1990, XXV, 97)

Bahsedilen bu anlayışı kabul etmek, asla mümkün değildir. Çünkü temel İslamî ilkeler açısından kadın, hem insanlık değeri hem de kulluk sorumluluğu bakımından erkekle eşit seviyededir. Yoksa erkek amaç değer, kadın ise ona hizmet eden bir araç değer değildir.

Rasul-i Ekrem'in ifadeleri ile kadın ve erkek, insanlığın birbirine benzeşen ve birbirini tamamlayan iki yarısıdır. (Ebû Dâvûd, Tahâret, 94) Yine kadınların bazı dinî emirlerden muaf tutulmaları, kulluk sorumluluklarının esasıyla ilgili değildir. Bu, sadece her iki cinsin biyolojik ve psikolojik farklılıklarının bir neticesidir.

Râzî'nin yorumları, yaşadığı tarihsel şartlarda yaygın olan çarpık bir kadın telakkisini bizlere anlatır. Böyle bir anlayışın hâkim olduğu toplumsal yapılarda kadının mutlu olması herhalde mümkün değildir; çünkü burada kadın hem insani hem de dinle olan ilişkisi itibarıyla ikincil bir konumda ele alınmaktadır; hatta nesneleştirilmekte ve fesadın kaynağı olarak görülmektedir.

Söz konusu kadın algısı, aile yuvasında sağlıklı ilişki ve iletişim kanallarını tıkar. Kadının kendi doğası istikametinde hem insani hem de kulluk yeteneklerini geliştirmesini engeller. Bu anlayışın, bazı yansımalarının günümüzde dahi kısmen devam ettiği anlaşılmaktadır.

Aslında ayet, erkeğiyle kadınıyla aileyi meydana getiren her iki cinse hitap etmektedir. Ayetin öncesi ve sonrası bu gerçeği doğrulamaktadır. Kaldı ki Arapçada "zevc/eş" kelimesi, sadece erkeğin eşi değil, kadının eşi anlamında da kullanılmaktadır. (bk. İbn Aşûr, Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr, XXI, 71)

Yine benzer kalıplarla gelen ayetler Kur'an'da değişik yerlerde geçmektedir. (bk. Â'râf, 7/189; Nahl, 16/72; Şûra, 42/11) Bunlar toplu olarak değerlendirildiğinde, mezkûr ayetten, erkeğiyle kadınıyla insanın aynı özden yaratıldığı, bunun da ona bahşedilen ilahî bir lütuf olduğunun kastedildiği anlaşılacaktır. Şu hâlde karı-koca ilişkisine bir lütuf olarak bakılacaksa, bu sadece kadının erkeğe değil, erkeğin de kadına bir lütuf olarak bahşedilmesi yönüyle düşünülmelidir.

Ailede diğer iki yaratılış gerçeği "sevgi" ve "merhamet"tir. Bunların olmadığını farz edersek, ailenin dolayısıyla insanlık cemiyetinin ayakta durması mümkün değildir. Aynı zamanda bunlar aileyi meydana getiren bireylere manevî-ahlakî sorumluluklarını da hatırlatmaktadır. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi son derece önemlidir. Çünkü aksi takdirde aile ocağı huzur, sevgi ve merhamet ocağı olmaktan çıkar; kin ve husumetin kol gezdiği bir gerilim ortamına dönüşür. (bk.Teğâbun, 64/14)

Şu halde aile olmak, sadece erkek ve kadının bir araya gelmesi demek değildir. Aile sevgi ve şefkat değerleri üzerine kurulur. Eğer şefkat ve merhamet aile bahçesinde filiz vermiyor; aksine kin ve husumet boy gösteriyorsa, bu ailede bir şeylerin yanlış gittiği kesindir.

Şu halde, mutlu aile fedakârlıkta bulunmayı, sabırlı ve bağışlayıcı olmayı gerektirir. Nitekim Hz. Peygamber buna teşvik eder ve şöyle der: *"Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır."* (Tirmizî, Menâkıb, 63) Bu, elbette ki her iki taraf için de geçerlidir. Eğer bu hassasiyet olmazsa, sevgi ve şefkat çiçekleri aile bahçesinde yeşermez, gönül sürûru, göz aydınlığı eş ve çocuklar olmaz. Hatta yeşermeye başlayan sevgi tomurcukları solar, zamanla da kuruyup gider.

Hz. Meryem: Mabede Adanmış Bir Ömür

إِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنّ۪ي نَذَرْتُ لَكَ مَا ف۪ي بَطْن۪ي

مُحَرَّراً فَتَقَبَّلْ مِنّ۪يۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ

"Hani bir zamanlar İmran'ın hanımı şöyle dua etmişti: Ey Rabbim! Karnımdaki (çocuğumu) senin hizmetine adayacağıma söz veriyorum. Benden bunu kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin." (Âl-i İmran, 3/35)

Rivayete göre, İmran'ın eşi Hanne'nin uzun süre çocuğu olmamıştı. Bir gün bir kuşun yavrularını beslediğini görünce, içinde çocuk sahibi olma konusunda tarif edilmez bir arzu uyanmıştı. Rabbine yalvarıp yakarmış, kendisine bir çocuk lütfetmesini niyaz etmişti. Rabbi de onun bu dileğini kabul buyurmuştu. Çocuğa hamile kalınca, İsrailoğulları arasında âdet olduğu üzere onu Süleyman Mabedi'nin hizmetine adamıştı. Çocuk doğmadan kısa bir süre önce de, Hanne kocası İmran'ı kaybetmişti. Nitekim girişte verilen ayette konu, veciz bir şekilde dile getirilmektedir.

Hanne'nin hamile kalması şehirde duyulmuş, büyük bir merak uyandırmıştı. Çünkü halk beklenti içerisindeydi. Mesih gelecek; İsrailoğullarının önüne geçip onları diğer milletlere üstün kılacaktı. Ancak beklenen, erkek değil de kız çocuk olunca büyük bir hayal kırıklığı Celile bölgesini kaplamış, bütün ümitler suya düşmüştü. Kız çocuk âdeta kâbus gibi şehrin üzerine çökmüştü. Öyle ya nereden bilsinler, doğan bu kız çocuğun bir geleceği müjdelediğini, Hz. İsa'yı dünyaya getireceğini.

Bu durum karşısında Hanne de şaşırmış; o da hayal kırıklığına uğramıştı. Çünkü erkek çocuk bekliyordu ve onu Mabed'in hizmetine adamıştı. Çocuğunun yapacağı bu kutsal görevi dört gözle bekliyor, o günleri âdeta iple çekiyordu. Ancak Rabbi ona erkek değil; kız çocuğu nasip etmişti. Kız çocuklar da bu toplumda şanssızdı. Çünkü Mabed'in hizmeti, erkeklerin tekelindeydi.

Hanne'nin yaşadığı bu şaşkınlığı, Kur'an bizlere şöyle anlatır: *"İmran'ın zevcesi çocuk doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bildiği hâlde, ey Rabbim! Onu kız doğurdum. (Mabet hizmetinde ise) erkek, kız gibi değildir. Bununla beraber, ben onun adını Meryem koydum. Onu da onun neslinden gelecekleri de o melun şeytanın şerrinden korumanı niyaz ediyorum."* (Âl-i İmran, 3/36)

Ayetten de anlaşıldığı gibi, İmran'ın eşi ilk anda şaşkınlığını gizleyememişti. Çünkü kadınlar Mabet hizmetlerinde bulunmuyorlardı. Onlar erkekler gibi değillerdi. Oradan dışlanmışlardı. Ancak bu şaşkınlığı uzun sürmedi. Kendini toparlayarak, kız çocuğun da bir takdiri ilâhî olduğunu hemen hatırlayıverdi.

Hanne doğurduğu çocuğa Meryem ismini verdi. Bu isim de pek anlamlıydı. Çünkü "mabed hizmetçisi" manasına gelmekteydi. Zaten İmran ailesi de, İsrailoğulları arasında mabet hizmetleriyle meşhur değil miydi?

Evet, Hanne kız çocuk doğurmuştu. Kız çocuklar da köhne bir anlayışın gereği Mabet hizmetine adanamıyordu. Ancak o, başta verdiği sözü gerçekleştirmede kararlıydı. Rabbi ona bunu ilham etmiş, kalbine de azim ve sebat vermişti. Dileğini geri çevirmemişti. Aksine kadına karşı olan bütün olumsuz yargılara rağmen, Rabbi onun adağını en güzel şekilde kabul buyurmuştu. Konu, Kur'an'da şu ifadelerle anlatılır:

"Rabbi onu güzellikle kabul buyurdu ve pek güzel bir tarzda onu yetiştirdi. Onu Zekeriya'nın eğitim ve himayesine verdi. Zekeriya onun yanına, Mabed'e ne zaman girse, beraberinde yiyecekler bulurdu. 'Meryem! Bu yiyecekleri nereden buluyorsun?' deyince de o: 'Bunlar Allah tarafından gönderiliyor. Muhakkak ki Allah dilediğine sayısız rızıklar verir.' derdi." (Âl-i İmran, 3/37)

Ne var ki, küçük Meryem'in Mabed'e yerleşmesi öyle kolay da olmadı. Din adamları buna ayak direditler. Ama sevgili annesi de hemencecik bu davadan vazgeçecek değildi ya. Çünkü buna karar verecek olan din adamları değil, aksine Rabbiydi. Rabbi de kararını vermişti: Mabed'in kapıları Meryem'e açılacak; kadınları bu kutlu mekândan alıkoyan batıl zihniyet artık sona erecekti.

Din adamları sınıfı bu beklenmedik gelişmeyi kabullenemediler. Çünkü asırlarca benimsenmiş bir gelenek vardı. Örf ve âdetler din yerine geçmiş ve onunla amel edilir olmuştu. Ona itiraz etmek, Yahudi şeriatına muhalefet etmek, din adamlarının yerleşik otoritesine başkaldırmak demekti. Ferisilerin huzuru iyice kaçmıştı. Nasıl olur da bu mukaddes mekâna bir kadın yerleşebilirdi. Bu, Mabed'in hürmetine saygısızlıktı, onun kutsallığıyla asla bağdaşmayan bir durumdu.

Ferisilere göre, kadının Mabed'e yerleşmesi, bir anlamda bu mekâna bir put dikmekten farksız bir şeydi. Çünkü erkek, şeriatı uygulamak için yaratılmıştı. Kadın ise, ona hizmet etmekle yükümlüydü. Bu ikisi birbirine eşit değildi. Zaten ruhları da farklıydı. Üstelik, özgür bir insanla bir kölenin aynı seviyede tutulması doğru olur muydu? Dolayısıyla, kadın ve erkeğin Mabed'i eşit bir şekilde paylaşmaları kabul edilemezdi.

Bu açıdan küçük Meryem'in Mabed'e konulması, İsrailoğulları tarihinde âdeta bir dönüm noktası oldu. Çünkü kadınlar, bu kutsal mekânla yeniden buluşacak; onun feyz ve bereketinden istifade edeceklerdi. Mabet-kadın ilişkisinde yeni bir dönem başlayacaktı. Tabular yıkılacak, din adamları tarafından kesilen kadın-

Mabet ilişkisi yeniden kurulacaktı.

Kur'an, Hanne'nin ifadeleriyle konuyu anlatırken, adanan çocukla ilgili "muharrer" kelimesini kullanır. Bu, şu anlama gelir: Meryem, her türlü bağdan kurtulmayı ve özgürlüğü temsil ediyordu. Kadının hürriyetini ve köhne geleneklerin esaretinden onun kurtuluşunu simgeliyordu. Yine Meryem, nefsin ve şeytanın tuzaklarından azade olmayı sembolize ediyordu.

Rabbi, küçük Meryem'in Mabet'te yetişmesini murat etmişti. Çünkü o, Hz. İsa'nın annesi, ilahî müjdenin taşıyıcısı idi. Dolayısıyla onun bu kutsal mekânda serpilip gelişmesi, etinin, kanının burada imanla yoğrulması önemliydi. Zira Mabed'in lahuti ortamını yaşayabilenler, hayatın kir ve pasından kendilerini arındırabilirlerdi. İnsanlığın geleceğine ışık tutacak salih nesilleri de ancak böyle kimseler yetiştirebilirdi.

Küçük Meryem, bir çiçek misali burada serpildi, gelişti. Büyüyünce de tapınak hizmeti sebebiyle vakitlerinin çoğunu Mabed'in bir köşesinde geçirdi. Rabbiyle baş başa kalmak, O'na tazarru ve niyazda bulunmak, en çok hoşlandığı anlarıydı. Nasıl olmasın ki? Rabbi ona, yürekten kendisine bağlanmasını emretmişti. Rükû edenlerle beraber rükû etmesini, huzurunda secdeye kapanıp tazim ve tesbihte bulunmasını buyurmuştu. (bk. Âl-i İmran, 3/43)

Kadınla Mabed'in buluşmasında rehberliği de bir peygamber üstlenmişti. Zekeriya Peygamber, zorlukları aşmasında her zaman Hz. Meryem'i himaye etmişti. Tıpkı son elçi Rasul-i Ekrem Efendimiz'in mabetle kadını buluşturmasında olduğu gibi.

Aile:
Allah’a Çağıran Mektup

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً لِتَسْكُنُٓوا

اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ

لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de, kendilerine ısınmanız için, size aynı cinsten eşler yaratması, birbirinize karşı sevgi ve şefkat var etmesidir. Elbette bunda, düşünen kimseler için ibretler vardır.” (Rûm, 30/21)

Kur’an’ın dilinde aile âdeta okunacak bir kitaptır. Rabbimize götüren bir risale, bir mektuptur. Çünkü ailede anlamaya, tefekkür edilmeye değer o kadar çok delil vardır ki. İnsan bunları düşünmeye davet edilir. Dolayısıyla, ibret almak isteyenler için ‘aile bir irfan mektebidir’ dense yerindedir. Çünkü insan Rabbiyle olan en güçlü sevgi ve saygı bağlarını burada kurar.

Aile, bir manevî yükseliş ve yüceliş ortamıdır. Anne ve baba, aile kitabının içerdiği her çeşit yaratılış ayetini okuma fırsatını burada bulur, her türlü deruni tecrübeyi burada yaşarlar. Bunlar, tefekkürün konusu olur. Yaratıcı’ya olan saygı ve bağlılık duyguları güçlenir. Neticede eşler arasındaki sevgi ve şefkat bağları, Yüce Yaratıcı ile kurulan derin irfan ve muhabbet bağlarına dönüşür.

Ailede yaşanan biyolojik ve psikolojik güzellikler, Kur’an’da Allah’ın ayetleri olarak bizlere sunulur. Bunlar, Allah’a götüren vesile ve sembollerdir. Bu bağlamda aile, Allah’a taşıyan bir işaretler ve alametler yumağıdır. İnsan burada görerek, yaşayarak yaratılıştaki esrarı keşfeder. Biyolojik ve psikolojik huzuru, ruh dinginliğini yaşar; sevgi ve şefkat duygularını teneffüs eder.

Meselâ insanın yaratılışı, Kur’an’ın ilk gündeme getirdiği, sonraları tekrar ettiği ve detaya girdiği hususlardandır. Ayetlerde konu âdeta insanın gözüne sokulur. Uyanması için geçmişini hatırlaması ve kökeniyle empati kurması ondan istenir

ve şöyle denir: *"İnsan neden yaratıldığına hele bir baksın."* (Tarık, 86/5), *"O vaktiyle anne rahmine akıtılan bir damlacık meniden ibaret değil miydi?"* (Kıyame, 75/37)

Böylece insanın dikkati doğrudan kendi kökenine çekilir. Hangi aşamalardan geçerek bu hale geldiği sık sık ona hatırlatılır. Zaten bütün bu oluşumlar insana yabancı değildir ki. Aksine ebeveyn bunları bizzat müşahede etmekte ve yaşamaktadır. Niticede, her bir tecrübe, onların dinî duyarlılıklarını, Allah'a olan muhabbet ve bağlılıklarını artırmaktadır.

Hamilelik dönemi özellikle kadınlar için kaygı ve beklentilerin arttığı bir dönemdir. Bu süreçte onlar ayrı bir psikolojiye girer ve endişe hâlini yaşar. Doğumun yaklaşması ile de çocuğun sağlıklı olup olmadığı en önemli kaygı haline gelir. Kadın bu endişeyi derinden hisseder. Koca için de elbette ki böyle bir durum söz konusudur.

Kur'an'ın insan psikolojisiyle ilgili bu konuya işaret ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim ayette kadının yükünün ağırlığından, karı kocanın salih bir evlat edinme arzularından, dolayısıyla Allah'a tazarru ve niyazda bulunmalarından bahsedilmektedir. Çünkü doğacak çocuğun manevî yönden olgun, sağlık bakımından gürbüz olması onların biricik temennileridir. Bunun için de Cenab-ı Hakk'a şöyle yalvarıp yakarırlar. *"Rabbimiz! Bize eli ayağı düzgün, iyi ve yararlı bir çocuk ihsan edersen, mutlaka sana şükreden kullar olacağız."* (Â'raf, 7/189)

Yaratıcı'ya olan bu yakınlık, bazen İmran'ın eşinde olduğu gibi doruk noktasına erişir. O, hamile kaldığı çocuğunu mabet hizmetine adamaya söz verir ve şöyle niyazda bulunur: *"Rabbim! Karnımdaki çocuğu başkasına değil, yalnız sana hizmet etmek üzere adadım, bu dileğimi kabul buyur. Çünkü sen bütün duaları işitirsin, insanların her türlü niyetini bilirsin."* (Âl-i İmran, 3/35)

Kadın ve erkek biyolojik ve psikolojik olarak birbirini tamamlar. Aralarında eşsiz bir ahenk vardır. Girişte verilen ayette, karı-kocanın huzur ve sükûna ermelerinden bahsedilmektedir. Çünkü her ikisi de aynı cinsten yaratılmışlardır. Dolayısıyla birbirine karşı bir uyumsuzluk ve yabancılık söz konusu değildir.

Rabbimiz, eşler arasına bir cazibe koymuş, âdeta onları birbirine bağlamıştır, biyolojik ve psikolojik yönden eşsiz bir çekicilik vardır. Dolayısıyla aile, insanın dinginleştiği, mutluluğun yaşandığı bir yerdir. Burada insanın zihnini yoran, psikolojisini geren arzular doyuma ulaşır; böylece huzur ve sükûn elde edilir.

Bakışları harama çağıran, duyguları ayartan bir atmosferde aile bir sığınaktır. Günah dalgalarına karşı âdeta insanı koruyan bir dalgakırandır. Şeytani hücumlara karşı insanı kayıran bir kalkandır. Şu ayette belirtildiği gibi *"Eşleriniz sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbise gibisiniz."* (Bakara, 2/187) Aile sayesinde birbirinizi iffetsizlik ve hayâsızlıktan korursunuz. İç dünyanızdaki fırtınaları ve kasırgaları böylece dindirirsiniz.

Rum suresi 21. ayetin devamında ifade edildiği gibi aile sevgi ve merhametin ocağıdır. Karı-koca bir araya gelirler. Bunlar aslında önceleri birbirini tanımayan kimselerdi. Ama gizemli bir şey olur. Eşler birbirine bağlanır. Arada ülfet ve muhabbet çiçekleri tüllenir, iyice kaynaşırlar.

Hem de öyle ki, bu sevgi ve şefkat duyguları aile fertleri arasında âdeta bir mıknatıs vazifesi görür. Duygusal bağlar, eşler arasında birbirine güvenin, zorluklara karşı moral ve direnme gücünün kaynağı olur. Artık ailede, karı-koca

bencil istekleri için değil, birbirini korumak, kayırmak ve fedakârlık için de yaşarlar.

Ailede sevgi ve şefkat, bütün samimiyet ve güzelliği ile tecrübe edilir. Bu duyguların edebiyatı yapılmaz, aksine bunlar bizzat yaşanır, gönüllere ruh, davranışlara şekil verirler. Sonuçta, aile âdeta bir sevgi ve şefkat yumağı hâline gelir. Nitekim Türkçemizde, “Nikâhta keramet vardır.” sözü de bizlere bunu anlatmaktadır.

Karı-koca arasında yeşeren sevgi çiçekleri, çocukların dünyaya gelmesiyle ayrı bir renk ve koku kazanır. Artık aile bağları iyice birbirine perçinlenir. Karı-koca birbirine kenetlenir, çocukları için âdeta seferber olurlar. Onların geleceği uğruna her türlü zorluk ve sıkıntıya karşılık beklemeden göğüs gererler. Çünkü Yaratıcı bu duyarlılığı onların gönlüne kazımıştır. Dolayısıyla fıtratın bu kanununa itiraz etmelerimümkün değildir.

Evet, bütün bu duygular, ailenin ve insanlığın teminatıdır. Eğer bunlar olmasaydı, aile yuvasının kurulması mümkün olmayacaktı. Bu durumda kimse aile yükünün altına girmeyecekti. Dolayısıyla insan neslinin devam etmesi de mümkün olmayacaktı.

Ailede bunlar gibi daha okunacak, ders alınacak nice ibretlik oluşumlar vardır. Cinsel hayat, insanın yaratıldığı üreme hücresi, hamilelik dönemi, çocuğun anne rahmindeki gelişimi, dünyaya gelişi, büyümesi, bir sevgi odağı hâline gelmesi. Evet, bütün bunlar, sayısız sır ve güzelliklerle doludur. Tabii ki düşünen ve ibret alanlar için.

Aile:
Zahmet Değil
Rahmet Kaynağı

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ

"Erkeklerin hanımları üzerinde belli hakları olduğu gibi, hanımların da kocaları üzerinde belli hakları vardır" (Bakara, 2/228)

Hayattaki başarı, aile mutluluğundan geçer. Mutlu bir aile, parlak bir gelecek demektir. Ailede mutluluk, işte verimliliği, sosyal hayatta başarıyı doğrudan etkiler. Aile hayatında sorunlarla boğuşan bir kimse, ädeta kanadı kırık bir kuş gibidir. Artık o, uçup havalanamaz. Yahut ayağı yaralı bir ceylan gibidir. Artık o, hayatın acımasızlıklarından kaçıp kurtulamaz.

Ailede sevgi çiçeklerinin filizlenebilmesi için, dikkat edilmesi gereken hususlardan bazıları şunlardır:

Olumsuz kadın algısı, ailede sevgi ve saygıyı yok eden en önemli problemdir. Ne yazık ki, kültürümüzde yer yer buna rastlanır. Kadın, 'anlayışı kıt' kimse olarak değerlendirilir. Yine 'Elinin hamuruyla erkeğin işine karışma' denilir. Bu tür anlayışların, kadının aşağılanmasına sebep olduğu muhakkaktır. Bu duruma bir de erkeğin agresif yapısı ilave edilince, kadına şiddet normal bir durummuş gibi görülmeye başlanır.

Bu tür yaklaşımlar, Müslümanca bir hayattan ne kadar da uzaktır. Hanıma karşı sevgi ve saygıyı 'ahlaklı insan' olmanın merkezine yerleştiren şu nebevi çağrıdan ne kadar ıraktır: *"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en güzel davrananınızdır."* (Tirmizî, Menakıb, 63)

Ahlak bakımından değişime açık olmamak da, aile huzurunun önündeki engellerden biridir. Müslüman bir kimsenin yanlışta inat etmesi anlaşılır bir

durum değildir. Ne var ki insan, kendisini unutmakta ve çevresindekilerin değişmesinde ısrar etmektedir. Oysa önce kendimizden başlamamız gerekmez mi? Nitekim Rabbimiz şunu hatırlatmaktadır bizlere: *"Ey müminler! Sizler kendinizi düzeltmeye bakın." (*Maide, 5/105)

Demek ki; eşlerden her biri, "İyi insan" olma çabasını kendisinden başlatmalıdır. Mükemmellik idealini öncelikle kendi ahlak ve davranışlarında gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Aksi takdirde ailede huzursuzlukların ardı arkası kesilmeyecektir.

'İyi bir insan' olmak, gaye haline getirilmelidir. Ne var ki bütün gayretimizi dünya hırsı çalıp götürmektedir. Peki, 'iyi bir insan, iyi bir eş' olmak, aklımızı başımızdan alan dünya tamahından daha mı az önemlidir? Rabbimiz, ölüm gelinceye kadar kendisine kulluk etmeyi emrediyor bizlere. (bk. Hicr, 15/99) Bu, bir anlamda 'hayatınızın sonuna kadar, olgun mümin olmaya gayret edin' demek değil midir?

Ailedeki uyumsuzlukların temeli irdelendiğinde, burada bencilliğin olduğu görülür. Bu, aslında bütün ahlakî hasletleri yok eden ve insanı itibarsızlaştıran bir hastalıktır. Sevgi ve saygı ortamını zehirlemektedir. Nitekim eşler arası geçimsizlikten bahsedilen bir ayette bu konuya şöyle dikkat çekilir. *"Nefisler menfaatlerine düşkün yaratılmıştır. Eğer siz iyilik edip haksızlıktan sakınacak olursanız, hiç şüphesiz Allah sizin yaptıklarınızdan haberdardır."* (Nisa, 4/128)

Mutlu bir aile için eşlerin hayat felsefeleri önemlidir. Eğer bir kimse, ebedi saadeti esas alıyorsa, kendi arzularından vazgeçebilir. Zorluklara katlanabilir, hatta başkalarını kendisine tercih edebilir. Ancak dünya merkezli bir hayat algısı varsa, işte bu durumda bencilleşir. Kendi heves ve tutkularını biricik gaye haline getirir. En yakınları olsa dahi, başkaları için fedakarlık yapmaz, zorluklara katlanmaz.

Aile bireyleri arasında birtakım duygusal çatışmalar yaşanabilir. Çünkü aynı mekanı ve aynı imkanları paylaşırlar. Yine aile içerisinde olumlu, olumsuz duygu ve düşünceler daha rahat dışa vurulur. Günümüzün yoğun çalışma şartları ve yorucu şehir hayatı da işin cabası. İnsanlar, toplumda atamadıkları stres ve gerilimlerini çoğunlukla evde dışa vurmaktadırlar. İşte bütün bunlar, eşler arasında zaman zaman havanın gerilmesine ve problemlerin ortaya çıkmasına sebep olur.

Eşler, evde yaşanan nahoş durumları hoşgörü ile karşılamalılar. Çünkü her olumsuzlukta bir tavır almak, faziletli ve olgun bir insanın davranışı olamaz. Dolayısıyla bu tür durumlarda hata yapanın özür dilemesi, diğerinin de bağışlaması erdemli olmanın gereğidir. Nitekim şu ayet, bağışlayıcı olmayı muttakilerin bir özelliği sayar: *"Onlar öfkelerini yener, insanları affedip bağışlarlar."* (Âl-i İmran, 3/134)

Diğer taraftan ailede sohbet ve muhabbet önemlidir. Ancak ülkemizde bu konuda gelenekten gelen bazı sorunlar vardır. Mesela gelin hanımın, aile büyükleri yanında konuşması hoş karşılanmamaktadır. Bu durumun, onun ruh sağlığını etkilemediğini söylemek zordur. Yine gelin-kayınvalide ilişkisinde bazen koca dengeli davranamamaktadır. Bu da, kadını psikolojik yönden yıpratmaktadır.

Günümüzde aile içi iletişimi bozan hususlardan biri de, ölçüsüz bir şekilde televizyon izlenmesi ve internet kullanılmasıdır. Eşler ve çocuklar, birbirine zaman ayırmamaktadırlar. İletişim için icat edilen aygıtlar, ne yazık ki, insanlar arasında iletişimsizliğe sebep olmaktadır.

Eşler arası konuşmalarda hakaret türü sözlerden sakınmak gerekir. Bu tür davranışlar, hem çocuklar hem de eşler arası ilişkilerde onarılmaz yaralar açabilir. Hatta bunlar, alışkanlık haline gelirse, aile bağlarının kopmasına dahi sebep olabilir. Allah Resulü, hakaret türü ifadelerin bir vebal olduğunu ve ailesine karşı kötü sözler sarf eden bir kimseye, bunun için günde defalarca af dilemesi gerektiğini söylemiştir. (bk. İbn Mace, Edeb, 57)

Eşlerin, birbirlerini farklılıkları ile kabul etmeleri gerekir. Çünkü her bir insanın kendine has özellikleri vardır. Erkek ve kadın psikolojileri aynı değildir. Her insanın mizacı farklıdır; hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyler vardır. (bk. İsra, 17/84) Yine kültürel farklılıklar olabilir. Kısaca eşler arasında tam bir uyumun olması mümkün değildir.

Rabbimiz, eşlerin birbirine olumlu yönden bakmalarını şöyle emreder: *"Onlara iyi davranın, onlarla iyi geçinin. Onlardan hoşlanmayabilirsiniz; fakat şunu bilin ki, sizin hoşlanmadığınız bazı şeylerde Allah birçok hayır takdir etmiş olabilir."* (Nisa, 4/19) Yine Allah Resulü *"Mümin, mümin hanımına karşı kötü duygular beslemesin; çünkü onun bazı huylarından hoşlanmasa da diğer huylarından hoşlanabilir."* (Müslim, Rada, 61)

Aile saadeti için evde manevî atmosferin canlı tutulması da önemlidir. Çünkü günümüzde insanların dinî duygu ve düşünceleri sürekli aşınmaktadır. Bunun için aile fertlerinin ibadet hayatları, namazları cemaatle eda etmeleri, topluca Kur'an tilavetleri ve duaları çok önemlidir. Çünkü bunlar, ailede huzur ve esenliğin, hoşgörü ve affetmenin, sabır ve sadakatin kaynaklarıdır.

Yine evlerde, yaşlı anne-babaların duaları, ümitleri ve dinî duyguları besler. Hane halkı, onları evin bereketi ve ilahî rahmetin vesilesi olarak görür. Dualarının makbul olacağına inanır ve bundan manevî bir haz alırlar. İbadet hayatının güçlü olduğu ailelerde, sıkıntıların daha rahat aşılacağında şüphe yoktur.